

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Birsen ÜNLÜTÜRK

PATARA YEREL ÜRETİM SERAMİKLERİN ANALİZ VE AYAĞA KALDIRMA
ÇALIŞMASI

Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2011

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Birsen ÜNLÜTÜRK

PATARA YEREL ÜRETİM SERAMİKLERİN ANALİZ VE AYAĞA KALDIRMA
ÇALIŞMASI

Danışman

Prof. Dr. Gül İŞİN

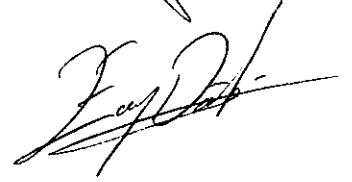
Arkeoloji Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2011

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Birsen ÜNLÜTÜRK'ün bu çalışması, jürimiz tarafından Arkeoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Paner Korkut
Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Gül İsin
Üye : Yrd. Doc. Dr. Eray Döke

Tez Konusu: Patara Yerel Üretim Seramiklerin
Analiz ve Ayırtma Kaldırma Çalışması

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi 06/06/2011

Mezuniyet Tarihi 08.06/2011

Prof. Dr. Mehmet ŞEN
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

TABLO, ŞEKİL ve LEVHALAR LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
ÖZET	xii
SUMMARY	xiv
ÖNSÖZ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PATARA'DA YERLEŞİM ve KISA TARİHÇE	4
---	---

İKİNCİ BÖLÜM

PATARA SERAMİKLERİ ARAŞTIRMA TARİHİ	7
--	---

2. 1. Patara Buluntuları ve Ele Geçtiği Kazı Alanları.....	8
2. 2. Patara'da Yerel Üretime Dair Veriler.....	12
2. 2. 1. Buluntular.....	13
2. 2. 2. İşlik ve Fırın Yapıları.....	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SERAMİK YAPIM TEKNİKLERİ	26
---------------------------------	----

3.1. Hammadde Temini ve Çamur Hazırlama.....	26
3.2. Seramik Şekillendirme Yöntemleri.....	27
3.3. Astar Hazırlama (Terra Sigillata).....	31
3.4. Astar Uygulama ve Perdahlama.....	33
3.5. Pişirme.....	34
3.6. Pişirme Sorunları.....	35
3.7. Antik Çağlarda Fırın Yapısı.....	36

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PATARA YEREL ÜRETİM SERAMİKLERİNİN İNCELENMESİ	38
4.1. Khios Amphorası Ağız Parçası.....	38
4.2. Pi Kulplu Kâseler	40
4.3. Kalıba Basılmış Kabartmalı Kâseler / Megara Seramikleri.....	42
4.4. Eşen Tipi Unguentarium.....	45
4. 5. Küçük Krem Kapları (Lykion).....	47
4.6. Patara Kırmızı Astarlı Seramikler.....	50
4.6.1. İçe Dönük Ağızlı Kâseler ve Tabaklar.....	50
4.6.2. Konik Gövdeli Terra Sigillata Kâseler.....	53
4. 6. 3. Düz veya Halka Kaideli Yuvarlak Gövdeli Kâseler	55
4. 6. 4. Maşrapa / Kupa.....	57
4. 6. 5. Terra Sigillata Tabaklar.....	58
4.6. 6. Derin Tabak	60
4. 6. 7. Krater Kâseler.....	61
4. 6. 8. Yonca Ağızlı Testi.....	62
4. 7. Roma Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri.....	63
4.7. 1. Altlıklar.....	64
4.7. 2. Çanak.....	66
4.7. 3. Bakraç.....	67
4.7. 4. Tencere.....	68
4.8. Değerlendirme.....	70

BEŞİNCİ BÖLÜM**UYGULAMA**

73

5. 1. Giriş.....	73
5. 2. Yerel Kil Örnekleri İçin Yüzey Araştırması ve Örnek Alınan Merkezler.....	73
5. 3. Killeri Kullanıma Hazırlanması ve Deneme Pişirimi Yöntemleri.....	77
5. 4. Deneme Pişirimi Yapılması ve Sonuçların Değerlendirilmesi.....	78
5.4.1. Eşen Vadisi Kili (Kınık Merkez).....	78
5.4.2. Patara Kanal Boyu Kili	78
5.4.3. Karadere Kili	79
5.4.4. Dont Kili (Esenköy).....	79
5.4.5. Kasaba Kili.....	79
5.4.6. Kalkan Kili.....	80
5.4.7. Demre Kili.....	80
5.4.8. Elmalı Tuğla Fabrikası Kili.....	80
5.4.9. Testici Hasan Kili.....	80
5.4.10. Hacı Musalar Kili.....	81
5.4.11. Demre Beymelek Kili.....	81
5.4.12. Eşen ve Karadere Kil Karışımı.....	81
5. 5. Yerel Killerden Astar Denemeleri.....	81
5.6. Yerel Killerin Form Yapımında Denenmesi.....	82
5.7. Yerel Kil Denemelerine Ait Değerlendirme.....	85
5.8. Yerel Örneklerin Ayağa Kaldırılması Amaçlı Kalıp hazırlama.....	86
5.8.1 Kabartma Bezekli Kâse Kalıbı Yapımı.....	87
5.8.1.1. Kabartma Bezekli Kâselerin Yapımı.....	88

5.8.2. Pi Kulplu Kase ve Terra Sigillata Kalıpları Yapımı.....	88
5.8.2.1. Pi Kulplu Kase Yapımı	89
5.8.2.2. Terra Sigillata Kâse ve Tabak Yapımı	90
5. 9. Çamur Tornasında Form Oluşturma.....	90
5.9.1. Khios Amphora Yapımı.....	90
5.9.2. Unguentarium Yapımı.....	92
5.9. 3. Lykion Yapımı.....	92
5.9.4. İçe Dönük Ağızlı Kâse 1	93
5.9.5. İçe Dönük Ağızlı Kâse 2.....	93
5.9.6. İçe Dönük Ağızlı Tabak 1 ve Dikey Dudaklı Tabak.....	93
5.9.7. Konik Küçük Terra Sigillata Kâse.....	94
5.9.8. Dışa Taşkın Dudaklı Kâse.....	95
5.9.9. Yuvarlak Gövdeli Kâse.....	95
5.9.10. Dışa Dönük Dudaklı Kâse.....	95
5.9.11. İnce Cidarlı Maşrapa / Kupa.....	96
5.9.12. Ağız Keskin Dönüştü Terra Sigillata Tabak.....	96
5.9.13. Derin Tabak.....	97
5.9.14. Krater Kâse 1.....	97
5.9.15. Krater Kâse 2.....	98
5.9.16. Testi Yapımı.....	99
5.9.17. Altlık Yapımı.....	101
5.9.18. Çanak Yapımı.....	101
5.9.19. Bakraç Yapımı.....	102
5.9.20. Tencere Yapımı.....	103

5.10. Rötüş ve Astarlama.....	104
5.11. Kurutma.....	105
5. 12. Pişirme.....	105
5.13 Yerel Örneklerin Yeniden Üretim Çalışmalarının Değerlendirmesi.....	106

ALTINCI BÖLÜM

PATARA YEREL ÜRETİM SERAMİKLERİN ANALİZLERİ	110
6. 1. İnce Kesit (Petrografik) Analizi ve Değerlendirme.....	110
6. 3. Kimyasal Analiz ve Değerlendirme.....	119
SONUÇ	127
KAYNAKÇA	130
KATALOG	141
LEVHALAR	166
ÖZGEÇMİŞ	209

TABLO, ŞEKİL ve LEVHALAR DİZİNİ

Şekil 6. 1. Killi Matriks Egemen Seramikler	113
Şekil 6. 2. Kumlu Matriks Egemen Seramikler	114
Tablo 6. 1. Patara Kazıları ve Yerel Üretime Uygun Temsili Seramiklerin Tanımlanması	110
Tablo 6. 2. Seramik Örneklerin Kil ve Kum Matriks İçeriğine Göre Gruplandırılması	112
Tablo 6. 3. Yerel Olma Olasılığı Yüksek Seramik Örneklerin Karşılaştırılması	117
Tablo 6. 4. Yerel Kil Örnekleri Analiz Sonuçlarının Karşılaştırılması	118
Tablo 6. 5. Kimyasal Analiz Sertifikası	119
Tablo 6. 6. Kimyasal Analiz Sonuçları	120
Tablo 6. 7. Kimyasal Analiz Sonuçları	121
Tablo 6. 8. Kimyasal Analiz Sonuçları	122
Tablo 6. 9. Kimyasal Analiz Sonuçları	123
Tablo 6. 10. Patara ve Temsili Seramiklerin Kimyasal Analiz Sonuçlarına Göre Hazırlanmış Cluster Analizi	125
Levha 1-8: Patara Yerel Üretim Seramiklerin Çizimleri	166
Levha 9: Çizim 1. Tepecik Nekropol Genel Planı, bkz. Işık. F., “Patara”, KST 22,2, (Ankara ,2001), 79-94, Res.1.	174
Çizim 2. Tepecik Seramik İşliği Planı, bkz.: B. Varkıvaç, “Patara’da Bir Seramik İşliği”, Adalya V 2001-2002 Res1.	174
Çizim 3. Tepecik Seramik İşliği Konstrüksüyonu, bkz.: Çizim 2	174

Levha10:Çizim 4. Tepecik TN 1/3 Açması Fırın Kesiti, bkz., Korkut T., “Die kaiserzeitlichen Gebrauchskeramik aus Patara”, Ceramiques Antiques En Lycie Les Produits Et Les Marchhes, der. Lemaitre S., 191-224, Ausonius, Bordeaux, 2007, Res.1.	175
Çizim 5. Günlük Seramik Fırınları Genel Plan, bkz., Özüdoğru Ş. –Dökü E., Patara Seramik Fırınları”, IV. Uluslar arası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Semineri SERES, der. Karasu B. vd., 399- 411, Türk Seramik Derneği, İstanbul, 2007, Çiz.1.	175
Resim 1. Günlük Seramik Fırınları I, III, IV, bkz., Özüdoğru Ş. –Dökü E., “ Patara Seramik Fırınları”, IV. Uluslar arası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Semineri SERES, der. Karasu B. vd., 399- 411, Türk Seramik Derneği, İstanbul, 2007, Res. 4,5, 6, 9.	175
Levha 11: Resim 2. Günlük Seramik Fırınları I, III, IV, bkz., Res.1.	176
Resim 3. Günlük Seramik Fırını II, bkz., Res.1.	176
Resim 4. Günlük Seramik Fırını VI, bkz., Res.1.	176
Levha 12: Resim 5. Örnek Alınan Merkezler	177
Resim 6. Yerel Kil Tablosu	177
Levha 13:Tablo 1. Yerel Kil Örnekleri Alınan Merkezler ve Deneme Sonuçları	178
Levha 14: Resim 7. Çamur Hazırlama	179
Resim 8. Astar Hazırlama (Terra Sigillata)	179
Resim 9. Kasaba Kili Sigillata Tabak	179
Resim 10. Eşen Vadisi Kili Lykion	179
Resim 11. Rozet Bezemeli Megara Testici Hasan Kili	179
Resim12. Palmetli Megara Eşen ve Karadere Karışımı	179
Levha 15: Resim 13. Kâse Elmalı Kili	180
Resim 14. Unguentarium Eşen Kanal Kili	180
Resim 15. Damga Bezek ve Rulet Yapımı	180
Resim 16. Demre Kil Palmetli Kâse	180

Resim 17 Eşen Kil ve Kalkan Astar ile Kase	180
Resim 18. Dışa Taşkın dudaklı Kâse	180
Levha 16: Resim 19. Madalyonda Rozet ve Etrafında Geometrik Damga Mühürlü Kalıp Yapımı	181
Resim20. Rozet, Palmet ve Uzun Yapraklı Kâse Kalıp Yapımı	181
Resim 21. Palmet Damgalı Kalıp Yapımı	181
Levha 17: Resim 22. Madalyonda Rozet ve Geometrik Damga Mühürlü Kâse Yapımı	182
Resim 23. Rozet, Palmet ve Uzun Yapraklı Kâse Yapımı	182
Levha 18: Resim 24. Palmet Damgalı Megara Kâse Yapımı	183
Resim 25. Pi Kulplu Kâse Kalıp Yapımı	183
Levha 19: Resim 26. Pi Kulplu Kâse Yapımı	184
Resim 27. Konik Kâse 2 Kalıp Yapımı	184
Levha 20: Resim 28. Konik Sigillata Kâse 2 Yapımı	185
Resim 29. Terra Sigillata Tabak Kalıbı Yapımı	185
Levha 21: Resim 30. Terra Sigillata Tabak Yapımı	186
Resim 31. Khios Amphora Yapımı 1	186
Levha 22: Resim 32. Khios Amphora Yapımı 2	187
Resim 33. Unguentarium Yapımı	187
Levha 23:Resim 34. Lykion Yapımı	188
Resim 35. İçe Dönük Ağızlı Kâse 1 Yapımı	188
Levha 24:Resim 36. İçe Dönük Ağızlı Kâse 2 Yapımı	189
Resim 37. İçe Dönük Ağızlı Tabak Yapımı	189
Levha 25:Resim 38. Dik Kenarlı Tabak Yapımı	190
Levha 26: Resim39. Konik Kâse 1 Yapımı	191
Resim40. Dışa Taşkın Dudaklı Kâse Yapımı	191

Levha 27: Resim41.	Yuvarlak Gövdeli Kâse Yapımı	192
	Resim 42.	Dışa Dönük Dudaklı Kâse Yapımı
		192
Levha 28: Resim 43.	Maşrapa / Kupa Yapımı	193
	Resim44.	Sigillata Tabak 2 Yapımı
		193
Levha 29: Resim 45.	Derin Tabak Yapımı	194
	Resim 46.	Krater Kâse 1Yapımı
		194
Levha 30: Resim 47.	Krater Kâse 2 Yapımı	195
	Resim: 48.	Testi Yapımı
		195
Levha 31:Resim 49.	Altlık Yapımı	196
	Resim 50.	Çanak Kalıbı Yapımı
		196
Levha32:Resim 51.	Çanak Yapımı	197
	Resim 52.	Bakraç Yapımı
		197
Levha 33:Resim53.	Tencere Yapımı	198
	Levha 34:Resim 54.	Khios Amphora
		199
	Resim 55.	Pi Kulplu Kâse
		199
	Resim 56.	Rozet Palmet ve Uzun Yaprak Bezemeli Megara Kâse
		199
Levha 35: Resim 57.	Üçgen Dikdörtgen Bezekli Megara Kâse	200
	Resim 58.	Palmet Damgalı Megara Kâse
		200
	Resim 59.	Unguentarium
		200
Levha 36: Resim 60.	Lykion 1	201
	Resim 61.	Lykion3
		201
	Resim 62.	Lykion 2
		201
	Resim 63.	İçe Dönük Ağızlı Kâse 1
		201
	Resim 64.	İçe Dönük Ağızlı Kâse 2
		201

Levha 37: Resim 65. İçe Dönük Ağızlı Tabak	202
Resim 66. Dikey Dudaklı Tabak	202
Resim 67. Konik Sigillata Kâse 1	202
Levha 38: Resim 68. Konik Sigillata Kâse 2	203
Resim 69. Dışa Taşkın Dudaklı Kâse	203
Resim 70. Yuvarlak Gövdeli Kâse	203
Levha 39: Resim 71. Dışa Dönük dudaklı Kâse	204
Resim 72. Maşrapa / Kupa	204
Resim 73. Terra Sigillata Tabak 1	204
Levha 40: Resim 74. Terra Sigillata Tabak 2	205
Resim 75. Derin Tabak	205
Resim 76. Krater Kâse 1	205
Levha 41: Resim 77. Krater Kâse 2	206
Resim 78. Testi	206
Levha 42: Resim 79. Altlık 1	207
Resim 80. Altlık 2	207
Resim 81. Çanak	207
Levha 43: Resim 82. Bakraç	208
Resim 83. Tencere	208

METİN ve KATALOG İÇİNDE YER ALAN KISALTMALAR

DSA: Doğu Sigillata A

DSB: Doğu Sigillata B

DSC: Doğu Sigillata C

DSD: Doğu Sigillata D

K: Kasa

P: Poşet

TE: Tencere

PTR: Patara

Kat. No: Katalog Numarası

Y: Yükseklik

A.Ç: Ağız Çapı

T.Ç: Taban Çapı

P.Y: Parça Yüksekliği

TN: Tepecik Nekropol

Nek: Nekropol

TBS: Tepecik Bey Sarayı

Yy: Yüzyıl

Çiz: Çizim

Lev: Levha

Res: Resim

Şek: Şekil

Tb: Tablo

ÖZET

Bu çalışmada, 23 yıldır devam eden Patara kazılarında ele geçen seramik buluntular arasında mevcut araştırmalar sonucu atölye ya da üretim merkezi olarak bilinen hiçbir grup içine dâhil edilememiş ve yerel üretim oldukları düşünülen malzemeler ele alınmaktadır.

Patara Ksanthos nehrinin denize döküldüğü Çayağzı'nın hemen doğusundaki haliçte yer alan bir liman kenti olarak, iç kesimlerdeki kentlerin denizle bağlantısını sağlayan ve deniz ticaretine büyük katkısı olan önemli bir Likya kentidir. Bir liman kenti olan Patara'da kazılar esnasında çeşitli merkezlerden gelmiş çok sayıda ithal malzemenin yanı sıra bilinen hiç bir gruba dâhil edilememiş bazı seramikler de ele geçmiştir. Bu farklı buluntu gruplarına ait çalışmalarda araştırmacılar bazı örneklerin yerel üretim olma olasılıkları üzerinde durmuştur.

Sözü geçen grupta Khios amphorası, lykion, kandil, unguentarium, altlıklar, terra sigillata ve kırmızı astarlı Roma seramiklerinden örnekler yer almaktadır. Bu seramik grupları Patara'da Ana Cadde, Hurmalık Hamamı, Meclis Binası, Modestus Takı, Tepecik Nekropolü ve Tepecik Bey Sarayı alanlarında yapılan kazılarla ele geçmiştir.

Patara'da seramik üretiminin varlığını belgeleyen en önemli veriler seramik işlikleri ve fırın kompleksleri olmuştur. Liman Hamamı ılıklik mekânı güney cephe duvarı içinde ve Tepecik Höyüğü kuzey batı güney doğu doğrultusunda uzanan ve olasılıkla M.Ö. 5 - 6.yüzyılda kullanıldığı düşünülen seramik işlikleri yanı sıra Tepecik Nekropol alanında TN 1/3 açması seramik fırını ile kentin kuzey doğusunda Günlük Kaya Mezarları ve Kaynak Tapınağı arasında yer alan beş adet çömlekçi fırını bulunmuştur.

Ayrıca Patara'da seramik üretiminin varlığı Tepecik yüzeyden ele geçmiş Hellenistik Dönem'e ait megara kâse kalıpları ile netlik kazanırken, Tepecik Bey Sarayı'ndan gelen M.S. 1 ve 2.yüzyıla ait fırın artığı ve hatalı pişirim malzemeler ise bu sürecin devamlılığı konusunda dikkate değer kanıtlardır.

İki bölümde yürütülecek bu çalışmanın malzemeleri yerel olduğu düşünülen seramikler arasından seçilen bir gruptan oluşur. Çoğu tam profil vermeyen seramikler diğer merkezlerde ele geçen benzerleri incelenerek bütünlenmiş, ölçüleri belirlenmiştir. İlk kısımda Patara yerel seramik üretiminin sürekliliği araştırılarak, yerel olduğu düşünülen seramik örnekler ile alan araştırması sonucu bölgeden toplanan kil örneklerinin pişirilmesi sonucu elde edilen malzemelerin ince kesit ve kimyasal analizlerinin paralelliği incelenecektir. Elde edilecek sonuçların bölgede ticari ve ekonomik olarak önemli role sahip bir liman kenti olan Patara'nın

Hellenistik, Erken Roma hatta daha önceki dönemlerine ilişkin seramik üretimi konusunun açıklığı kavuşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Projenin ikinci bölümünde ise tüm bu inceleme ve araştırmalar sonucu elde edilecek bilgiler ışığında, bütünlenmiş örnekler olabildiğince yerel kil ve geleneksel yöntemler kullanılarak yeniden üretilecektir. Bu süreç deneysel arkeoloji dalında bilgi birikimine şüphesiz ki katkı sağlayacaktır. İlk defa farklı seramik gruplarından formlar ve yerel kil kullanımını kapsayan bu çalışma, tam bir örneği ele geçmemiş bazı seramik formlarının görsel bir bütünlük içinde sunumuna da olanak sağlayacaktır.

SUMMARY

**ANALYSIS AND REPRODUCTION STUDIES OF LOCALLY PRODUCED WARES
OF PATARA**

This study deals with the ceramic finds discovered during Patara excavations for the last 23 years, which cannot be related to any known pottery centers or workshops samples and considered as probable locally produced wares.

The Lycian city of Patara and its harbour lies on the eastern side of the small bay of the Xanthos river which is now known as Çayağzı. The harbour was very important and convenient access to the sea for the inhabitants of Xanthos valley and therefore very important commercial center for the region. Patara excavations reveals many imported wares related to different pottery centers but among them some cannot be related to any known group or pottery center. Studying on these different group of wares, researchers investigate the possibility of some of the samples being local products.

The so called group includes samples of Chios Amphora, lykion, lamps, unguentarium, pot stand, terra sigillata and red glazed Roman wares. These group of ceramics were unearthed on Patara Main Street, Hurmalık Bath, Tepecik Necropolis and Tepecik Palace excavations.

The most important data revealing the ceramic production in Patara were finds of ceramic workshops and pottery kiln complexes. Within the perimeter of the southern wall of the Harbour Bath House tepidarium area and on the northwest to southeast direction on Tepecik hill, there were ceramic workshops which were most probably used during 6th and 5th century B.C. On the Tepecik Necropolis there was one stone built kiln and on the northeast of the city in between Günlük Rock Tombs and Kaynak Temple there were five pottery kilns discovered.

On one hand, the existence of ceramic production in Patara was revealed by the finds of Hellenistic Era Molds of Megarian Bowls collected on Tepecik Hill surface, on the other hand continuation of ceramic production was revealed by the surplus kiln remains and flawed production remains coming from Tepecik Palace dating back to 1st and 2nd century A.D.

The studies will be conducted in two phases and material was chosen among the ceramics which was thought to be “local production” samples. Most of the finds which were not revealing the full shapes were studied along with the similar samples from other excavations

and the shapes were defined and measured accordingly. In the first phase continuation of Patara ceramic production will be investigated and “local production” samples will be compared with the clay samples collected around the Patara region using the petrographic and chemical analysis methods. It is believed that the results will shed light on the ceramic production in Patara on Hellenistic, Early Roman and even on earlier periods in history. In the second phase of the Project, the samples will be reproduced again using the local area clay and production techniques within the framework of the knowledge acquired during the first phase. It is believed that this process will help to increase knowledge on experimental archeology. Among the other benefits, this study, using forms from different ceramic groups and local area clay samples, will also help to display some ceramic forms in its near original shapes ,which were never found before as a full sample.

ÖNSÖZ

23 yıldır devam eden Patara kazılarında ele geçen geniş bir zaman dilimine yayılan seramik buluntular, Prof. Dr. Gül Işın ve Prof. Dr. Taner Korkut tarafından yayımlanan çeşitli makalelerin konusunu oluşturmuş, yüksek lisans ve doktora tezleri kapsamında da incelenmiş ve halen incelenmektedir.

Bu çalışmalarda, Patara seramikleri arasında yer alan bir grubun antik çağın bilinen üretim merkezlerinden hiçbiriyle ilişkilendirilemediği ve yerel üretim oldukları düşüncesi öne çıkmaktadır. Prof. Dr. Gül Işın'ın danışmanlığında yürütülen bu tez bahsi geçen seramikleri kapsamaktadır. Ayrıca ince kesit ve kimyasal analizler yoluyla da desteklenen çalışma bu yönü ile de Patara seramikleri için bir ilki oluşturmaktadır. Tezin bir diğer ayağı ise birçoğu tam olarak ele geçmemiş seramiklerin geleneksel teknikler kullanılarak üretilmesi ve görsel bütünlük içinde sunulmasıdır. Bu çalışmaları gerçekleştirebilmek için tez konusu projeye dönüştürülmüş ve Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından kabul edilmiştir.

Tez çalışmasının tüm aşamalarında yolumu aydınlatan, yardım ve desteğini daima hissettiğim değerli hocam Prof. Dr. Gül Işın'a teşekkürlerimi sunmak isterim. Patara Kazı Başkanı Prof. Dr. Havva İşkan Işık ve Prof. Dr. Fahri Işık hocalarıma çalışmalarına verdikleri destekler için çok teşekkürler ederim. Ayrıca başta Prof. Dr. Taner Korkut olmak üzere Arkeoloji Bölümü'ndeki tüm hocalarıma arkeoloji konusunda bilgileri kazanmamda verdikleri destek için teşekkürler ediyorum. Killerin analiz çalışmalarını yürüten ve bu alandaki bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan 9 Eylül Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü'nden Doç. Dr. Mümtaz Çolak hocama ve terra sigillata konusundaki deneyim ve bilgi birikiminden yararlandığım 9 Eylül Üniversitesi GSF. Bölüm Başkanı Prof. Dr. Sevim Çizer ve Akdeniz Üniversitesi GSF. Öğretim Görevlisi Kemal Tizgöl hocama teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarım süresince kaynaklara ulaşmam konusunda verdikleri destek için Dr. Çilem Uygun, Arş. Gör. Bilsen Ş. Özdemir, Arş. Gör. Erkan Dündar ve Fransızca çevirilerde yardımcı olan Arş. Gör. Banu Ö. Tıbıkoğlu'na teşekkürler ederim.

Bu süreçte her türlü desteğini sonsuzca sunan, yerel kil araştırma gezilerinde tüm yükü omuzlayan sevgili eşim Ferruh Ünlütürk'e ve zaman zaman çalışmalarımı fotoğraflama konusunda yardımcı olan kızım Sezi Ünlütürk ve Mustafa Türkay'a da çok teşekkürler ediyorum. Tezimi aramıza yeni katılan, bize yaşam enerjisi ve umut taşıyan sevgili torunum Doruk'a, bilime ve ülkesine yararlı bir insan olması dilekleriyle adıyorum.

GİRİŞ

1988'den bu yana devam eden Patara kazılarında çeşitli dönemlere ait çok sayıda seramik buluntular ele geçmiştir. Yapılan inceleme ve akademik çalışmalar sonucu seramik malzemelerden bazıları antik çağın bilinen üretim merkezlerinden hiçbiriyle ilişkilendirilememiştir. Yerel üretim oldukları düşünülen bu malzemeler tez konusunu oluşturmaktadır.

Ana Cadde, Hurmalık Hamamı, Meclis Binası, Modestus Takı, Tepecik Nekropolü ve Akropolü alanlarından ele geçen oldukça zengin form çeşitliliğine sahip Patara seramikleri 2001 yılında kazı evi deposunda Prof. Dr. Taner Korkut, Prof. Dr. Gül Işın ve Dr. Çilem Uygun tarafından yapılan bir çalışma ile dönem ve konu olarak gruplanmışlardır. Bu seramiklerin Hellenistik Dönemi Prof. Dr. Gül Işın¹, Roma Dönemi ise Prof. Dr. Taner Korkut² tarafından detaylıca incelenmiş, çeşitli makaleler aracılığıyla sunulmuşlardır. Ayrıca Dr. Çilem Uygun³ Patara Tepecik Nekropolü'nde ele geçen Kırmızı Astarlı Seramikler'i doktora tezi olarak incelemiş, Bilsen Özdemir⁴ Patara Roma Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri'ni yüksek lisans tez konusu olarak çalışmıştır. Patara unguentariumları ise Erkan Dünder⁵ tarafından yüksek lisans tezi olarak değerlendirilmiştir.

Tüm bu çalışmalar içerisinde bazı seramikler form, hamur veya işleniş bakımından hiçbir gruba dâhil edilememiş ve büyük bir olasılıkla yerel oldukları işaret edilmiştir. Bu savı destekleyen önemli kanıtlar ise fırın döşemelerinin ortaya çıkarılması, yanı sıra kazılarda fırın artığı ve hatalı pişirim malzemelerinin de ele geçmesi olmalıdır.

Patara, Lykia'nın Ksanthos vadisinde, aynı adlı nehrin denize döküldüğü Çayağzı'nın hemen doğusunda karaya 2 km kadar sokulan bir haliçte yer alan liman kentidir. Bu konumu nedeniyle diğer kentlerin denizle bağlantısını sağlayan ve deniz ticaretine büyük katkısı olan Patara'da çok çeşitli ithal seramiklere rastlanır. Yukarıda da söz edildiği üzere, bu çeşitliliğin içinde yer alan ancak hiçbir gruba dâhil edilememiş seramikler arasında Khios amphorası, lykion, megara kâse, pi kulplu kap, altlıklar, kandil, terra sigillata ve kırmızı astarlı Roma Seramikleri'nden örnekler yer almaktadır.

¹ Işın 2002; Işın 2007; Işın 2008.

² Korkut 2007; Korkut – Ercan 2008.

³ Uygun 2009.

⁴ Özdemir 2009.

⁵ Dünder 2008.

Patara'da çeşitli yerlerde yapılan kazılarda ele geçen birçok önemli buluntu arasında seramik işlikleri ve fırın kompleksleri de yer almaktadır. Liman Hamamı ılıklik mekânı güney cephe duvarı içinde ve Tepecik Mevkiinin kuzey batı, güney doğu doğrultusunda uzanan ve olasılıkla M.S. 5-6.yüzyılda kullanıldığı düşünölen seramik işlikleri ortaya çıkarılmıştır. Yine Tepecik Nekropolü'nün doğu yamacında bir fırın kalıntısı bulunmuştur. İçinin M.S. 2- 4 yüzyıl seramik atıklarından oluşın malzemeyle doldurulmuş olması nedeniyle bu fırının kesin tarihlenmesi yapılamamıştır. Öte yandan kentin kuzey doğusunda Günlük Kaya Mezarları ve Kaynak Tapınağı arasında yer alan beş adet çömlekçi fırını gün yüzüne çıkarılmıştır. Daha önce Likya Bölgesi'nde hiçbir fırın kompleksinin kazılmamış olması bu kalıntıların önemini arttırmaktadır.

Yerel üretim seramikleri ele alan bu tez çalışması iki aşamalı olarak yürütölmüştür. İlki seramiklerin yerelliğinin araştırılması, ikinci aşama ise bu ürünlerin atölye çalışması yapılarak yeniden üretimlerinin gerçekleştirilmesidir.

Başlangıç olarak bugüne kadar yapılmış olan akademik çalışmalardan yararlanılarak yerel üretim olabileceğı belirtilen seramikler arasından seçilecek örneklerden katalog oluşturulmuştur. Orijinal malzemenin çizim ve fotoğraflama işlemleri tamamlandıktan sonra, seçilen örneklerden alınan parçalar ince kesit hamur analizi ve kimyasal analiz yaptırılmıştır.

Ayrıca Antik Likya bölgesi içine giren veya yakın yerleşimlerde, yüzey araştırması yapılarak kil örnekleri toplanmış, elde edilen bu killerin kullanıma uygunluğu araştırıldıktan sonra pişirim testlerine tabi tutulmuştur. Isıya dayanıklılık, renk, hamur yapısı benzerliğı tespit edilenler petrografik ve kimyasal analizden geçirilerek orijinal malzemenin analizleriyle paralellikler gözlenmiştir. Ayrıca yapılan bu analizler Patara yerel üretim seramikleri hakkında zengin bir veri tabanı oluşturmaya yardımcı olmuştur. Oldukça maliyetli olan bu incelemeler için gerekli finansal destek Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında sağlanmıştır.

İkinci adımda ise seçilmiş örneklerin görsel olarak ayağı kaldırma çalışması yer almıştır. Orijinaline olabildiğince benzer hamur ve astarlar ile yapım teknikleri kullanılarak üretilen formlar pişirilerek hazırlanmıştır. Böylece tezde ele alınan bilimsel veriler görsel malzeme ile desteklenmiştir.

Patara'da ele geçen fırın döşemeleri ile tez kapsamında yer alan seramik malzemelerin ait olduğu dönemler tam olarak örtüşmemektedir. Ancak Geç Roma Dönemi'ne ait bir çömlekçiler mahallesinin varlığının tespit edildiğı bir kent dokusunda, öncesinde de bu üretimin olması kuvvetle muhtemeldir. Bu düşünce ve güçlü malzemeyle başlatılan tez çalışmasının tamamlanması ile bu soruların pek çoğuna cevap bulunacağı öngörülmekte, daha

sonra bu yönde yapılacak diğer çalışmalara da, bir ilk adım olarak kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

PATARA'DA YERLEŞİM VE KISA TARİHÇE

Bugünkü adıyla Gelemiş Köyü olan Patara; Likya'nın önemli kentlerinden birisidir. Eşen Çayı'nın adını aldığı vadiyi kat ederek Akdeniz'e döküldüğü noktanın doğusunda yer almaktadır.

Likya, günümüzde adı Teke Yarımadası olan ve çoğunluğunu kaplayan Toros Dağları'nın başladığı engebeli bir bölgedir⁶. Bu dağlık bölgede kuzeyden güneye uzanan ırmakların suladığı verimli, yoğun nüfus barındıran vadiler yer alır. Homeros'un⁷ bağcılık ve buğday ekiminin yapıldığından söz ettiği Ksanthos (Kınık Ovası) aynı adı taşıyan nehirle sulanmaktadır. Bu vadinin denizle buluştuğu nokta olan Çayağzı'nın 4km.doğusunda karaya sokulmuş bir haliçte Patara kenti yer alır. Tepecik'in güney batıya uzanan kısmı ve karşısındaki yarımada ucu arasında geçit veren bu korunaklı liman Tlos, Pinara ve Ksantos gibi diğer Likya şehirlerini dünyaya bağlamaktadır. Bu açıdan Akdeniz ticaretinin Ege, Suriye ve Mısır arasında yer alan önemli bir noktasını oluşturmaktadır⁸.

Patara kentini çevreleyen dağ ve tepeler halice doğru bir çanak şeklinde inerek 500 hektara yakın yerleşime ve tarıma uygun alan oluştururlar⁹. Halicin doğusunda Kurşunlutepe ve ortaya doğru Tepecik yer alır. Patara çanağı doğusunda Eren Dağı'ndan Fırnaz Koyu'na inen dağ kütlesi, batısında Alakür ve Gürlen yamaçları, kuzeyinde de Kulaksız ve Ada Tepe ile çevrelenir. Kısık Kaya Geçidi ile de kuzeyden Likya karasına bağlanır¹⁰.

Akdeniz'e dökülen Likya bölgesinin nehirleri düzensiz rejimlere sahiptir. Bunlardan biri olan Ksanthos Kibyatis'ten doğar ve birçok küçük kolla beslenerek Patara çanağında denize dökülür. Antik çağda güvenli bir körfez olan bu liman zamanla nehrin alüvyonları ve denizden savrulan kumlarla dolarak bir göle dönüşmüş, denizden uzaklaşmıştır¹¹.

Akdeniz ikliminin tüm özelliklerinin gözleendiği bir yerleşim olan Patara, antik dönemde de alçalarda tipik makilikler, bol yağış alan yüksek kesimlerde ise özellikle selvi ve sedir ağaçlarından oluşan ormanlarla kaplıydı¹².

Likya birliğinin önemli kentlerinden olan Patara'nın Plinius'a göre "Pataros" olan adı Likçe metinlerde "Pttara" veya "Pttareze" olarak geçmektedir¹³. Hititçe'de ise Likyalılar Luvi

⁶ Akşit 1967, s. 20.

⁷ Erhat – Kadir 2006, XII, s. 310.

⁸ Işık 2009, s. 9.

⁹ Işık 2009, s. 9.

¹⁰ Işık 2009, s. 9.

¹¹ Akşit 1967, s. 60; Sevin 2001, s. 138, 142.

¹² Akşit 1967, s. 61- 62; Sevin 2001, s. 138.

halklarından olup Lukkalılar olarak bilinirler¹⁴. Patara'nın Hititçe adı da "Patar" olarak yer almaktadır. IV. Tuthalya'nın M.Ö. 13.yüzyıl 3. çeyreğinde yaptığı Lukka seferini anlattığı Yalburt Kaya Tapınağı'ndaki Luvi hiyeroglifi ile hazırlanan yazıtta "Patar" dağından söz edilmesi de bu bilgileri desteklemektedir¹⁵. Sözü edilen dağ kentin doğusunda yer alan üzerinde kaya mihrapları taşıyan Doğucasarı olmalıdır.

Kentin kuruluşuna ilişkin en erken izler günümüzde Tepecik Akropolü kazılarında M.Ö. 3. bin karakteri taşıyan az sayıda seramik buluntu ile bir taş baltadır ve Patara tarihinin Tunç Çağ'a uzandığının kanıtlarını oluştururlar¹⁶.

Kent hakkında yazılı kaynaklarda yer alan ilk bilgiler ise Heredotos¹⁷ ve Hekataios tarafından Apollon kehaneti ile bağlantılı olarak yazılanlardır. M.Ö.6. yüzyıl ortalarından başlayarak Pers hâkimiyetinin görüldüğü kent M.Ö. 516-515'te Sardes'teki I. Satraplığa bağlanır. M.Ö. 334 Büyük İskender'e kadar bu süreç devam eder. Bir deniz üssü olarak gün geçtikçe önemi artan Patara İskender'den sonra varisleri arasında bu nedenle çekişmelere sahne olmuştur. M.Ö. 315 Antigonos'un, M.Ö. 309 Ptolemaios'un hâkimiyet yıllarıdır. M.Ö. 305'te tekrar Antigonos hâkim olur. M.Ö. 304'te ise Demetrios işgali görülür. Patara M.Ö. 197'de ise Seleukos kralı III. Antiokhos'a geçer. M.Ö. 189/88'de Romalılara karşı kaybedilen Magnesia Savaşı sonrası yapılan Apameia Barışı ile Roma egemenliğine giren Patara'nın idaresi Rodos'a bırakılır. Likya'nın süregelen özgürlük kavgası M.Ö. 167'de bağımsızlıkla sonuçlanır ve Likya Birliği kurulur. Patara başkent olmanın yanı sıra, bu birliğin üç oy hakkına sahip olan 6 büyük kentinden birisi olur¹⁸.

I. Mithridates'in M.Ö. 88- 85 yılları arasında süren savaşlarla kenti ele geçirme çabaları ise başarısızlıkla sonuçlanmıştır. M.Ö. 84 yılında Sulla döneminde Likya'nın sadakati az bir vergi karşılığı bağımsızlığa dönüştürülür. Önemli bir liman kenti olan Patara Roma İç Savaşı boyunca da bu özelliğini sürdürmüştür. M.Ö. 43'te Julius Caesar'a verilen donanma desteğinin ardından bölgeye gelen Brutus ise beklediği maddi desteği alamaz ve büyük bir dirençle karşılaşır. Bunun sonucu daha ılımlı bir politika izler ve istediklerini elde ederek ayrılır. M.S.43'te Cladius ile Likya Roma eyaleti olur ve yönetimde Roma valilerinin atandığı dönem başlar. Patara devam eden Lia Birliği'nin başkenti olmayı sürdürürken eyalet başkenti de olur. M.S. 73-74 yıllarında İmparator Vespasian Likya ve Pamfilya'yı birleştirir. Olasılıkla bu birleşik eyaletin başkentliğini de Patara yürütmüştür. Bu süreçte Patara Deniz Feneri,

¹³ Likya'nın tarihi coğrafyası için bkz.: Akşit 1967, s. 104; Sevin 2001, s. 136- 149.

¹⁴ Bryce 1986, s. 3.

¹⁵ Işık 2009, s. 14- 15.

¹⁶ Kentin tarihi için bkz.: Akşit 1967; Akşit 1971; Işık 2000; Işık 2009; Çevik 2011, s. 36-49.

¹⁷ Erhat – Ökmen 1983, s. 1- 182.

¹⁸ Işık 2009, s. 15- 17.

Büyük Hamam, Marcia Tapınak Mezarı, Onur Takı, Tiyatro, Korinth Tapınağı ve Granarium gibi çok sayıda mimari yapı ile zengin bir dönem geçirmiştir¹⁹.

M.S. 312-337 İmparator Konstantin Dönemi'nde Pamphylia'dan ayrılan Likya yeniden tek eyalet olur ve dinsel merkez Patara'dan Myra'ya geçer. Fakat deniz ticareti açısından önemi devam eden Patara Hıristiyanlık sürecinde de önemini korumuştur. Bu dönemde Patara piskoposu olan Eudemos'un, İmparator Konstantin'in konsülünde imza yetkisi olan tek kişi olması ve günümüzde bu döneme ait 4 bazilika ve 8 kilise kalıntısı ele geçmesi Patara'nın öneminin sürdüğünün göstergesidir²⁰. Ancak M.S. 541 yılında veba salgını Patara'da nüfus azalması ve dış ticaretin gerilemesini başlatmıştır. M. S. 7- 8.yüzyıllarda süregelen Arap akınları ile de iyice küçülen kent yine de M. S. 10. yüzyılda Doğu Roma İmparatorluğu deniz üssü olmayı sürdürür. M.S. 12. yüzyılda ise içe kapalı bir ortaçağ liman köyüne dönüşür²¹. M.S. 13-15.yüzyıl içinde liman ağzı Ksanthos'un getirdiği toprak ve kumla dolarak bir iç göle dönüşür. Kent ile ilgili ulaşılan son bilgiler Fatih Sultan Mehmet'in oğlu Cem Sultan'ı Rodoslularla bir anlaşma yapması için Patara'ya göndermesi konusundadır (1478- 1479)²².

1681 yılında tanınırlığı sebebiyle Fransız gezgin A. H. Jaillot'un çizdiği Osmanlı İmparatorluğu haritasında yer alan Patara sonraki yıllarda da pek çok gezgin'in yol haritasında bulunmuş, 1836 da ise Ch. Texier isimli Fransız gezginin kent tarihi ve dini yapısı hakkında çalışmalarına konu olmuştur. 1842 yılında T. A. B. Spratt ve E. Forbes isimli doğa bilimciler ile 1844'te L. Ross isimli arkeolog tarafından ziyaret edilen kent hakkındaki detaylı bilimsel araştırmalar 1881'de O. Benndorf ve G. Niemann tarafından başlatılmıştır. 1901 ve 1902 yılında E. Kallinka tarafından 2 cilt olarak yayınlanan " Tituli Lyciae" 2.ciltte ise kent hakkında bilgileri sağlayan antik kaynaklar yer almaktadır²³.

¹⁹ Işık 2009, s. 17- 19.

²⁰ Işık 2000, s. 12- 13.

²¹ Işık 2000, s. 13.

²² Işık 2000, s. 14.

²³ Işık 2000, s. 14.

İKİNCİ BÖLÜM

PATARA SERAMİKLERİ ARAŞTIRMA TARİHİ

Likya uygarlığını ortaya çıkarmak için 19. yüzyıldan bugüne devam eden çalışmalar her zaman önemini korumuştur. Bölgede Ksanthos, Patara, Tlos, Elmalı, Limyra, Arykanda, Rhodiapolis, Phaselis ve Myra'da kazılar uzun yıllardır devam etmektedir²⁴. Olimpos ve Telmessos kazıları ise sistemli kazılar değildir. Bu merkezlerde müze kazıları yürütülmüştür²⁵.

Ksanthos, Limyra, Myra ve Pinara Likya'nın Klasik Dönem'deki önemli şehirleridir. Ancak Hellenistik Dönem'de deniz ticaretinin gelişmesiyle birlikte Akdeniz kıyısında korunaklı bir haliçte yer alan Patara'nın önemi artmış ve başkent olarak anılmaya başlamıştır²⁶. Tarihi boyunca önemini koruyan bu kentin kazı tarihi de çok önemli belge ve buluntulara sahiptir.

Patara'da ilk araştırmalar kurtarma kazısı olarak başlamıştır. 1952 yılında A. Dönmez ve F. J. Trisch tarafından Kent Akropol'ünde başlatılan ve 4 gün süren deneme kazısı ile ortaya çıkarılan Hellenistik Dönem'e ait bir grup iyi korunmuş seramik Antalya Müzesi'nde yer almaktadır²⁷. Bu çalışmayı 1972 yılında S. Buluç ve ekibinin 15 gün süren yüzey araştırmalarının doğa şartları sebebiyle sonlandırıldığı bir süreç takip etmiştir²⁸.

Patara'da sistematik kazı çalışmaları ise Prof. Dr. Fahri Işık başkanlığında 1988 yılında başlamıştır. 2009 yılından itibaren Prof. Dr. Havva İşkan Işık önderliğinde devam etmektedir. 1998 yılı ise Patara seramikleri ile ilgili sistematik çalışma projesinin başlangıç yılıdır. 23 yıldır devam eden Patara kazılarında şu ana kadar ortaya çıkarılan buluntular Geç Protogeometrik'den Bizans Dönemi'ne kadar olan yelpazede yer alırlar. Patara'nın ilk akropolü ve yerleşim bölgesi olarak düşünülen Tepecik düzlüğünde, önceki dönemlerde ele geçen M.Ö. 2000'lere tarihlenen birkaç parça seramik ile Hitit tekniği izlenimini veren duvar parçası kent tarihinin Tunç Çağ'a uzanışının kanıtlarını oluşturan önemli buluntular arasındadır²⁹.

²⁴ Bahsi geçen kentlerle ilgili bilgi için bkz.: Bayburluoğlu 1983, s. 181- 189; Bayburluoğlu 1984, s. 301- 313; Bayburluoğlu 1985, s. 373- 386; Bayburluoğlu 2003, s. 8-10; Bayburluoğlu 2005, s. 5-10; Çevik – Bulut 2011, s. 5- 65; Courtis 2011, s. 66- 7; Cavalier 2011, s. 76 -83; Seyer 2011, s. 84- 91; Korkut 2011, s. 92- 103; Kızıgut 2011, s. 112- 121.

²⁵ Atila 1991, s. 105-127; Parman 2003, s. 42-44; Olcay Uçkan 2007, s. 48-53; Olcay Uçkan 2009, s. 59-67.

²⁶ Işın 2003, s. 98- 101.

²⁷ Işık 1991, s. 36; Işık 2000, s. 14; Işın 2008, s. 157.

²⁸ Buluç 1984, s. 142; Işık 1991, s. 36; Işık 2000, s. 14- 15.

²⁹ Işık 2002, s. 404.

Çalışmalarda yer alan seramiklerin büyük çoğunluğu ise Tepecik Nekropolü, Liman Hamamı, Tiyatro ve Meclis kazılarında ele geçmiştir³⁰.

2. 1. Patara Buluntuları ve Ele Geçtiği Kazı Alanları

Patara kazılarında ele geçen seramikler yüksek lisans³¹, doktora tezi³² kapsamında incelenmiş ve doktora sonrası çalışmalara da konu olmuşlardır.

1950'li yıllarda F. J. Trish adlı İngiliz tarihçinin yaptığı sondaj çalışmaları sonucu M.Ö. 5 ve 4.yüzyıla ait çok sayıda kaliteli Attik seramiği ele geçmiştir. Buluntular Antalya Müzesi'nde yer almaktadır³³.

1972 yılında Buluç ve ekibi tarafından yapılan yüzey araştırması çalışmalarında ise tepeden geometrik desenli, M.Ö.6. yüzyıl siyah figürlü ve M.Ö.5. yüzyıl kırmızı figürlü seramikler toplanmıştır³⁴.

1999 yılı kazılarında Tepecik'ten ele geçen birkaç parça çömlek ve taş balta ise M.Ö. 3. ve 2. bin yıla tarihlenmiştir³⁵. Ele geçen bu erken dönem seramikleri kent tarihinin ne kadar erkene gittiği konusunda önemli verilerdir.

1992 yılı kazılarında Tepecik Nekropolü açmaları en alt tabakalarından çok sayıda Geometrik ve Arkaik Dönem'e ait seramik parçaları ele geçmiştir. Bu malzemeler form ve form gelişimi açısından yararlı olabilecek büyüklükte olmamalarına rağmen kent tarihinin M.Ö.9. yüzyıl sonlarına kadar uzandığını gösteren önemli kanıtlardır³⁶. Ele geçen bu seramikler Kahya tarafından yüksek lisans tez konusu olarak çalışılmıştır. Çoğu kapalı form özelliği gösteren bu seramiklerin bezemeleri Protogeometrik Dönem'in öncüsü Euboea ve takipçisi merkezlerde görüldüğü gibi konsantrik daireler ve dalgalı hatlardan oluşurlar. Geometrik döneme ait olduğu kabul edilen seramikler üzerinde de bu bezemelerin devam ettiği görülür. Ancak Attika'da kullanılan meander motifine rastlanmaz. Patara'da görülen bu bezeme programının benzerlerinin M.Ö.7. yüzyıl İonia ve Karia'da görülmesi bu atölyelerin açık etkisini işaret etmektedir³⁷. Ayrıca ithal Rodos malzemesi olarak M.Ö. 6.yüzyıl 2.yarisına tarihlenen boynunda meander ve gövdesinde bitkisel bezeme olan bir amphora parçası da ele geçenler arasındadır³⁸.

³⁰ Işın 2006, s. 98.

³¹ Kahya 1998; DüNDAR 2008; Özdemir 2009.

³² Uygun 2009; DüNDAR (Patara amphoralarıyla ilgili devam eden doktora tezi).

³³ Buluç 1984, s. 142.

³⁴ Buluç 1984, s. 142.

³⁵ Işık 2002, s. 404.

³⁶ Kahya 2001- 2002, s. 55- 58.

³⁷ Işık 1990, s. 1.

³⁸ Kahya 1998.

Patara seramikleriyle ilgili çalışmalar arasında özgün bir forma sahip “lykion” olarak isimlendirilmiş merhem kapları Işın tarafından yayınlanmıştır³⁹. Patara’da yaklaşık 100 adet ele geçen bu kaplardan Liman Hamamı’ndan1 ve farklı noktalardan 3 adet dışında, tümü Tepecik Nekropol alanından gelen buluntulardır. Ayrıca 1 örnek de Doğucasarı eteklerinde konumlanan yeraltı mezar odasından ele geçmiştir. Işın bu form grubunun yerel olma olasılığı üzerinde durmuş ve Hellenistik Dönem’e tarihlemiştir.

Işın’a ait diğer iki makale ise Patara Hellenistik ve Roma Dönemi seramikleriyle ilgili olarak hazırlanmıştır⁴⁰. 1952 yılı kurtarma kazısında ortaya çıkarılan iyi korunmuş Hellenistik buluntulara rağmen Gül Işın’ın başlattığı 2003 yılı Tepecik kazılarına kadar konteksleri tarihlemek mümkün olmamıştır. 2004 yılı çalışmalarında Klasik Çağ Sarnıcı olduğu düşünülen mekânın mimarisini ortaya çıkarmak için yapılan kazılarda ele geçen malzeme bu yapının M.Ö. 3.yüzyıl ortalarında doldurulduğunu gösterir⁴¹.

Tepecik düzlüğünde yer alan sarnıcın önemli bir yapının parçası olabileceği düşünülerek kuzeyinde devam ettirilen kazılar sonucu iki mekân ortaya çıkarılmıştır. Kare şeklinde olan ilkinden az sayıda Geç Geometrik ve bolca Arkaik çömlek buluntuları ele geçerken, diğerinden atık olarak dökülmüş Roma Dönemi malzemesi çıkmıştır. Bu yapılaşmanın güneyinde yer alan üç mekânın doğu ve batısındaki duvarların da kuzeye doğru devam etmesi sebebiyle tüm bu mekânların büyük bir yapının bölümleri olabileceği düşünülmüş sıradan olmayan yapılaşmasıyla “Bey Sarayı” olarak isimlendirilmiştir⁴².

Genel olarak Tepecik Akropol ve Nekropol alanlarından ele geçmiş Hellenistik malzeme arasında M.Ö. 4.yüzyıl sonlarına tarihlenen az sayıda ithal Attik balık tabağı, askos tip guttus, kantharos bulunur. M.Ö.3.yüzyıl sonlarına tarihlenen seramikler arasında ise dışa dönük dudaklı damga dekorlu ve yuvarlak dudaklı tabaklar ile bunların cyma profile sahip derin ve sığ örnekleri yanı sıra ekhinus kâseler yer alır. M.Ö.2.yüzyıl sonu ile M.S.1.yüzyıl başına tarihlenen laygnos ve tek kulplu sürahiler de buluntular arasındadır. Ayrıca damga ve rölyef dekorlu ve dekorsuz Knidos pi kulplu kaplar ile kalıp yapımı kabartmalı kâseler de aynı tarihlere ait ele geçmiş malzemeler arasındadır⁴³.

Patara Roma İmparatorluk Dönemi seramikleri ise Korkut tarafından incelenerek 3 makale ile yayınlanmıştır⁴⁴. Büyük ölçüde Hellenistik Dönem’in uzantısı olan bu seramikler içinde ince ve kalın cidarlı malzemeler yer alır. İngilizce literatürde de ince cidarlılar, kaba ve ince seramikler ile pişirme kapları olarak isimlendirilen bu malzemeler mutfak kullanım

³⁹ Işın 2002, s. 85- 96.

⁴⁰ Işın 2006, s. 98- 101; Işın 2007 b, s. 137- 149; Işın 2008, s. 157- 171.

⁴¹ Işın 2005, s. 61- 62; Işık – Işın 2008, s. 59-60.

⁴² Işın 2004, s. 41- 43; Işın 2005, s. 61- 62; Işın 2008, s. 59- 72; Işık 2009, s. 24.

⁴³ Işın 2007 b, s. 137- 149 Res. 1-10.

⁴⁴ Korkut 2007, s. 191- 224.

seramikleri olarak adlandırılırlar⁴⁵. Malzemeler arasında uzun boyunlu şişkin karınlı testi, tek kulplu maşrapa, tencere, tava, silindirik bakraç, mangal, mortar, geniş çanaklar, yuvarlak kâseler görülür. Ayrıca Gaza-amphorası denilen güney Filistin'den Akdeniz'e beyaz şarap taşımada kullanılan formlar ile balsamaria olarak bilinen koku kapları da yer alır. Yanı sıra Nabatya seramiği olarak adlandırılan ve M.Ö.1. ve M.S.2.yüzyılda Doğu Akdeniz'de yaygın olan açık kahverengi astarlı kaplar ile Knidian rölyefli kaplar denilen ve Erken İmparatorluk döneminden itibaren pek çok antik kent tarafından ithal edilen kaplar da görülür⁴⁶.

Patara Roma Dönemi seramiklerinin çoğunluğu 1999 yılında Tepecik Nekropol bölgesinde M.S.4. yüzyılda seramik çöplüğü olarak kullanılmış seramik fırından ele geçmiştir. M.S. 2-4.yüzyıl aralığına tarihlenen buluntular arasında çok sayıda maşrapa, silindirik bakraç, pişirme kapları, amphoralar ve tavalalar yer almaktadır⁴⁷. Ayrıca antik kaynaklarda "Kerotakis" olarak adlandırılan günümüz düdüklü tencerelerinin çalışma prensibine benzeyen çift cidarlı ve emzikli 2 tencere parçası da buluntular arasındadır. Korkut Geç Klasik Dönem'den bu yana kullanımda olan bu tencerelerin genelde tek cidarlı olduklarını belirtir⁴⁸. Patara örneğinin benzerleri Rhodiapolis kazılarında da ele geçmiştir⁴⁹.

Ayrıca 1988- 1989 yılları Mettius Modestus Takı kazılarında Roma Dönemi günlük kullanım kapları, Hurmalık Hamamı kazılarında ise Erken Roma'dan Geç Roma Dönemine kadar olan sürece ait kâse, kadeh, testi ve maşrapa örneklerini ortaya çıkarılmıştır. Patara Hurmalık Hamamı⁵⁰ frigidarium seramiklerinin Alanyalı ve Şen tarafından stratigrafik açıdan değerlendirildiği makale M.S.5.yüzyıl ilk yarısında kullanımı sonlanan bu mekânın işlik olarak M.S. 7.yüzyıla kadar işlevi olduğunu göstermektedir⁵¹. 2005- 2006 kazı sezonuna ait Taban III, IV, V, VI, VII, VIII olarak adlandırılan mekânlardan ele geçen seramikler bu çalışmada irdelenmiştir. Knidos ve Pamphylia tip ile Geç Roma Dönemi amphora, tuğla ve kiremit parçaları, bütünlenemeyen çok sayıda seramik parçaları yanı sıra Afrika kırmızı astarlı çanak ve balık tabağı parçası ile Geç Roma C grubuna ait geniş dudaklı tabak gibi örnekler yer almaktadır⁵².

1992 yılından bu yana sürdürülen Ana Cadde kazıları halen yürütücüsü Şevket Aktaş tarafından doktora tezi olarak çalışılmaktadır ve alandan ağırlıklı olarak Roma ve Geç Roma Dönemi malzemeleri ele geçmiştir⁵³.

⁴⁵ Korkut 2007, s. 192.

⁴⁶ Korkut 2007, s. 191- 224.

⁴⁷ Işın 2006, s. 100.

⁴⁸ Korkut – Ercan 2008, s. 95- 105.

⁴⁹ Fırıncı 2010, s. 31, 32 Lev. 25, s. 101- 104.

⁵⁰ Hurmalık Hamamı genel bilgi için bkz.: Alanyalı 2007, s. 19- 20; Alanyalı 2008, s. 60.

⁵¹ Alanyalı – Şen 2007, s. 412- 429.

⁵² Alanyalı – Şen 2007, s. 415- 418.

⁵³ Ana Cadde genel bilgi için bkz.: Aktaş 2007, s. 15-16; Aktaş 2008, s. 62;

Patara liman çanağında yer alan deniz feneri kazıları Havva İşkan Işık tarafından yürütülmektedir. M.S.1. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Vespasian Hamamı'nın da yapımcısı Eyalet Valisi Sextius Priscus tarafından yaptırıldığı düşünülen fener Hellenistik Dönem ve Roma Dönemi günlük kullanım seramiği ve siyah firnisli kaplar yanı sıra, kırmızı astarlı terra sigillata örnekler, ticari amphoralar ve unguentariumların da ele geçtiği alandır. En geç buluntuları ise M.S.12. yüzyıl boyalı Bizans Seramikleri oluşturmaktadır. Fener yapısı ile ilgili yayın çalışmaları Havva İşkan Işık tarafından hazırlanmaktadır⁵⁴.

Kaynak Tapınağı ve Günlük Kaya mezarları arasında yer alan fırın kompleksinde yapılan kazılar 5 ayrı katman ve 2 kullanım evresinin varlığını ortaya çıkarmıştır. Özüdoğru ve Dökü'nün bu konuda hazırladıkları makalede yuvarlak veya armudi formda ve farklı büyüklükte yapılmış 5adet fırında seri üretimin varlığından söz edilir. Hangi tip seramiklerin üretildiği konusu tam açılığa kavuşmamıştır. 2. Evrede kuzey duvar dışına yapılmış olduğu belirlenen dikdörtgen bir fırın yapısı daha ortaya çıkarılmış, yakınlarında bulunan amphora, çatı kiremidi gibi büyük parçaların üretiminin burada yapıldığı düşünülmüştür. Fırın kompleksinin M.S. 3. ve 6.yüzyıllarda kullanımda olduğu belirlenmiştir⁵⁵.

Dündar tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmış Patara unguentariumlarının⁵⁶ M.Ö. 4.yüzyıl ortalarına tarihlenen ilk örneklerini 1952 kurtarma kazılarıyla Tepecik bölgesinden ele geçenler oluşturur⁵⁷. 1989 Tepecik Nekropol kazılarında örnekleri görülmeye başlayan unguentariumlar, 1993'te Kaynak Tapınak Gömütü ve altındaki dromoslu mezardan, 1995 yılında 5 ayrı oda mezardan ve az sayıda Hurmalık Hamamı, Tiyatro, Ana cadde ve Meclis'ten olmak üzere 1000 kadar ele geçmiştir⁵⁸. Kentte ele geçen 1000'den fazla örneğin % 92'si nekropol alanlarından ortaya çıkarılmıştır. Ana Cadde, Hurmalık Hamamı, Meclis ve Tiyatro gibi alanlardan ele geçenler ise % 8'lik dilimi oluşturur. Bu alanların kullanım dönemleriyle paralel olarak unguentariumlar da Geç Roma ve Erken Doğu Roma Dönemleri'ne tarihlenirler⁵⁹.

Patara Tepecik Nekropolü ve Bey Sarayı Kırmızı Astarlı Seramikleri Uygun tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır⁶⁰. Nekropolden ele geçen seramiklerin sayıca dağılımı kullanım süreci ile de ilgilidir. Buna göre sayıca çoğunluğu Roma Dönemi günlük kullanım ince ve kaba seramikleri oluşturur. Daha sonra kırmızı astarlı seramikler yer alır. 2000 yılında kazı evi deposunda sınıflandırma çalışması yapılmış ve Uygun tarafından çalışılan yaklaşık 2000 adet seramik form, hamur- astar özellikleri göz önüne alınarak Batı ve Doğu

⁵⁴ T. Korkut "Patara Deniz Feneri Seramikleri ve Cam Buluntuları" (Yayına hazırlanıyor).

⁵⁵ Özüdoğru – Dökü 2007, s. 399- 411.

⁵⁶ Dündar 2008, s. 39.

⁵⁷ Dündar 2008, s. 11.

⁵⁸ Dündar 2008, s. 1.

⁵⁹ Dündar 2008, s. 1.

⁶⁰ Uygun 2009.

Sigillataları, Sagalassos kırmızı astarlılar ve Geç Roma Dönemi kırmızı astarlılar olarak gruplanmıştır. Son grupta yer alan seramiklerin çoğunluğu Geç Roma C ve D grubu olarak adlandırılan Çandarlı ve Kıbrıs Sigillatalarının devam üretimi örneklerdir⁶¹. Tepecik Bey Sarayı B mekânı Roma Dönemi günlük kullanım kapları buluntuları ile Meclis, Tiyatro, Ana Cadde ve Hurmalık hamamı kazılarında ağırlıklı olarak ele geçen Geç Roma Kırmızı Astarlı Seramikler de tez kapsamında incelenmiştir⁶².

Patara Roma Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri ise Özdemir'in yüksek lisans tez konusunu oluşturmuştur. Bu kapsamda incelenen seramikler kazıların yürütüldüğü Tepecik Bey Sarayı, Tepecik Nekropol ve Mettius Modetus Takı kazılarında Roma Dönemi Günlük kullanım kapları ele geçmiştir. Meclis'ten Hellenistik'ten Geç Roma'ya, Ana Cadde kazılarından ise Roma ve Erken Bizans Seramikleri çıkartılmıştır. Hurmalık Hamamı kazıları ise Erken Roma'dan Geç Roma Dönemine pişirme seramikleri örneklerini kazandırmıştır. Ayrıca Oygu Mezar 42 de ele geçmiş olan 4 adet kâse de bu kapsamda incelenmiştir⁶³.

Patara buluntusu amphoralar ise doktora tezi olarak Dünder tarafından sürdürülen bir çalışmada incelenmektedir.

2. 2. Patara'da Yerel Üretime Dair Veriler

Bir bölgede seramik üretiminden söz edebilmesi için, R. E. Jones'un da işaret ettiği gibi atık ve hatalı malzeme, kalıplar, fırın yapısı kalıntısı ile bölgede benzer ürünlerin ele geçmesinin yanı sıra seramik yapımına uygun kil alınabilecek yerlerin de olması gereklidir⁶⁴. Bu açıdan bakıldığında sözü edilen özellikler Patara'da görülür. Aşağıda detaylı bir şekilde değinilen bu noktalar kentte seramik üretiminden söz edilebileceğinin önemli kanıtlarını oluştururlar.

Bir önceki bölümde detaylı bir şekilde değinildiği gibi 1988 yılından bu yana devam eden Patara kazılarında antik dönemin önemli bir limanı olması sebebiyle çeşitli dönemlere ait çok sayıda ve çeşitlilikte seramik form ortaya çıkartılmış, 1999 yılında kazı evi deposunda yapılan çalışmalar sonucunda da seramikler kronolojik ve tipolojik olarak sınıflandırılmıştır⁶⁵. Çeşitli dönemlere ait birçok ithal malzeme yanında bilinen gruplara dâhil edilemeyen farklı hamur - astar yapısı ve form özellikleri gösteren bu nedenle de çalışmalarda yerel üretim olduğu işaret edilen çok sayıda seramik buluntu tespit edilmiştir. Tepecik Bey Sarayı kazılarında ele geçen kırmızı astarlı seramikler ile günlük kullanım malzemeleri ve çok sayıda fırın atığı yerel

⁶¹ Uygun 2008, s. 305- 322; Uygun 2009, s. 6.

⁶² Uygun 2009, s. 7-8.

⁶³ Özdemir 2009, s. 5-9.

⁶⁴ Jones 1986, s. 8.

⁶⁵ Korkut 2007, s.191.

olarak tanımlanan grubu oluştururlar⁶⁶. Kazılarda ele geçen çok sayıda terrakotta figürinler M.Ö.4. yüzyıl ile M.S.50 yılları arasına tarihlenir ve yerel üretim malzemeler olarak değerlendirilirler⁶⁷.

2. 2. 1. Buluntular

Patara'da ortaya çıkarılan yerel olma iddiası taşıyan malzemeleri buldukları alanlar ve dönemleri incelendiğinde şöyle sıralamak mümkündür.

Patara'da 1992 yılı Tepecik Nekropol açmalarında yapılan kazı çalışmaları sonucu ele geçen İonia ve Karia etkileri taşıyan çok sayıda Geometrik ve Arkaik seramik parçaları Kahya'nın yüksek lisans tez çalışmasını oluşturur⁶⁸. Kâhya bunlar arasında yer alan Nekropol 21'den ele geçmiş ışın bezemesi taşıyan parçanın benzerinin Rodos üretimi bir oinochoe üzerinde görüldüğünü, ancak Rodos örneğinde yer alan kuşak bezemesinin Patara'da yer almadığını belirtir. Gövdede yer alan işaretin ise Patara'lı seramikçilere ait özel bir işaret olduğunu vurgular. Bu bilgiler ışığında da parçanın M.Ö.7.yüzyıl sonu ile 6.yüzyıl başına tarihlenebilecek yerel üretim bir malzeme olma olasılığından söz eder. Yanı sıra bezeme programı ile İonia etkileri gösteren bir krater parçası da tez kapsamında yerel üretim bir seramik olarak değerlendirilir⁶⁹.

Patara 2006 yılı kazılarında Tepecik Bey Sarayı sarnıçtan ele geçen bir Khios amphora ağzına ait parça atık bir malzeme olması sebebiyle yerel üretim olarak değerlendirilmektedir. Yanık ve küçük bir malzeme olması detaylı bilgi edinilmesini güçleştirir. Ancak ağız yapısından yola çıkarak yapılan değerlendirme ile M.Ö. 530- 490 arasına tarihlenir. Hamur rengi 10YR 7/3 very pale brown olarak tespit edilmiştir⁷⁰.

Kazıların başladığı 1988 yılında Tepecik yüzey araştırmalarında ele geçen ve M.Ö 4.yüzyıla tarihlenen, disk üzerine işlenmiş Medusa başı ana kalıbı Patara'da yerel üretimin varlığını gösteren önemli bir malzemedir⁷¹. Matris kalıp Medusanın yanı sıra Farnese Heraklesi'ne ait tam şekillenmemiş, bazı kısımlarında seramikçinin el izlerine rastlanan sol kol patris kalıpta bir diğer önemli buluntu olarak değerlendirilir⁷².

Takip eden yıllarda yapılan sistemli kazılarda yer altı oda mezarlarından pek çok pişmiş heykelcikler ele geçmiştir⁷³. Işın bu konudaki çalışmasında bilinen atölyelerden farklı on

⁶⁶ Uygun 2009, s. 22-23.

⁶⁷ Işın 2007 b.

⁶⁸ Kahya 1998.

⁶⁹ Kahya 1998, s. 49.

⁷⁰ Dündar'ın Patara Amphoraları Doktora Çalışması Devam ediyor.

⁷¹ Işık 1990, s. 4 Res. 13; Işın 2007a, s. 104 Res. 71, 86.

⁷² Işın 2007 a, s. 105 Res. 72.

⁷³ Işın 2007 a, s. 109.

konu ve tipolojiye sahip terrakottaların⁷⁴ yeni bir üretim merkezinin varlığını işaret ettiğini vurgular⁷⁵. Bu tipolojilerden Patara Apollonu⁷⁶ ve Anadolu’da hiçbir benzeri olmayan Tutsak Aphrodite⁷⁷ ve “Tutsak Eros” adlı terrakottanın da yerel bir atölye ürünü olma olasılığına işaret edilir⁷⁸. Ayrıca farklı başlarla aynı kalıptan üretilen Kilio Musa’sı⁷⁹ ile aynı kalıptan üretilmiş Kumru⁸⁰ figürinleri de yerel bir atölye varlığının önemli kanıtlarını oluştururlar. M.Ö. 2.yüzyıl ortalarından M.S. 50 arasına tarihlenen ve Geç Hellenistik Dönem terrakotta atölyelerinde görülmeyen bu tipolojiye sahip ürünler yerel bir atölye varlığını güçlendirmektedir. %75’inde görülen ortak hamur yapısı ise ince kum, kireç katkılı bir malzemedir ve 7,5 YR 7/3, 7/4, 8/4 renk aralığına verilirler⁸¹.

Tepecik Nekropol alanında 1989’dan bu yana devam eden sistematik kazılarda ele geçen M.Ö. 2.yüzyıl sonu ve 1.yüzyıl başına tarihlenen megara kâse kalıpları ve az sayıda damga mühür Patara üretimi malzemeler olarak değerlendirilir. Hellenistik Dönem’in popüler ürünleri olan bu kabartma kâse kalıplarının bezeme programı incelendiğinde, diğer merkezlerde görülen alışılmış desen programından çok farklı oldukları görülür. Örneklerden birinde bu tip kâselerde sıklıkla görülen rozet ve aralarında nokta dizisi yer alan uzun yaprak bezemesi kullanılmıştır. Ancak kabın iç yüzeyine bunların kazıma yoluyla oluşturulması ve dizilişinde ustalıktan uzak gelişigüzel bir işleniş göze çarpar⁸². Bir diğeri ise palmet damga mühürün gövde duvarına rastgele basılması ile hazırlanmış üst kısmı korunmamış benzeri bulunmayan bir kalıp parçasıdır⁸³. Üçüncü örnekte ise tabanda yer alan bozulmuş rozet bezemesi hariç etrafında yer alan damga mühürlerle rastgele oluşturulmuş dikdörtgen ve üçgenlerden oluşan bezemelerin benzerlerine başka merkezlerde rastlanmamıştır. Bu tip kapları gören çömlek ustasının kendi yarattığı bir deneme olduğu izlenimi edinilen kalıpların hamur renkleri 7,5 YR 7/3, 7/4, 7,5 YR 7/4 pink ve 7,5 YR 7/6 reddish yellow olarak tespit edilmiştir. Bu renk skalası ise Patara yerel malzemesi olarak incelenen örneklerin çoğunluğunda gözlenmektedir.

Patara kazılarında Hellenistik Dönem krem, merhem kaplarından 100 adet kadar ele geçmiştir. Bir adet Liman Hamamı’ndan diğerlerinin tümü Tepecik Nekropolündendir⁸⁴. Üst katmanlardan Geç Roma ve siyah astarlı klasik malzeme ile birlikte ele geçmiş olan malzeme

⁷⁴ Terrakottalar konusunda detaylı bilgi için bkz.: Işın 2007 a “ Patara Terrakottaları Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri, V, 1.

⁷⁵ Işın 2007 a, s. 113.

⁷⁶ Işın 2007 a, s. 49-52, 114 Res. 29, 79.

⁷⁷ Işın 2007 a, s. 42-43 Res. 23.

⁷⁸ Işın 2007 a, s. 113, 67-69 Res. 42, 82.

⁷⁹ Işın 2007 a, s. 19- 25 Res. 7-10.

⁸⁰ Işın 2007 a, s. 98-99 Res. 63, 64.

⁸¹ Işın 2007 a, s. 113.

⁸² Işın 2008, s. 169- 170 Lev. 43, 4.

⁸³ Işın 2008, s. 169- 170 Lev. 43, 5.

⁸⁴ Işık 1990, s. 31; Işkan – Çevik 1999, s. 91-93.

için tarihleme yapabilmek yüzyıllardır süren erozyon sebebiyle çok güçtür. Alt katmanlarda ise malzemenin homojenliği tarihleme açısından daha kesin ve doğru bilgilere ulaştırır⁸⁵. İncelemeler ışığında Hellenistik Dönem'den Erken Roma Dönemi'ne kadar olan zaman diliminde M.Ö.2.yüzyıl ortalarından M.S. 1.yüzyıl kadar olan sürece yerleştirilen bu minyatür kapların Patara'da bu tarihten sonra üretimin devam edip etmediği konusu ise net değildir⁸⁶.

Krem kaplarının genel tipolojisinde Tip III içinde yer alan Patara örnekleri Gül Işın tarafından Likya ve Kapadokya bölgesinde yetişen ve çok çeşitli rahatsızlıkları tedavi etmekte kullanılan "lykion" isimli bir merhemden yola çıkılarak adlandırılmış ve yerel malzemeler olarak değerlendirilmiştir⁸⁷. Birçok merkezde çok çeşitli tipleri görülen krem kaplarının Patara örnekleri bikonik gövde ve kulpsuz bir profil gösteren, homojen bir hamur- astar yapısına sahip malzemelerdir. Kazılarda bu kapların hatalı üretim örneklerinin de ele geçmiş olması yerel üretim oldukları yönünde destekleyici bilgilerdir⁸⁸. Hamur renkleri incelendiğinde çoğunlukla 7,5 YR 7/3, 7/4, 7/6, 8/3, 8/4 ile 10YR 8/2, 8/6 görülür. Astar da yine 7,5 YR 3/1, 3/2, 5/6, 7/6, 8/4 ve 10R 4/6 2,5 YR 4/8, 5/6 tespit edilmiştir⁸⁹.

Knidos pi kulplu kabartma bezemeli ve bezemesiz kap parçaları Patara Tepecik Nekropol alanından ele geçen diğer örneklerdir. M.Ö. 1.yüzyıl sonuna tarihlenen bu seramik kapların iç yüzeylerinde palmet ve kurbağa kabartması değişerek veya sadece palmet yer alır. 1989 yılı buluntusu örneğin üst kısmı korunmamıştır. Ancak gövdenin kaideye doğru konik bir yapı göstermesi ve halka kaide ile zemindeki kurbağa kabartması ve palmet damga bezemesi pi kulplu bir kap olduğunun güçlü kanıtlarıdır. İyi pişmiş görünüme sahip hamur rengi 7,5 YR 5/4, 6/4 olarak tespit edilmiştir. Mat gri ve yer yer turuncumsu astar rengi gözlenir⁹⁰. Knidos pi kulplu kaplar genellikle ince cidarlı, sert dokulu ve grimsi hamur yapısı gösterirken Patara örneğinin daha kalın cidar ve işlenişinin yanı sıra hamur yapısı ile de yerel bir malzeme olduğu düşünülmektedir. 1991- 1993 ve 2000 yılı kazılarında ele geçen 1/4, 1/3 ve tama yakın bir profile sahip üç adet bezemesiz pi kulplu kapların da yerel üretim malzeme olması olasıdır. Bezemeli pi kulplu kap ile aynı hamur rengi ve kalitesi taşımasının yanı sıra Knidian kapların aksine özensiz kulpları, düzgün olmayan kaide yapısı ve astar uygulaması da bu yöndeki düşünceleri destekleyen unsurlardır. 7,5 YR 5/4 ve 7,5YR 6/4 light brown hamur rengi ve açık kırmızı- turuncu astar rengi taşımaktadır⁹¹.

Dündar tarafından incelenen Patara unguentariumları M.Ö. 4.yüzyıldan M.S. 7.yüzyıla kadar gelişimi gözlenebilen seramiklerdir. Ele geçen 1000'den fazla unguentarium arasında %

⁸⁵ Işın 2002, s. 85.

⁸⁶ Işın 2006, s. 91.

⁸⁷ Işın 2002, s. 87.

⁸⁸ Işın 2006, s. 100.

⁸⁹ Işın 2002, s. 93- 95.

⁹⁰ Işın 2007 b, s. 146- 147 Res. 10; Işın 2008, s. 167- 169 Lev. 43, 1- 3.

⁹¹ Işın 2007 b, s. 145- 146 Res. 9; Işın 2008 Lev. 42, 4.

13'lük oranla iğ formlardan sonra ikinci büyük grubu oluşturan ve “Eşen Tip” olarak isimlendirilen seramiklerin tümü nekropol alanından ele geçmiştir. Alçak halka kaideli, küresel gövdeli ve uzun boyun üzerinde dışa veya içe sonlanan ağız yapısına sahip bu formlar tüm Ksanthos vadisinde çok sayıda bulunmuştur. Ksanthos, Letoon ve Tlos örnekleri ile hamur ve form olarak çok benzerlik taşımaktadırlar. Dünder Geç Hellenistik ve Erken Roma Döneminde tüm Akdeniz’de yoğunluk kazanan torba karınlılar yerine Patara’da bu tipolojideki unguentariumların çok fazla sayıda yer almasının öneminden ve ihtiyacın yerel bir seramik atölyesi tarafından karşılanma olasılığından söz eder⁹². İyi ve kötü pişmiş örnekleri görülen formlar gözenekli, kum ve kireç tanecikli hamur yapısı ve yerel iddiası taşıyan malzemelerin çoğunluğunda görülen renkleri gösterirler. Kendi içlerinde bir form gelişimi gözlenmez. Hamur rengi 5YR 5/6 reddish yellow ve astar rengi 5YR 7/6 reddish yellow olarak belirlenen, boyutları 8,5- 16,5cm arasında değişen bu ürünler mezarlara adak eşyası olarak bırakılmaları sebebiyle seri üretim gerektiren malzemelerdendir. Bu nedenle kaba, kalitesiz ve asimetric yapılmış oldukları düşünülür. M.Ö. 1.yüzyıl 2.yarısı ile M.S. 1.yüzyıl ilk yarısına tarihlenirler⁹³. Sözü edilen noktalar ışığında bu formların yerel malzeme oldukları ve aynı atölyede üretilerek pazara yayıldığı çok kuvvetli bir görüş olarak yer alır. Ayrıca Patara Geç Hellenistik Dönem iğ formu unguentariumların Eşen Tip olarak adlandırılanlarla aynı hamuru taşımaları, iğ formlar arasında da yerel malzeme olma olasılığını düşündürmektedir⁹⁴.

1989 yılında başlayan Tepecik Nekropol kazılarında ele geçen seramiklerde arazi yapısı sebebiyle kesin tarihlere için katman tespiti yapmak güçtür. Nekropolde kullanım süreciyle paralel olarak Roma Dönemi günlük kullanım seramikleri daha yoğun ele geçmiştir. İkinci sırada yer alan, Doğu ve Batı Sigillatları, Sagalassos Kırmızı Astarlılar, Geç Roma Dönemi Seramikleri olarak gruplanan kırmızı astarlı seramiklerdir. Bunlarla birlikte ele geçmiş ancak hamur- astar yapısı ile bilinen tüm gruplardan farklı olan kendi içinde homojen bir yapıya sahip diğer bir grup kırmızı astarlı seramikler ise Uygun tarafından yerel üretim malzeme olarak değerlendirilmektedir⁹⁵.

Tepecik’te 2004 yılında “sarnıç-depo” olarak adlandırılan yapı ile ilgili kazı çalışmalarının 2006 yılında genişletilerek devam etmesi sonucu ortaya çıkarılan Tepecik Bey Sarayı olarak tanımlanan yapının B mekânından M.Ö. 1.yüzyıl ile M. S. 2.yüzyıl arasına tarihlenen Roma Dönemi seramik dolgusundan kırmızı astarlı sofa kapları ve günlük kullanım seramikleri ele geçmiştir. Aynı mekândan fırın artığı hatalı üretim malzemeleri ile aynı formların fazla sayıda

⁹² Dünder 2008, s. 27- 28.

⁹³ Dünder 2008, s. 28.

⁹⁴ Dünder 2008, s. 27- 28.

⁹⁵ Uygun 2009, s. 6-7.

örnekleri de bulunmuştur. Bu nedenlerle yerel üretim oldukları düşünülen bu seramikler, Tepecik Nekropol'ünden ele geçen kırmızı astarlı grupla da benzerlik taşıması sebebiyle Uygun tarafından birlikte değerlendirilmiş ve "Patara Kırmızı Astarlı Seramikler" olarak tanımlanmışlardır⁹⁶. Tabak, kâse, kupa- maşrapa, krater- kâse ve testi olmak üzere 5 grupta toplanan Patara Kırmızı Astarlı Seramikleri günlük kullanım kaplarından bilinen formlarla birlikte doğu sigillata grubu formlarını da taşırlar⁹⁷.

Patara Kırmızı Astarlı Seramikler Tepecik Nekropol'ünden gelen tüm buluntular içinde % 16'lık oran ile 2. büyük grubu oluştururlar ve 145 adettir. Açık kırmızı, sarımsı kahverengi ve kırmızımsı sarı olarak üç farklı hamur rengi gözlenir. Renk özellikleri ile diğer doğu sigillata örneklerle benzerliklerine rağmen işçilik, fırınlama ve hamur yapısıyla farklılıklarını ortaya koymaktadırlar. Kireç kum tanecikli ve pürüzlü pişme yüzeyleri ile dikkat çekerler. Seramiklerin % 80'i **7,5 YR** 6/6, 7/6, 8/4, 8/6; **5YR** 6/6, 6/8, 7/6 kırmızımsı sarı hamurludur. % 18'i **10YR** 8/4 açık sarımsı kahverengi ve % 2'si ise **2,5 YR** 6/6 açık kırmızı olarak tespit edilmiştir. Az sayıda seramik 10YR ve 2,5 YR renklerini taşımaktadır. Fırınlama aşamasında veya astarın kalın veya ince sürülmesinin de renge etki ettiği düşünüldüğünde bu farklılığın oluşabileceği de düşünülür⁹⁸.

Tepecik Bey Sarayı B mekânından ele geçen seramikler arasında "altlık" olarak adlandırılan kaba bir işçilikle üretilmiş M.S. 2.yüzyıl içine tarihlenen formların üzerinde astar izleri ve kil artıkları gözlenmesi çarkta üretimin yardımcı malzemeleri olduklarını göstermektedir. Seramik üretiminin varlığının önemli bir kanıtı olan formlar aynı zamanda altlık işlevi de taşırlar⁹⁹. Hellenistik Dönem'den bu yana amphora, güveç ve tencere gibi yuvarlak dipli formları dik tutabilmek amacı ile kullanılmış olan Patara'daki altlıklar **5YR** 7/3, 7/6, 8/4; **7,5 YR** 7/6; 2,5 YR 7/3, 7/6, 8/4 ve **10 YR** 6/3, 7/4, 8/3, 8/4 olarak dört farklı renk tonlarında hamur yapısı gösterirler¹⁰⁰.

B mekânı Roma Dönemi günlük kullanım seramikleri içinde yer alan dışa dönük ağızlı çanaklar¹⁰¹ da yerel olarak değerlendirilen seramikler içinde yer alırlar. Özdemir kırmızı astarlı olan bu çanakların terra sigillata tipolojisinde karşılığının olmadığını, benzerlerinin Didyma ve Anamurium'da rastlandığını belirtir. Ayrıca ince sürülmüş astarları ve kalitesiz işçilikleri sebebiyle Patara Kırmızı Astarlı Seramikleri ile birlikte değerlendirilmelerinin

⁹⁶ Uygun 2009, s. 7.

⁹⁷ Uygun 2009, s. 165.

⁹⁸ Uygun 2009, s. 189-190 Grafik 1.

⁹⁹ Özbütev 1995, s. 34.

¹⁰⁰ Özdemir 2009, s. 11, 90 Lev. 1-2, 1-12.

¹⁰¹ Korkut 2007, s. 90, 205- 207.

uygun olacağı düşünülmüştür¹⁰². M.S. 1.- 2.yüzyıla tarihlenirler¹⁰³. Bu çanakların hamurları **5YR 5/6, 6/7, 7/6 7,5 YR 6/6, 8/3 2,5YR 7/4 ve 10YR 7/4** renk yelpazesinde görülür¹⁰⁴.

Tepecik Nekropol alanı ve Tepecik Bey Sarayı'ndan çok sayıda ele geçen bakraç olarak isimlendirilebilecek çift kulplu ev içi kullanımına yönelik seramikler de yerel üretim malzemelere dâhil edilirler. Bu bakraçlar M.S.2.yüzyıla tarihlenirler¹⁰⁵ ve çoğunun yerel karakterler taşıdıkları Işın¹⁰⁶ ve Korkut¹⁰⁷ tarafından da vurgulanmıştır. Tümü benzer hamur rengine sahip, kum ve kireç katkılı gözenekli astarsız seramiklerdir. Hamur rengi olarak **5 YR 6/6, 7/6 ve 7,5YR 7/4** gözlenir¹⁰⁸.

Hurmalık Hamamı ve Meclis kazılarında ortaya çıkarılan çok sayıda Roma Dönemi çift kulplu, yuvarlak tabanlı tencerelerden torba karınlı, dikey kulplu, ağız kısmı çok dar olmayan formlar görülür. Hurmalık Hamamı'ndan ele geçmiş 5 adet tencere daha yuvarlak gövde, daha dar ağız yapısı ve yatay kulp taşımaktadır. Form olarak yoğun kireç, kum katkılı gözenekli hamur yapısı ile Ksanthos benzerleri de görülür. Ksanthos malzemesinin hatalı üretimlerinin ele geçmesi ve hamur yapısı sebebiyle Pellegrino yerel üretim oldukları yönünde görüş bildirmiştir¹⁰⁹. Bu sebeplerle yerel olma düşüncesi öne çıkan Patara buluntusu tencerelerin hamur rengi **2,5YR 4/8, 5/8 ve 10R 5/8** olarak tespit edilmiştir¹¹⁰.

Tepecik Nekropol alanında ortaya çıkarılan seramik işliği mekânında ise çok sayıda çatı kiremidi ve kandil parçaları ele geçmiştir. Bu işlikte üretilen seramiklerle ilgili henüz yeterli kanıt olmamasına rağmen buluntular arasında yer alan kandil ve kiremitlerin burada üretildiği yönünde görüşler mevcuttur¹¹¹. Kalıp üretimi bu kandiller form ve hamur renklerinde gözlenen küçük farklar dışında benzer niteliklere sahiptir. Genellikle hamur rengi 5YR 6/4 ve astar rengi 5YR 5/3 olarak tespit edilmiştir. Yükseklikleri 3,4- 4cm ve çapları ise 5,1- 5,6cm arasındadır. Form olarak düztabanlı, bikonik gövdeli, ağza doğru daralan uzun boyun yapısı ve gövdeyi aşan dikey kulp görülür. Doldurma deliği çevresinde sığ bir yiv olan uzun yanma ucuna sahip ve genellikle bezemesiz olan bu kandiller tarih olarak Geç Roma'dan M.S. 4-6.yüzyıla kadar olan döneme yerleştirilirler. Geç Roma Dönemi'nde pek çok merkezde görülen bu kandillerin Patara örnekleri M.S.5-6.yüzyıla tarihlenen örneklerle benzer bulunmuşlardır¹¹².

¹⁰² Özdemir 2009, s. 92.

¹⁰³ Özdemir 2009, s. 73.

¹⁰⁴ Özdemir 2009, s. 124, 125.

¹⁰⁵ Özdemir 2009, s. 71.

¹⁰⁶ Işın 2006, s. 100.

¹⁰⁷ Korkut 2007, s. 203.

¹⁰⁸ Özdemir 2009, s. 170, 171.

¹⁰⁹ Pellegrino 2007, s. 247- 248; Özdemir 2009, s. 63- 64.

¹¹⁰ Özdemir 2009, s. 162, 163.

¹¹¹ Varkıvanç, 2001- 2002, s. 139.

¹¹² Varkıvanç 2001- 2002, s. 143.

Bu güne kadar Likya Bölgesi'nde kazılan diğer merkezlerde seramik üretimine dair bir iz henüz ele geçmemiştir. Ksanthos buluntuları arasında yer alan mutfak kapları Pellegrino tarafından yerel üretim malzemesi olarak değerlendirilmiştir¹¹³. Ancak Ksanthos'ta bu güne kadar fırın yapısı tespit edilememiştir.

Limyra'da ise Geç Antik Dönem seramik buluntuları ile ilgili olarak ise Vroom kaba seramiklerin tüm seramik buluntularının % 40'ını oluşturduğunu ve bunların % 82'sinin de yerel üretim olduğunu belirtir¹¹⁴. Çoğunluğunu krem renkli, şişkin karınlı ve yuvarlak gövdeli, çift kulplu tencerelerin oluşturduğu bu yerel seramiklerin %11'inin ise bölgesinin bilinmediğinden söz eder. Yörede ele geçen tek kulplu maşrapalar ve tavalarla da benzer hamura sahip olduklarına değinir. Ancak Limyra'da yakın zamanlarda yapılan kazılarda fırın artığı ve çok pişmiş seramik parçalarının ele geçtiğinden söz edilen bu çalışmada fırın döşemeleri hakkında bir bilgi yer almaz¹¹⁵.

Yerel karakter taşıyan çok sayıda seramik buluntular, işlik ve fırın yapıları ışığında Roma Dönemi sonlarına kadar önemli bir liman kenti olan ve iç bölgelerle ticareti sağlayan Patara'nın seramik üreten bir merkez olarak, kent içi kullanımı sağlamanın yanı sıra çevredeki merkezlerin ihtiyacını da karşıladığını söylemek olasıdır.

2. 2. 2. İşlik ve Fırın Yapıları

Patara kazılarında Tepecik Akropolü kuzeyi nekropol alanında Roma İmparatorluk Dönemi anıt mezarlar devşirilerek yapılmış bir seramik işliği¹¹⁶ ile yine aynı döneme tarihlenen Tepecik Nekropol'ünde TN 1/3 açması bir seramik fırını¹¹⁷ ortaya çıkarılmıştır (s. 174 Lev. 9 Çiz. 1).

Ayrıca kentin kuzeyinde Kaynak Tapınağı ve Günlük Kaya Mezarı arasında sahile doğru ilerleyen yolun doğusundaki alanda 2000 yılında başlayan ve 2006'da tamamlanan kazılarla seramik fırınları saptanmıştır¹¹⁸.

Bu işlik ve fırınlar birbirine yakındır ve Günlük fırınlarının 2. Kullanım evresiyle çağdaştır. Fırın alanının yakınındaki işlikten ele geçen M.S. 4- 6.yüzyıla tarihlenen seramik buluntular da 2. Kullanım evresi tarihiyle örtüşmektedir. Ayrıca Fırın II zemininden ele geçen M.S.3. yüzyıl ortalarına ait üç adet bronz Roma İmparatorluk sikkesi fırın alanının M. S. 3. yüzyıldan başlayarak M.S. 6. yüzyıl içlerine kadar kullanıldığını işaret etmektedir. Yanı sıra

¹¹³ Pellegrino 2007, s. 225- 259.

¹¹⁴ Vroom 2004, s. 297.

¹¹⁵ Vroom 2004, s. 300.

¹¹⁶ Varkıvanç 2001- 2002, s. 137- 152.

¹¹⁷ Işın – Uygun 2001, s. 79-80; Korkut 2007, s. 194.

¹¹⁸ Özüdoğru 2002, s. 400- 401; Özüdoğru 2005/ 3, s. 62; Özüdoğru – Dökü 2007 a, s. 20- 21; Özüdoğru – Dökü 2007 b, s. 399- 411;

Tepecik Seramik İşliği, Günlük Fırınları ve Tepecik Nekropolü'ndeki taş örme fırının çevresindeki duvar işçiliğinin benzerliği de çağdaşlıklarının işaretidir¹¹⁹.

Liman Hamamı kazı çalışmalarında ise hamamın işlevini yitirdiği son dönemler olan M.S. 5.- 6. yüzyılda kullanıldığı düşünölen bir seramik fırını ve bu yapının güney batısında yer alan bir çamur dinlendirme kuyusu da kentin seramik üretimi ile ilgili gün yüzüne çıkarılan yapılarındandır¹²⁰.

Tepecik Nekropol'ü TN1/ 3 Açması Seramik Fırını

Patara 1999 yılı kazılarında Tepecik Nekropol alanı ortalarındaki Likya tipli iki lahdin arkasında yer alan açmanın güney batı köşesinde bir çömlek fırını ortaya çıkarılmıştır¹²¹. 1.70x 180.m ağız genişliği olan öne doğru elips yapıya sahiptir. Duvar içi üç yanda – 1,60m seki ile çevrilidir. Doğuya bakan kapının eni içte 0,80m, dışta ise 0,50mdir. Uzunluğu 1,10 ve derinliği 0,65mdir. Üst örtüsünün kubbe biçimi olduğu düşünölen seramik fırınının özgün hali bozulmuştur(s. 175 Lev. 10 Çiz. 4).

Seramik fırınının nekropolün bu alanının işlevini yitirdiği bir süreçte faal olduğu ve daha sonra fırının da kullanım ömrünün dolmasıyla bir çeşit bothrosa dönüştüröldüğu anlaşılmıştır. Bothrosa dönüşmüş fırın içinden ve çevresinden yüzlerce parça çoğu Roma Dönemi içine tarihlenen seramikler ele geçmiştir. Bu seramik grubunun çoğu Korkut ve Özdemir'in çalışmalarında değerlendirilmiştir¹²².

Tepecik Seramik İşliği Yapısı

Tepecik Akropol'ü kuzeyindeki nekropol alanında 1997-1999 yılları arasında yapılan çalışmalarla incelenen yapı kompleksi kalın duvarlarla çevrilidir. KB-GD doğrultusunda uzanan 5 farklı evresi tespit edilen yapı 10.50 x 12.75m ölçülerindedir. Geç Antik Dönem ve sonrasını işaret eden 3. evresinde seramik işliği olarak kullanılmıştır¹²³. Yukarıda sözü edilen fırın alanına da yakın olan bu yapılaşmanın zemini sıkıştırılmış toprak dolgudan oluşur ve iç yüzeyinde, çevrede yer alan anıtsal yapılarda görölmeyen nitelikli bir taş işçiliği gözlenir.

Alanın işlevi kesin olan 3.evresinin yapımı için çeşitli anıtlardan gelen mermer ve kireçtaşı bloklar kullanılmıştır. II. Evrenin güneyi doldurulup yükseltilmiş, kuzeyine ise basamaklarla ulaşılan platform yapılmıştır. Doğu ve batısında ise 2 adet dikdörtgen zemin

¹¹⁹ ; Özüdoğru – Dökü 2007 b, s. 404.

¹²⁰ Işık 2009, s. 57.

¹²¹ Işın – Uygun 2001, s. 79 – 80 Res. 1, 3-5; Korkut 2007, s. 193- 194 Res. 1, 2; Işın 2008, s. 170.

¹²² Işın – Uygun 2001, s. 79 – 80 Res. 1,3-5.

¹²³ Varkıvanç 2000- 2001, s. 137.

oluşturulmuştur¹²⁴. Giriş avlu yönünden üç basamaklı korkuluklu bir merdivenle sağlanmaktadır. İki tarafta da biri Latince, diğeri Latince- Hellenice olarak çift dille yazılmış iki adet devşirme altlık yer almaktadır.

Platformun kuzey kısmında basamakların hemen batısında yer alan bölüm 2,50 x 1,15 x 1,20m.Ölçülerinde ve duvarlarında sağlamlık sağlanmış bir havuz görünümündedir. Havuz boyunca, 0,30m.genişlik ve derinliğe sahip iki ucu kapalı bir kanal yer alır. Havuz zemini ise 0,10m.kalınlıkta plakalarla kaplıdır. Ayrıca kanal üzerine denk gelen orta kısımlarında 5 delikli 3 adet yuvarlak ve sığ çukurluk göze çarpar. Bu deliklerin seramik kilinin fazla suyunu süzmek için, avlu tarafından havuza inen basamağın ise çamurun kolayca alınması için yapıldığı düşünülmektedir. Bu yapıyla seramik atölyelerinde görülen çamur dinlendirme havuzu işlevine sahip bir yapılaşma olduğu görülür.¹²⁵.

Havuzun üst kısmında basamaklarla çıkılan zeminde taş tabanlı iki yan ve toprak tabanlı bir orta odası olan üç bölümlü yapı mevcuttur. Kuzeyi hariç üç yönü duvarla çevrilidir. Taş zeminli odalarda üretimin gerçekleştirildiği ve toprak tabanlı bölümde ise pişirim öncesi kurutma alanı olarak kullanılmış olabileceği düşünülür¹²⁶. Kiremit buluntusu ele geçmemesi sebebiyle üst örtünün direkler üzerinde yükselen, düz çatılı saz ve çamur kaplı bir özelliğe sahip olması olasıdır. İşliğin kuzey batı köşesinde olasılıkla malzeme deposu olarak kullanılan alçak kapılı bir oda daha ele geçmiştir¹²⁷(s. 174 Lev. 9 Çiz. 2, 3).

Bu mekânların üretimin gerçekleştiği bir işlik olması durumunda malzemenin de yakında yer alan fırınlarda pişirildiği öngörülmektedir. Genellikle seramik işlikleri kent dışında yer alan özensiz yapılaşmalar olması sebebiyle kalıntılar elde etmek güçtür. Bu mekânın düzenli ve kalıcı bir görünüme sahip olması işliğin önemini artırır ve Patara seramik üretimi konusunda önemli bir veri oluşturur. Yanı sıra işliğin anıtsal mezar yapılarından sağlanan malzeme ile oluşturulması da köklü bir değişimi işaret etmektedir. İşliğin yapımı sırasında doldurulan katmanlardaki seramikler arasında Erken Roma ve Bizans arası döneme tarihlenen kandil parçaları ve yakınında çok sayıda çatı kiremidi bulunur. Üretilen seramiklerle ilgili kesin veriler olmamakla birlikte bu malzemelerin üretilenler arasında yer aldıkları düşünülür¹²⁸.

Özellikle çatı kiremidi üretim ve kullanımı M.Ö. 7.yüzyılda Ege'de anıtsal mimarideki değişim ve gelişimle birlikte artmış ve üretimde standartlaşma başlamıştır. Bu malzemenin üretimi de ulaşım sebebiyle özellikle Bizans çağında deniz kenarı yerleşimlerinde ağırlık

¹²⁴ Varkıvanç 2000- 2001, s. 138 - 139.

¹²⁵ Varkıvanç 2001- 2002, s. 141.

¹²⁶ Varkıvanç 2001- 2002, s. 141

¹²⁷ Varkıvanç 2001- 2002, s. 142.

¹²⁸ Varkıvanç 2001- 2002, s. 142- 143.

kazanmıştır¹²⁹. Bu bilgi ışığında Patara'daki işliğin yakınında çok sayıda kiremidin ele geçmesinin üretimlerinin burada yapıldığı ve başka merkezlere gönderildiği düşüncesini güçlendiren bir kanıt olarak düşünülür.

Liman Hamamı İşliği

1992 yılı Liman Hamamı çalışmalarında içinden Roma Dönemi'ne ait seramik parçaları çıkan bir seramik çamur kuyusu tespit edilmiştir¹³⁰. Bir sonraki sezonda ise Geç Roma Dönemi'nde yapıldığı düşünülen bazı eklentiler ortaya çıkarılmış ve bunların seramik kuyusu ile bağlantılı işlik ve dükkânlar olabileceği düşünülmüştür¹³¹. 1996 – 1997 yılları kazı çalışmalarında Liman Hamamı sıcaklık mekânı üzerinde M.S.6. yüzyıla tarihlenen çok sayıda çömlek parçası ve kandiller ele geçmiştir. Ancak hamamın o yıllarda kullanımda olduğu varsayılmıştır. Takip eden yıllarda yapılan çalışmalarla ılık mekânının güney cephe duvarı içinde ele geçen 2.00 x 1.10m.ölçülerindeki tuğla yapının fırın olduğu ve hamam kompleksinin işlevini yitirdiği dönem olan M.S.5 ve 6.yüzyılda kullanıldığı görüşü ağırlık kazanır. Hamamın güneyinde yer alan işliğe 1.20 x 1.05 m.lik bir kapıyla açılması da bu görüşü destekler. Ayrıca yukarıda sözü edilen fırının güney batısında yer alan ve nitelikli çamur içeren bir kil dinlendirme havuzu olabilecek yapı da bu fırın yapısının önemli bir parçasıdır¹³².

Günlük Seramik Fırınları Yapısı

Kentin kuzey doğusunda Kaynak Tapınağı ve Günlük Kaya Mezarı arasındaki alanda yapılan kazılar 2000 yılında başlamış ve 2006 yılında tamamlanmıştır. Bu çalışmalar sonucu batı hariç diğer yönleri günümüzde 2m.yükseklığe kadar korunabilmiş polygonal örgü duvarla çevrili alanda 5 adet fırın ele geçmiştir (s. 175 Lev. 10 Çiz.5 Res. 1; s. 176 Lev. 11 Res. 2-4). Kubbe tonozunun üst kısmı hariç sağlam olan fırın II dışındakiler 0.30- 1m.yükseklığe kadar korunabilmişlerdir¹³³.

Beş katman ve 2 kullanım evresi tespit edilen bu alandaki fırınlarda I. Kullanım evresinde seramik üretiminin yapıldığı tespit edilmiştir. Gözlemlenen kül katmanı bu evrenin bir yangınla sona erdiğini göstermektedir. Daha sonraki dönemde kendi içinde 3 odaya bölünen

¹²⁹ Demir 2003, s. 315- 320.

¹³⁰ Bulba –Kızgut 1995, s. 279- 301.

¹³¹ Çevik – Kızgut 1995, s. 255- 256.

¹³² Işık 2009, s. 58- 59.

¹⁶ Alandaki kazılar için bkz.: Özüdoğru 2002, s. 400-401, Çiz. 2, Res. 5; Özüdoğru 2005/3, s. 62-63, Res. 6; Özüdoğru – Dökü 2007 a, s. 20-21, Res. 10-11; Özüdoğru – Dökü 2008, s. 62.

mekânda Fırın II'nin bulunduğu oda zemini tuğla örülerek altından atık su sistemi geçirilmek suretiyle M.S.5- 6.yüzyıllarda bu bölümün yaşam alanı olarak kullanılmış olduğu düşünülür. Bu odanın duvarına dizilmiş olarak ele geçen tuğla, amphora parçaları, çatı kiremitleri bu evrede en azından büyük formların pişiriminin sürdüğünü göstermektedir. 2006 yılında fırınların olduğu alanı çevreleyen kuzey duvarının dışında dikdörtgen planlı VI. bir fırın daha tespit edilmiştir. Kireç harç kullanılarak tuğla parçaları ve küçük moloz taşlardan örülmüş bu fırının II. evrede yapılmış ve kullanılmış olduğu düşünülür¹³⁴.

Farklı boyutlarda olan beş fırın aynı malzeme ve form yapısına sahiptir. Fırınların farklı boyutlarda olması her birinin ayrı bir seramik formun seri pişirimi için kullanıldığını düşündürür. Yuvarlak planlı ocak kısımlarının ortasında kapların dizildiği tablayı taşıyan bir destek görülür. Benzer bir dikmeye Alliano¹³⁵ fırın kompleksinde de rastlanır. Kubbe şeklindeki fırın örtüsünü tutmak için olduğu düşünülmektedir. Zemin, ocak duvarları ve fırın ağzı koridorunda ana malzeme tuğladır. Ancak özellikle duvarlarda kırık tuğla ve çatı kiremidi parçaları ile küçük taşlar kireç harç kullanılarak örülmüştür¹³⁶. Fırın yapıları ile ilgili bilgileri kısaca şöyle özetlemek mümkündür.

FIRIN I¹³⁷: Fırınların olduğu alanın kuzey doğu köşesinde ağzı doğuya bakan fırın 1.90m.çaptadır. Ocak tabanı pişmiş toprak levhalardan oluşmuştur. Ortadaki seramiklerin yerleştiği tablayı taşıyan kısım 0.94 x 0.80m ölçülerinde ve 0.20m.yüksekliğe sahiptir. Dikdörtgen ocak ağzı koridor şeklindedir ve 1.0m yüksekliğe kadar korunmuştur.

FIRIN II¹³⁸: Alanın güneyinde yer alan fırının ağzı kuzeye bakar. 1.50m çapta kubbe ucu hariç en sağlam durumdaki fırındır. 0.56 m. genişlik 1.80 m. uzunluk ve 1.23m.yükseklikte ocak ağzı bulunur. 0.30 m. eninde tuğla ve kireç harçla örülmüş bir platform fırının üç tarafını çevrelemektedir. Taban pişmiş toprak plakalarla kaplıdır ve ocak ağzı ileri doğru küllüklüdür. II. Kullanım evresinde ocak içi dâhil kireç harçla sıvanan fırının bulunduğu odanın depo olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

FIRIN III¹³⁹: Alanın kuzey batısında ağzı doğuya bakan, kırık seramikler ve tuğla ile örülmüş bu fırından günümüze çok az bir kısım kalmıştır. Fırın I'in yanında yer alan armudi formulu fırın 2.20cm.çapı ile en büyük olandır. Ortada 0,80m.çapta0,30m.yükseklikteki istif tablası korunmuştur. Ana malzeme tuğla ve harçtır. Ocak zemini farklı boyutlarda tuğla plakalarla kaplanmıştır. Ocak ağzı ise eşit büyüklükte 0.50 x 0. 50 m. plakalarla döşelidir.

¹³⁴ Özudoğru – Dökü 2007 b, s. 401.

¹³⁵ Yaraş 2003, s. 404- 410.

¹³⁶ Özudoğru – Dökü 2007 b, s. 402.

¹³⁷ Özudoğru – Dökü 2007 b, s. 402.

¹³⁸ Özudoğru – Dökü 2007 b, s. 402.

¹³⁹ Özudoğru – Dökü 2007 b, s. 403.

FIRIN IV¹⁴⁰: Fırın III'ün yanında ocak ağzı doğuya bakan 1.10m.çapı ile en küçük fırındır. Duvar yüksekliği 1.23m ye kadar korunmuştur. 0,46m.çapta ve 0,45m.yükseklikte olan istif tablası ele geçmeyen fırının ocak ağzının 1.70m.uzunluğunda olduğu düşünülür. Ocak tabanı pişmiş tuğla ile kaplıdır.

FIRIN V¹⁴¹: Alanın güney batı köşesinde ağzı batıya bakan fırın 1.25m.çaptadır. 0.34x 0,50m ve 0.20m yükseklikte fırın orta desteği görülür. Duvar kalınlığı 0.12m.olan bir kısmı ana kayadan oluşan fırının diğer tarafı tuğla ve seramik parçalarla örülmüştür. 2. Kullanım evresinde oda III'ün duvarının fırın üstüne oturmuş olması bu evrede kullanılmadığını gösterir. Kalıntılar ocak ağzının 1.70.uzunluğunda olduğunu işaret eder.

FIRIN VI:¹⁴² Fırın alanını çevreleyen duvarın kuzeyinde ortadan başlayıp ileri doğru devam eden bir polygonal örgülü duvar 5.0m.sonra ana kaya ile sonlanır. Burada 1.30x 0.70m olan dikdörtgen formda bir fırın ele geçmiştir. Ocak ağzı 0.70mdir. U biçimli tuğla ızgarası vardır. Kaba tuğla, seramik parçaları ve küçük taşlarla örülmüş farklı mimari ve formu ile II. kullanım evresinde yapıldığı düşünülen fırın diğerlerinden ayrılır. III' nolu oda kapısında dizilmiş olan amphora, çatı kiremidi ve tuğlaların burada üretildiği düşünülür.

M.S. 4.yüzyıldan itibaren Hıristiyanlığın yayılması ile birlikte birçok antik yerleşimde pagan dönemlere ait anıt ve mezarlıkların yerlerini başka işlevlere sahip yapılara bırakması Patara'da da gözlenmektedir¹⁴³. Bu nedenle Patara fırın döşemeleri ve işlikleri, bu zanaatın gelişimi ile birlikte dönemin ekonomik ve sosyal yapısını aydınlatması açısından da önem taşımaktadır¹⁴⁴. Patara'da ele geçen fırın kompleksleri Kestel¹⁴⁵, Sagalassos¹⁴⁶ ve Alianoi'deki¹⁴⁷ gibi düzenli ve gelişmiş bir merkez olma özelliği göstermektedir. Diğer yandan Likya Bölgesi'nde devam eden diğer kazı merkezlerinde seramik üretimine dair bir bulgu ve fırın kalıntısına henüz rastlanmamış olması da Patara'da kazılan işlik ve fırınların önemini arttırmaktadır¹⁴⁸.

Ele geçen malzemeler, işlik ve fırın yapıları Erken Roma ve Bizans dönemlerinde Patara'da bir çömlekçiler mahallesinin var olduğunu ve dolayısıyla seri üretimin yapıldığını ortaya koyan önemli kanıtlardır. Ancak fırın ve işliklerin dönemleri ile Roma Dönemi öncesi malzemelerin tarihleri örtüşmez. Bununla birlikte daha geç dönemlerde bu denli yoğun

¹⁴⁰ Özüdoğru – Dökü 2007 b, s. 403.

¹⁴¹ Özüdoğru – Dökü 2007 b, s. 403.

¹⁴² Özüdoğru – Dökü 2007 b, s. 403- 404.

¹⁴³ Özüdoğru – Dökü 2007 b, s. 404- 405.

¹⁴⁴ Seramik işlikleri için bkz.;Işık 2009, s. 58.

¹⁴⁵ Erdemgil 1980, s. 103-107, Lev. 28; Erdemgil 1981, s. 63-66, Lev. 27I;

¹⁴⁶ Waelkens 1998, s. 280-281; Poblome 2001, s. 13-15.

¹⁴⁷ Yaraş 2003, s. 404- 410.

¹⁴⁸ Likya bölgesi'nde Patara, Ksanthos, Tlos, Limyra, Arykanda, Rhodiapolis kentlerinde kazı çalışmaları devam etmektedir. Özellikle uzun yıllardır devam eden Ksanthos, Arykanda ve Limyra'da bu yönde bir iz bulunmamıştır.

Üretim yapılan bir merkezde öncesinde de bu yönde bir üretimin varlığı kuvvetle muhtemeldir. Tez çalışmasının ana noktasını oluşturan yerel kil ve orijinal malzemelerin kimyasal analiz sonuçlarının da bu konuyu açıklığa kavuşturacak verileri oluşturacağı öngörülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SERAMİK YAPIM TEKNİKLERİ

Kazılarda ele geçen fırın yapıları, kalıplar ve vazo üzerinde betimlenen resimsel anlatımlar Antik Çağ seramik yapımı hakkında aydınlatıcı unsurlar olarak değerlendirilir ve çamur hazırlama, form oluşturma, bezeme ve fırınlama aşamaları konusunda bilgi verirler. Konu ile ilgili çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bununla birlikte teknik anlamda bütün detaylara ulaşmak olası değildir. Bu noktada atölyelerde ustaların özgün üretim yöntemlerinin olma olasılığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

3.1. Hammadde Temini ve Çamur Hazırlama

Seramik yapımı için öncelikle hammaddelerin elde edilerek kullanıma hazır hale getirilmesi gerekmektedir. Bu noktada kil kaynaklarının önemi büyüktür.

Seramik yapımında kullanılan birincil ve ikincil olarak isimlendirilen killer oluşum sürecinde farklılaşırlar. Doğada milyonlarca yıldır süren volkanik hareketlerle oluşmuş granit gibi kayaların hava şartları ve erozyon etkileriyle aşınması sonucu bünyelerindeki feldspat, alüminyum oksit ve silisler ufalanarak ana kaya etrafında birikirler. Bunlar bentonite ve kaolin yönünden zengin olan birincil killeri oluşturur. İkincil killer ise, su ve hava şartlarıyla bulunduğu noktadan uzaklara taşınan ve bu süreçte saflığını yitirerek tabakalar halinde nehir yataklarında, vadilerde biriken killerdir¹⁴⁹. Bunlar taşınırken demir aldıkları takdirde kırmızı, kahve veya devetüyü renk alırlar. Organik maddeler ise gri yeşil, mavi ve siyah renkleri oluştururlar¹⁵⁰.

Bir çömlekçi ustası için hammadde temini çok önemli aynı zamanda zahmetli bir süreçtir. Çünkü hammaddenin taşınması bugünün koşullarında dahi kolay değildir. Bu nedenle binlerce yıl boyunca Mısırlı çömlekçilerin Nil kıyılarından kil toplamaları¹⁵¹ gibi çömlek ustaları da kullanacakları kili çoğunlukla yaşadıkları yerin civarından kazarak elde ederler¹⁵². Genellikle nehir yatağı, tepelik bir alan veya bir yardan kazılan toprak kötü hava koşulları da düşünülerek mevsimin uygun olduğu dönemde yığın yapılarak depolanır. Kilin bu şekilde dinlendirilmesi aynı zamanda yağmur, kar ve güneş etkisiyle kile özlülük, plastiklik ve rutubet kazandıran bir süreçtir. Hammaddenin iyice dinlenmesi için 3- 4 ay gibi bir süre

¹⁴⁹ Sentance 2004, s. 26.

¹⁵⁰ Schreiber 1999, s. 4.

¹⁵¹ Sentance 2004, s. 28.

¹⁵² Cook 1972, s. 240.

yeterlidir. Bazen hammadde çok temiz değildir. İçinde kilin plastikliğini olumsuz etkileyen ve pişirme aşamasında soruna yol açabilecek çakıl, kireç ve bitki kökleri gibi yabancı maddeler yer alır¹⁵³. Bunlar iki türlü uzaklaştırılır: Kuru olarak mortarda veya sopa ile ezilip, elenerek yabancı parçacıklar temizlenir. Daha sonra çamur havuzlarında ıslatılarak bekletilir. Ya da doğrudan su ilave edilerek yabancı parçacıkların tabakalar halinde dibe çökmesi sağlanır. Bu süreçte kil içindeki bakteri ve mantarlar üreyerek çamura plastiklik ve bağlayıcılık da kazandırır¹⁵⁴. İri parçacıkların dibe çöktüğü çamur, suyu uçurularak iyice yoğrulur, birkaç kez telle kesilip hızla birbiri üzerine vurularak içindeki hava kabarcıklarının tamamen çıkması sağlanır¹⁵⁵. Yoğurma işlemi aynı zamanda kilin bünyesindeki mikroskopik zerreciklerin bir yöne yatırılması suretiyle plastikliği arttırıcı bir işlemdir. Plastiklik yabancı bir madde eklenerek de arttırılabilir. Birincil killer çok temiz oldukları için kum veya başka bir toprak eklenerek plastikliği arttırılabilir¹⁵⁶.

Günümüzde çamur yoğurma makinelerinde bu zorlu süreç kolaylıkla ve kısa sürede gerçekleştirilir. Kullanıma hazır hale gelen çamur nemli ve serin bir ortamda hava almayacak şekilde depolanır¹⁵⁷.

3.2. Seramik Şekillendirme Yöntemleri

İnsanların yerleşik yaşama geçtikleri Neolitik Dönem'e uzanan seramik üretiminde ilk kullanılan yöntem elle şekillendirme'dir. Yapılan arkeolojik araştırmalarla seramik tarihinin Japonya'da M.Ö.10. binlere, Türkistan Aşkava'da M.Ö.8000, Anadolu'da çeşitli merkezlerde ve Mezopotamya'da da M.Ö.7- 6. binlere uzandığı ortaya çıkarılmıştır¹⁵⁸.

Elle şekillendirmenin ilk yöntemlerinden birisi, bir elle tutulan çamur topağının diğer elin parmakları arasında sıkıştırılarak inceltmesi ile uygulanır. Çamur avuçta döndürülerek diğer elle çimdiklenen formun duvarları inceltilerek devam edilir. Formun gerekliliğine göre günümüzde de kullanılan bu yöntem Japon çay fincanlarının üretim şeklidir¹⁵⁹.

Düz bir zeminde plaka şeklinde açılan çamurun birleştirilmesi veya hazırlanmış bir kalıba basılarak kullanılması da diğer bir şekillendirme tekniğidir. Başlangıcı M.Ö. 13. ve 10.binlere

¹⁵³ Sentance 2004, s. 29.

¹⁵⁴ Arcasoy 1983, s. 47. (Karacasu çömlekçileri de hammaddelerini elekten geçirerek suda ıslatırlar).

¹⁵⁵ Schreiber 1999, s. 12.

¹⁵⁶ Sentance 2004, s. 26; Schreiber 1999, s. 3.

¹⁵⁷ Sentance 2004, s. 29.

¹⁵⁸ Arcasoy 1983, s. 1; Sentance 2004, s. 38; Habu 2004, s. 26-33. (Japon Jomon Dönemi seramik tarihlenmesi her ne kadar C14 yöntemi ile M.Ö. 10.500lere tarihlenmiş olsa da dünya tarihinin bilinen kronolojisinin dışında bir örnek olmasıyla bazı bilim çevrelerinde kabul görmez).

¹⁵⁹ Sentance 2004, s. 44-45.

uzandığı öne sürülen bir geçmişe sahip olan bu teknik Japonya'da Jomon kültüründe kullanılmıştır¹⁶⁰. Benzer teknik zarif Çin porselenlerinin üretiminde de kullanılmıştır¹⁶¹.

Daha sonra gelişen ve günümüzde de çok yaygın olarak kullanılan diğer bir yöntem ise ince bir boru şeklinde yuvarlanan çamurun (sucuk tekniği) üst üste eklenerek düzeltilmesi ile formun oluşturulmasıdır. Pithos gibi çok büyük ebattaki formların üretiminde kullanılması yanı sıra çok farklı formların yaratılmasında da kolaylık sağlamaktadır¹⁶².

Antik Çağlar'da ise çoğu seramik çarkta şekillendirilirdi. İlk çömlekçi çarkı M.Ö. 4. binlerde Çin'de ortaya çıkmış, M.Ö. 3. binde Mezopotamya ve Anadolu'da Troya'da kullanılmaya başlamıştır. Çömlekçi çarkının erken örnekleri merkezde bir mille dengelenen, elle veya kenara açılmış çentik içine sokulan bir sopa yardımıyla çevrilen sert ve büyük bir diskten oluşur. Bu diskin Roma Dönemi'ne ait çamurdan yapılmış bir örneği Agora buluntuları arasında ele geçmiştir¹⁶³. 41cm.çapında olan diskin alt yüzeyinde 3,5cm yüksekliği olan iç içe dört konsantrik daire şeklinde halka bulunur. Bu halkaların içteki üç tanesinde aynı doğrultuda olan açıklık mevcuttur. Bu kısmın tablayı döndürmeye yarayan milin yerleştirilmesi için olduğu düşünülür. O dönemde bir yardımcı tarafından çevrilen, günümüzde ise ayak veya elektrikle çalışan tabla Japonya hariç saat yönünün aksine döner¹⁶⁴.

Çamur tornasında form oluşturmak için iyice yoğrularak hazırlanmış bir parça çamur alınır, dönen tabla üzerine mümkün olduğunca merkeze gelecek şekilde yerleştirilir. Hızla dönen çarktaki çamur ıslatılmış eller ile iki yandan kavranır, merkezkaç kuvvetine direnerek kil topağı merkeze doğru itilir. Çamur topağı gövdeye doğru çekilerek veya ileri itilerek merkeze getirilir. Daha sonra bu pozisyon korunarak çamur bir koni oluşturacak şekilde yukarıya doğru yükseltilir, sol elin başparmağı merkez noktasına yerleştirilerek aşağıya doğru baskı uygulanır. Bu süreç yoğurma esnasında çamur içinde kalmış olan hava keseciklerinin de yok olmasına yardımcı olur. Tam olarak uzaklaştırılmayan hava kabarcıkları fırınlama aşamasında ürünün patlama ve kırılmasına yol açabilir. Yuvarlak formların oluşturulduğu bu işlem tamamen deneyim, gözlem ve çalışma ile gerçekleştirilir. Kabın ebadı büyüdükçe kontrol güçleşir. Merkeze getirilen çamur bir elle dıştan desteklenirken diğer elle içi oyulmaya başlanır. Bu aşamada tornanın dönüşü yavaşlatılmalıdır. Aksi takdirde çamur merkezden çıkabilir. İstenilen şeklin verildiği form telle kesilerek deri sertliği kıvamına kadar düz bir zeminde bekletilir. Tekrar çark üzerine baş aşağı yerleştirilen kap birkaç parça çamur

¹⁶⁰ Habu 2004, s. 3.

¹⁶¹ Sentance 2004, s. 48-49.

¹⁶² Sentance 2004, s. 46- 47.

¹⁶³ Rotroff 2006, s. 285 Lev. 49, 376.

¹⁶⁴ Sentance 2004, s. 52- 53.

veya çamur halkası ile merkeze sabitlenir. Çark döndürülürken formun dip kısmı kesici aletler yardımı ile düzeltilir ve sır ayağı denilen oturma zemini oluşturulur¹⁶⁵.

Amphora, testi gibi büyük formlar ise birkaç parça olarak çekilir, çamurdan hazırlanmış balçıkla birleştirilip ek yerleri tornada düzeltilerek tamamlanır. En son kulplar eklenir¹⁶⁶. Antik döneme ait bazı kapalı kaplarda bu ekleme izi belirgin bir biçimde gözlenebilir ve kazılarda ele geçen bu tip seramiklerin de genellikle ekleme yerinden kırılmış olduğu dikkati çeken bir noktadır¹⁶⁷. Antik dönemin teknik yetersizlikleri sebebiyle bazı seramiklerin çok simetrik olmadığı da gözlemler arasında yer alır¹⁶⁸.

Bazı formlarda ise alt kısım tornada çekilir ve üst kısım sucuk eklenerek tamamlanır. Anadolu'da aralarında Burdur Çanaklı ve Çorum'un da yer aldığı bazı yerel çömlekçilik merkezlerinde de bu yöntem kullanılmaktadır¹⁶⁹.

Hem kalıp hem çark yardımı ile oluşturulan megara kâselerin yapımında ise çamur kalıba basıldıktan sonra çark üzerinde merkeze yerleştirilir ve iç yüzey düzeltilir¹⁷⁰. Yapımlarında kalıp ve çarkın birlikte kullanıldığı bu kâseleri hazırlama işlemi ise kalıp oluşturulması ile başlar. Antik dönemde kalıpların çoğu pişmiş topraktan bir kısmı da alçı kalıplardan oluşmaktadır. Çarkta yaklaşık 2cm kalınlıkta cidara sahip kâse formu çekilir. Halka ayak veya düz bir tabanı olabilir. Kalıbın iç yüzeyi pürüzsüz olmalıdır. Torna üzerinde deri sertliğine kadar bekletilir. Bazı aletler yardımı ile öncelikle ağız kenarı bir yiv sırasıyla ayrılarak bezeme başlatılır. Sonra taban kısmı oturma zemini için derin bir yiv oluşturularak ayrılır. Madalyon (taban) kısmına genellikle rozet damgası basılır. Bazen de boş bırakılır. Gövde kısmındaki diğer bezemeler ise damga yardımı ile torna üzerinde veya tornadan alınarak kazıma veya damga mühürler yardımı ile oluşturulur. Kurutularak fırımlandıktan sonra kullanıma hazır hale gelir¹⁷¹.

Antik Dönemin yaygın formlarından olan yuvarlak taban ve eşit kalınlıkta cidarlarıyla "chytria" olarak isimlendirilen tencereleri çarkta şekillendirmek kolay değildir. O nedenle Arkaik ve Klasik Dönem'de bu kapların yapımında farklı bir yol kullanılırdı. Öncelikle çarkta temel bir form halinde kap oluşturulur. Daha sonra içten yuvarlak bir taş veya terrakotta yerleştirilir ve çoğunlukla tahtadan bir kürek yardımı ile dövülerek yuvarlak form kazandırılırdı¹⁷². Ele geçen örnekler incelendiğinde ise yaygın olan bu uygulamanın Hellenistik Dönem içlerine taşınmadığı görülür. Çünkü formların yuvarlak alt yüzeylerinde

¹⁶⁵ Rotroff 2006, s. 57; Schreiber 1999, s. 16- 18.

¹⁶⁶ Schreiber 1999, s. 204- 207.

¹⁶⁷ Rotroff 2006, s. 56.

¹⁶⁸ Cook 1972, s. 240.

¹⁶⁹ Güner 1988, s. 70, 85.

¹⁷⁰ Rotroff 1982, s. 5.

¹⁷¹ Bouzek 1974, s. 17; Rotroff 1982, s. 4.

¹⁷² Sparkes – Talcott 1970, s. 34- 35.

çark veya dövme izlerine rastlanmamıştır. Yerine iç yüzeylerde bazen yarıdan yukarıda bazen de tabana kadar çark izleri gözlenir. Rye ve Evans bu formların taban kısmının bir kalıpla, üstünün ise çarkta yapıldığı görüşünü öne sürmüşler ve bu düşüncelerini Pakistan'daki bir yerel çömlekçide denemişlerdir¹⁷³. Uygulama için sığ, yarım yuvarlak olarak hazırlanan kalıp çark merkezine sabitlenir. İç yüzeyine sucuk veya plaka yöntemi ile çamur sıvanır. Döndürülerek, aletler yardımı ile iç yüzey düzeltilir. Daha sonra üst kısmı oluşturmak için bant şeklinde çamur ilave edilerek çarkta form şekillendirilerek tamamlanır. Deri sertliğine gelen seramik kalıptan çıkarılır. Ek yeri düzeltilir ve gerekirse astarlanarak kurumaya bırakılır. Ayrıca bu yöntem Anadolu'nun çeşitli yörelerindeki yerel çömlekçilerin de kullandığı tekniktir. Mutlaka altta içbükey bir kalıp olur. Çamur bu kalıba sıvandıktan sonra basit bir çark üzerine yerleştirilir. Güveç veya tencere bant yöntemi ile çamur eklenerek ve çarkta döndürülerek oluşturulur¹⁷⁴.

Rotroff'un çalışmasında mortar ve tavaların da kalıp kullanılarak, plaka yöntemi ile yapıldığı bilgisine ulaşılır¹⁷⁵. Mortar veya tekne gibi büyük formlarda cidar kalınlığını eşit ve form duvarını düzgün yapabilmek bu teknikle daha kolay sağlanabilmektedir. Ayrıca tavaların tabanlarındaki görünüm ve düzeltilme izi taşımamaları da bu görüşü güçlendiren kanıtlardandır. Özbütev'in Phokaia Roma Dönemi kaba mutfak seramiklerini konu alan çalışmasında çark tepsisi olarak isimlendirilen ve üzerinde olasılıkla seramikçinin adı veya işaretinin kazılı olduğu buna benzer düz kalıplardan ve altlarında bu tip yazılarla ele geçen bazı tava ve yayvan kaplardan söz edilmektedir¹⁷⁶. Bu örnekler çömlekçinin çalışmasını hızlandıran malzemelerden her dönemde yararlandığını göstermektedir.

Elle veya tornada gerçekleştirilen çamur şekillendirme çalışmasında bazı yardımcı aletlere de ihtiyaç vardır. Antik dönemde çakıl taşı, kemik, deniz kabukları, tahta ve bez parçası gibi doğal objelerden yararlanılırdı¹⁷⁷. Günümüzde de çeki tahtası olarak adlandırılan ortası delikli, düz veya başka şekillerde olan tahta bir düzeltme aracının yanı sıra fazla çamuru kazımak ve bazı düzeltmeleri yapmak için çeşitli metal uçlu kazıyıcılar ve metal sistirelerden de yararlanır. Form oluşturulurken iç ve dıştaki pürüzleri gidermek için ise ıslatılmış sünger veya bez parçası yüzeyden geçirilir. Kumpas ve cetvel ise ölçü alımına yardımcı aletlerdir. Seramiği tornadan almak için de kesme teli kullanılır¹⁷⁸. Astar uygulamasından önce perdahlama için taş, tahta, metal malzemelerle birlikte günümüzde plastik poşetlerden de yararlanır. Astar ise çoğunlukla fırça ile uygulanır. At kılı veya bazı bitkilerden hazırlanan

¹⁷³Sparkes – Talcott 1970, s. 34- 35; Rye and Evans 1976, s. 21-23. Rotroff 2006, s. 57.

¹⁷⁴Güner 1988, s. 27, 33- 36, 47- 48, 52.

¹⁷⁵Rotroff 2006, s. 58.

¹⁷⁶Özbütev 1995, s. 37-38 Lev. 41- 45.

¹⁷⁷Sentance 2004, s. 40- 41.

¹⁷⁸Schreiber 1999, s. 16.

fırçalar yerine günümüzde sentetik malzemelerden yapılmaktadır. Ancak Denizli Medet Köyü'nde yaşayan geleneksel çömlekçilikle uğraşan Necip Usta gibi bazı yerel çömlekçiler doğadan yararlanırlar. Kendisi topladığı bir çeşit bitkinin tüylü olan uçlarını ince bezemelerin uygulamasında fırça yerine kullandığını boyayı çok iyi tuttuğunu belirtir. Kütahyalı çini ustaları da özel bir şekilde kesilmiş at kılı fırçalarla detaylı bezemeleri gerçekleştirirler.

3.3. Astar Hazırlama (Terra Sigillata)

Astar kuru kil ve suyun belli oranda karıştırılmasıyla oluşturulan akışkan, ince taneli bir seramik çamurudur. Uygulandığı ürüne dekoratif katkı sağlayan ve rengini değiştiren bu yöntem en eski dekorlama tekniklerindedir. İlk astar uygulanmış ürünler Anadolu'da Çatalhöyük ve Hacılar seramiklerinde krem rengi astar üstüne kırmızı renkle yapılan bezemelerde görülür¹⁷⁹.

Astar hazırlamak için doğal renkli killer veya çeşitli oksitlerle renklendirilerek ince öğütülen çamurlardan yararlanılır. Deri sertliğine ulaşmış veya kuru malzeme üzerine uygulanır¹⁸⁰.

Antik sinter (pekişmiş) astar genelde ilitik¹⁸¹ yapılı killerden deflokulan¹⁸² aracılığı ile dinlendirme, ayrıştırma yoluyla elde edilir. Pişince pekişerek yarı parlak bir görünüme kavuşan çok ince tanecikli bu astar terra sigillata olarak adlandırılır¹⁸³.

Eski dönemlerde suda bekletilen ince, temiz kil uzun zaman sonra üç katmana ayrılırdı. Üstte biriken sulu kısım sifonlanarak atılır. Altta biriken tanecikli kısmı karıştırmadan orta tabakada olan kremamsı bölüm toplanarak Terra sigillata elde edilirdi¹⁸⁴. Günümüzde Karacasu çömlekçileri de güveçlere uyguladıkları astarı bu şekilde hazırlamaktadırlar.

Uzun süre sırrı çözülemeyen kırmızı astarlı Roma Seramikleri'nin yapısını yaptığı çalışmalarla açıklığa kavuşturan Dr. Thomas Schumann'a ait bilgiler Charleston'ın çalışmasında detaylıca yer almaktadır¹⁸⁵. Bu araştırmalarla elde edilen parlaklığın kilin karakteristiğinden meydana geldiği ortaya çıkarılmıştır. Kilin yapısında yer alan mikroskobik parçacıklar yerçekimi ve elektriksel güçler altında pıhtılaşma özelliği gösterirler. Bu özellik kile belli oranda su ve alkali ilavesiyle ortadan kalkar ve zerrecikler su içinde serbest halde

¹⁷⁹ Çizer – Mete 1991, s. 408; Çobanlı 1996, s. 1- 2.

¹⁸⁰ Arcasoy 1983, s. 145- 146; Çizer – Mete 1991, s. 408; Çobanlı 1996, s. 1.

¹⁸¹ Terra sigillata ince levhacıklı mineral yapısı olan, plastikliği yüksek ilitik yapılı killerden hazırlanır. Bkz.: Çizer 2005, s. 114.

¹⁸² Deflokulan, kil taneciklerin yumaklanmasını engeller. Astar akıcı hale gelir. Sodyum silikat, sodyum karbonat vb. Bkz.: Çizer 2005, s. 115.

¹⁸³ Çizer 2005, s. 110.

¹⁸⁴ Burleson 2001, s. 86.

¹⁸⁵ Charleston 1955, s. 5-6.

yüzerler. Peptizasyon olarak adlandırılan bu işlem sonucu karışım bir süre bekletildiğinde kirli kısım ve büyük parçacıklar dibe çöker. Üst kısımda yer alan kremamsı tabaka ise terra sigillatayı oluşturur. Bu astar kap yüzeyinde ışığı yansıtarak güzel bir parlaklık oluşturur. Fırınlama aşamasında ise kil bünyesindeki demir oksit ve oksidasyon sayesinde de kırmızı renk elde edilir¹⁸⁶.

Çobanlı ve Çizer'in çalışmalarında detaylı bir şekilde yer alan Adam Winter'ın terra sigillata konusunda yapmış olduğu araştırmalar da uzun yıllara dayanan bilgiler taşımaktadır. Kırmızı kil ve tebeşir tozu karışımı ile yaptığı deneyler olumlu sonuçlar vermiş, demirin pekişmeyi, tebeşir tozunun ise bu parlak astarın yüzeye yapışmasına yardımcı olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca yağmur suyu kullanımının da sonucu olumlu etkilediği görüşünü ortaya atmıştır. Kil zerrecikleri sulu karışımda negatif yüklenir ve sudan pozitif yük alarak ağırlaşır dibe çökerler. Kullanılan su sert ise bu taneciklerin ayrışması uygun biçimde gerçekleşmez¹⁸⁷. Ayrıca suyun miktarı da önemlidir. Çok yoğun karışımda çökme güçleştiği gibi çok sulu olduğu takdirde de çabuk çökler. Kil tanecikleri iyi ayırmaz. Kaliteli astar elde edilemez¹⁸⁸. Ayrıca Adam Winter kullanılacak kilin 340°C'ta kalsine¹⁸⁹ edilmesinin çökme aşamasında katmanların kolayca ayrılmasına ve pişme sonucu olabilecek kavlamaya engel olduğu görüşündedir¹⁹⁰.

Astar uygulama sırasında revnaklama¹⁹¹ ve pişirme süresinde oluşan sintelleşme¹⁹² ile parlaklık ortaya çıkmaktadır. Terra sigillata ile oluşan bu parlaklık silikat veya kurşun sırlılardaki gibi bir parlaklık değildir. Bu sonucun alınmasında hazırlama sürecindeki hangi aşamaların ne kadar etkili olduğu ise tam olarak çözülememiştir. Antik dönemde çömlekçilerin kullandığı demir içeren bir ilit çeşidi olan kırmızı çamur hem gövde hem de astar olarak kullanılır. Çamurun saflaştırılması esnasında iri parçacıklar dibe çökler, ince zerrecikler daha çok demir içerdiği için astarda daha koyu bir ton elde edilir¹⁹³.

Günümüzde uzun süren bu süreci kısaltmak için, temiz kil kimyasal bir karışım haline gelene kadar su ile karıştırıldıktan sonra içine elektrolit bir madde eklenir. Bu çamuru daha akışkan ve ince hale getirir. Bir ölçü kuru kırmızı kil, 2-2,5 ölçü su ile iyice karıştırılıp içine deflokülan eklenir. 24 saat dokunulmadan bekletilir. Süre sonunda üç katmana ayrılan karışımın orta katmanı terra sigillatadır. Bir ölçü vermek gerekirse;

¹⁸⁶ Charleston 1955, s. 5-6.

¹⁸⁷ Çobanlı 1996, s. 69 -72; Çizer 2005, s. 115.

¹⁸⁸ Çizer –Yoleri – Kahraman 2007, s. 13- 17.

¹⁸⁹ Seramik hammaddelerinin kızıl sıcaklıkta tavllanması, kristal suyunun uçurulması, bkz.; Çobanlı 1996, s. 140.

¹⁹⁰ Çobanlı 1996, s. 72; Çizer –Yoleri – Kahraman 2007, s. 13- 17.

¹⁹¹ Parlatma işlemi, bkz.; TDK. Sözlük 1983, s. 990.

¹⁹² Fırındaki ısı ile malzemenin yapışmaya başlaması, ısı ile pekişme, bkz.; Çobanlı 1996, s. 144.

¹⁹³ Cook 1972, s. 242.

Elenerek temizlenmiş 100gr kırmızı kil için genellikle 220gr su kullanılır. Deflokülan olarak 10gr. kalgon yeterli bir miktardır. 24 saat sonra tanecikli kısım en altta birikir. Üstteki su sifonlanarak uzaklaştırılır. Orta tabakada yer alan kremamsı tabaka terra sigillatadır. Altta kalan tanecikli kısma önceden konulan miktarının yarısı kadar su eklenerek karıştırılıp, 24 saat sonra bir miktar daha terra sigillata elde edilebilir¹⁹⁴.

Astar hazırlamada ana bünye kilin kullanılması doğrudur. Çünkü uygulama sonrası küçülme farklılıkları yaratmayacağı için çatlama ve kavlama yaşanmaz¹⁹⁵. Bazı durumlarda ise astara ana gövde çamurundan bir miktar eklenmesi de kavlamayı önler¹⁹⁶.

3.4. Astar Uygulama ve Perdahlama

Terra sigillata astar deri sertliğinde veya kurumuş temiz yüzeye uygulanmalıdır. Kıvamı akmayacak bir kalınlıkta ve iyice dinlendirilmiş olmalıdır. Kullanımdan önce mutlaka iyice karıştırılıp süzülmalıdır. Daha iyi sonuç almak için ise zemin uygulama öncesi ve sonrasında perdahlanmalıdır¹⁹⁷. Yumuşak bir fırça kullanılarak turnet¹⁹⁸ üzerinde veya daldırma yöntemi ile uygulanabilir. 3- 4 kat astar gereklidir. Her kattan sonra perdahlamak parçacıkların sıkışması ile düz ve altı köşeli kil kristallerinin yatırılarak paralel hale getirilmesini sağlar. Böylece zerrecikler ışığı yansıtarak parlaklık oluşur¹⁹⁹. Perdahlama çakıl taşı, yumuşak bir bez, tahta, metal veya ince bir poşet yardımıyla gerçekleştirilir. Uygulama sonunda görülen parlaklık fırınlamadan sonra elde edilebilecek sonucu gösterir²⁰⁰. Perdahlama ne kadar titizlikle yapılırsa yapılsın iz kalır. Bu nedenle Atinalı çömlekçiler büyük formları tornada, kulp ve bazı girintili bölümleri ise elde perdahlarlardı²⁰¹.

Bazı durumlarda astar fırınlama öncesi bünye üzerinde pullanabilir. Astar da kullanılan killerin fazla öğütülmesi, uygulamanın çok kuru bir yüzeye yapılması ve gövde hamurunun astardan daha fazla küçülmesi sebepler arasında yer alır. Kurumuş parçaların uygulama öncesi biraz nemlendirilmesi ve gövde hamurundan bir miktar astara eklenmesi bu sorunu ortadan kaldırmaya yardımcı olur²⁰².

¹⁹⁴ Çizer – Mete 1991, 412-413; Çizer 2005, s. 116- 117.

¹⁹⁵ Çobanlı 1996, s. 31.

¹⁹⁶ Schreiber 1999, s. 28.

¹⁹⁷ Çobanlı 1996, s. 57-58.

¹⁹⁸ Ayaklı döner tabla.

¹⁹⁹ Çobanlı 1996, s. 51- 52; Schreiber 1999, s. 39; Burleson 2001, s. 86; Mills 2008, s. 51.

²⁰⁰ Çizer 2005, s.118; Çobanlı 1996, s. 117- 118.

²⁰¹ Schreiber 1999, s. 45.

²⁰² Çobanlı 1996, s. 57-58.

3.5. Pişirme

Canlılar için önemli bir öge olan oksijen seramik ana maddesi olan toprak için de önemli bir elementtir ve pişirme sürecinde büyük rol oynar. Çamur ve sır, ısı etkisiyle değişimlere uğrar. Bileşiklerin ayrışmasıyla seramikten H₂O ve CO ayrılır. Bu esnada bazı kimyasallar erir ve soğuma ile birlikte malzemeyi sertleştiren veya kristalleşmeyi sağlayan yeni bileşikler, bağlayıcılar oluşurlar. Pişirme süresi, hızı ve ulaşılan sıcaklık bu süreci etkileyen unsurlardır. Yanı sıra fırın atmosferindeki oksijenin oranı da ürünün renk, gözeneklilik ve mekanik özelliklerini etkilemektedir²⁰³. Antik çömlekçilerin çoğunlukla kullandığı kırmızı çamurda ferik oksit (Fe₂O₃) bulunur. Fırın şartlarına bağlı olarak da aynı çamur kırmızı veya siyah olarak pişer.

Çamurun bünyesinde üç çeşit su bulunur. İlki kil zerreciklerinin etrafında olan yapışmalarını önleyen ve kurutulma aşamasında uçan sudur. İkincisi birincinin etkisiyle kil zerreciklerinin içinde hapsolür ve fırınlama aşamasında 120°C ta uçarak uzaklaşır. Üçüncü ise elementin yapısındaki sudur ve 400- 600°C sıcaklıkta uçar. 700- 950°C ise vitrifikasyonun oluştuğu derecedir²⁰⁴. İyi bir kırmızı renk 945- 950°C, kahverengimsi kırmızı ise 825°C ısı gerektirir²⁰⁵. Pişirme aşamasında yükseltgen ve indirgen olarak iki yöntem mevcuttur²⁰⁶.

A- Yükseltgen (oksidasyon pişirme):

Oksijenli ortamda yapılan pişirimdir. Terra sigillata ile astarlanan kapların pişirilmesi bu şekilde yapılır. Kırmızı kilde bulunan ferik oksit bu ortamda etkilenmez ve renk aynı kalır²⁰⁷.

B- İndirgen (Karbondioksit ile):

Hammaddeler içinde en fazla bulunan Fe₂O₃ oksijen iyonlarının azaldığı, az hava ile gerçekleştirilen (indirgenen) bir pişirimde FeO ya dönüşür²⁰⁸. Oksijen olmayan ortamda ferik oksitten oksijenin emilmesiyle renk siyaha dönüşür ya da siyahlaşır (Fe₃O₄)²⁰⁹. İndirgen fırın ortamında alev uzun, yavaş yayılan ve dumanlı bir görünüme sahip olur. Fırın ortamında CO ve diğer yanmamış gaz bileşimindeki öğeler bulunur. Bu süreçte ürünün cidar kalınlığı ve boyutu ile ısı derecesi önemli rol oynar²¹⁰.

Siyah-kahve görünümlü koyu gövde rengi geniş bir zaman ve mekâna yayılmış uygulamalarla elde edilmiştir. En erken örnekler Kuzey Mezopotamya Tel- Halaf ve Mısır

²⁰³ Özgünoğdu 2005, s. 122.

²⁰⁴ Pişirilen seramiğin camlaşması, bkz.; Çobanlı 1996, s. 144.

²⁰⁵ Papadopoulou 2003, s. 318; Schreiber 1999, s. 5.

²⁰⁶ Papadopoulou 2003, s. 211-212.

²⁰⁷ Cook 1972, s. 241; Papadopoulou, s. 211.

²⁰⁸ Arcasoy 1983, s. 101; Çobanlı 1996, s. 5; Papadopoulou, s. 212.

²⁰⁹ Cook 1972, s. 241.

²¹⁰ Özgünoğdu 2005, s. 123.

örneklerinde M.Ö. 4. binlerde görülür²¹¹. Kap renginin sintelleşme yoluyla siyaha dönüşerek sabitleşmesi erken kaplarda ara sıra rastlanan olasılıkla tesadüfi bir olaydır. Fakat tam bir parlaklık ve başarılı siyah renk Attika çömlekçilerinin gerçekleştirdiği bir tekniktir ve 6. yüzyıl başlarında keşfedilmiştir²¹².

Seramikler önce yükseltgen yani oksijenli ortamda pişirilir ve kap koyu renkli ve boyalı kısımları daha parlak olarak elde edilir. İkinci aşamada indirgen atmosfer yaratmak için fırının bütün delikleri kapatılıp içine ıslak odun veya yeşillikler atılır. Böylece fırında oluşan indirgen ortamda yanma tamamlanamaz. İçeride oluşan karbon monoksit gazı çamur içindeki demir (III) oksidi demir (II) okside dönüştürür. Islak malzemenin yarattığı su buharı demir II oksitten daha siyah olan manyetit (Fe_3O_4) oluşmasına sebep olur. Bu reaksiyon sonucu ve demir oksidin miktarıyla orantılı olarak sintelleşme meydana gelir ve renk siyaha dönüşür. Isı bu işlemle birlikte 900°C geriler, baca açılarak fırına oksijen girmesi sağlanır. Gövde kırmızıya döner, ancak boyalı siyah kısım sintelleştiği için siyah kalır. Dikkatli uygulama gerektiren zor bir süreçtir²¹³. Çamur çok temiz ve saf olmalıdır. Ayrıca boya kalınlığı, ısıya yakınlık ve uzaklıkla da sonuca etki eder²¹⁴.

Hellenistik Dönem’de birçok bölgede uygulanmıştır. Arretine ve başka sigillatalardaki kırmızı parlaklık ise seri üretim için pişirimin yalnız ilk basamağının (yükseltgen) yapıldığına işaret etmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise parlaklık daha az önemsenir olmuştur²¹⁵.

3.6. Pişirme Sorunları

Seramik pişiriminde en sık karşılaşılan sorunların başında çatlaklar yer alır. Buna yol açan sebepler arasında; İyi yoğrulmamış çamurda hava kabarcıklarının kalması, duvar kalınlıklarının eşitsizliği, kurumuş form üzerine ıslak ekleme yapılması, yorgun çamurla yapılmış ürünün güçsüz olması, tam kurumadan fırınlama, ısının hızla yükselmesi ve pişen ürünün hızla soğutulması sayılabilir²¹⁶.

Diğer bir sorun ise çamurda yer alan kireç gibi yabancı parçacıkların yol açtığı parça kopmasıdır. Kireç pişince kalsiyum karbonattan kalsiyum okside dönüşür. Çevresindeki çamurun nemini alır ve onu kalsiyum hidroksite veya sönmüş kirece dönüştürür. Parça büyüklüğüne bağlı olarak kopma hemen olabildiği gibi fırınlamadan aylar sonra da

²¹¹ Hamann 1944, s. 74 Res. 77; Cook 1972, s. 244; Çobanlı 1996, s. 2.

²¹² Cook 1972, s. 242.

²¹³ Çizer – Mete 1991, s. 409- 410; Cook 1972, s. 244.

²¹⁴ Cook 1972, s. 241.

²¹⁵ Cook 1972, s. 244.

²¹⁶ Schreiber 1999, s. 59- 62; Arcasoy 1983, s. 108-109.

gerçekleşebilir²¹⁷. Güner Çorumlu yerel çömlekçilerin fırından çıkan ürünleri daha sonra nemden bozulmasını önlemek için sıcakken suya daldırarak içindeki kireci söndürdüklerinden söz eder²¹⁸. Bu uygulama sözü edilen pişirme sorununu ortadan kaldırmaya yardımcı olabilir.

Ürünlerin az veya çok pişmesi de sorunlara yol açar. Fırın içinde yeterli sıcaklığın ulaşmadığı iç, alt veya üst kısımda kalan malzeme kof bir ses verir ve kırılındır. Yüksek ısının etkilediği seramik hamuru ise renk değiştirir ve ergimeye başlar²¹⁹.

3.7. Antik Çağlarda Fırın Yapısı

Antik dönemde bazı pişirimler açık havada yığılan seramiklerin odunlarla kaplanarak ateşlenmesi ile gerçekleştirilirdi. Bu yöntem kaliteli seramikler için uygun olmayan değişik renklere sebep olurdu ve bu yöntemin izlerine ulaşmak olası değildir. Sigillatolar ve titizlikle üretilmiş masa kapları ise odunlu fırınlarda pişirilirdi²²⁰. Anadolu'da yerel çömlekçilerin de kullandığı bir pişirim yöntemi olarak geçmişte ve günümüzde de yer bulmaktadır²²¹.

Antik dönem fırın yapısı hakkındaki bilgiler ise arkeolojik kazılar sonucu ele geçen tahrip olmuş fırın döşemelerinden ve vazo boyama sanatının yansıtıklarından edinilmektedir²²². Tüm fırınlar yuvarlak değildir. Bazıları apsidal ya da dikdörtgen yapıdadır. Fırınların tabanında ısıyı iletme, hava ve gaz dolaşımını sağlamak için delikler bulunur. Ortasında ise fırının kubbesini destekleyen bir direk yer alırdı. Üst kısmı kubbeli ve alt kısmı biraz toprağa gömülmüştür. Çoğunlukla uzunca bir fırın ağzı mevcuttur. Bu kısımda odun veya odun kömürü yakılarak ısı sağlanır. Üst kısmın duvarlarından birinde ürünleri yerleştirmek için bir kapı olurdu. Pişirme sırasında sıvanarak kapatılır ve fırın içi üzerinde bulunan delikten gözlenirdi. Bazı büyük formların fırına sözü edilen kapıdan yerleştirilmesinin mümkün olmadığı durumlarda ise fırın üst kısmının açılıp kapanabilen bir yapıda olduğu düşünülmektedir²²³.

Roma Dönemi'nde Akdeniz'de kullanılan fırın tipi Geç Bronz, Erken Demir ve Klasik Dönemde kullanılanlardan farklı değildir. Bizans ve Selçuklu Dönemi'nde de yuvarlak fırınlar devam etmiştir²²⁴. Günümüzde de Anadolu'da geleneksel çömlekçiliğin devam ettiği birçok yörede bu tip fırınlar hala kullanılmaktadır²²⁵.

²¹⁷ Schreiber 1999, s. 62.

²¹⁸ Güner 1988, s. 85.

²¹⁹ Arcasoy 1983, s. 108-109.

²²⁰ Greene 1992, s. 51-52.

²²¹ Güner 1988, s. 35, 49 Res. 80-82.

²²² Papadopoulos 2003, s. 204.

²²³ Cook 1972, s. 244

²²⁴ Papadopoulos 2003, s. 207-208.

²²⁵ Güner1988.

Hazırlanmış ve yeterince kurumuş malzemeler fırına birbiri üstüne veya bazı destekler yardımıyla yerleştirilirdi²²⁶. Ortası delik halka şeklinde Klasik ve Hellenistik Dönem'e ait fırın destekleri Atina'da Agora²²⁷ ve Anadolu'da ise Tarsus²²⁸, Perge²²⁹ gibi pek çok yerde ele geçmiştir. Fırının üstü yerleştirme yapıldıktan sonra örülüp kapatılır ve pişirim sonrası açılırdı.

Fırınlama aşaması masraflı ve kritik bir uygulama olması sebebiyle fırının gözetleme deliğine yakın bir şekilde test parçaları konulurdu. Bu parçalar önceleri ortası delik halka şeklinde iken sonraları üçgen parçalar olmuştur. Genellikle de yapım aşamasında bozulan kaplardan kesilerek hazırlanırdı. Fırınlama devam ederken gözetleme deliğinden ucu kancalı bir sopa yardımı ile alınan test parçalarında yeterli ısıya ulaşıp ulaşılmadığı gözlenirdi. Korint pinaksları²³⁰ üzerinde test parçaları ve kanca resimleri yer almaktadır²³¹. Bu test parçaları özellikle siyah ve kırmızı figürlü kapların pişiriminde gerekli olan indirgeme ve yükseltme aşamasında gerekirdi. Roma dönemi kırmızı astarlı kaplarda gerekli olmadığı için bu döneme ait buluntulara rastlanmamıştır²³². Ancak günümüzde de bazı seramikçiler seger piramidi olarak adlandırılan değişik sıcaklık dereceleri için üretilmiş test parçalarını fırın gözetleme deliğinden görünebilecek şekilde yerleştirerek fırın ısını kontrol ederler²³³.

²²⁶ Cook 1972, s. 244; Papadopoulos 2003, s. 204.

²²⁷ Papadopoulos 2003, s. 216.

²²⁸ Goldman 1950 Lev.153, 666.

²²⁹ Atik 1995, s. 21, 24 Res. 11, 12, 13, 14.

²³⁰ Papadopoulos 2003, s. 9, 204.

²³¹ Papadopoulos 2003, s. 210.

²³² Papadopoulos 2003, s. 227.

²³³ Arcasoy 1983, s. 106- 107.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PATARA YEREL ÜRETİM SERAMİKLERİNİN İNCELENMESİ

Tez kapsamında incelenen yerel seramikler arasında Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait çok sayıda farklı formlar yer alır. Patara üretimi olduğu düşünülen malzemeler arasında genel çalışma grubu tarihinden istisnai olarak daha erken bir süreçten olan Khios amphorası ile lykion, megara kâse, pi kulplu kap, altlıklar, terra sigillata ve kırmızı astarlı Roma Dönemi seramiklerine ait pek çok örnek seçilmiştir. Çalışmada en erken tarihli olandan geçe doğru sıralanan bu örnekler Işın²³⁴ ve Korkut'un²³⁵ makaleleri ile Uygun²³⁶, Özdemir²³⁷ ve Dündar'ın²³⁸ tez çalışmalarından yararlanılarak incelenmişlerdir. Birçoğunun tam profil vermediği yalnız ağız veya kaide bölümünün korunduğu örnekler hamur yapıları, ebatlar ve tarihleri de göz önüne alınarak, farklı merkezlerdeki benzerleri ile karşılaştırılarak ve Uygun'un işaret ettiği kaidelerden yararlanılarak tam form veren örnekler yaratılmıştır. Bu bölümde tamamlanan formların gelişim ve kullanım alanları hakkında genel bilgilere de yer verilmiştir.

4.1. Khios Amphorası Ağız Parçası (s. 166 Lev.1 Kat. No. 1)²³⁹

Patara hatalı pişirim bir Khios amphora ağız parçası Tepecik Bey Sarayı sarnıçtan ele geçmiştir. Bu örnek, formun genel özellikleri konusunda bilgi edinilebilecek büyüklükte bir malzeme değildir. Atık bir malzeme olması sebebiyle yüksek ısı hamur ve astar rengi konusunda da gerçekçi bilgiler alabilmeyi güçleştirir.

Ancak ağız profili incelendiğinde bunun Doğer'in sınıflaması içinde Tip 3A'ya dâhil örneklere yakın olduğu görülür²⁴⁰. Bu tipin genel özellikleri arasında, hafif dışa bombe yapan, kısa boyun, bilezik dudak yapısı, düşük yuvarlak omuz, dibe doğru daralan düğme tutamakla son bulan yumurtamsı gövde yapısı yer alır. Düğme tutamakların çapı 0,5-6 ve 0,30m arası

²³⁴ Işın 2002, Ointment or Medicine Vessels from Patara: An Overview of a Simple Hellenistic Form in the Ancient Mediterranean World Işın 2003, Hellenistic and Roman Pottery of Patara; Işın 2007, General Outlook to The Hellenistic Pottery of Patara.

²³⁵ Korkut 2007, Die Kaiserzeitlichen Gebrauchskeramik aus Patara.

²³⁶ Uygun 2008, Patara Tepecik Nekropolü'nde Ele geçen Kırmızı Astarlı Seramikler, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

²³⁷ Özdemir 2009, Patara Roma Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi.

²³⁸ Dündar 2008, Patara Unguentariumları, Patara IV. 1

²³⁹ Dündar (Devam eden doktora çalışması).

²⁴⁰ Doğer 1991, s. 85.

değişiklik gösterir. Oyuk kısmın derinliğinin ise geç örneklerde azaldığı görülür²⁴¹. Şerit kulplar hemen dudak altından başlayarak omuz üzerinde sonlanır. Yükseklikleri 0,70- 0,72m arasında değişir²⁴².

Şişkin boyunlu bu amphoralarda önceki dönemlerde görülen S bezemeler yok olur. Onun yerine gövde üzerinde yatay ve kulplar üzerinden gelen dikey ince süslemeler görülür²⁴³. Doğer Klazomenai buluntuları için yaptığı çalışmalarda hamur yapılarının genellikle kum, kireç ve az mika içerdiğini tespit etmiş, renk olarak 5YR 5/8, 6/6, 7/6 aralığına vermiştir. Tip 3A grubuna giren bu amphoralar genellikle astarsız olurlar ve astar yerine kil hamurunun inceltmesi ile gövde yüzeyi sıvanır. Bu iş için kullanılan sıva renkleri 5YR 6/6, 7/6; 7,5YR 7/4, 7/6 ve 8/4 gibi sıralanabilir²⁴⁴. M.Ö. 6. ve 5. yüzyılda çok sayıda üretilmişlerdir. Birçoğunda ağzın hemen altında yer alan daire formlu marka işareti gözlenir²⁴⁵.

Diğer bir Likya kenti Letoon'da²⁴⁶ yapılan kazılarda ele geçen çok sayıda Khios amphorasının Patara örneği ile benzerlik taşıdığı görülür. Şişkin boyunlu, içi çukur düğme bitimli, ovoid formlu bu malzeme de Doğer'in sınıflaması temel alınarak M.Ö. 6.yüzyıl sonu 5.yy. başına tarihlenir. Renk olarak açık portakal renkli, kahverengi kuartz parçacıklı bir hamur yapısı gözlenir. Yine Ksanthos²⁴⁷ Likya Akropolünde M.Ö. 7.yüzyıl sonu ve 6.yüzyıl başına tarihlenen benzer amphoralar ele geçmiştir. Doğer Atina Keramaikos mezarlığında bulunmuş çok sayıdaki bu tip amphora örneğinin de M.Ö. 500- 490 arasına tarihlendiklerinden söz eder²⁴⁸. Ayrıca Didyma buluntusu bir Khios amphora boyun parçası M.Ö. 6.yüzyıl sonu 5.yüzyıl ortalarına tarihlenir²⁴⁹.

Khios Amphoraları

Amphoralar iki kulplu çoğunlukla sivri biten gövde yapısı olan şarap, zeytinyağı gibi maddeleri muhafaza ve taşıma amaçlı kullanılan kaplardır²⁵⁰.

Khios amphoraları ise üretimleri M.Ö. 7.yüzyıldan 1.yüzyıla kadar kesintisiz devam eden adanın zeytinyağı ve şarap üretimiyle paralel olarak da sayıca ve tipolojik olarak çeşitliliğe sahip kaplardır. Doğer, Antik Çağ amphoralarını konu alan çalışmasında üretimleri

²⁴¹ Doğer 1988, s. 109.

²⁴² Doğer 1988, s. 98.

²⁴³ Doğer 1988, s. 111.

²⁴⁴ Doğer 1988, s. 112.

²⁴⁵ Doğer 1988, s. 110.

²⁴⁶ Lemaitre 2007, s. 133 Res. 14, 2- 4.

²⁴⁷ Lemaitre 2007, s. 133.

²⁴⁸ Doğer 1988, s. 109.

²⁴⁹ Schattner 2007 Levha 43 Am C 1.

²⁵⁰ Saltuk 1989, s. 22-23.

süresince Ege, Doğu Akdeniz, Yunanistan ve Karadeniz gibi yerlere ihraç edilen Khios amphoralarını 7 tipte inceler²⁵¹.

Ağzı firnisli, beyaz- krem astarlı gövde ve üzerinde bantlar ile S süslemeler yer alan amphoralar ilk grubu oluşturur. İkinci tipte şişkince yapı gösteren gövde üzerindeki beyaz astar ve bant süslemeler yok olur. M.Ö. 530- 520li yıllarda başlayan 3.tip ise kendi içinde 3 alt grupta değerlendirilir. Tip 3A şişkin boyun, ovoid gövde ve düğme tutamakla sonlanan bir gövde yapısına sahiptir. Tip 3B ile birlikte gövde uzayarak inceler, şişkin boyun devam eder, firnis bandın azaldığı görülür. Tip 4 ile “ yeni stil” denilen formu benimsemeye başlarlar. Bu dönemle birlikte boyun uzamaya, omuz keskinleşmeye ve gövde daha konik bir forma kavuşmaya başlar. Altta düğme tutamak ise devam eder. Zamanla dar boyun uzamaya devam eder ve boyun tüm gövde yüksekliğinin yarısı kadar olur. Dibin gövde ile birleştiği yer ise iyice inceler²⁵².

Tüm tiplerde görülen ortak özellikler incelendiği zaman şu sonuçlara ulaşılır. Ağız kenarları genellikle firnislidir. Boyun ve gövde üzerinde de değişik kalınlıklarda firnis bantları gözlenir. Kulp bağlantı yerlerinde tam veya yarım çemberler oluşturulur. Fakat boyun ve kulp bağlantısından başlayan çember gövde üzerindeki yatay banda ulaşması nedeniyle tamamlanamaz. Yanı sıra kulpun boyun ile bağlantısından başlayıp, kulp üzerinden aşağıya doğru düşey şekilde devam eden iki sıra bant gövdedeki yatay bantlara ulaşmaya çalışır. Her iki yüzde omuz üzerinde yatay bantlar arasında yatay olarak S şeklinde süslemeler de çoğunda görülen özelliklerdendir²⁵³. Ayrıca Khios amphoralarının boyun kısmında firnisle yapılmış olan noktasız daire “Omikron” noktalı daire ise “ Theta” olarak isimlendirilir. Fırınlamadan önce firnisle yapılan bu işaretlerin şarap üreticilerinin sembolü olduğu düşünülür²⁵⁴.

4.2. Pi Kulplu Kâseler²⁵⁵

Patara buluntusu pi kulplu kaplardan tabanda kurbağa ve palmet bezemesi taşıyan seramik örneğin yalnızca kaidesi ve gövdeden bir kısmı korunmuştur²⁵⁶. Bezemesiz olan 3 adet kap parçası ise profil verebilen tama yakın örneklerdir²⁵⁷. Açık kahverengi hamurlu ve ince turuncu- açık kırmızı astarlıdır. Özensiz işçilikleri özellikle kulplarda öne çıkan malzemeler bu açıdan Patara Kırmızı Astarlı Seramiklerle de paralellik taşırlar. Palmet ve kurbağa

²⁵¹ Doğer 1991, s. 82; Doğer 1991, s. 88.

²⁵² Doğer 1991, s. 83- 86.

²⁵³ Doğer 1988, s. 88.

²⁵⁴ Doğer 1988, s. 110.

²⁵⁵ Işın 2008, s. 167- 169 Lev. 42, 2- 4 Lev. 43, 1- 3.

²⁵⁶ Işın 2008, s. 169 Lev. 43, 1- 3.

²⁵⁷ Işın 2008, s. 167- 168 Lev. 42, 2- 4.

bezemesi taşıyan kap parçası ise daha kırmızımsı bir hamur rengine sahiptir ve astar uygulaması gözlenmez. Yanı sıra pi kulplu kapların alışıldık ince cidar yapısını da taşımaz.

Bezemesiz Kâseler (s. 166 Lev. 1 Kat. No. 2)

Patara buluntusu bezemesiz pi kulplu kap, dudak kenarından bir parça ve bir kulplu eksiğiyle tama yakın bir malzemedir. 7,5 YR 5/4 - brown gövde rengi olan, içte ve dışta ince, mat, turuncu astarlıdır. M.Ö.2. yüzyıl sonları ve 1.yüzyıl başlarına tarihlenir. Patara buluntusu bu kap Efes, Knidos ve Delos buluntularına benzemektedir²⁵⁸.

Benzerleri birçok merkezde olduğu gibi Agora'da da bulunur²⁵⁹. Paphos'ta da M.Ö. 2.yüzyıl sonlarına tarihlenen, ölçüleri hamur- astar rengi ve kalitesiyle çok yakın özellikler gösteren bir örnek yer alır²⁶⁰. Yine Didyma malzemeleri arasında M.Ö.1. yüzyıl ve M.S. 1.yüzyıla tarihli bir örnek görülür²⁶¹.

Damga ve Rölyef Bezemeli Kâseler (s. 166 Lev.1 Kat. No. 3)

Bezemesiz Patara örneği yanı sıra Tepecik Nekropolden ele geçmiş, bir adet tam profil vermeyen damga ve rölyef dekorlu kap da bulunur. Kaide ve dışa açılan gövde kısmı ele geçmiş olan bu parçanın iç yüzeyinde, palmet damga mühür, kurbağa rölyefi değişmeli yer alır²⁶². Agora örneklerinde de yalnız palmet veya palmet ile kurbağa rölyefi değişerek yer almaktadır²⁶³.

Palmet ve kurbağa bezemesi taşıyan parça 7,5YR 5/4 brown renkte hamurludur. Yüzeyde astar dikkati çekmez²⁶⁴. Alışıldık pi kulplu kaplardan daha kalın cidar yapısına sahiptir. Kulpların yer aldığı üst kısımlar ele geçmemiş olsa da veriler ışığında Knidian pi kulplu kap örneklerindedir ve M.Ö.1. yüzyıl sonuna tarihlenir.

Knidos Pi Kulplu Kâseler

Tanınan, yaygın, keskin profili olan geniş ve iki kulplu bir kaptır. Orta Hellenistik Dönem'de yaygın olarak görülmeye başlarlar²⁶⁵. M.S. 1.yüzyıl 1.yarisından 2.yüzyıl

²⁵⁸ Işın 2008, s. 168.

²⁵⁹ Robinson 1959, s. 28 G 51; Hayes 1991 Lev. 59, 4.

²⁶⁰ Hayes 1991, s. 168 Res. 59, 4.

²⁶¹ Tuchelt 1984 Res. 10, 5.

²⁶² Işın 2008, s. 168- 169 Lev. 43, 1- 3.

²⁶³ Robinson 1959 Lev. 64, F 29 Lev. 1, F 30, 31.

²⁶⁴ Işın 2008, s. 169 Lev. 43, 2.

²⁶⁵ Hayes 2008, s. 64.

2.yarisında Atina'da sıklıkla ithal edilen seramikler arasında yer alırlar. Alçak kaide ve keskin profile sahip bu kaplar sıg alt gövde ve düz duvarlıdır. Üst kısım hafifçe içe doğru bir açıyla yerleştirilmiştir. İki yatay kulp ağzın hemen altına eklenmiştir. Hamur sert, kırılğan ve ince, az mika ve sıklıkla kireç parçacıkları içerir. Renk griden kahveye değişir. İç yüzey ve ağız kenarları mat astarlıdır. Fırınlamadan dolayı iç ve dış farklı renktedir. Bazı Agora ürünlerinde damga mühür görülür²⁶⁶. Knidos yakınındaki batıkta çok sayıda ele geçen bu kapların yaygın bir ticaretinin olduğu doğrulanmış, Philip Kenrick tarafından da Knidos kandilleri ve diğer Hellenistik Seramiklerle aynı gri hamurdan olmaları sebebiyle "Knidian" diye adlandırılmışlardır. Form uzun süre değişmeden üretilmiştir. En erken örnekler Tarsus'ta görülür. Orta Hellenistik Dönem'den erken 2.yüzyıla ait örnekler vardır. Pergamon'da M. S. 1.yüzyıl ve 2.yüzyıl ortalarından buluntulara rastlanır²⁶⁷. Datça Tekir'de gri hamurlu bu seramiklerin üretiminin yapıldığı fırın yapısı ortaya çıkarılmıştır. Doğu Akdeniz'in her tarafında (Ege ve Karadeniz) bu kapların üretim ve kullanımının olduğu görülür²⁶⁸.

Robinson erken örneklerinin Roma Dönemi üretimlerinden daha derin ve damga dekorsuz olduklarından söz eder²⁶⁹. Hellenistik örneklerde gövdenin üst kısmı daha kısadır. Zamanla form üst ve alt kısmın eşit yüksekliğe ulaşması veya üst kısmın daha derin olması yönünde değişime uğramıştır.

4.3.Kaliba Basılmış Kabartma Kâseler/ Megara Seramikleri²⁷⁰

Patara 1991, 1992, 1998 yılı Tepecik Nekropol kazılarında 3 adet kabartma bezekli kâse kalıbı ele geçmiştir. Yanı sıra bu kazılarda bindirmeli, uzun taç yapraklı oldukça ince cidarlı, gri ve siyaha yakın renkte pişmiş kâse parçaları da ortaya çıkarılmıştır. Çok farklı bir hamur yapısı ve renginin yanı sıra özgün bezeme programlarına sahip kalıp parçalarının diğer merkezlerde benzerlerine rastlanmamıştır. Bu özellikleri sebebiyle yerel üretim malzeme olarak değerlendirilmişlerdir. Patara kazılarında Tepecik Nekropol alanından ele geçen birkaç kalıp ve kırık megara kâse parçasının yerel üretim malzemelerden olduğu düşünülmektedir.

Rozet, Palmet ve Uzun Yaprak Bezemeli Kalıp Parçası (s. 166 Lev. 1 Kat. No. 4)

Patara Nekropol 3'den ele geçen malzeme M.Ö. 2.yüzyıl sonu ve 1.yüzyıl başına tarihlenen pişmiş toprak bir kaliba ait yan duvar parçasıdır. Bu nedenle madalyon bölümü ile

²⁶⁶ Rotroff 1997, s. 233; Hayes 1997, s. 70; Hayes 2008, s. 63.

²⁶⁷ Rotroff 1997, s. 234; Işın 2007, s. 167- 169.

²⁶⁸ Hayes 2008, s. 63- 64.

²⁶⁹ Robinson 1959, s. 13- 14.

²⁷⁰ Işın 2008, s. 98- 101.

İlgili bilgi edinilemez. Çarkta çekilmiş kalıp üzerinde kazıma ile yapılmış ucu yuvarlak bitimli uzun yapraklar ve aralarında nokta bezek sırası yer alır. Nokta dizisi palmet damgası ile tamamlanmıştır. Hemen üstünde bir yiv sırasıyla duvar kısmından ayrılan ağız kenarı rozet damgaları ile bezelidir. Bezeme programı ile İonia atölyelerinin tarzı görülen parça, duvar bitiminin yiv sırasıyla ağızdan ayrılması yönünden ise Atina örneklerinde benzemektedir²⁷¹. Ağız kenarında 8 yapraklı rozet damgası bulunan Paphos benzeri M.Ö. 2- 1.yüzyıla tarihlenir²⁷². İyi pişmiş, az mika ve kireç katkılı kırmızımsı sarı 7,5 YR 7/4 pink hamurludur²⁷³.

Madalyonda Rozet ve Etrafında Geometrik Damga Mühürlü Kalıp (s. 167 Lev 2 Kat. No. 5)

Bu malzeme kabartma bezekli bir kâsenin taban ve yan duvarlarından bir kısmına ait pişmiş topraktan bir kalıptır. Madalyonda bozuk formlu, sekiz yapraklı bir rozet yer alır. Hemen üzerinde ise içi bezemeli dikdörtgen ve üçgen damgalarla oluşturulmuş doğaçlama bir bezeme görülür. Üçgen damgaların boşlukları ise minik üçgen damga ile süslenmiştir. Kâsenin ağız bitişi bilinmemektedir.

Bu kâsenin benzerleri hiçbir atölye veya merkezde görülmemiştir. Tamamen özgün ve doğaçlama tasarlanmış bir kalıp parçasıdır. Hamur olarak az kireç ve mika katkısı taşıyan kırmızımsı sarı 7,5 YR 7/3 pembe renktedir²⁷⁴.

Palmet Damgalı Kalıp (s. 167 Lev. 2 Kat. No. 6)

1991 yılı kazılarında Nekropol K 6'da ele geçmiş bu kalıp parçasının madalyon kısmı boştur ve etrafı nokta bezeklerle çevrilidir. Duvar kısmı ise düzensiz palmet damgaları ile çevrilidir. Ağız kenarı korunmadığı için bitişin nasıl olduğu bilinmemektedir. Hamur rengi 7,5 YR 7/6 reddish yellow olarak belirlenmiştir.

Bu tip kâselerin yer aldığı diğer merkezlerde böyle bir bezeme programı bilinmemektedir. Yanı sıra damga bezemenin büyüklüğü, kalıba özensiz uygulanması ve ele geçen diğer kalıp parçaları ile aynı hamuru taşınması da yerel bir örnek olduğu konusunda kuşkuya yer bırakmaz.

²⁷¹ Rotroff 1982, s. 42.

²⁷² Hayes 1991, s. 15 Res. 6, 8.

²⁷³ Işın 2008, s. 169 Lev. 43, 4.

²⁷⁴ Işın 2008, s. 169 Lev. 43, 5.

Megara Kâseler

Atina'da M.Ö.3.yüzyıl son çeyreğinde ortaya çıkmış yarım yuvarlak formlu, kabartma bezekli, astarlı, kaide ve kulp taşımayan bu kaplar daha önce kullanılan kantharosların işlevini üstlenmişlerdir²⁷⁵. Bu seramiklerin alçı kalıplarını ilk defa yayınlanan Otto Benndorf tarafından Megaralıların kullandığı anlamında “ Megarian Bowls”²⁷⁶ diye tanımlanmaları sonrasında da bu isimle anılmalarına sebep olmuştur. Aslında yarım yuvarlak kâselere Prehistorik Çağlardan Geç Hellenistik Dönem'e kadar değişik toplumlarda rastlanır²⁷⁷. Rotroff bu tip kâselerin Mısır kökenli olduklarından²⁷⁸ ve Atina üretimlerinin M.Ö. 275- 200 arasında başladığından söz eder²⁷⁹. Atina'da keşfedilmiş ancak İskenderiye gümüş kâselere esinlenmiş olan bu kaplar kısa sürede Güney Rusya, Bergama, Kyme²⁸⁰, Antiocheia, Labraunda²⁸¹, Tarsus²⁸², Delos, Corint, Argos, Eretria gibi yerlere ihraç edilmiştir²⁸³.

Anadolu'da en erken üretim ise M.Ö.3. yüzyıl ilk çeyreğinde Metropolis'te yapılmıştır²⁸⁴. Bergama²⁸⁵ da en erken örnek M.Ö. 3.yy sonunda, Tarsus'ta²⁸⁶ ise 3.yüzyıl ve erken 2.yüzyılda vardır. Pergamon'da M.S. 1.yüzyıla tarihlenen yapı kompleksinde bu kâselerin geç tipleri görülürken, Tarsus ve Antokheia'da M.S. 1.yüzyılda üretim sürmektedir²⁸⁷. M.Ö. 2.yüzyılda çok tercih edilen bu içki kapları M.Ö. 1.yüzyıl başlarında yerlerini sigillatalara bırakmışlardır.

Kâselerin çoğu sığ gövdelidir. Attika tip olanlar derin ve ağız dışa dönük, Delos tip olanlar daha sığ ve ağız içe dönüktür. İkinci tip İyonya'da kullanılan tiptir²⁸⁸. Ölçüler 7,5-9 cm yükseklik ve 14-16 ağız çapı arasında değişirler. Kapasiteleri 450cc den 500-800cc'ye dek değişiklik gösterir²⁸⁹.

Megara kâselerde dört çeşit dekorasyon görülür. Bu bezemeler M.Ö.2.yüzyıl ortasında yapılmaya başlanan uzun taç yapraklılar²⁹⁰, M.Ö. 3.yüzyıl son çeyreği ve M.Ö. 2.yüzyıl ilk

²⁷⁵Rotroff 1982, s. 1; Karcı 2006, s. 1.

²⁷⁶Rotroff 1982, s. 2.

²⁷⁷Rotroff 1982, s. 7.

²⁷⁸Rotroff 1982, s. 2- 3.

²⁷⁹Rotroff 1982, s. 9.

²⁸⁰Bouzek 1974, s. 14.

²⁸¹Hellström 1965, Lev. 11- 12.

²⁸²Goldman 1950, s. 163- 165.

²⁸³Rotroff, 1982, s. 10- 11.

²⁸⁴Charleston 1955, s. 9; Karcı 2006, s. 14.

²⁸⁵Rotroff, 1982, s. 10.

²⁸⁶Goldman 1950, s. 163.

²⁸⁷Gürler 1994, s. 3.

²⁸⁸Karcı 2006, s. 3.

²⁸⁹Rotroff, 1982, s. 15.

²⁹⁰Rotroff 1982, s. 32.

yarısında görülen kozalak ile üst üste bindirilmiş taç yapraklılar, çiçekli kompozisyonlar ve figürlü sahneler olarak sıralanırlar²⁹¹.

Dekorasyonda üst üste yaprak olanlar M.Ö.3.yüzyıl son çeyreğinden erken M.Ö. 1.yüzyıla kadar üretilir. Büyük ve küçük yapraklı olarak çeşitli varyasyonları görülür²⁹². Bu kapların ortaya çıkmasından hemen sonra Anadolu'da da üretimleri başlamıştır. Milet, Bergama, Tarsus, Labraunda ve Antiocheia Anadolu'da uzun yapraklı kâselerin ortaya çıktığı merkezlerdir²⁹³.

4.4. Eşen Tipi Unguentarium(s. 167 Lev. 2 Kat. No. 7)²⁹⁴

Patara kazılarında Tepecik Nekropol alanlarından ve mezarlardan 1000 kadar unguentarium ele geçmiştir. Bu buluntular arasında yer alan çok sayıda ve çeşitli tipte unguentarium arasında sayıca Hellenistik Dönem iş formlardan sonra ikinci sırada yer alan küresel gövdeli, alçak kaideli, içe veya dışa dönük dudakla sonlanan uzun boyunlu tip M.Ö. 1.yüzyıl sonlarından itibaren görülür. İyi fırınlanmamış, gözenekli, kum tanecikli ve kireç katkılı hamura sahip bu unguentariumlar Eşen Vadisi'ndeki diğer yerleşimlerden Ksanthos, Letoon ve Tlos'ta da çok sayıda ele geçmiştir ve aynı hamur özelliklerini gösterirler. Geç Hellenistik- Erken Roma Dönemi'nde tüm Akdeniz boyunca İş formların yerine kullanılan torba karınlı tipler Patara'da çok az sayıda görülür. Bunların yerine küresel gövdeli unguentariumların yaygın olarak kullanılması yerel olma olasılığını güçlendirmekte, yöredeki bir seramik atölyesinde üretilerek bölgenin gereksinimini karşıladıkları düşünülmektedir²⁹⁵.

Bu malzemeler arasında kötü fırınlama sebebiyle iç kısmı grimsi renkte olanların yanı sıra iyi pişmiş örnekler de görülür. Dündar tez çalışmasında hamur yapısı ve rengi ile aynı görünüme sahip bu formların Eşen Vadisi üretimi oldukları yönünde görüş bildirmiştir. Bu sebeple "Eşen Tip" olarak isimlendirilmişlerdir²⁹⁶.

Dikkate değer diğer bir nokta ise kil yapısı ve üretim kalitesi yönünden Patara Hellenistik Dönem İş formlarla çok benzer hamur özelliklerini taşımalarıdır. Bu yakınlık tamamına yakını mezar alanlarından ele geçen ve M.Ö. 2.yüzyılda Patara'da çok sayıda bulunan iş formlu unguentariumların da yerel üretim olabilecekleri düşüncesini akla getirmektedir.

²⁹¹ Rotroff, 1982, s. 15.

²⁹² Rotroff, 1982, s. 16.

²⁹³ Anlağan 2000, s. 21.

²⁹⁴ Dündar 2008 Patara Unguentariumları, Patara IV. 1.

²⁹⁵ Dündar 2008, s. 28.

²⁹⁶ Dündar 2008, s. 27.

Hamur dokusunun benzerliği M.Ö. 2.yüzyıldan M.S. 2.yüzyıl arasına tarihlenen malzemelerin %90nında görülmektedir²⁹⁷.

Genelde 5YR 5/6, 6/6, 6/8, 7/8; 7,5 YR 6/6, 7/4, 7/8 kırmızımsı sarı / kırmızı renkte, gözenekli, kum ve kireç tanecikli hamurlu ve açık pembe astarlı malzemelerdir. İyi ve kötü pişmiş örnekler görülür. Yükseklikleri 8,5- 16,5cm.arasındadır. Mezarlara adak eşyası olarak bırakılan bu malzemelerin, seri üretim gerekliliğiyle kaba, kalitesiz ve asimetrik üretilmiş oldukları düşünülmektedir²⁹⁸.

Tarihleme açısından Letoon, Ksanthos ve Tlos örnekleri M.S.1.yüzyıl başına verilirler. Patara’da ele geçenler ise buluntu kontekslerine göre M.Ö.1.yüzyıl 2.yarısı ile M.S. 1.yüzyıl ilk yarısına tarihlenebilir²⁹⁹. Çalışmada yer alan unguentarium Oygı Gömüt 54’ten ele geçmiştir tam bir örnektir. Hamur rengi (5YR 5/6 reddish yellow) kırmızımsı sarı olan unguentariumun astarı çok incedir ve (5YR 7/6 reddish yellow) olarak belirlenmiştir. Ebatları yükseklik 12,8cm ağız çapı 2cm ve taban çapı 3,6cmdir³⁰⁰.

Bu noktada Likya ve çevresinde yapılan araştırma gezilerinde dikkati çeken Fethiye Dont köyünde üretilen geniş karınlı, tek kulplu, kaba katkılı sarımsı bir hamur yapısı gösteren ve sadece mezar sulamak ve mezara bırakılmak için kullanılan bir form dikkat çekicidir. Yörede “Budun” olarak adlandırılan kapların ritüele yönelik devam eden üretimlerinin unguentarium geleneğinin bir uzantısı olup olmadığını incelenmeye değer olduğu düşünülmektedir.

Unguentariumlar

Erken Hellenistik Dönem’den itibaren özellikle Nekropol alanlarında oldukça sık rastlanılan seramik unguentariumlar, M.S. 7. yüzyıl Erken Doğu Roma Dönemi’ne kadar Filistin’den İspanya’ya tüm Akdeniz’de mezarlarda yaygın olarak kullanılmış bir seramik formdur³⁰¹. Mezarda da yerleşim yerlerinde de görülürler. Bazen bir mezarda 100 kadar ele geçebilir, ancak genellikle birkaç tane olurlar³⁰². Bazen lacrimaria veya balsamaria diye de adlandırılan bu seramiklerin mezar için fonksiyonları ve düzgün bir kronolojileri henüz yayınlanmamıştır³⁰³. Kokulu yağların konulduğu ince boyunlu küçük kaplar olduğu söylenir³⁰⁴. Ancak Hellström bu geçirgen kapların pahalı parfümler için uygun olmadığını

²⁹⁷ Dündar 2008, s. 41.

²⁹⁸ Dündar 2008, s. 28.

²⁹⁹ Dündar 2008, s. 27-30.

³⁰⁰ Dündar 2008, Lev. 19, U 155.

³⁰¹ Anderson - Stojanović 1987, s. 105.

³⁰² Hellström 1965, s. 23.

³⁰³ Anderson - Stojanović 1987, s. 105.

³⁰⁴ Er 2004, s. 369.

belirtir³⁰⁵. Klasik Dönem mezar hediyeleri olan lekytosların dönemin sonlarında yok olmalarıyla yerlerine unguentariumların çoğalması da aynı amaca hizmet ettiklerini düşündürür³⁰⁶. Temelde iki tipte üretilmişlerdir.

1. İğ form: Küçük, normalde kulpsuz, şişkin gövde, dar ayak ve dar boyundan oluşan veya yuvarlaktan inceye değişen gövde formudur. Ayak kesinlikle gövdeden ayrıdır. Tarih olarak Hellenistik Dönem'e verilirler³⁰⁷.
2. Torba karınlı form: torba gövdeli veya armudi formda üretilen genelde düztabanlı olan formdur. M.Ö.1.yüzyıl ile M.S. 1.yüzyıl sonları arasında üretilmişlerdir³⁰⁸.

İki form arasındaki temel fark ayak olup olmamasıdır. İğ form daha uzun zaman var olmuş ve çok çeşitleri görülmüştür³⁰⁹. M.Ö.1.yüzyıl sonlarına doğru cam üfleme tekniğinin ortaya çıkmasıyla pişmiş toprak unguentariumların pazarı azalmaya başlamıştır. Bu dönemde cam örneklerin taklidi olarak ortaya çıktığı öne sürülen torba gövdeli form ise 100 yıldan daha az bir zaman popüler olmuştur. M.S. 3.yüzyıldan itibaren inanç sistemi ile ilgili düşüncelerin değişmesi sonucu mezar hediyesi olarak kullanılan malzemelerin azalması unguentariumların kullanımının da gerilemesine sebep olmuştur. M.S. 4.yüzyıldan başlayarak 7.yüzyıla kadar kullanımda kalan Geç Antik Dönem Unguentariumlarının Hıristiyanlıkla başlayan sosyal değişim sürecine paralel olarak daha çok hamam, cadde ve kent merkezlerinde ele geçmeye başlaması kullanım amaçlarının da değiştiğini göstermektedir³¹⁰.

4. 5. Küçük Krem Kapları (Lykion)³¹¹

Patara kazılarında 100 adet kadar lykion ele geçmiştir. Bir adet Liman Hamamı buluntusu dışında tüm örnekler Tepecik Nekropolünden gelmiştir. Yüzyıllardır süren erozyon sebebiyle Tepecik yüzeyde tarihlendirme yapabilmek güçtür. Bu nedenle üst katmanlardan Geç Roma ve siyah astarlı klasik malzeme ile birlikte ele geçen malzeme için kesin bir tarihlendirmenin güçlüğü alt katmanlardaki malzemenin homojenliği ile aşılarak bu kapların Hellenistik Dönem'den Erken Roma Dönemi'ne kadar olan zaman diliminde M.Ö.2.yüzyıl ortalarından M.S. 1.yüzyıla kadar olan süreçte üretildikleri söylenebilir³¹².

Patara örnekleri bikonik ve kulpsuz bir tipolojiye sahip, hamur ve boya kalitesi yönünden homojen olan ancak bununla birlikte form olarak aralarında küçük farklar gözlenen kaplardır.

³⁰⁵ Hellström 1965, s. 24; DüNDAR 2008, s. 7.

³⁰⁶ Anderson - Stojanović 1987, s. 106.

³⁰⁷ Hellström 1965, s. 23.

³⁰⁸ Anderson - Stojanović 1987, s. 110.

³⁰⁹ Anderson - Stojanović 1987, s. 108.

³¹⁰ DüNDAR 2008, s. 47.

³¹¹ Işın 2002, s. 85- 96; Işın 2006, s. 100.

³¹² Işın 2002, s. 85, 100.

Daha detaylı analiz amacıyla üç grupta toplanan Patara örneklerinde etikete rastlanmaz³¹³. Yayınlarda ilaç şişesi (medicine bottle) veya tıpa (stopper) olarak adlandırılan bu minyatür kaplar, Akdeniz’de özellikle Kapadokya ve Likya’da kendiliğinden yetişen bir bitkiden yola çıkılarak Işın tarafından “Lykion” olarak isimlendirilmiştir³¹⁴. Çalışma için üç farklı gruptan birer adet seçilmiş olan lykionlarla ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Lykion 1 (s. 167 Lev. 2 Kat. No. 8)

Bu tip en yaygın ve en iyi tanınan basit bir form yapısına sahiptir. Üst gövde daha kısa, omuz yüksek, gövde açılı ve bikonik özellikler gösterir. Düztaban yapısında hafifçe yükseltilmiş bir kaide gözlenir. Ağız genişçe ve dudak kısmı hafifçe dışa dönük bu kapların iç hacimleri 10- 30gr.arasında değişim gösterir³¹⁵. Grubun genel özelliklerini taşıyan örnek iyi pişmiş, az kum, mika ve kireç katkılı hamura sahiptir. Gövde rengi 5 YR 6/6- reddish yellow, kırmızımsı sarı olarak belirlenen lykionun gövde üst kısmı ve ağız içi 10R 5/8 red, kırmızı renkte hafif astarlıdır. Tarih olarak M. Ö.150- 100 verilen bu örneğin, M.S.1. yüzyıl başlarına verilen Paphos benzeri yakın özellikler gösterir³¹⁶. Tarsus Hellenistik Dönem astarlı yerel kaplar arasında görülen benzer bir form yakınlık taşımaktadır³¹⁷.

Lykion 2 (s. 168 Lev. 3 Kat. No. 9)

Patara buluntusu lykionların 2.grubunu oluşturan örneklerin genel özelliklerinin başında bikonik gövdenin üst ve alt kısımlarının eşit yükseklikte olması gelir. Hafifçe yüksek dışa açılan bir taban yapısı vardır. Geniş ve dışa açılan dikey ağız profili görülür. İç hacimleri 10- 30gr arasında değişim gösterir³¹⁸. Hamur rengi 7,5 YR 8/4 pink pembe olarak belirlenen örnek M.Ö.50- M.S.50 arasına tarihlenir.

Patara örneğinin benzeri Paphos’ta M.Ö.100’lere denk gelen bir katmanda ele geçmiş, renk ve ölçüler konusunda da yakınlığın gözlendiği bir malzemedir³¹⁹.

³¹³ Işın 2002, s. 88- 89.

³¹⁴ Hayes 1991, s. 184; Işın 2002, s. 100.

³¹⁵ Işın 2002, s. 91.

³¹⁶ Hayes 1991, s. 184 Lev. 62, 50.

³¹⁷ Goldman 1950 Res. 123, 93.

³¹⁸ Işın 2002, s. 92.

³¹⁹ Hayes 1991, s. 117 Lev. 44, 49.

Lykion 3 (s. 168 Lev. 3 Kat. No. 10)

Bu grubun karakteristik özellikleri olarak disk şeklinde bikonik gövde, taban ve ağız kısmı uzun ve dışa açılarak sonlanan keskin profil yer almaktadır. Üst ve alt kısmın uzunluğu birbirine eşittir. Gövde iyi pişmiş, az mika, küçük taş, kum ve kireç parçacıklı 7,5 YR 8/3 – pink pembe hamur rengine sahiptir. Gövde üst kısmında ve ağız kenarında 2,5 YR 4/8 – red kırmızı renkte donuk bir astar gözlenir. Tarih olarak M.Ö.50- M.S.50 yılları arasına verilir. Bu tip çok yaygın olarak görülmez³²⁰. Perge³²¹ ve Paphos'ta³²² benzerlik taşıyan malzemelere rastlanır.

Küçük Krem Kapları

Küçük krem kaplarının kökeni Mısır'da M.Ö.3. binlere uzanmaktadır. M.Ö.6. yüzyılda Lydia ve antik Yunan'da krem, parfüm ve yağ kabı vb. işlevli olarak sıklıkla kullanılır ve aryballos, alabastron ve lydion olarak adlandırılırlar. Literatürde zaman zaman amphora tıpası olarak da adları geçer³²³. İsmi Lydialılardan alan Lydion formu Sard ve İkitzepe kazılarında çok sayıda ele geçmiştir. Formun kökeninin Mısır'a dayandığı düşünülür³²⁴. Ancak M.Ö.5. yüzyıldan sonra takip edilemez.

Hellenistik krem, ilaç kaplarının öncülleri M.Ö.7. yüzyıla kadar gider. Özellikle kutsal alanlarda görülmeleri M.Ö.5-4.yüzyıla rastlar. Hellenistik Dönem'de yağ ve parfüm ticaretinin artarak yaygınlaşmasıyla birlikte daha basit tipler çoğalır. Ayrıca gövde üzerinde içindekinin veya hazırlayan kişinin adının yazılı olduğu etiketlerde görülmeye başlanır. Bu minik krem kapları Atina, Morgantina, Gaulie, Pire, Korinth, Delos, Samos, Ephesus, Lymra, Perge, Tarsus, Jerusalem, Dor, Masada, Paphos ve Samaria gibi merkezlerde bilinir³²⁵.

Küçük krem kapları 1- Atina Agora 2- Morgantina 3- Patara 4- Jerusalem- Masada- Samaria, Tell Anafa ve Jaffa; Syrio- Palestina 5- Athina Agora, Louvre 6- Priene olarak 6 tipte sınıflandırılmıştır³²⁶.

³²⁰ Işın 2002, s. 93.

³²¹ Atik 1995, s. 46 Res 21, 46.

³²² Hayes 1991, s. 164 Lev. 58, 16.

³²³ Hayes 1991, s. 74.

³²⁴ Işın 2002, s. 86.

³²⁵ Işın 2002, s. 88.

³²⁶ Işın 2002, s. 89-91.

4.6. Patara Kırmızı Astarlı Seramikler³²⁷

Patara Tepecik Nekropol kazılarında ele geçen seramikler arasında DSA, DSD ve Afrika Kırmızı Astarlı seramiklerle benzerliği olan ancak hamur-astar özellikleriyle bilinen gruplardan ayrılan, farklı, kendi içinde homojen bir yapı sergileyen seramik grubu bulunmaktadır. Tepecik Bey Sarayı B mekânından da çok sayıda benzer seramikler ve hatalı üretim malzemeler ele geçmiştir. Uygun'un doktora çalışmasında incelediği Patara Tepecik Nekropolü'nde ele geçen kırmızı astarlı seramikler içinde ayrı bir grup olarak yer alan ve yerel olduğu düşünülen bu seramikler tabak, kâse, kupa-maşrapa, krater formlu kâse ve testi başlıkları altında toplanırlar³²⁸.

Bu çalışmada yer alan seramikler farklı gruplardan en az birer adet olmak üzere seçilmiştir. Eldeki veriler doğrultusunda ve benzerlerinden yola çıkarak bütünlenmiş örnekler kendi içinde; içe dönük ağızlı kaplar, konik gövdeli kâseler, düz veya halka kaideli yuvarlak kâseler, maşrapa kupa, sigillata tabaklar, derin tabak, krater kâseler ve testi olarak gruplanmışlardır.

4.6.1. İçe Dönük Ağızlı Kâseler ve Tabaklar

Patara kırmızı astarlı seramikler içinden seçilen 2 adet içe dönük ağızlı kase ve 2 tabak aynı başlık altında toplanmışlardır.

İçe Dönük Ağızlı Kâse 1 (s. 168 Lev. 3 Kat. No. 11)

İçe dönük ağız, kaideye doğru daralan dışbükey gövde yapısı ve halka kaideli tam bir örnek olan bu küçük kâse PTR' 98 K 9/ P 60- 1 envanter numarası taşır. 7,5YR 7/6- reddish yellow kırmızımsı sarı hamur rengi gözlenir. İçte dışta 2,5 YR 5/8- red kırmızı astar görülür. Patara buluntusu DSD Kâse T5³²⁹ örnekleri ile benzerlik taşır ve M.Ö.1. yüzyıla tarihlenir. Klasik Dönem Agora malzemesi arasında da görülen bu küçük kapların ölçüleri sebebiyle sos veya baharat için kullanılmış oldukları düşünülür³³⁰.

Hellenistik Dönem içe dönük ağız profili gösteren, Yunanistan ve daha doğuda görülen kâse grubuna benzer³³¹. Hayes Paphos seramiklerinde bu kâsenin DSD örneklerinin derin

³²⁷ Uygun 2009, Patara Tepecik Nekropolü ve Bey Evi'nden Ele Geçen Kırmızı Astarlı Seramikler (M.Ö. 2. yy. – M.S. 3. yy.), Yayınlanmamış Doktora Tezi.

³²⁸ Uygun 2009, s. 165, 203.

³²⁹ Uygun 2009, s. 171 Lev. 64, 621.

³³⁰ Sparkes – Talcott 1970, s. 132 Res. 9, 944, 949.

³³¹ Hayes 1991, s. 26 Lev. 14, 5- 9.

olanlarını M.Ö. geç 2.yüzyıla ve daha sığ olanları M.Ö.1. yüzyıla tarihler³³². Tarsus Hellenistik, Roma Dönemi astarlı yerel kaplar arasında ebat ve tipoloji olarak çok yakın bir örnek yer almaktadır³³³. Ayrıca Stobi Erken Roma Kapları arasında bu küçük kâselerden görülür. M.Ö. 1. yüzyıl ilk 3 çeyreğine tarihlenirler³³⁴.

İçe Dönük Ağızlı Kâse 2 (s. 168 Lev. 3 Kat. No. 12, 13)

Bu kâse parçası içe dönükten ziyade dikey dudak ve ağız yapısı ile kaideye doğru daralan eğik gövdeye sahiptir. Kaide kısmı korunmamıştır. Tamamlama için kullanılan kaide parçası Uygun tarafından bu grup için önerilmemiş olsa da, hamur, astar, cidar kalınlığı ve benzer ürünlerin kaide profilleri dikkate alınarak birleştirilmiştir³³⁵. Kırmızımsı sarı 7,5YR 7/6-reddish yellow hamurlu ve 2,5 YR 5/8- red kırmızı astarlıdır. M.Ö. 1.yüzyıla tarihlenir.

Uygun Patara DSD grubu kâselerle benzerlik taşıdığından söz etmektedir³³⁶. Paphos Hellenistik seramikleri içinde yer alan içe dönük ağızlı kâselere yakındır ve M.Ö.1. yüzyıl sonuna tarihlenen kâseler ile paralellik gözlenir³³⁷. Genellikle hafif içe dönük olan ağız yapısı Patara üretiminde dike yakın sonlanır. Bu gibi farklar çömlekçi tarafından çarkta çok sayıda üretimin yapıldığı süreçte normal sayılabilecek özellikler olarak değerlendirilir. Magnesia Roma seramikleri arasında tipolojik ve büyüklük olarak yakın örnekler görülür. Ancak kaidesi korunmamıştır³³⁸.

İçe Dönük Ağızlı Tabak (s. 168 Lev. 3 Kat. No. 14)

İçe dönük ağız yapısı sebebiyle bu grupta yer alan tabak yuvarlak gövde ve kaideye doğru daralan düztabanlı bir gövde yapısına sahiptir. Aynı gruba dâhil 5 örnek bulunur. M.S. 1.yüzyıl ikinci yarısı ile 2.yüzyıl başlarına verilir³³⁹. Kırmızımsı sarı 7,5 YR 8/6 - reddish yellow hamurlu ve 2,5 YR 5/8 – red kırmızı astarlıdır.

DSA olarak bilinen içe dönük ağızlı bu tip tabakların ortaya çıkış tarihi ve kökeni hakkında kesin bilgiler olmamakla birlikte K. W. Slane tarafından M.Ö. 150'lerde başladıkları ve Suriye- Filistin kökenli oldukları ortaya atılmıştır³⁴⁰.

³³² Hayes 1991, s. 26-27.

³³³ Goldman 1950, s. 216 Res.122, 73.

³³⁴ Anderson – Stojanovic 1992, s. 109 Form 3, 817.

³³⁵ Ptr. 98 K 9/ P 13- 4 envanter numaralı ağız parçası ile PTR' 98 K 9 / P 9-2 numaralı kaide parçası ile tamamlanmıştır.

³³⁶ Uygun 2009 Lev. 64, 622, 623.

³³⁷ Hayes 1991, s. 26 Res. 14; Hayes 1991 Res. 14, 2; Hayes 1991Res. 62, 44.

³³⁸ Vapur 2001, s. 71 Çiz. 10, 50.

³³⁹ Uygun 2009, s. 169-170.

³⁴⁰ Brogan 2000, s. 296.

Güngör'ün Metropolis Konut Seramikleri çalışmasında Roma Dönemi malzemesi arasında benzerleri görülür³⁴¹. Stobi seramikleri arasında da M.S. 2 ve 4.yüzyıl arasına tarihlenen düztabanlı, içe dönük dudak yapısı gösteren çok sayıda tabak bulunur. Bunlardan Form 6 olarak adlandırılmış, kırmızı astarlı olanlar ölçüleri biraz büyük olması dışında yakın örneklerdir.³⁴² Knossos Villa Dionysos seramikleri arasında yer alan yerel, devetüyü tek örnekler diye adlandırılmış M.S. 1 ve 2. yüzyıla tarihlenen tabaklar arasında benzerleri görülür³⁴³. Paphos seramikleri arasında ki benzerleri Patara örneği kadar ince cidarlı değildir ve ağız kenarı çok içe dönmez³⁴⁴.

Dikey Dudaklı Tabak (s. 168-169 Lev. 3-4 Kat. No 15)

Genelde form olarak DSA'ya benzeyen Patara üretimi tek örnekle temsil edilen bu tabak, sivri uçla sonlanan dikey dudaklı, yuvarlak gövdelidir. Tabağın iç yüzeyinde olasılıkla çark izi olan yivler gözlenir. Çok açık kahverengi (10 YR 8/4 very pale brown) hamur rengi ve (2,5 YR 5/8 red) kırmızı astar tespit edilmiştir. M.Ö.1. yüzyıl sonu M.S.1. yüzyıl ilk yarısına tarihlenir³⁴⁵.

Patara DSA grubu seramikleri arasında çok sayıda yer alan bu form Uygun'un çalışmasında yer alan Tabak T1 grubu ile benzerlik gösterdiğine işaret edilir³⁴⁶. Ayrıca yine Patara buluntusu Sagalassos Kırmızı Astarlı Tabak T 3 ile benzerdir³⁴⁷. M.Ö.1. yüzyıl sonlarına tarihlenen Stobi DSA örneklerinde benzer form yapısı gözlenir³⁴⁸. Didyma'da iç ve dışı kırmızı astarlı olan benzerleri stratigrafik açıdan sınıflandırılmamıştır³⁴⁹. Güngör Metropolis Konut İçi Seramikleri konusundaki çalışmasında bu tabakların sofrada kullanıldıklarından söz eder³⁵⁰.

İçe Dönük Ağızlı Kâseler ve Tabaklar

İçe dönük ağızlı kaplar, Klasik Dönem yaratısı olan, gelişerek Hellenistik Dönemi'nin yaygın formları arasında yer alan seramiklerdendir. İlk örneklerinin M.Ö. 4.yüzyılda Atina'da

³⁴¹ Güngör 2005 Lev. 16, 79.

³⁴² Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 109, 928.

³⁴³ Hayes 1983, s. 129 Lev. 10, 129, 134.

³⁴⁴ Hayes 1991 Res. 28, 1, 4

³⁴⁵ Uygun 2009, s. 166-167.

³⁴⁶ Uygun 2009 Lev. 1, 6.

³⁴⁷ Uygun 2009, s. 141 Lev. 68, 662.

³⁴⁸ Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 27, 226, 227.

³⁴⁹ Wintermeyer 2004, s. 145 Res. 1411, 1412.

³⁵⁰ Güngör 2005, s. 40 Lev. 17 No. 81.

üretildiği düşünölen bu kaplar Roma Dönemi'nde de yaygındır³⁵¹. Erken örnekler daha içe dönük ağızlı, derin gövde ve güçlü halka kaideye sahip formlardır. M.Ö. 2. yüzyılda ağız daha geniş, fazla yüksek olmayan kaide ve dışa açılan gövde yapısı gözlenir. 2.yüzyıl sonlarına doğru boyutlar küçölür³⁵². İçe dönük ağızlı tabakları DSA'lar arasında da görölen bir tipolojidir³⁵³. Brogan bu tip tabakların üretim başlangıcı için Slane'nin görüşünün M.Ö. 150lili yıllar olduğunu ve köken olarak ise Suriye- Filistin işaret edildiğini belirtir³⁵⁴.

4.6.2. Konik Gövdeli Terra Sigillata Kâseler

Patara kırmızı astarlı seramikler grubunda yer alan bu örnekler sigillata tipolojisinden tanınan kâselerin devamı niteliğindeki yerel örnekleridir. Gövde yapısı sebebiyle konik kase olarak adlandırılan bu seramiklerden 2 kâse bu çalışmada yer almaktadır.

Konik Terra Sigillata Kâse 1 (s. 169 Lev. 4 Kat. No. 16)

Dikey dudak yapısı düz bir biçimde sonlanan, köşeli dirsek profili ile konik gövdeye bağlanan bu kâse 5 örnekle temsil edilen grubun içinde tama yakın bir örnektir³⁵⁵. Taban ve halka kaidenin alt kısmı korunmamıştır. Ancak nasıl sonlandığı tahmin edilebilecek bir yapıdadır. Ayrıca kâseleri tamamladığı düşünölen kaide parçaları da ele geçmiştir³⁵⁶.

Daha kalın cidar yapısı ve özensiz profili ile sigillatolar arasında sıkça rastlanan kâse tipinin taklidi olduğu görölen bu seramiklerin ağız çapları 7- 11cm, kaide çapları ise 4- 7cm arasındadır. Kırmızımsı sarı hamurlu 7,5 YR 7/6 reddish yellow ve kırmızı astarlı 2,5YR 5/8 red olarak değerlendirilmiştir. İthal örneklerle aynı dönemde üretildiği düşünölerek Uygun tarafından M.S.1. yüzyıla tarihlenir.

Bu kâseler Patara buluntusu DSA T11 grubu ile de benzerlik taşırlar³⁵⁷. Tarsus Roma Dönemi Bergama seramikleri arasında ebat olarak da yakın bir örnek yer alır³⁵⁸. Bu örnek dik çıkan ağız yapısı ile Didyma'da M.S. 1.yüzyıl başlarına tarihlenen buluntular arasında yer alan bir yerel kırmızı astarlı örnekle benzerlik taşıır³⁵⁹.

³⁵¹Sparkes – Talcott 1970, s. 131; Fırat 1999, s. 20; Zimmerman 2007, s. 116.

³⁵² Tekkök-Biçken 1996, s. 20- 21.

³⁵³ Hayes 2008 Res. 1, 5-7.

³⁵⁴ Brogan 2000, s. 296 Res. 2, 1-4.

³⁵⁵ Uygun 2009, s. 172 Lev. 83, 816.

³⁵⁶ Uygun 2009, s. 172- 173.

³⁵⁷ Uygun 2009 Lev. 24, 234 Lev. 27, 264.

³⁵⁸ Goldman 1950, s. 244 Res. 144, 416.

³⁵⁹ Wintermeyer 2004, s. 146 Res. 1434, 1435.

Konik Terra Sigillata Kâse 2 (s. 169 Lev. 4 Kat. No. 17, 18)

Patara üretimi bu örnek sivri uçla sonlanan, hafif içe dönük ağız ile dikey dudak yapısı ve yatay dirsek profiline sahiptir. Gövdenin kaideye doğru hafifçe dışbükey bir yapı oluşturması gruba ait diğer kâselerden ayrılan özelliğidir. Kaidesi korunmamış bu kâse Uygun tarafından bu grup için önerilen kaidelerden seçilerek tamamlanmıştır³⁶⁰. Bu malzeme Patara DSA T11 grubuna ait 251 numaralı kâse³⁶¹ ve yine aynı gruba ait bir kaide ile benzerlik taşımaktadır³⁶². 7,5YR 7/6- reddish yellow kırmızımsı sarı hamur rengi ve 2,5 YR 5/8- red kırmızı astar rengi gözlenir. Uygun tarafından Doğu ve Batı Sigillata tipolojilerindeki benzer kâselerle birlikte değerlendirilir ve aynı tarihlerde üretildikleri düşünülerek M.S.1. yüzyıl birinci çeyreğine tarihlenir³⁶³.

Troya'da M.S. 1.yüzyıla tarihlenen Pontik sigillatolar arasında yer alan kase büyüklük, profil ve cidar kalınlığı ile çok yakın bir örnektir³⁶⁴. Bergama sigillatoları arasında M.Ö. 1.yüzyıla tarihlenen bir kâse de dikkate değerdir³⁶⁵. Gövdenin hafif bir S çizmesi Stobi³⁶⁶ M.S.1. yüzyıl ilk çeyreğine tarihlenen kâse ve Didyma³⁶⁷ M.S.1. yüzyıl başlarına tarihlenen yerel bir örnekte izlenir.

Konik Gövdeli Terra Sigillata Kâseler

Dikey ağız yapısının çoğunlukla sivri bitimli dirsek profili ile konik gövdeye bağlandığı bu kâse tipolojisi Pergamon Sigillatası diye bilinen parlak astarlı seramikler içinde yer alır. Pergamon örnekleri genellikle M.Ö.1.yüzyıl ilk yarısına tarihlenirler. Literatürde kalıp üretimi kâseler oldukları yönünde bilgiler yer almaktadır³⁶⁸. Bu tip kâseler ufak tefek değişikliklerle DSA, DSB³⁶⁹, DSD ve İtalyan Sigillatoları³⁷⁰ arasında sıklıkla görülürler. Bazı örnekler de dikey ağız bölümü rulet veya kabartma bezeklerle süslenir³⁷¹. Bazıları ise iç yüzey tabanda yazı damga bezekler taşır³⁷².

³⁶⁰ PTR' 91 K 5 / P - 4 envanter numaralı ağız parçası PTR' 92 K 1/ P 30- 6 envanter numaralı kaide parçası ile birleştirilmiştir.

³⁶¹ Uygun 2009 Lev. 26, 251.

³⁶² Uygun 2009 Lev. 28, 267.

³⁶³ Uygun 2009, s. 172.

³⁶⁴ Tekkök- Biçken 1996, s. 93 Res. 50 C10.

³⁶⁵ Meyer – Schlichtmann 1988 Lev. 41 N 39 b.

³⁶⁶ Anderson- Stojanovic' 1992 Lev. 97, 833.

³⁶⁷ Wintermeyer 2004 Res. 1436 Sch 5. 14.

³⁶⁸ Charleston 1955, s. 7.

³⁶⁹ Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 38, 320- 324.

³⁷⁰ Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 29, 248.

³⁷¹ Uygun 2009 Lev. 42, 405, 406.

³⁷² Uygun 2009 Lev. 43, 417 - 419.

4.6.3. Düz veya Halka Kaideli Yuvarlak Gövdeli Kâseler

Tepecik Bey Sarayı ve Nekropol'ünde ele geçen yerel olduğu düşünülen seramikler arasında Uygun tarafından 12 kâse formu belirlenmiştir³⁷³. Bunlar arasından seçilen üç adet kâse tipolojik açıdan çok yakın örnekler olmasa da kullanım amacı ve büyüklük yönünden aynı başlık altında toplanmışlardır.

Dışa Taşkın Dudaklı Kâse (s. 169 Lev. 4 Kat. No. 19, 20, 21)

Patara üretimi bu kâse grubu dışa taşkın dudaklı ve geniş ağız yapısına sahiptir. 12 adet benzer buluntunun tamamında kaide korunmamıştır³⁷⁴. Kâse kaidesi olarak işaret edilen bir parça ile tamamlanmıştır³⁷⁵. Ebat ve cidar yapısı ile de uygun olduğu düşünülmüştür. Diğer merkezlerdeki benzerlerinin taban yapısı konusunda bir bilgi edinilmez. Ancak Özdemir'in tez kapsamında Patara Günlük Kullanım Kapları arasında yer alan benzer gruptan 2 örnek kaideleriyle ele geçmiştir³⁷⁶. Alçak halka kaide ile bağlanan S şeklinde yükselen bir gövde yapısı, dışa açılan dudak üzerinde de bir yiv gözlenir. Bu yiv girintisinin kapak için olma olasılığından söz edilir. Ancak uygun kapaklar ele geçmemiştir. Ağız çapı 12-24cm arası değişen bu kâseler alçak halka kaide ile sonlanmış da olabilir. Bu nedenle iki şekilde de tamamlanıp üretilmiştir.

Seçilmiş örneğin hamur rengi 10YR 8/3 very pale brown çok açık kahverengi, astar rengi ise 2,5 YR 5/8 red kırmızı olarak tespit edilmiştir³⁷⁷. M.Ö.1. yüzyıl ikinci yarısı ile M.S. 2.yüzyıl birinci yarısına tarihlenir.

Anamurium buluntusu M.S. 550- 575'e tarihlenen aynı ağız yapısı ve gövde devamı gözlenen kaidesi korunmamış örnekler de benzerleri arasında yer alır. Williams bu tip formların sık rastlanmadığından söz eder³⁷⁸. Didyma benzeri de kaidesi korunmamış bir kâsedir ve stratigrafik açıdan sınıflandırılmamıştır³⁷⁹. Troya yerel üretim dışa dönük ağızlı kaplar arasında ebat olarak daha büyük ancak tarihsel olarak da yakın tama yakın örnek halka kaide taşımaktadır³⁸⁰. Yanı sıra Bergama sigillatoları arasında yer alan tam profil veren halka ayaklı ebat ve M.Ö.1 ve M.S.1. yüzyıla tarihlenen bir benzeri yer almaktadır³⁸¹.

³⁷³ Uygun 2009, s. 171.

³⁷⁴ Uygun 2009, s. 174.

³⁷⁵ PTR' 98 K 12/ P 30- 2 numaralı ağız parçası PTR'89 K2/P28-8 envanter numarası taşıyan kaide ile tamamlanmıştır.

³⁷⁶ Özdemir 2009, s. 31- 32 Lev. 10, 99, 100 Lev. 11, 101- 104.

³⁷⁷ Uygun 2009 Lev. 86, 835- 844, Lev. 87, 845- 847.

³⁷⁸ Williams 1989, s. 41 Res. 19, 232 – 233.

³⁷⁹ Wintermeyer 2004, s. 123 Res. 1157

³⁸⁰ Tekkök – Biçken 1996, s. 84 Res. 45 B 38.

³⁸¹ Meyer - Schlichtmann 1988 Lev. 18 T21.

Yuvarlak Gövdeli Kâse (s. 170 Lev. 5 Kat. No. 22, 23)

Bu kâse ağız parçası Uygun tarafından önerilen kaide parçalarından yararlanılarak tamamlanmıştır³⁸². Kâsenin üzerinde derin bir yiv taşıyan dışa taşkın dudak yapısı dışbükey bir gövde ile halka kaideye bağlanır. 5YR 7/6 - reddish yellow) kırmızimsı sarı hamur rengi ve 2,5 YR 4/8- red kırmızı astar rengi belirlenen örnek M.S. 1.yüzyıla tarihlenmiştir. Tek bir parça olarak yer alan bu kâse Uygun tarafından sigillata tipolojisi içinde karşılığı bulunamamış, hamur astar yapısı ile farklılık taşıdığı için yerel olarak değerlendirilmiştir³⁸³.

Patara DSA kâselerle yuvarlak devam eden gövde yapısı, hafifçe dışa açılan halka kaide ve ince taban özellikleri ile benzerlik taşır³⁸⁴. Dışa taşkın ve üzerinde yivle hareketlilik sağlanmış dudak yapısıyla ise ayrılır. Hellenistik'ten Erken Bizans'a kadar devamlılığı görülen bu kâse formu birçok merkezde ele geçmiştir. Ürdün Irak- al- Amir kazılarında "T Şeklinde Ağızlı Kase" olarak anılan kaidesi korunmamış çok sayıda ele geçen kaseler ebat olarak ta en yakın örneklerdir. Yakın çevresinde ve Akdeniz'in doğusunda yer alan diğer merkezlerde başka benzerlerinin ele geçmediğinden söz edilen bu malzemeler yerel üretim olarak değerlendirilmiştir. M.S. 3.yy tarihlenirler³⁸⁵. Stobi Erken Roma Dönemi örnekleri arasında Form 6 olarak adlandırılan benzerleri görülür. Ağız kenarındaki yiv belirleyici özellik olarak dikkat çeker ve halka kaide ile tamamlandığı düşünülür³⁸⁶. Paphos'ta M.Ö.1. yüzyıl 2.yarisına tarihlenen Çandarlı kapları arasında Loeschcke Tip 18 olarak nitelendirilen yakın bir örnek yer alır. Boyut, ince taban ve dışa açılan halka kaide yapısı ile paralellik gösterir³⁸⁷.

Dışa Dönük Dudaklı Kâse (s. 170 Lev. 5 Kat. No. 24, 25)

Dışa açılan yuvarlak bitimli ağız yapısı gövdeye içbükey bir yapıyla birleşir. Gövde ise dışbükey bir yapıyla kaideye doğru daralarak devam eder. Bu kâse parçası cidar kalınlığı ve gövde geçişi çok yakın olan ancak maşrapa kaidesi olarak yorumlanan bir parça ile tamamlanmıştır³⁸⁸. 7,5YR 7/6 reddish yellow hamur rengi ve 2,5 YR 5/8 red astar rengi olan kâse M.Ö.1. yüzyıla tarihlenmiştir. Doğu Sigillatalarının üç grubunda da benzer şekilde yer aldığına değinilen kâse hamur astar yapısıyla da yerel malzemeler arasında yer almıştır³⁸⁹.

³⁸² PTR' 90 K 2/ P 30-1 envanter numaralı ağız parçası PTR' 93 K 7/ P 7- 2 numaralı kaide parçası ile bütünlenmiştir.

³⁸³ Uygun 2009, s. 175 Lev. 87, 852 Lev. 85, 832.

³⁸⁴ Uygun 2009 Lev. 17, 162- 166.

³⁸⁵ Zimmerman2007, s. 266-277 Res. 105, 6- 8.

³⁸⁶ Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 96, 822.

³⁸⁷ Hayes 1991, s. 188 Res. 65, 19.

³⁸⁸ PTR' 98 K 9/ P 60- 3 envanter numarası taşıyan ağız parçası PT R' 91 K 6/ P 1- 6 numaralı kaide ile birleştirilmiştir.

³⁸⁹ Uygun 2009, s. 176.

Bu kâse ile benzer ağız yapısına sahip Didyma'da “ dışa kıvrık ağızlı kâse” olarak anılan erken örnek kâseler vardır³⁹⁰. Yine Didyma malzemesi arasında M.Ö.3-2.yüzyıl malzemesi ile birlikte ele geçen kaliteli sarı kaplar olarak adlandırılmış ve dış yüzeyinde açık koyulu bir astar taşıyan benzeri yer alır³⁹¹. M.S.4. yüzyıl tabakasından ele geçmiş daha geç bir döneme ait Stobi örneği benzerleri ise mikalı hamurlu, dış yüzeyi düzgün ve hafifçe lüsterli görünüme sahip kâse veya tabak olarak adlandırılan formlardır³⁹². Magnesia Roma Seramikleri mutfak kapları arasında kaidesi korunmamış çok yakın örnekler de yer alır³⁹³.

Düz veya Halka Kaideli Yuvarlak Kâseler

M.Ö.5. yüzyıl son çeyreğinden önce Atina'da görülmeyen yuvarlak gövdeli kulpsuz kâseler Hellenistik Dönem'in yaygın formları arasında yer alırlar³⁹⁴. İlk örnekler daha yaygın bir yapı taşıırken zaman içinde derinliğin artmasıyla birlikte ağza göre kaide küçülür³⁹⁵. Düztaban yapısı taşıyan örnekler de görülür³⁹⁶. Genellikle torna üretimi olan kâselerin Agora DSA'lar arasında yer alan M.S.1. yüzyıla tarihli bazı örneklerinin kalıp yapımı gövdeye sahip olduklarından söz edilir³⁹⁷.

4. 6. 4. Maşrapa / Kupa (s. 170 - 171 Lev. 5 -6 Kat. No. 26, 27)

Maşrapa kupa olarak adlandırılan ve içki kapları sınıfında yer alan bu formlar Uygun'un tezinde 7 örnekle temsil edilirler. Tümü farklı ağız yapısı taşırlar. Çalışmada yer alan örnek önerilen kaidelerden bir parça ile tamamlanmıştır³⁹⁸. Hafifçe dışa açılan yuvarlak bitimli dudak yapısı gövdeyle içbükey profil oluşturur. Yuvarlak devam eden gövde yapısı kaideye doğru daralarak düz ve alçak bir taban yapısı ile sonlanır. Tabanda 0,5cm.ye yaklaşan cidar kalınlığı ağza doğru incelenerek 3-4mm olur. 7,5YR 6/6 reddish yellow kırmızımsı sarı hamur rengi görülür. 2,5 YR 5/8 red kırmızı astar ise içte dışta düzgün bir biçimde uygulanmıştır. Kupa M.Ö.1.yüzyıl sonu- M.S. 1. yüzyıl başına tarihlenir.

Agora Roma Dönemi malzemeleri arasında yer alan kulpsuz, halka kaideli benzeri görülür³⁹⁹. M.Ö.1. yüzyıl ile M.S.1. yüzyıl arasına tarihlenen Agora⁴⁰⁰ ince cidarlı

³⁹⁰ Schattner 2007, s. 317 Lev. 92, 65-67, 70.

³⁹¹ Tuchelt 1984, s. 243 Res. 8b, 7.

³⁹² Anderson – Stojanovic 1992 Lev. 74, 619.

³⁹³ Vapur 2001, s. 94 Çiz 18, 97.

³⁹⁴ Sparkes – Talcott 1970, s. 128; Rotroff 2006, 115 Res. 52, 310, 311.

³⁹⁵ Sparkes – Talcott 1970, s. 130.

³⁹⁶ Rotroff 2006 Res. 52, 312, 313.

³⁹⁷ Hayes 2008, s. 27 Res. 4, 88-102.

³⁹⁸ PTR' 98 K 9/ P 13- 3envanter numaralı ağız parçası ile PTR' 98 K 9/ P 47- 3 numaralı kaide birleştirilmiştir.

³⁹⁹ Robinson 1959, s. 26 Lev. 4 G 40.

malzemeler arasında da çift kulplu bir kupa ve Stobi⁴⁰¹ ince cidarlı kaplar arasında tek kulplu bir örnek çok yakınlık taşır. Bergama sigillatları arasında form olarak benzeyen aynı tarihe verilen ebat olarak da çok yakın bir malzeme görülür⁴⁰². Sagalassos kırmızı astarlı seramikler grubunda yer alan bir örneğin form ve ebat olarak çok yakın olduğu düşünülür⁴⁰³.

Maşrapa ve Kupalar

Maşrapa kupa olarak adlandırılan formlar sıvıları tüketmek için kullanılan kulp belirtisi taşımayan ince cidarlı seramiklerdir. Genel olarak ev eşyaları arasında kabul edilen maşrapaların sıvı taşımak dışında görevleri görülmez. Kulp taşıyan örnekler yanı sıra kulpsuz olanlar da vardır. Agora'da kuyu diplerinde görülen bazılarının su çekmek için kullanıldığı için düşünülür. Yuvarlak ağızlı olan maşrapaların bu amaçla kullanılmadığı sudan ayrı başka sıvıları ölçmede kullanıldıkları varsayılır⁴⁰⁴.

4. 6. 5. Terra Sigillata Tabaklar

Patara kırmızı astarlı seramikler içinde Uygun tarafından tespit edilmiş olan 8 tabak formu yer alır⁴⁰⁵. Bunlar arasından sigillata tipolojine tam uymayan ancak yakın özellikler taşıyan tama yakın 2 örnek seçilmiştir.

Terra Sigillata Tabak 1 (s. 171 Lev. 6 Kat. No. 28)

Tepecik Nekropol ve Tepecik Bey Sarayı kazılarında ele geçen Patara Kırmızı Astarlı Seramikler arasında 8 değişik formda tabak bulunur. Seçilen tama yakın bu örnek, yuvarlak bitimli dikey dudak, sığ gövde, sivri uçla sonlanan yatay dirsek profili gösteren, düztabanlı, halka kaideli bir formdur. 7,5 YR 8/4 -pink pembe hamurlu ve 2,5 YR 4/8 red kırmızı astarlıdır. Uygun tarafından Patara DSA Tabak T.11-13 grubu gösterdiği benzerlikten yola çıkılarak M.S.1. yüzyıl ilk yarısına tarihlenen bu tabaklar hamur-astar yapısı ve işleniş yönünden farklılıkları ile yerel olarak değerlendirilirler⁴⁰⁶. 7,5 YR 7/6, 8/4, 8/6 ve 5YR 6/6, 7/6 pembe renk hamur ve 2,5 YR 4/8, 5/6, 5/8, kırmızı astar renk aralığındadırlar.

⁴⁰⁰ Hayes 2008, s. 100 Res. 49, 1564.

⁴⁰¹ Anderson – Stojanovic´ 1992, s. 43 Lev. 26, 218.

⁴⁰² Meyer - Schlichtmann 1988, s. 296 Lev. 18, T21.

⁴⁰³ Poblome 1999, s. 44 Res. 15, 1A160.

⁴⁰⁴ Rotroff 2006, s. 59.

⁴⁰⁵ Uygun 2009, s. 165.

⁴⁰⁶ Uygun 2009, s. 165- 166 Lev. 14,15.

Pek çok merkezde görülen bu tipolojinin Bergama sigillatları arasında M.Ö. 1.yüzyıla tarihli bir benzeri yer alır⁴⁰⁷. Agora malzemeleri arasında da yakın örnekler görülür⁴⁰⁸. Troya buluntularında ele geçen benzeri M.Ö.1. yüzyıl sonlarına tarihlenen Hayes DSB Form5'e giren bir örnek olarak yer alır⁴⁰⁹.

Terra Sigillata Tabak 2 (s. 171 Lev. 6 Kat. No. 29)

İçe dönük ağız yapısı, keskin dönüşlü dikey dudak ve köşeli gövde ile halka kaideli profile sahip bu tabak benzerleri olan diğer 6 örnek içinde bütüne en yakın olandır. Tümüyle benzeri görülmeyen form Patara DSB düztabanlı tabaklarla ağız profili olarak benzerlik taşır⁴¹⁰. Kaide olarak ise Patara DSA tabaklarla yakınlığı gözlenir⁴¹¹. Diğer kentlerde benzerlerine rastlanmayan bu örnek Uygun tarafından yerel olarak değerlendirilir. DSB tabaklara benzeyen ağız yapısından yola çıkılarak M.S.1. yüzyıla tarihlenir⁴¹². Kırmızımsı sarı 7,5YR 7/6 reddish yellow kırmızımsı sarı ve 10 R 4/ 8 red kırmızı astarlıdır. Sigillata tipolojisi içinde tam olarak benzerine rastlamak olası değildir.

Agora⁴¹³ DSB tabaklarda, Anamurium⁴¹⁴ buluntularında M.S. 1.yüzyıl sonları ve 2.yüzyıl başlarına tarihlenenler ile Didyma Kıbrıs sigillatları arasında M.S. 100lere tarihlenen kırmızı astarlı düztabanlı seramiklerde keskin dönüşlü ağız yapısı takip edilir⁴¹⁵.

Terra Sigillata Tabaklar

Terra sigillata Latince “küçük figürlerle bezeli” anlamına gelmekle birlikte “kırmızı astarlı kaplar” anlamında kullanılmıştır⁴¹⁶. Bu seramikler DSA, DSB, DSC, DSD ve İtalya ve Galya sigillatalarının yer aldığı Batı Sigillatları olarak gruplara ayrılırlar⁴¹⁷.

DSA'lar “ Pergamon Seramikleri” olarak tanınan parlak kırmızı astarlı ürünlerdir ve ilk olarak Kenyon tarafından bu ad verilmiştir⁴¹⁸. M.Ö. 2.yüzyıl ortalarında popüler olmuş ve Doğu Akdeniz'de pek çok merkeze ihraç edilmişlerdir. Üretim merkezleri ile ilgili kesinlik

⁴⁰⁷ Meyer- Schlichtmann 1988 Lev. 41 T31c.

⁴⁰⁸ Hayes 2008, s. 28 Res. 6,140(P23771).

⁴⁰⁹ Tekkök- Biçken 1996, s. 50 Res. 20 A 103.

⁴¹⁰ Uygun 2009 Lev. 39, 373- 375.

⁴¹¹ Uygun 2009 Lev. 30, 289, 290.

⁴¹² Uygun 2009, s. 168.

⁴¹³ Hayes 2008, s. 31-32 Res. 12, 348-366.

⁴¹⁴ Williams 1989, s. 6 Res. 2, 26.

⁴¹⁵ Wintermeyer 2004, s. 146 Res. 1415 - 1421.

⁴¹⁶ Anderson – Stojanovic´ 1992, s. 44.

⁴¹⁷ Uygun 2009, s. 4-5.

⁴¹⁸ Tekkök- Biçken 1996, s. 52.

olmamakla birlikte çok sayıda Tarsus, Antiochia, Samaria ve Tell Anafa'da, güney doğu Anadolu'da bulunmaları sebebiyle bu merkezlere atfedilir⁴¹⁹.

Genel olarak kaliteli temiz, kırmızımsı sarı 7,5 YR, 5YR renklerinde hamura sahip ve astar rengi olarak çoğunlukla koyu kırmızı ve kırmızı 2,5 YR 4/6, 4/8 gözlenen M.Ö. 2.yüzyıl ortası ile M.S. 1.yüzyıl arası popüler ürünlerdir. Hellenistik Dönemlerde kâse, tabak ve kupa gibi örnekleri görülürdü⁴²⁰.

4. 6. 6. Derin Tabak (s. 171 Lev. 6 Kat. No. 30, 31)

Hafifçe içe dönük ağız yapısı, dışa taşkın dudak, dışbükey gövdeli bir formdur. Dudağın hemen altında yiv sırası gözlenir. Kaidesi korunmamış bu tabak Uygun'un geniş ağızlı tabak kaidesi olabileceği belirtilen bir örnekle birleştirilmiştir⁴²¹. M.S.1. yüzyıl sonu ile M.S.2. yüzyıl başına tarihlenen ve Patara'da tek bir örnekle temsil edilen bu form kırmızımsı sarı 5YR 7/8 reddish yellow kırmızımsı sarı hamur ve 10R 5/8 red kırmızı astarlıdır⁴²². Patara DSD grubunda yer alan çok sayıda tabak ile dışa taşkın dudak yapısı, alçak halka kaide ve derin olmayan yapı ortak özelliklerini oluşturur⁴²³.

Paphos seramikleri arasında yer alan yuvarlak ağızlı yerel örnek olarak sözü edilen tabaklarla büyüklük ve zaman açısından benzerlik taşır⁴²⁴. Yanı sıra Anemirium buluntularında M.S.2. yüzyıl ilk yarısına tarihlenen Kıbrıs Sigillatları arasında form ve büyüklük açısından benzer tabaklar görülmektedir⁴²⁵. Kelenderis Geç Roma Seramikleri arasında da Kıbrıs kırmızı astarlı seramikleri benzerlerinin Anamur'da ele geçtiği belirtilen kaba işlenişli dudak kısmı yuvarlatılmış, alçak kaideli çok yakın paralelleri yer almaktadır⁴²⁶. Troya Erken Roma Dönemi'ne ait beyaz astarlı denilen kaplar arasında alt gövde ve kaidesi korunmamış ancak kalınca, içte ve dışta yivle belirlenen dudak yapısı ile benzerlik taşıyan örnek bulunmaktadır⁴²⁷.

⁴¹⁹ Anderson – Stojanovic´ 1992, s. 44.

⁴²⁰ Anderson – Stojanovic´ 1992, s. 44 Lev. 28, 238; Charleston 1955, s. 6-7.

⁴²¹ PTR' 07 Çiz. 19 envanter numaralı ağız parçası ile PTR' 93K7 / P 31-2 envanterli kaide parçası ile tamamlanmıştır.

⁴²² Uygun 2009, s. 169.

⁴²³ Uygun 2009 Lev. 59, 576, 577.

⁴²⁴ Hayes 1991, s. 188 Res. 65, 21, 22.

⁴²⁵ Williams 1989, s. 5 Res. 2, 21- 22.

⁴²⁶ Tekocak 2006, s. 63 Lev. 18, 118.

⁴²⁷ Tekkök- Biçken 1996, s. 105 Res. 59 D 30

4. 6. 7. Krater Kâseler

Uygun çalışmasında 16 parça ile temsil edilen krater kâseleri 3 grupta incelemiştir. Farklı profile sahip bu kapların ortak özelliği gövdede yer alan rulet bezemesidir. Bu çalışmada 2 adet örnek yer almaktadır.

Krater Kâse 1 (s. 171-172 Lev. 6-7 Kat. No 32, 33)

İlk örnek 2.grupta yer alır. Kâsenin dışa taşkın dudak yapısı aşağı sarkık bir görünümde ve üzerinde bir yiv bulunur. Dışbükey devam eden gövde yapısının nasıl bir kaide ile sonlandığı bilinmez. Uygun'un önerdiği kaide örneklerinden birisi ile tamamlanmıştır⁴²⁸. 7,5 YR 7/6 - reddish yellow hamur rengi ile 2,5 YR 5/8 - red kırmızı astar rengi belirlenmiştir. M.S.1. yüzyıl 1. yarısına tarihlenir. Patara DSA içinde benzerleri gözlenir⁴²⁹.

Ağız yapısıyla başka merkezlerde görülen benzerleri pişirme kabı olarak yer alır. Çoğunun kaide yapısının korunmaması sebebiyle yorum yapmak güçtür. Stobi Hellenistik ve Erken Roma Dönemi pişirme kapları arasında benzer ağız yapısı izlenir.⁴³⁰ Yanı sıra yine Stobi buluntuları arasında aynı tarihe verilen kaidesi bilinmeyen bir krater ağız da çok yakın bir örnektir⁴³¹. Sagalossos Günlük Kullanım Kapları arasında ağız yapısı ile benzer bir örnek yer almaktadır⁴³². Ebat olarak yakın bu örneğin de kaidesi bilinmez. Ancak yuvarlak bir gövde yapısı olabileceğinden söz edilir.

Krater Kâse 2 (s. 172 Lev. 7 Kat. No. 34, 35)

İçe doğru kapanan ağız yapısı, yuvarlak bitimli ve dışa doğru küçük bir çıkıntı oluşturur. Gövde dışbükey yapıda ve alçak halka kaideye doğru daralan bir profil gösterir. Bu form Uygun tarafından önerilen kaide örnekleri incelenerek tamamlanmıştır⁴³³. 7,5 YR 7/6- reddish yellow kırmızımsı sarı hamurlu ve 5 YR 6/8- reddish yellow kırmızımsı sarı astarlıdır. Tarih olarak M.S.1. yüzyıla yerleştirilir⁴³⁴. Ortaya çıkan formun benzeri M.S.2. yüzyıl ilk yarısına tarihlenen Anamirium buluntusu bir kraterdir⁴³⁵. Büyüklük, cidar kalınlığı, omuz üzerinde yer

⁴²⁸ PTR' 98 K 9 / P 55- 3 envanter numaralı ağız parçası PTR' 90 K 2/ P 11- 3 numaralı kaide parçası ile bütünlenmiştir.

⁴²⁹ Uygun 2009 Lev. 31, 303.

⁴³⁰ Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 129, 1102 Lev. 132, 1141.

⁴³¹ Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 104, 881.

⁴³² Degeest 2000, s. 153 Res. 166 4F 140.

⁴³³ PTR' 07 Çiz. 17 envanter numaralı ağız parçası ve PTR 92K 1/ P 41- 4 numaralı kaide ile birleştirilmiştir.

⁴³⁴ Uygun 2009, s. 180- 181.

⁴³⁵ Williams 1989, s. 6 Lev. 2, 29.

alan yiv ve rulet bezemeleriyle de çok yakın bir örnektir. Bir diğer yakın örnek Paphos seramiklerinden Kıbrıs Sigillataları arasında yer alır⁴³⁶. İçe dönük ağız kenarının dışa taşan yapısında farklılık gözlenen M.S.1. yüzyıla tarihlenen bir örnektir.

Krater Kâseler

Kraterler, içinde şarap ve su karıştırmak için kullanılan geniş ağızlı çift kulplu kaplardır. Çan, sütunlu, kalyx ve volüt olarak dört tipi vardır. M.Ö.7. yüzyıldan itibaren üretimleri görülür. Pişmiş toprak, mermer ve madenden yapılırlar. Çoğunun dış yüzeyi bezemelidir. Mezarda kullanımları da görülür⁴³⁷.

Krater kâseler ise sütunlu kraterden gelmiştir. Ancak daha kaba görünüşlüdürler. Rotroff Hellenistik Dönem'in hala zarif olan içki kaplarının yanında bu kaba servis kaplarının pek uyumlu olmadığından söz eder. Ancak zaman içinde symposion geleneğinin bozulmasıyla bunun çok da önemli bir ayrıntı olarak görünmemiş olacağını da belirtir⁴³⁸. Roger Edwards ise kaba görümlü bu kraterlerin Korint benzerlerinin içkiden ziyade yiyecek için kullanılan Atina benzerlerine yakın olduklarını düşünür⁴³⁹.

4. 6. 8. Yonca Ağızlı Testi (s. 172 Lev. 7 Kat No. 36)

Patara kırmızı astarlı yonca ağızlı testiler 6 örnekten oluşur⁴⁴⁰. Yalnızca ağız ve boyun profili veren örnekler arasından seçilen testi Anemurium buluntusu olan benzeri ile zamansal açıdan, ölçüleriyle çok yakındır. Bu sebeple yalnız ağız parçası ele geçen testi tama yakın profil veren Uygun tarafından önerilen Anemurium örneği ile tamamlanmıştır⁴⁴¹. Alçak halka kaide, globular gövde yapısı, daralan boyun ve dışa açılan yonca ağızla sonlanan bir profile sahip olduğu düşünülmektedir. Patara yonca ağızlı testiler 5YR 7/6 kırmızımsı sarı ve 7,5 YR 8/4 pembe hamur ile 2,5YR 5/8, 6/8 kırmızı astarlı seramiklerdir. Çalışmada yer alan örnek 7,5 YR 8/4- pink pembe hamurlu ve 2,5 YR 6/8- light red pembe astarlıdır. M. S. 1.yüzyıla tarihlenir.

Didyma M.S.1. yüzyıl seramikleri arasında yer alan yonca ağızlı tama yakın bir form globular gövdesi ve yuvarlak kulp yapısıyla benzerlik taşır⁴⁴². Troya Çandarlı kapları arasında boyut olarak çok yakın bir yonca ağızlı testi örneği, globular gövde, şerit kulp ile M.S.3.

⁴³⁶ Hayes 1991, s. 189 Lev. 66, 35.

⁴³⁷ Er 2004, s. 200; Saltuk 1989, s. 104.

⁴³⁸ Rotroff 2006, s. 60.

⁴³⁹ Rotroff 2006, s. 107.

⁴⁴⁰ Uygun 2009, s. 181- 182.

⁴⁴¹ Williams 1989 Res. 17, 216.

⁴⁴² Wintermeyer 2004, s. 92 Res. 674.

yüzyıla tarihlenir⁴⁴³. Diğer bir benzeri Agora Geç Roma örnekleri içinde yer alan yine küçük boyutta ve yonca ağızlı bir testidir⁴⁴⁴.

Yonca Ağızlı Testiler

Klasik dönem olpe ve oinochoelerden⁴⁴⁵ gelen bu formlar Hellenistik Dönem’de geniş boyunlu, globular gövdeli alçak halka kaideli, yuvarlak kulplu örnekler gösterirler⁴⁴⁶. Erken örneklerde boyun kısmının geniş ve kulpların ise hemen ağız kenarından başladığı gözlenir⁴⁴⁷. Zamanla boyun daralmıştır⁴⁴⁸. Yonca ağızlı testi formu Atina’da çok yaygın değildir ve örneklerin çoğu M.Ö. 5 - 4.yüzyıla tarihlenir⁴⁴⁹.

Roma Dönemi’nde M.S.1-4. yüzyıllar arasında yoğun olarak rastlanan yonca ağızlı testilerde küresel gövde yapısı sürer. Ancak boyun ve ağız profilinde ufak tefek farklılıklar gözlenir⁴⁵⁰. Özellikle Hellenistik Dönem’de su kaynaklarının sarnıç ve kuyular olması sebebiyle su çekmek için kullanılmış oldukları düşünülür. Yanı sıra su ve şarap servisinde de kullanılan testiler astarsız oluşları sebebiyle içindeki sıvıyı soğuk tutarlar⁴⁵¹. Sudan ziyade başka sıvılar için de kullanılan testi ve sürahilerden bazı örneklerin kuyu diplerinde ele geçmesi su çekmek için de kullanıldıklarını düşündürür. Ayrıca ölçü kabı olarak da kullanılmışlardır⁴⁵². Knossos’ta ele geçen yonca ağızlı testilerin tabanlarında tespit edilen kireç artıklarını Forster su ısıtmak için de kullandıkları yönünde yorumlamaktadır⁴⁵³.

Torna üretimi olan testilerin küçük boyutta olanları tek seferde, daha büyük olanlar ise iki parça halinde çekilerek birleştirilir. Agora buluntularından bir örneğin çarkta iki parça olarak çekildiği ve iç yüzeyinde reçine kalıntılarına rastlanıldığı tespit edilmiştir⁴⁵⁴.

4.7. Roma Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri⁴⁵⁵

Patara’da süregelen kazılarda Ana Cadde, Hurmalık Hamamı, Meclis Binası, Modestus Takı, Tepecik Nekropolü ve Tepecik Bey Sarayı alanlarından çok sayıda Roma Dönemi

⁴⁴³ Tekkök- Biçken 1996, s. 112 Res. 69 E8.

⁴⁴⁴ Robinson 1959 Lev.35 N 9.

⁴⁴⁵ Brann 1962, s. 36 Lev. 4,45- 50 Lev. 5, 86.

⁴⁴⁶ Hayes 1991, s. 28; Rotroff 2006, s. 69- 71.

⁴⁴⁷ Rotroff 2006 Res. 1, 1, 2, 4, 5; Robinson 1959 Lev. 20 M42.

⁴⁴⁸ Robinson 1959 Lev. 13 K 67.

⁴⁴⁹ Rotroff 2006, s. 69.

⁴⁵⁰ Uygun 2009, s. 182.

⁴⁵¹ Rotroff 2006, s. 69.

⁴⁵² Rotroff 2006, s. 59.

⁴⁵³ Fırat 1999, s. 67-68; Forster 2001, s. 158.

⁴⁵⁴ Rotroff 2006, s. 245 Res. 1, 5.

⁴⁵⁵ Özdemir 2009, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Günlük Kullanım Kapları ele geçmiştir. Erken Roma Dönemi'nden Geç Roma Dönemi içlerine kadar olan süreci işaret eden bu seramikler 22 form grubundan oluşurlar. Özdemir tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılan seramikler arasında yerel üretim olduğu düşünülen bir grup yer almaktadır. Patara kentinin günlük kullanım ihtiyacı için üretildiği düşünülen bu kaplar arasında altlık, çanak, bakraç, tencere gibi formlar yer almaktadır. Bu tez çalışmasında yer alan örnekler farklı formlardan birer adet seçilmiş seramiklerden oluşmaktadır.

4.7. 1. Altlıklar

Genellikle kalın cidarlı, sığ, geniş ağız ve kaideye doğru daralan bir yapı gözlenir. Patara buluntusu yerel örnekler ise 3 farklı grupta değerlendirilirler. Bu formlar geniş ağız, tabana doğru konik olarak daralanlar, bunlara benzeyen ama gövde duvarı S oluşturanlar ve tabanı açık halka şeklinde yapıya sahip olanlar olarak sıralanabilir. Patara'da ele geçen altlıkların birkaç tanesi hariç tabanları kapalıdır. Tepecik Bey Sarayı'nda ele geçen birkaç adedinin üzerinde de astar ve yanık izleri gözlenmesi altlıkların üretim ve fırınlama aşamasında yardımcı malzeme olarak da kullanılmaları sebebiyle yerel üretim malzeme arasında değerlendirilirler⁴⁵⁶.

Altlık 1 (s. 173 Lev. 8 Kat. No. 37)

Geniş ağız, tabana doğru konik bir şekilde daralan, kalın cidarlı ve sığ bir gövde profiline sahiptir. Ağız kenarı hafif dışa dönük ve incelerek sonlanır. Taban ise çok kalın bir yapıdadır. Torna üretimidir ve kaba bir işçilik gözlenir. İnce kum ve kireç katkılı, pudramsı yapıda ve 2,5 Y 8/3 pale yellow sarımsı - kahverengi tonları taşır⁴⁵⁷. Astarsız yüzeyinde boya ve hamur kalıntıları gözlenir. M.S. 2.yüzyılın ilk yarısına tarihlenir.

Benzeri Phokaia kazılarında ortaya çıkartılmıştır ve M.S.2. yüzyıl ilk yarısına tarihlenmesi zamansal olarak ta benzerliği vurgula⁴⁵⁸r. Rhodiapolis kazılarında ele geçen altlıklar arasında da form olarak bir benzerine rastlanır. M.S. 2- 4. yüzyıla tarihlenen bu örneğin altında yapan kişinin adı yazılıdır⁴⁵⁹.

⁴⁵⁶ Özdemir 2009, s. 11-12 Lev. 1, 1-10.

⁴⁵⁷ Özdemir 2009, s. 12 Lev. 1,1.

⁴⁵⁸ Özbütev 1994 Lev. 35, 159 Lev. 36, 166.

⁴⁵⁹ Fırıncı 2010 Lev. 35, 140.

Altlık 2 (s. 173 Lev. 8 Kat No. 38)

Bu tip altlık dışa açılan ağız yapısına sahiptir. Ancak gövde S yaparak ve hafifçe daralarak, düztaban yapısına ulaşır. Cıdarı kalın ve her yerde eşittir. Hamur rengi 7,5YR 8/4 pink kırmızımsı sarı, olarak belirlenmiştir. Hamur yapısı 1. tip ile aynıdır. Kireç, kum katkısı olan pudramsı bir doku hâkimdir. Tornada üretilmiştir. Astarsızdır. M.S.2. yüzyıl ilk yarısına tarihlenir⁴⁶⁰.

Rhodiapolis kazılarında da çok sayıda altlık ele geçmiştir. Fırıncı'nın çalışmasında S gövde yapısına sahip pek çok örnek yer alır⁴⁶¹. Phokaia kaba mutfak seramiği buluntularında da çok sayıda benzeri yer almaktadır. Yine Phokaia Erken Roma Dönemi pişirme kapları⁴⁶² arasında da benzer formlar bulunmaktadır⁴⁶³. Tarsus Roma mutfak malzemesi arasında da altlık olarak isimlendirilen bir benzeri görülür⁴⁶⁴.

Altlıklar

Bu seramiklerin köken ve kullanım amacı çok kesin değildir. Ancak form olarak bronz çağdan Bizans Dönemi'ne kadar değişmeden devam etmişlerdir. Çömlek altlığı olduklarından söz edilmektedir. Amphora, tencere ve güveç gibi yuvarlak veya sivri taban yapısı olan formların düz durması amacıyla kullanıldıkları düşünülür⁴⁶⁵. Ancak altlık kullanımı için halka form yeterliyken bazılarının tabanının kapalı olması açıklanamaz bir durumdur. Bu altlıkların seramik üretim aşamasında da kullanılmaları olasıdır⁴⁶⁶. Çömlekçi tornasında oluşturulmuş bir form üzerinde rötuş ve "dip alma" diye adlandırılan kaideyi oluşturma aşaması böyle bir yardımcı malzeme gerektirmektedir. Ayrıca yuvarlak veya sivri bitimli formların fırına yerleştirilmesi bunların kullanımı ile kolaylaşmaktadır.

Bazı altlıkların alçak pyxislere benzerlikleri onların bu formlarla ilişkilendirilmelerine de yol açmıştır. Ancak kapakla birlikte bulunan örnek yoktur⁴⁶⁷. Stobi'den Hellenistik Dönem'e tarihlenen tabanında delik olan benzer bir form ise tütsü kabı olarak değerlendirilmiştir. Agora örneklerinde ise alt kısım kapalıdır⁴⁶⁸. Terrakota figürinlerle birlikte ele geçen sırsız, kaliteli ve küçük olan tipler bunların kaidesi olabilirler ve tarih olarak M.Ö. 4 ve 3. yüzyıla verilirler.

⁴⁶⁰ Özdemir 2009, s. 13 Lev. 1, 7.

⁴⁶¹ Fırıncı 2010 Lev. 39, 153, 154.

⁴⁶² Aydemir 1995, s. 77 Lev. 74 A.3 Lev. 75 A7.

⁴⁶³ Özbütev 1995 Lev. 35, 160 Lev. 36, 164, 165 Lev. 37, 168, 170, 171.

⁴⁶⁴ Goldman 1950, s. 269 Res. 158, 720.

⁴⁶⁵ Williams 1989, s. 103; Özbütev 1994, s. 34; Fırat 1999, s. 82; Rotroff 2006, s. 121.

⁴⁶⁶ Özbütev 1995, s. 34; Aydemir 1995, s. 77; Atik 1995, s. 26- 28.

⁴⁶⁷ Rotroff 2006, s. 121.

⁴⁶⁸ Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 94, 809.

Daha kaba ve büyük olanlar ise M.Ö.2. yüzyıl ve erken 1.yüzyıla tarihlenirler⁴⁶⁹. Sonuç olarak bu seramikler sözü geçen tüm alanlarda yardımcı bir form olmalıdır.

4.7.2. Çanak (s. 173 Lev. 8 Kat. No. 39)

Patara buluntusu geniş çanakların benzerleri Anadolu ve Ege Bölgesi'nde yaygın olarak örneklenirler⁴⁷⁰ ve M.S. 2 ve 3.yüzyıla tarihlenirler. Patara'da erken ve geç örnekler arasındaki fark daha içbükey gövde görülmesidir⁴⁷¹. Dışa taşkın dudak yapısı ise devam etmektedir. Patara'da konik gövdeliler yanı sıra daha derin zarif, kova gibi örnekler de görülür. Bunların dış yüzeyinde dalga şeklinde kazıma ile oluşturulmuş bezemeler yer alır⁴⁷².

Patara Tepecik Bey Sarayı'ndan hatalı üretim örnekleri ile birlikte ele geçen çanakların yerel üretim olduğu güçlü bir sav olarak yer alır⁴⁷³. Çapları 24- 44 cm arasında ve yükseklikleri 12- 16,5 cm olan Patara yerel üretim çanaklarda kaide bölümü korunmamıştır. Renk olarak 7,5 YR 6/6 10 YR 6/4, 7/3, 2,5 YR 6/6 olarak tespit edilen hamurlar, ince taneli az kum ve kireç katkılı ve sert pişmiş bir görünüme sahiptir. Astar rengi ise 2,5YR 5/8 5YR 8/2, 8/3 olarak gözlenir⁴⁷⁴. Taban kısmı ele geçmemiş olan çanak benzerlerinde olduğu gibi düz bir taban yapısına sahip olmalıdır. Tarih olarak M.S. 1.-2. yüzyıla verilir.

Patara üretimi teknenin hamur rengi, büyüklük, form ve zamansal açıdan benzerleri Paphos⁴⁷⁵, Knossos⁴⁷⁶ ve Agora⁴⁷⁷ gibi merkezlerde de görülür. Forster Knossos örneklerinden devetüyü renkli yerel kaplar olarak söz eder⁴⁷⁸. Paphos örneklerinden bazılarında ise tutma kolaylığı sağlamak için olduğu düşünülen ağzın hemen altında yer alan silindirik eklentiler görülür⁴⁷⁹.

M.Ö. 3- 2.yüzyıla tarihlenen Didyma seramikleri arasında da dışa açılan düz duvarlı, dışa taşkın dudaklı, düztabanlı ve ağız çapları 30- 40cm arasında olan çanaklar bulunur⁴⁸⁰.

⁴⁶⁹ Rotroff 2006, s. 121- 122.

⁴⁷⁰ Korkut 2007, s. 205; Williams 1989 Res. 45, 467, 468.

⁴⁷¹ Korkut 2007, s. 206, 25.

⁴⁷² Korkut 2007, s. 207, 26.

⁴⁷³ Özdemir 2009, s. 90.

⁴⁷⁴ Özdemir 2009, s. 73- 75.

⁴⁷⁵ Hayes 1991 Lev. 24, 1-3.

⁴⁷⁶ Hayes 1983, s. 132 Res. 15, 185, 187; Forster 2001, s. 163 Res. 4. 14, b.

⁴⁷⁷ Robinson 1959 Lev. 14 K 80.

⁴⁷⁸ Forster 2001, s. 164 Res. 4. 14, b.

⁴⁷⁹ Hayes 1991, s. 66.

⁴⁸⁰ Wintermeyer 2004, s. 81 Res. 535 tip S 2, 1.

Çanaklar

Düz dipli, konik gövdeli, dışa taşkın geniş ağız kenarına sahip bu tekneler Geç Hellenistik ve Erken İmparatorluk Dönemi'nin tanınan formlarındandır. Yunanca'da lekane olarak adlandırılan M.Ö.5.yüzyıldan itibaren görülen kapaklı, kapaksız yatay kulplu kaplar bu çanakların öncüleridir⁴⁸¹. Önceleri halka kaide yapısı görülürken daha sonra düz ve hafif içe oyuk taban yapısı yaygınlaşır⁴⁸². Hellenistik Dönem örnekleri Klasik Dönem lekanelerden daha derin yapıdadır⁴⁸³. Çanaklarda görülen dışa taşkın düz ağız yapısında iki sıra yiv oluşumu da lekanelerden gelmektedir⁴⁸⁴.

Lekaneler çok çeşitli amaçlar için ev içi kullanımında yer alırlar. Büyüklüklerine göre çamaşır yıkamak, çocuk banyo ettirmek, hamur yoğurmak, sebze yıkamak, sıvı veya katı malzemeleri ölçme, aktarma, şarap karıştırma, ilaç veya parfüm yapımı gibi çok farklı alanlarda kullanıldıkları görülür⁴⁸⁵. Hatta siyah astarlı erken örneklerin tuvalet olarak kullanıldığı, gelin veya mezar hediyesi olarak da verildikleri bilinir⁴⁸⁶.

4.7.3. Bakraç (s. 173 Lev. 8 Kat. No. 40)

Patara kazılarında çok sayıda ele geçen bakraç formları iki ayrı tip gösterirler. İlk grupta dik veya hafifçe içbükey duvarlı, düz veya dışa dönük ağız yapısı taşıyan 7 adet bakraç bulunur. Gövde üzerinde şerit veya yuvarlak kulplar yatay şekilde yer alır. Diğer tip ise dışa açılan gövde, dışa dönük yuvarlak ağız yapısı olan üç örnekle temsil edilirler. Bütün örnekler düztaban yapısı taşırlar⁴⁸⁷.

Korkut tarafından incelenen Roma İmparatorluk Dönemi bakraçları 2 tip olarak sınıflandırılmıştır. Erken örnekler basit, düz duvarlı ve kulpsuz özellikler gösterirler. Diğer tip ise yatay kulplu ve M.S. 1- 4.yüzyıl arasına tarihlenirler. Korkut, Patara malzemelerinin güvenilir bir kronoloji oluşturacak kadar çok sayıda olmadıklarını, örneklerin çoğunun da yerel karakter taşıdığını belirtir. Hamur rengi olarak 2,5 YR 5/8 red, 5YR 6/8 light reddish brown, 7,5YR 7/6 reddish yellow olarak belirlenmiştir⁴⁸⁸.

⁴⁸¹ Lekane tanımı için bkz. Saltuk 1989, s. 112; Erken örnekler için bkz. Sparkes –Talcot 1970, s. 164, 197.

⁴⁸² Rotroff 2006, s. 113 Res. 40, 239-243 Res. 47, 271-273.

⁴⁸³ Rotroff 2006, s. 112 Res. 43- 45 Lev. 35-37.

⁴⁸⁴ Rotroff 2006, s. 113.

⁴⁸⁵ Rotroff 2006, s. 59.

⁴⁸⁶ Sparkes – Talcott 1970, s. 164 Res. 15, 1787, 1806, 1820.

⁴⁸⁷ Özdemir 2009, s. 71- 72.

⁴⁸⁸ Işın 2006, s. 100 Res. 1, 9; Korkut 2007, s. 203 - 204, 22.

Çalışmada yer alan bakraç birinci gruba dâhildir. Gözenekli, kum ve kireç katkılı bir hamur yapısı vardır. Renk olarak 7,5 YR 7/4 pink pembe belirlenmiştir ve astar gözlenmez. M.S.2. yüzyıla tarihlenmiştir⁴⁸⁹.

Benzerleri Knossos⁴⁹⁰ ve Didyma'da⁴⁹¹ görülür. Forster⁴⁹² bu formların Anadolu ve Ege'de çok sık görüldüğünü ancak Knossos'ta pek yer almadığını belirtir ve yayık ya da portatif tuvalet olarak kullanılmış olabileceklerinden de söz eder. Agora buluntuları içinde lekane olarak adlandırılan formlardan derin iki kulplu, gövde yüzeyinde yivleri olan bakraç formuna çok yakın bir örnek yer alır⁴⁹³.

Bakraçlar

Silindirik, derin, ağız kısımları dışa açılan veya düz bitimli olan bu formlar farklı adlarla tanımlanırlar. Hellenistik Dönem lekanelerden geliştiği düşünülen bu formlar Roma Dönemi'nde birçok merkezde görülmüştür. Agora buluntusu M.Ö. 1.yüzyıla tarihlenebilen bir lekane bakraç formuna çok yakın bir örnektir. Bakraçlarda görülen derin gövde, dış yüzeyde dalgalı kazıma ve küçük kulplar gözlenir⁴⁹⁴. Bu formların kullanım alanı netliğe kavuşmamıştır. Knossos'ta da yaygın olarak görülen bu malzeme için Forster yayık veya ev içi tuvalet olarak kullanıldığı düşüncesindedir⁴⁹⁵. Ayrıca bu formların Ege ve Küçük Asya'da çokça yer aldığını, Knossos Villa Dionysos kazılarında ele geçen örneklerin de bu bölge ürünleri olduğuna işaret eder. Wintermeyer bu kapların Didyma buluntularının dışa taşkın dudaklı, küçük yuvarlak kulplu, 26- 48cm arası çaplara sahip ve hamur yapısı bilinmeyen seramikler olduğuna işaret eder⁴⁹⁶. Hellenistik örneklerde olduğu gibi Roma Dönemi'nde de gövdeleri kazıma desenlerle bezelidir.

4.7.4. Tencere (s. 173 Lev. 8 Kat. No. 41)

Pişirme kapları olan tencereler Anadolu'nun birçok kentinde erken dönemlerden geçe kadar pek çok örnekle temsil edilirler. Şişkin gövde yapısı çoğunlukla tabanda yuvarlak sonlanır. Dışa açılan veya dik sonlanan ağız yapısının hemen altında çoğunlukla dikey ya da yatay kulp bulunur.

⁴⁸⁹ Özdemir 2009, s. 71-72 Lev. 29, 290.

⁴⁹⁰ Forster 2001 Res. 4.15 h,j; Hayes 1983, s. 132 Res. 14, 174 Res. 15, 175.

⁴⁹¹ Wintermeyer 2004, s. 97 Res. 745, 746.

⁴⁹² Forster 2001, s. 166.

⁴⁹³ Rotroff 2006, s. 273 Lev. 37, 265.

⁴⁹⁴ Rotroff 2006, s. 111- 112 Lev. 37, 265 p 14452.

⁴⁹⁵ Forster 2001, s. 166 Res. 4,15 h,j.

⁴⁹⁶ Wintermeyer 2004, s. 97 Res. 745- 746.

Özdemir'in çalışmasında Geç Roma Dönemi'ne tarihlenen, TE IV grubunda yer alan beş adet tencerenin Ksanthos'ta bulunan benzerleri hatalı üretimlerle birlikte ele geçmiştir⁴⁹⁷. Bu nedenle de Pellegrino tarafından yerel üretim olarak değerlendirilmiştir.

Bu malzeme arasından seçilen tencere M.S. 4- 5.yüzyıla tarihlenen kireç ve kum katkılı, gözenekli, sert dokulu gevrek bir yapıya sahiptir. Yivlerle bezeli küresel gövdenin alt kısmı korunmamıştır. Form, gövde yapısı konusunda daha çok fikir veren Ksanthos⁴⁹⁸ benzerinden yararlanılarak tamamlanmıştır. Yatay kulplar kısa ve dik sonlanan dar ağız yapısının hemen altında yer alır. Renk olarak 2,5 YR- 5/8 red kırmızı hamurludur.

Sözü edilen tencerelerin benzerleri Patara Hurmalık Hamamı⁴⁹⁹ve Meclis Binası⁵⁰⁰ kazılarında da ele geçmiştir. Ksanthos buluntusu benzerlerinin zamansal olarak ve hamur-astar özellikleri yönünden çok yakınlık taşıdıkları görülür. Ksanthos pişirme kapları için Pellegrino Doğu Akdeniz kentlerinin çoğunda yer alan ortak bir tip olarak söz eder. Yanı sıra 2001 kazılarında yerel üretimin varlığının kanıtlandığını bu formların da yerel üretim malzemeler olduğunu belirtir. Tarih olarak M.S.7. yüzyıla verilirler⁵⁰¹.

Rhodaipolis kazılarında da çok sayıda yatay ve dikey kulplu pişirme kapları ele geçmiştir. Fırıncı, çalışmasında yer alan TN-XV grubundaki 96- 99 numaralı tencerelerin amorflarının da ele geçmesi sebebiyle Rhodaipolis üretimi olabileceklerinden söz eder⁵⁰². Bu tencerelerin hiçbirisinde gövde korunmamıştır. Ancak dar ağız yapıları ve hamur renklerinin benzerliği ile Patara malzemesine yakın örneklerdir.

Ayrıca Agora buluntuları arasında yer alan M.S.1. yüzyıla tarihlenen Form 8 olarak adlandırılan tencere ile boyut ve form açısından benzerlik gösterir⁵⁰³. M.Ö.1. yüzyıl son çeyreğine tarihlenen Agora malzemeleri arasında yer alan şişkin globular gövde yapısı olan yatay kulplu tencerenin ağız kısmı ise daha geniştir⁵⁰⁴. Korint seramikleri arasında yer alan benzer bir tenceden ise ithal bir malzeme olarak söz edilir⁵⁰⁵. Yatay kulp etrafında yivler yer alır ve küresel formlu M.Ö.1. yüzyıla tarihlenir.

⁴⁹⁷ Özdemir 2009, s. 89 Lev. 26- 27, 260- 264.

⁴⁹⁸ Pellegrino 2002, s. 253 Res. 10, 1-2; Pellegrino 2007, 247 Res. 8, 1.

⁴⁹⁹ Alanyalı – Şen 2007, Şek. 10, 7.

⁵⁰⁰ Korkut – Grosche 2007, s. 144, 231.

⁵⁰¹ Pellegrino 2002, s. 253 Res. 10, 1; Pellegrino 2007, s. 225- 259 Res. 8, 1.

⁵⁰² Fırıncı 2009, s. 51- 52 Lev. 24 No. 96- 99.

⁵⁰³ Rotroff 2006, s. 175 Lev. 65 Res. 77, 607- 609.

⁵⁰⁴ Robinson 1959 Lev. 3 F 82.

⁵⁰⁵ Slane 1990, s. 81 Res. 18, 172.

Tencereler

Klasik Dönem'den öncesine hatta Arkaik Dönem'e kadar gidebilen tencerelerin gelişimi Hellenistik ve Roma Dönemi'nde de sürer. Sparkes ve Talcott'un chytra⁵⁰⁶ olarak adlandırdığı Roma'da Cortina denilen form M.Ö.6. yüzyıl 3.çeyreğinden gelişmiştir⁵⁰⁷. 2.yüzyıla kadar çap yükseklikten fazladır. Dışa dönük ağızlı ve dar boyunludurlar. 4.yüzyıl sonları Hellenistik Dönem'de daha derin gövde daha geniş ağız yapılı ve çapları 10- 25cm arasındadır. Yuvarlak ya da yassı olan kulplar erken örneklerde tek⁵⁰⁸, daha sonraki dönemlerde ise çift olarak görülürler. Gövde üzerinde dikey veya yatay olarak yer alırlar. Bazen bir yatay bir dikey kulp görülen örnekler de mevcuttur⁵⁰⁹.

Yuvarlak tabanlı, ağız daralan bu pişirme kapları genellikle 2 tiptir. Torba karınlı ve yuvarlak gövdeli olarak üretilen bu kaplar üçayak üzerine oturtularak kullanılmış olmalıdır⁵¹⁰. Ayrıca yuvarlak taban pişirme işlemi sırasında ısının eşit dağılımına olumlu katkı sağlayan bir yapıdır⁵¹¹. Tencereler yemek pişirme işlevlerinin yanı sıra, salamura yapmak, hamur hazırlamak ve peynir mayalamak için de kullanılırlar⁵¹².

Tencerelerin erken dönem üretimlerinin çarkta temel bir form oluşturulduktan sonra tahta bir spatula yardımı ile dövülerek yuvarlak şekil verildiği, daha sonraki dönemlerde ise alt kısmın sığ bir kalıp içinde şekillendirildikten sonra çarkta çamur ilavesi ile üst kısmın tamamlandığı bilgisi kaynaklarda yer almaktadır⁵¹³.

4. 8. Değerlendirme

Bir önceki bölümde ayrı ayrı incelenen yerel iddiası taşıyan seramikler, hamur- astar yapıları ve renk yelpazesi yönünden bir arada karşılaştırmalı olarak incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılır.

Bu çalışmada sayıca çoğunluğu oluşturan Kırmızı Astarlı Seramikler öncelikli olarak ele alınmıştır. Patara Tepecik Nekropol'ü ile Bey Sarayı'ndan gelen ve Uygun'un çalışmasında yer alan tüm buluntular arasında 145 adet ve % 16'lık oranla üçüncü sırada yer alan bu malzemeler genellikle kireç parçacıklı, koyu kırmızı katkı maddeli ve pekişmemiş, gözenekli

⁵⁰⁶ Su ve yemek ısıtmak için kullanılan yuvarlak dipli, geniş ağızlı tek veya çift kulplu kaplar, bkz., Delemen – Çokay- Kepeç 2009, s. 13.

⁵⁰⁷ Sparkes – Talcott 1970, s. 168 Lev 93 (Tüm dizi görülebilir).

⁵⁰⁸ Sparkes – Talcott 1970, s. 38 Lev. 93, 1922- 1933;

⁵⁰⁹ Robinson 1959 Lev. 3 F84, F85.

⁵¹⁰ Korkut – Ercan 2008, s. 98; Rotroff 2006, s. 165.

⁵¹¹ Pellegrino 2007, s. 228- 229.

⁵¹² Tekocak 2006, s. 70.

⁵¹³ Rotroff 2006, s. 57- 58.

bir hamur dokusuna sahiptir. % 80'i **7,5 YR** 6/6, 7/6, 8/4, 8/6; **5YR** 6/6, 6/8, 7/6 kırmızımsı sarı renge sahiptir. %18 ise **10YR** 8/4 açık sarımsı kahverengi hamurludur. % 2 oranında da **2,5YR** 6/6 kırmızı renkli örnekler yer alır⁵¹⁴. Astar renkleri ise **2,5YR** 4/8, 5/8, 6/8; **10R** 4/6, 4/8, 5/8 olarak belirlenmiştir⁵¹⁵. Munsel renk katalogu incelendiğinde astarda tespit edilen 2 rengin tonlarının birbirinden çok farklı olmadığı görülür. Bu farklılıklar, astarın kaç kat ve hangi gövde rengine uygulandığı ile ilişkili olduğu kadar, pişirim sırasında kabın fırında bulunduğu yer sebebiyle oluşan ısı değişimleriyle de ilgilidir.

Eşen Tip olarak isimlendirilen yaklaşık 130 adet Unguentarium ise genelde **5YR** 5/6, 6/6, 6/8, 7/8; **7,5 YR** 6/6, 7/4, 7/8 kırmızımsı sarı / kırmızı renkte, gözenekli, kum ve kireç tanecikli hamurlu ve açık pembe astarlı malzemelerdir. İyi ve kötü pişmiş örnekler mevcuttur⁵¹⁶.

Patara buluntusu 100 kadar lykionun hamurları incelendiğinde ise **7,5YR** 7/3, 7/4, 7/6, 8/3, 8/4 ve **5YR** 5/6, 6/6, 6/8 renk skalası görülür. Lykion astar renkleri **7,5YR** 3/1, 3/2, 4/6, 5/6, 8/3, 8/4 ve **10R** 4/6 olarak belirlenmiştir⁵¹⁷. Çoğu astarsız olan veya sadece gövde üst kısmı ile ağız kenarında deforme olmuş astar izleri taşıyan bu örneklerdeki farklı renk tonlarının fırınlama ısısı, uygulama ve zarar görme sebebiyle farklılaşması olasıdır.

Pi kulplu 2 adet bezemeli ve 3 bezemesiz kap için **7,5 YR** 5/4, 6/4, 3 adet kabartma bezekli kâse kalıbı için ise **7,5YR** 7/3, 7/4, 7/6 hamur rengi ve daha pekişmiş bir hamur dokusu belirlenmiştir⁵¹⁸. Astar olarak yer yer açık kırmızımsı- turuncu renk gözlenir.

Roma Dönemi Günlük Kullanım Kapları arasında yer alan 12 adet altlık, 3 çanak, 6 kâse ve 3 bakraç **5YR 6/8**, 7/3, 7/6; **7,5 YR** 7/6, 6/6, 8/3, 8/4; **10YR** 6/3, 7/3, 7/4, 8/4; **2,5YR** 4/8, 5/8, 6/6, 7/4, 8/3 hamur rengi taşırlar. İnce kum ve kireç tanecikli sert dokulu ve bazılarında gözenekli bir hamur yapısı görülür⁵¹⁹. 4 Tencere ise bunlardan farklı olarak Patara Kırmızı Astarlı Seramiklerin %2lik bölümünün taşıdığı rengin bir ton farkı olan **2,5YR** 4/8, 5/8 hamur rengine sahiptir.

Patara'da ele geçen ve M.Ö.2. yüzyıl ve M.S. 50 yıllarına tarihlenen terrakottaların %75'inde ortak bir hamur yapısı gözlenir. Geç Hellenistik Dönem atölyelerinden tanınmayan 10 farklı kompozisyon ve tipolojiye sahip yerel üretim olduğu düşünülen örneklerin de yer aldığı bu malzemeler, ince kum, kireç katkılıdır ve hamur rengi olarak **7,5 YR** 7/3, 7/4, 8/4 aralığına verilirler⁵²⁰.

⁵¹⁴ Uygun 2009, s. 189.

⁵¹⁵ Uygun 2009, s. 190.

⁵¹⁶ Dündar 2008, s. 28.

⁵¹⁷ Işın 2002, s. 93-95.

⁵¹⁸ Işın 2007, s. 168-169.

⁵¹⁹ Özdemir 2009, s. 91-93.

⁵²⁰ Işın 2007, s. 113.

Sözü edilen seramiklerin hamur renkleri karşılaştırıldığında unguentariumlar ile kabartma bezekli kâse kalıplarının aynı renklere sahip oldukları görülür. Yanı sıra Patara Kırmızı Astarlı Seramikler, terrakottalar, lykion, unguentarium ve Patara Günlük Kullanım Seramikleri 7,5YR ve 5YR'in belli tonlarındaki hamur renklerini taşırlar. Bezemeli ve bezemesiz pi kulplu kaplar ise 7,5YR'nin çok daha koyu bir tonu olan kahverengine sahiptir. İncelemeler bazı farklı formların aynı hamur yapısı göstermeleri yanı sıra aynı formların farklı renk tonlarında da olabildiklerini ortaya koyar. Renk tonlarında görülen bu farklılıklar fırın içi yerleştirme sonucu kabın ısıya yakınlık ve uzaklığı yanı sıra pişirme ısısının değişimleri gibi nedenlerle de olabilmektedir. Ayrıca üretim sırasında ustaların ayrı renkteki killeri değişik oranlarda karıştırarak kullanmaları da bu farklılıklara yol açabilir. Bu noktada Antik Dönem'in fırın yapısı kullanılarak yapılan pişirimlerde, aynı tipoloji ve hamur yapısına sahip seramikleri her seferinde aynı renk ve kalitede üretebilmenin ne denli önemli ve gerçek bir ustalık gerektirdiğini de belirtmek gerekir.

Yukarıda sözü edilen tüm bu seramiklerin yanı sıra Tepecik Bey Sarayı dolgu katmanından günlük kullanım ve sigillata grubu kapların amorfları ele geçmiştir⁵²¹. Tencere, tabak, çanak, testi ağzı ve depolama kaplarına ait örneklerin yer aldığı bu atıklar yerel bir atölyenin varlığını güçlendiren malzemelerdir. Ancak hatalı pişirim olmaları sebebiyle renk ve hamur yapısı hakkında bilgi edinmek mümkün değildir. Bununla birlikte ele geçen bazı amorfların aynı kontekte sağlam formlarına da rastlanması benzer hamur yapısını taşıdıklarını düşündürmektedir.

⁵²¹ Özdemir 2009, s. 93-94.

BEŞİNCİ BÖLÜM

UYGULAMA

Bu bölümde yerel kil merkezlerinin belirlenerek örneklerin toplanması, deneme pişirimlerinin yapılarak kullanıma uygun olup olmadıklarının belirlenmesi ve analizler için hazırlanmaları yer almaktadır. Ayrıca çalışma kapsamında incelenen tüm örneklerin yapım tekniklerine uyularak yeniden üretim, astarlama ve pişirim çalışmalarına da yer verilmektedir.

5.1. Giriş

Tez içeriğini oluşturan seramikler Patara kazılarında ele geçmiş hiçbir gruba dâhil edilemeyen, yerel üretim olduğu düşünülen malzemelerdir. Bu malzemelerde gözleme dayanarak yapılan; hamur dokusu ve katkı maddesi özelliklerinin tespit edilmesi ortak bir üretim hammaddesi olasılığını ortaya koymaktadır. Sözü edilen seramiklerin yerel üretim olduğu savı, laboratuvar ortamında ince kesit ve kimyasal hamur analizlerinin yapılması ile de desteklenir, kesinlik kazanabilir. Bu bağlamda karşılaştırma yapılabilmesi için yerel kil merkezlerinin tespit edilerek örneklerin toplanması, aynı analizlerden geçirilerek karşılaştırma yapılması gerekmektedir.

Bu amaçla başlatılan literatür taraması, yüzey araştırması için çıkış noktasını belirleme konusunda yol gösterici olmuştur. Konu hakkında bilinmesi gereken başlıca noktalar; Likya bölgesinde geçmişte veya günümüzde süren çömlekçilik merkezlerinin varlığı ile bu çerçevede kil alınabilecek yerlerin tespit edilmesidir. Bu noktada antik dönemde ve günümüzde de yerel çömlekçilerin taşıma güçlüğü nedeni ile kellerini yaşadıkları yerin civarından kazarak elde ettikleri bilgisini göz önünde tutmak gerekir. Bu bilgiler ışığında kil örnekleri toplamak için eski Likya'yı içine alan batıda Fethiye, doğuda Demre ve kuzeyde Elmalı'ya kadar uzanan bölgede çevre araştırması yapılmıştır.

5. 2.Yerel Kil Örnekleri İçin Yüzey Araştırması ve Örnek Alınan Merkezler

Giriş bölümünde değinildiği gibi kil örneklerinin toplanabileceği merkezleri belirlemek için öncelikle Likya bölgesi yerel çömlekçiliği konusunda bilgi edinilmesi gereklidir. Bu konuda Güner⁵²² ve Öney ile Çobanlı'nın⁵²³ Türkiye genelinde yerel çömlekçilik ve

⁵²² Güner, Anadolu'da Yaşayan İlk Çömlekçilik 1988.

⁵²³ Öney – Çobanlı, Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik sanatı 2007.

merkezleri hakkında hazırladıkları yayınlar yol gösterici olmuştur. Kaynaklarda Likya bölgesi içinde geçmişte veya halen devam eden çömlekçilik merkezleri bulunmadığı belirtilir. Ancak bu bilgi antik dönemde de olmadığını işareti değildir. Halen çömlekçilik yapılan en yakın merkezler ise Fethiye Esenler (Dont) ve Burdur Çanaklı'dır.

Bilindiği gibi seramik hammaddesi killer iki türlü oluşmaktadır⁵²⁴. İlki ana kayaların hava şartları ve volkanik hareketlerle zaman içinde ufalanıp olduğu yerde birikmesi ile meydana gelen bentonite ve kaolin içeren birincil killer, diğeri ise bunların su ve hava şartları ile taşınarak dere yataklarında, vadilerde birikmesi sonucu oluşan ikincil killerdir. Taşınan killer demir alırsa kırmızı ve kahverengi olur. Organik yapıya sahip killer ise grimsi, yeşilimsi ve siyah renk olurlar. Antik Dönem'de ve günümüzde de yerel çömlekçilerin ulaşma kolaylığı ile ikincil killeri tercih etmeleri sebebiyle bu çalışmada da bu tip killerden örnekler toplanmıştır.

Sözü edilen bilgiler ışığında ve eski Likya'yı içine alan çerçevede yer alan köy ve kasabalara farklı zamanlarda geziler yapılarak, yörede yaşayan yaşlı kişilerden çömlekçilik veya tuğlacılık yapıp yapılmadığına dair bilgiler toplanmıştır. Bunun sonucunda Elmalı Geçmen Köyü, Hacı Musalar, Elmalı merkez, Fethiye Esenler, Demre Sura ve Beymelek, Letoon - Karadere, Eşen Çayı Vadisi, Kalkan şehir girişi, Kaş'a bağlı Kasaba Beldesi ve Patara kanal boyundan kil örneklerinin alınması uygun görülmüştür (s. 177 Lev. 12 Res. 5).

Kil örneği toplama çalışmasına en yakın yerlerden başlanmıştır. Öncelikle Patara'ya çok yakın bir noktada denize dökülen Eşen Çayı vadisinden(Kınık Merkez) kil örneği alınmıştır. Nehir yatağının üst kısımlarında kumsu bir yapı yer alırken daha derinde yapışkan, koyu gri renkli oldukça temiz bir yapı gözlenmiştir. Bu sebeple daha derin kesimden örnek alınmıştır. Grimsi renkli bu kil yalnız minik taş ve nehir yatağı olma sebebiyle bitki kökleri barındıran ve avuçta sıkıldığında kolayca şekil alan bir yapıya sahiptir.

Patara yerel hammadde verisi elde etmek için çok önemli bir başka mevki, kazı alanı içinde yer alan Liman Hamamı seramik işliğinin güney batısında, içinde sakızlaşmış kırmızımsı çamur bulunan kuyuya⁵²⁵ aittir. Buradan örnek alınması planlanmış; ancak antik kentte bekçilik görevini yürüten Mustafa Akgül'den kuyu yakınında yer alan Bizans duvarının yıkılması sebebiyle dolmuş olduğu bilgisi alınmıştır. Bu nedenle de örnek toplanması mümkün olmamıştır. Mustafa Akgül'ün babası Cemil Akgül Patara kazılarında uzun yıllar görev almış Gelemiş Köyü yerlisidir. Kendisinden yerel çömlekçilik konusunda geçmiş veya bugüne yönelik hiçbir iz olmadığı öğrenilmiş, ancak ana yolu köye bağlayan yeni yolun sağında yer alan eski köprünün iki tarafından alınan kilin evlerin damlarına serilerek

⁵²⁴ Schreiber 1999, s. 4.

⁵²⁵ Işık 2009, s. 58- 59.

sızdırmazlık sağlandığı bilgisi alınmıştır. Bu alandan Eşen Vadisi kiline benzer ancak biraz daha sarımsı renkte ve oldukça temiz görünümüne sahip kil örneği elde edilmiştir.

Kil aramaya yönelik çalışmalar içinde bir sonraki durak Patara'ya çok yakın olan Letoon antik kenti olmuştur. 34 yıldır ören yeri görevlisi olarak çalışan Ramazan Deniz adlı kişi ile görüşülmüş, bölgede çömlekçilik yapımı ile ilgili hiçbir bilgi olmadığı öğrenilmiştir. Ancak antik kente çok yakın bir yerleşim olan Karadere Beldesi mezarlığının yanındaki kuru çay yatağından alınan kile yöre sakinleri tarafından çimento karıştırılarak sağlam bir malzeme elde edildiği ve yapılarda kullanıldığı öğrenilmiştir. Kurumuş dere yatağından biraz kumlu ve taşlı bir yapısı olan açık kırmızı renkli kil örneği alınmıştır.

Bu araştırmalar çerçevesinde Likya'nın önemli kentlerinden olan Ksanthos antik kentine gidilmiştir. Ksanthos kazılarında 20 yıldır çalışan Durmuş Bey bu yörede 13-14 yıl öncesine kadar çömlekçilikle uğraşan bir kişinin varlığından söz etmiş, gerekli kili Dont'tan getirdiği bilgisini vermiştir. Bunun dışında çevrede bu işe uygun kil bilmediğini de belirtmiştir.

Kil araştırma gezilerinde bilgisine başvurduğumuz bazı kişilerden Fethiye Üzümlü'de de çömlekçiliğin olduğu yönünde bilgi edinilmiş; ancak araştırmalardan bir sonuç alınmamıştır. Fethiye şehir merkezinde kırmızı kilden çeşitli ürünler satan Aydınlı bir usta ile görüşülmesi sonucu eski adı Dont olan Esenköy'de çömlekçiliğin uzun yıllardan bu yana yapıldığı ve hali hazırda birkaç yaşlı köylü kadın tarafından bu mesleğin icra edildiği öğrenilmiştir. Fethiye merkeze 3-5 km uzaklıktaki Dont köyünde çömlekçiliği halen sürdüren kişilerden birinin eşi olan Seyfi Çavdar'a ulaşılmış; Seyfi Bey eşinin bu mesleği annesinden öğrendiğini ve az da olsa devam ettirdiğini aktarmıştır. İlkel bir tornada üretimin yapıldığı bu evde daha çok ritüele yönelik olarak kullanılan kulplu bir fincan şeklinde yapılmış tütsü kabı ve yaklaşık 20cm.yüksekliği olan mezar kenarına bırakmak ve mezar sulamak için kullanılan "budun" diye isimlendirdikleri kalın cidarlı kaba testiler üretiliyordu. Hamur kalın granüllü, kahverengimsi olup üzerine bej rengi rastgele fırça darbeleri ile süslemeler yapılmıştı. Seyfi Çavdar kilin yaylalarından ve köyün hemen kıyısındaki çamlık alandan kazılarak temin edildiğini anlatmış ve gösterdiği alandan grimsi renkte granüllü bir malzeme olan bir miktar kil örneği alınmıştır. Seyfi Bey yayladan alınan malzemenin daha kırmızı olduğundan söz etmiş, ancak bu bölgeye ulaşamamıştır.

Patara antik kenti yakınında yer alan Yeniköy içinde yapılan incelemelerde ise yörede çömlekçilik yapıldığı yönünde bir bilgiye ulaşamamıştır. Kaş ilçesine bağlı Kasaba beldesinde uzun süre tuğlacılık yapan bir kişiden söz edilmiş, Kasaba girişinde bir belde sakini de bu bilgiyi doğrulamıştır. Belde de 30- 40 yıl boyunca Muğla kökenli birinin tuğla üretimi yaptığı ve açık kahverengi pişen bu kilden çanak çömlek de üretilerek dayanıklı ürünler elde edildiği de ilave bilgi olarak aktarılmıştır. Gerekli kilin ise Kasaba yakınından

geçen dere kenarındaki yardan temin edildiği bildirilmiş, bu bilgiden yola çıkarak yarın iki tarafından küçük taş ve kireç parçacıklı grimsi renkte kil örnekleri alınmıştır.

İnceleme gezileri sırasında, Kalkan şehir girişi yol kenarında koyu kırmızı toprağa sahip bir tarladan tamamen gözleme dayanarak farklı bir kil örneği daha toplandı. Rengin yanı sıra fazla katkı gözlenmemesi, parlak görünümü ve ıslatıldığında kolayca bir araya getirilebilmesi bu konuda etkili olmuştur.

Bir başka kil örneği de Demre şehir merkezinde yörenin yaşlı sakinleriyle görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Eskiden bugüne çömlekçilik yapımı konusunda hiçbir bilgileri olmadığı, ancak Hasan Kocakaya isimli kişinin 40- 50 yıl boyunca Demre’de tuğlacılık yaptığı öğrenilmiştir. Şu anda 80’li yaşlarında olan bu kişi ile görüşme sağlanmış, kendisinin bu mesleği Muğla’dan gelen bir kişiden öğrendiği ve hammaddeyi de Demre civarından kazarak temin ettiği bilgisi elde edilmiştir. Fakat uzun zamandır sera olarak kullanılan bu alandan kil örneği almak mümkün olmamıştır. Ancak yörenin yaşlılarından edinilen bilgiye göre şehir çıkışındaki Sura ismini taşıyan bölgede kırmızı toprak olduğu bilgisiyle bu alandan kil örneği temin edilmiştir. Seramik yapımına uygun olup olmadığı bilinmeyen ancak bol demir içeren, kireç parçacıklı, temiz görünümlü ve elde ıslatıldığında yapışkan bir hal alan bu hammadde deneme pişirimi için kullanılmıştır.

Kırmızı kil örneği alınan bir başka nokta Demre girişinde Beymelek Gölü yakınlarında yol kenarıdır. Tepelerden yağmurla inen kırmızımsı renkte, yapışkan ve temiz görünümlü bu kil gözleme dayanılarak toplanmıştır.

Bu araştırmalar çerçevesinde Korkuteli yönünden Elmalı girişinde yer alan bir tuğla fabrikasının varlığı öğrenildi. Elmalı civarında yer alan Gümüşyaka köyünden alınan kırmızı kilin %30 ve Geçmen köyünden getirilen yeşilimsi kilin %70 oranında karıştırılması ile hazırlanan tuğlaların pişirildiği fabrika 10 yıldan fazla bir zamandır faaliyet göstermektedir. Sahipleri fabrikayı kurarken Elmalı’da 30 yıla yakın çömlekçilikle uğraşan “Testici Hasan” lakaplı kişiden kil konusunda bilgi aldıklarını belirttiler. Kullandıkları iki çeşit kilden örnekler alındı. Edinilen bilgiler ışığında Testici Hasan’a ulaşıldı. Kendisinin bu işi çeşitli topraklar deneyerek hatta Bilecik yönünden de kil getirterek deneme yanılma yoluyla güçlükler içinde yürüttüğü, ağır ve kazanç getirmeyen bir iş kolu olması sebebiyle uzun zamandır da yapmadığı bilgisi alındı. Ayrıca kil örneği aldığı belirtilen nokta olan Elmalı Fethiye yolu çıkışı sol tarafta üzerine bent kurulmuş çay kenarından örnek alındı. Bu kil organik yapıda grimsi renkte, taş ve kök parçacıkları barındıran bir kildir.

Ayrıca Elmalı’da Hacimusalar höyüğü yakınında yer alan Akçainiş köyü muhtarı ile görüşüldü. Çömlekçilik yapımı konusunda bir bilgileri olmadığı öğrenildi. Köy girişinde antik yerleşim yeri höyüğe çok yakın olan çayın kenarından gri renkli çamur numunesi alındı.

Görünüş olarak Elmalı'daki tuğla fabrikasının kullandığı grimsi kil örneğine benzer görünümündedir ve denemelerde kullanılmıştır.

Farklı zamanlarda gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucu ikincil olarak adlandırılan killerden örnekler toplanmıştır. Patara, Letoon, Kaş, Hacı Musalar civarında grimsi renkte kil yapısı hâkim görülürken Kalkan, Demre civarında ise kırmızı kil daha fazla bulunur.

5. 3. Killerin Kullanıma Hazırlanması ve Deneme Pişirimi Yöntemleri

Seramik yapımının en temel malzemesi olan killerin deneme pişirimi ve kullanıma uygunluğunun araştırılması önemli bir adımı oluşturur. Kazılarak elde edilen ve atölyeye taşınan killer iki şekilde kullanıma hazır hale getirilir.

Kuru haldeki killer elenerek taş, kök vb. yabancı maddeler uzaklaştırılır. Öncelikle iri parçalar taş ve çekiç yardımı ile ezilerek ufalanır. Büyük atölyelerde bu tip hammaddeler makinelerde öğütülür. Daha sonra suda ıslatılarak bekletilir. Bu süre bazı organizmaların çoğalarak çamurun plastikliğine olumlu katkı sağlayan bir süreç olarak da yararlıdır. Elmalı tuğla fabrikası gri renkli kili kullanıma hazırlanma sürecinde öncelikle içinde yer alan sert parçacıklar sebebiyle çekiçle ezildi. Daha sonra elenerek suda ıslatıldı. Dont, Karadere ve Testici Hasan örnekleri de barındırdıkları çeşitli yabancı maddeler sebebiyle elenerek suda bekletildi.

Diğer bir yöntem ise direk olarak suya ıslatılarak taş ve bazı yabancı parçacıkların dibe çökmesinin sağlanması ve süzülerek kullanıma hazırlanmasıdır. Bu çalışmada Kasaba, Eşen çayı, Patara kanal, Kalkan, Demre Sura ve Hacımusalar örnekleri bu yöntemle hazırlandı.

Her iki yöntemde de süzülmüş çamur kullanımdan önce bir alçı plaka üzerinde suyu çektirilir veya bir plaka üzerinde güneşli bir yerde suyunun uçması için bekletilir. Daha sonra iyice yoğrulan çamur ara sıra telle kesilerek birbiri üzerine vurulur. Bu yöntem içinde olabilecek hava keseciklerini yok etmek için kullanılır. Aksi halde pişirme sırasında çatlama ve kırıklarla karşılaşılabilir. Hazırlanmış çamur naylona sarılarak karanlık bir ortamda kullanıma kadar saklanır⁵²⁶ (s. 179 Lev. 14 Res. 7).

Yukarıda anlatılan yöntemlerle hazırlanan killerin öncelikle deneme pişirimi yapılarak kullanıma uygunluğu test edilmelidir. Bunun için iyice yoğrulmuş çamurdan çapı 1cm'yi geçmeyen yuvarlak şeritler yapılarak at nalı şekli verilir. Düzeltme yapılmadan dik olarak bir plaka üzerinde kurutulur. Bu işlem çamurun plastikliği konusunda bilgi elde etmek için kullanılır.

⁵²⁶ Arcasoy 1983, s. 47; Mattison 2003, s. 12- 13.

Yine aynı çamurdan 1cm kalınlığında plaka açılır. Dikdörtgen şekilde kesilir. Üzerine düz bir çizgi çizilerek 10cm uzunluk işaretlenir. Bu çalışma kilin pişme küçülmesi hakkında bilgi veren bir uygulamadır.

Yanı sıra aynı kilden kuru, işleminden geçirilmemiş bir miktar alınarak plaka üzerinde küçük bir yığın oluşturulur. Bu ise kilin pişme rengini görebilmek için gereklidir. Denenecek bütün kil örnekleri aynı şekilde hazırlandı ve seramik araştırmacılarının çoğunlukla söz ettiği gibi 950- 980°C sıcaklıkta pişirildi⁵²⁷(s. 177 Lev. 12 Res. 6).

5. 4. Deneme Pişirimi Yapılması ve Sonuçların Değerlendirilmesi

Pişirim sonucu yapılan incelemede iyi bir renk, çatlama ve fazla küçülme olmaması, at nalı şeridin kırılmadan pişmesi bu kilin kullanılabilirliğini gösterir. Örnekte çarpılma, çatlama, ufalanma ve aşırı küçülme gibi özellikler görülmesi ise, uygun bir malzeme olmadığını işaretidir. Pişme küçülmesi fazla malzeme çatlama, çarpılma yapabilir. Bu durumlarda malzemeye başka bir kil veya biraz ince kum ilave edilerek daha işlenebilir hale getirilebilir. On bir farklı merkezden alınan kil örnekleri ile deneme pişirimleri yapılarak aşağıdaki sonuçlar elde edilmiş, toplu sonuçlar (s. 178 Lev. 13 Tablo 1) de verilmiştir.

5.4.1. Eşen Vadisi Kili (Kınık Merkez)

Eşen çayı vadisi derinlerinden alınan gri renkli, içinde taş parçacıkları ve köklerden başka yabancı madde barındırmayan organik yapıya oldukça temiz görünümlü kilin test pişirimleri 980°C ısıda yapılmıştır. Sonucun görünüm ve renk olarak Patara yerel malzemelerden bazılarına çok yakın olması önemli bir bilgidir. 7,5YR 8/2 ve 8/3 pinkish white ve pink rengi yansıtan bir görünüme sahiptir. Daha sonra 950°C ısıda yapılan deneme sonucunda ise dayanıksız ufalanan bir yapı görülmüştür. 980°C ısıda yapılan denemede gövde daha güçlüdür. Pişme küçülmesi % 10 olarak tespit edilmiştir.

5.4.2. Patara Kanal Boyu Kili

Eşen Vadisi'nden alınan kile benzer renk ve yapıda olan bu kil nemli olarak alındığı için doğrudan suda ıslatılmış daha sonra süzülerek kullanılmıştır. Su kaldıran yapıya sahip bu kil 980°C ısıda pişirildi. 7,5 YR 7/4 pink renk elde edildi. Pişme küçülmesi %2 gibi az bir orandır. Renk ve yapı olarak Patara orijinal malzemeye çok yakın görünür. Pişirim sonrası

⁵²⁷ Mills 2008, s. 51.

daha sağlam bir yapı görülür. Ancak çok dayanıklı bir malzeme olmadığı için Kalkan, Karadere veya Demre kili gibi bir malzeme ilavesi ile daha sağlam bir malzeme elde edilebilir.

5.4.3. Karadere Kili

Letoon'a yakın bir yerleşim olan Karadere Beldesi'nde yer alan kuru dere yatağından alınan kırmızı renkli kil örneği kum ve kireç parçacıklı bir görünüme sahip ve şekil verilebilmenin güç olduğu bir malzemedir. Pişmiş kil 2,5YR 5/6 red renge sahip olmuştur. Pişirildikten sonra oldukça güçlü görünen yapısı 2- 2,5 ay sonra çözülmüş ve kolayca ufalanır hale gelmiştir. Yapısında kireç gibi yabancı parçacıkları barındıran killerin pişirimi sırasında bu parçacıklar kalsiyum karbonattan kalsiyum oksite dönüşür ve çevresindeki çamurun nemini alarak pul pul dökülmesine sebep olur. Yabancı parçacıkların büyüklüğüne bağlı olarak bu durum örneğimizde olduğu gibi aylar sonra da gerçekleşebilir⁵²⁸. Ancak bu kil örneği Patara'da ele geçen yerel olduğu düşünülen bazı amphora parçaları ile oldukça benzer bir renk ve hamur görüntüsüne sahip olması ile dikkat çekicidir. Pişme küçülmesi %7 olarak belirlenmiştir. Başka bir kil ile karıştırılarak yeni bir deneme yapılacaktır.

5.4.4. Dont Kili (Esenköy)

Dont toprağının plastikliği az, granüllü, işlenmesi zor bir malzeme olduğu gözlemlendi. Ancak 980°C ısıda pişme sonrası 5YR 5/6 yellowish red tonda Esenköy insanının ürettiği malzemeye aynı renk ve görünümde oldukça sağlam yapıda bir malzeme elde edildi. Kaba işler için kullanıma uygun görünmektedir. Pişirilen örnek uzun zaman sonrada sağlamlığını korumaktadır. Bu kilin pişme küçülmesi %5tir.

5.4.5. Kasaba Kili

Kaş'a bağlı Kasaba beldesinde tuğla yapımı için kullanılmış olan grimsi renkte kil ise oldukça temiz, plastik, kolay işlenebilen bir malzeme görünümündedir. Yine aynı uygulamalardan geçen ve 980°C ısıda pişirilen bu malzemedен de iyi bir sonuç elde edilmiştir. Pişme rengi açık kahverengi, gözeneksiz, perdahlanmaya uygun bir dokuya sahiptir. 7,5YR 8/4 pink pişme rengi tespit edilmiştir. Pişme derecesinin uygun olduğu da gözlemlenmiştir. Pişme küçülmesi %5 gibi bir orandır. Bu görünümü ile Patara orijinal

⁵²⁸ Toby Schreber 1999, s. 62.

malzemesine benzerliği dikkat çekicidir. Ancak bir süre sonra bünyedeki kireç parçacıkları dökülmelere yol açmıştır.

5.4.6. Kalkan Kili

Kalkan kırmızı kili yoğrulma sırasındaki gözleme dayanılarak çok plastik olarak nitelendirilmiştir. 980°C fırın ısısında gerçekleştirilen pişme sonucu da bu görüşü destekler yöndedir. Ancak ısı fazla gelmiş, bu sebeple çatlamalar gözlenmiştir. Daha az plastikliği olan bir kille karıştırılarak aynı ısıda yeniden deneme yapılabilir. Dolayısıyla pişme küçülmesi %15 gibi yüksek bir orandır. Renk 2,5YR 4/8 red olarak belirlenmiş, küçük kireç parçacıkları gözlenmiştir.

5.4.7. Demre Kili

Demre ilçesi yakınında yer alan Sura'dan alınan kırmızı renkli kil kireç parçacıkları barındıran, parlak renkli suda kolay çözünmeyen oldukça plastik görümlü bir kildir. 980°C ta pişirim yapıldı. 2,5YR 4/8 red pişme rengi gözlendi. % 15 pişme küçülmesi tespit edildi. Bu nedenle yüzeyde hafif çatlamalar gelişti. Bir form çalışmasında Eşen kili eklenerek kullanılması sonucu çatlamalar hemen hemen hiç gözlenmedi. Torna kullanımına da uygun görünüyor.

5.4.8. Elmalı Tuğla Fabrikası Kili

Elmalı tuğla fabrikasının kullandığı Geçmen köyünden getirilen yeşilimsi örnek temiz, oldukça plastik ve bu nedenle kolay işlenebilen bir malzemedir. Tornada rahat kullanım sağlamaktadır. Pişme küçülmesi ise %5 gibi uygun bir orandadır. 950 ve 980°C ısıda pişirimler iyi sonuç vermiştir. Elde edilen renk 10YR 8/4 very pale brown olarak belirlenmiştir. Renk ve görünüm olarak orijinal Patara malzemesine benzemektedir. Perdahlamaya uygun, pişme sonucu sintelleşmiş görünümüyle ve renk olarak Elmalı Hacimusalar orijinal malzemesine de çok benzer bir görünüme sahiptir.

5.4.9. Testici Hasan Kili

Elmalı'da uzun yıllar testi yapımı ile uğraşan Testici Hasan'ın kullandığı gri renkli kil, bitki kökleri ve diğer organik maddelerden arındırılarak suda ıslatılmıştır. Test pişirimi 980°C

ısıda yapılmıştır. Plastikliği uygun görülen kil pişme küçülmesi olarak % 10 bir orana sahiptir. Renk olarak ise 5YR 6/6 reddish yellow tespit edilmiştir. Bünyede küçük kireç parçacıkları görülür. Ancak pişirim sonrası sağlam bir malzeme elde edilmiştir.

5.4.10. Hacı Musalar Kili

Hacımusalar Höyüğü yakınındaki dere yatağından alınan kil örneği 950°C ısıda fırınlanmış ancak güçsüz ufalanan bir yapı gözlenmiştir. Yeni deneme 980°C fırın ısısında pişirilmiştir. 7,5YR 6/6 reddish yellow renkte, küçük kireç parçacıklı ve az miktarda mika içeren kullanıma uygun olmayan dayanıksız bir malzeme elde edildi. Kısa süre sonra ufalanarak ayrıştı. Pişme küçülmesi %2 olarak tespit edildi.

5.4.11. Demre Beymelek Kili

Antalya Patara yönünde Demre girişinde yer alan Beymelek Göl yakınında yamaçtan temiz ve yapışkan kil örneği alındı. Yağmur suları ile tepelerden gelen kil süzülerek ıslatıldı. Kolay şekil verilebilen, açık kırmızı renge sahip örnek 980°C ısıda fırınlandı. 2,5 YR 4/6 kırmızı renk ve % 13 pişme küçülmesi elde edildi. Ancak 1 hafta sonra kil yüzeyinde çatlaklar ve çok iyi süzülmesine rağmen bünyedeki kireç parçacıklarının fazlalığı malzemenin tamamen çözülmesine sebep olmuştur. Kullanıma uygun değildir.

5.4.12. Eşen ve Karadere Kil Karışımı

Yerel üretim olduğu düşünülen Patara malzemesi arasında bazı formlar daha kırmızımsı bir renge sahiptir. Yakın çevrede organik yapı gösteren grimsi yeşil kil ağırlıktadır. Bu nedenle Letoon'dan alınan kırmızımsı kil ile Eşen vadisi kili % 50 oranında karıştırılarak hazırlanan hamur plaka pişirildi. Pişme sonucu 5YR 5/6 yellowish red renk ve sağlam bir görünüm elde edildi. Deneme plakası iki ay sonra da sağlamlığını korumaktadır. Pişme küçülmesi %7 olarak tespit edilmiştir.

5.5. Yerel Killer İle Astar Denemesi

Kalkan kilinin çok miktarda demir içermesi, temiz ve plastik bir yapı göstermesi terra sigillata yapımında kullanılabileceğini düşündürmüştür. Bu deneme için kil 1'e 2 oranında su

ile ıslatılarak süzüldü. İçine kalgon eklenerek 2 gün ara sıra karıştırılarak kilin suda iyice çözülmesi sağlandı. 24 saat dinlenmeye bırakıldığında net bir şekilde 3 katmana ayrıldığı görüldü. Üst kısımdaki su uzaklaştırılarak ortada yer alan oldukça kremamsı kısım toplandı. Elde edilen astar bazı formlar üzerine uygulanarak fırımlandı. Oldukça parlak ve pekişmiş bir görünüm elde edildi.

Kalkan kili ile benzer özellikler taşıyan Demre Sura kili de astar denemesi için kullanıldı. Bunun için 500ml.boza kıvamındaki kile 25-30gr. kalgon eritilerek eklendi. Çok yoğun olması sebebiyle biraz daha su ilavesi yapılarak 750ml.ye ulaşıldı. Karıştırılarak suda çözünmesi beklendi. Ancak 24 saatten fazla süre bekletilmesine rağmen çökme gerçekleşmedi. Kil içindeki zerrecikler tam çözülmedi.

Karacasu Likya bölgesine dâhil değildir. Ancak bu bölgeden elde edilen kilin yapısı terra sigillata astar hazırlanmasına uygundur. 2007 yılında gerçekleştirilen Uluslararası Seramik Sempozyumu'nda bu konuda çalışmalar yapılmış ve olumlu sonuçlar alınmıştır⁵²⁹. Bu araştırmadan yararlanılarak astar hazırlandı. Kil 330°C ısıda fırınlanarak kalsine edildikten sonra 1'e 2 oranında su ile karıştırıldı. Uygun oranda kalgon eklendi. Zaman zaman karıştırılarak iyice çözünmesi sağlandı⁵³⁰. Bu aşamada 24 saat karıştırılmadan dinlenmeye bırakıldı. Üç katmana ayrılan karışımın üst kısmındaki su uzaklaştırılarak orta tabakadaki terra sigillata toplandı. Deneme pişirimlerinde kullanılan bu astar ile başarılı sonuçlar alınmıştır(s. 179 Lev. 14 Res. 8).

5.6. Yerel Killerin Form Yapımında Denemesi

Deneme pişirimi sonuçlarına dayanarak sıg terra sigillata tabak orijinal malzemedeki hamur ve renk benzerliği sebebiyle Kasaba çamuru kullanılarak kalıba sıvama yöntemi ile oluşturuldu. Tornada iç yüzeyi düzeltildi. Biraz perdahlandıktan sonra 3 kat Kalkan astar ile astarlandı. İyi bir görünüm ve parlaklık elde edildi. 950°C ısıda fırımlandı. İlk gün ince, hafif ve parlak bir görüntüsü olan tabak 24 saat sonra tüm yüzeyde oluşan pul pul dökülme ve astarda kavlama hatalarını gösterdi. Bünyede yer alan kireç parçacıklarının ve hamur astar uyumsuzluğunun bu sonuca yol açtığı düşünülmektedir⁵³¹(s. 179 Lev. 14 Res. 9).

Eşen kili torna ve kalıba basma uygulamalarında denendi. Tornada kullanılması çok güç değildir. Su kaldıran bir yapıya sahip bu kilin 980°C' da pişirim sonucu ufak tefek çatlaklar görüldü. Ancak sonuç olumlu denilebilir. Kalıba basma uygulamasında ise dikdörtgen üçgen

⁵²⁹ S. Çizer – H. Yoleri – D. Kahraman 2007, s. 13- 17.

⁵³⁰ Seramik hammaddelerinin kızıl sıcaklıkta ısıtılması, tavllanması, kristal suyunun uçurulması işlemi, bkz.:

Çobanlı 1996, s. 140 .

⁵³¹ Toby Schreber 1999, s. 62.

damga bezekli kabartma kâse kalıbı kullanıldı. Merdane ile açılan hamur kalıba yerleştirilip bastırıldı. Tornada merkezlenerek 2-3mm kalınlığa kadar inceltildi. Kalıptan alınacak kıvama geldiğinde çıkarılarak gerekli düzeltmeler yapıldı ve perdahlandı. Dışına iki kat Karacasu terra sigillata uygulandı. Küçük bir kireç parçası pişme sonunda çatlak gelişmesine sebep oldu. Ancak uzun zaman sonra da sağlamlığını koruyan malzemeler elde edildi. Bu denemeler malzemenin kullanıma uygunluğu yönünde umut verici sonuçlar vermiştir. Astarlı yüzeyin rengi 5YR 6/8 olarak belirlendi. Astarsız iç yüzey ise 7,5YR 8/4'tür (s. 180 Lev. 15 Res.17). Eşen kili ile bir başka kabartma bezekli kâse hazırlandı. Bu kez Kalkan terra sigillata ile aralarda bekleyerek 3 kat astar uygulandı ve perdahlandı. Ancak pişirim öncesi astarın her tarafta kavlama yaptığı görüldü. Kasaba kilinden yapılan sığ tabakta da kavlama görülmüştü. Astarsız yapılan pişirimlerde bu hataların gözlenmemesi kil içindeki kireç parçacıklarının yanı sıra kil astar uyuşmazlığının bu sonuca yol açtığını düşündürmüştür. Yeni bir denemede bünye kilinden astara bir miktar eklenmesi kararlaştırıldı.

Eşen kili kullanılarak tornada iki adet lykion çekildi. Bir tanesinin gövde üst kısmı ince bir kat Kalkan astar ile astarlandı. Ancak 950°C ısıda pişirilen malzemede çatlaklar oluştu ve dayanıksız bir ürün elde edildi. Yeni denemenin 980°C ısıda tekrarlanması uygun görüldü(s. 179 Lev. 14 Res. 10).

Kil içinde yer alan kireç parçacıklarının olumsuz etkisini ortadan kaldırmak için Testici Hasan'ın kullandığı kil çok ince süzgeçten geçirilerek küçük sigillata kâse kalıbına boza kıvamında döküldü. Alçı kalıpta cidar kalınlığı 3mm.ye ulaştığında fazla çamur boşaltıldı. Yeterli sertliğe ulaşan kâse kalıptan çıkarılarak tornada gerekli düzeltmeler yapıldı. Hafifçe perdahlandıktan sonra Karacasu astar ile katlar arasında bekleyerek astarlanıp perdahlandı. 950°C ısıda fırınladı. Gövde sağlam, hafif bir yapıda ve rengi deneme pişirimlerdeki gibi 5YR 6/6 reddish yellow olarak elde edildi. Astar ise oldukça parlak görünümde 2,5YR 5/8 red olarak gözlendi. Birkaç ay sonra birkaç küçük kireç atması oluştu. Ancak sonuç olumludur(s. 203 Lev. 38 Res. 65).

İnce süzgeçten süzölmüş Testici Hasan çamuru ile ağız kenarı rozet bezemeli uzun yaprak desenli kabartma kâse sıvandı. 3mm.kalınlıkta inceltildi. Önceki denemelerdeki astar kavlamasının yüzeyin nefes almaması nedeniyle olup olmadığını gözlemek için iç yüzey sadece perdahlandı. Kil uyuşmazlığını önlemek için yapılan bir uygulama olan bünye kilinden az miktarda eklenmiş Kalkan astarı ile dış yüzey astarlanıp perdahlandı. 950°C da fırınladı. Sigillata kâsede olduğu gibi iyi pişmiş bir görünüm, güzel ve parlak bir astar rengi elde edildi. Bir süre sonra kireç zerreciklerinin yüzeyde minik atmalara yol açtığı gözlendi. Ancak malzemenin çok ince öğütülmesi ile bu sorunun çözülebileceği düşünülmektedir(s. 179 Lev 14. Res. 11).

Deneme pişirimlerde % 50 Eşen, % 50 Karadere karışımının sağlam görünüm ve güzel bir renk vermesi nedeniyle palmet damga bezekli kâse bu karışım ile sıvandı. Perdahlamaya uygun yapıya sahip bu kilin form uygulamasını görebilmek için astar uygulanmadı. 950°C ısıda fırınlama sonucu sağlam yapı ve 5YR 7/6, 8/4 arası bir renk elde edildi (s. 179 Lev 14 Res. 12). Pişirimden sonra uzun bir süre geçmesine rağmen sağlamlığını korumaktadır. Bu karışım tornada da kullanıldı. Bir lykion çekilerek yalnızca ağız kenarı astara daldırıldı. Biraz kalın olan kısımda kuruma sırasında dökülme görüldü. Ancak 980°C ısıda pişirim olumlu sonuçlandı.

Elmalı tuğla fabrikasının kullandığı kil iki kez süzgeçten geçirilerek tornada bir küçük krater ve küçük kâse çekildi. İçinde ince parçacıklar hissedilmesine rağmen Eşen kilinden daha kolay çalışılıyor. Dip alma işleminden sonra küçük kâse hamur-astar uyumsuzluğunun önüne geçebilen bir yöntem olan beşe bir oranında ana gövde kilinden eklenerek astarlandı. Bu işlem için Kalkan astar kullanıldı. Rulet bezemeli küçük krater kâse ise Karacasu astar ile astarlanıp perdahlandı. İkisi de 950°C ısıda fırınladı. Gövde kili eklenen küçük kâse iyi pişmiş, astarı sağlam ve 2,5YR 5/8red renkte elde edildi. Kraterde çok parlak bir astar elde edilmesine rağmen bütün yüzeyde kavlama gelişti. Bu sonuç astara gövde kili eklenmesiyle kavlamamanın önlenemediğini ortaya koymaktadır. Ancak bu kil için gövdede sağlam bir yapı elde etmek için 950°C yeterli bir fırın ısısı olarak tespit edilmiştir(s. 180 Lev. 15 Res. 13).

Suda kolay çözünmeyen Demre sura kırmızı kil elektrikli karıştırıcı ile karıştırıldı. Süzüldü. 2 ölçü Sura kil ile 1 ölçü Eşen kil karıştırılıp merdane ile açıldı. Palmet damga bezekli kâseye bastırılarak tornada inceltildi. İlk denemede kalıpta fazla bekletmenin kasıp çatlama sebebinde olduğu görüldü. 2.denemede bu süre kısaltılarak kâse sorunsuz bir şekilde elde edildi. Yüzeyler ince naylon poşet ile hafifçe perdahlandı. Dış yüzey Demre kilinden hazırlanan ancak çok başarılı sonuç vermeyen çok ince tülbentten süzülen astar ile astarlandı. Biraz pürüzlü olan görünüm 950°C ısıda fırınlama sonucu yarı mat bir görünüm oluşturdu. Ancak gövde oldukça sağlam bir yapı gösterdi (s. 180 Lev. 15 Res.16).

Yeni bir deneme için ise Elmalı kil ile küçük krater çekildi. Yüzeyi Karacasu kalsine astar içine gövde kilinden ¼ oranında eklenerek astarlanıp ince plastik poşet ile perdahlandı. Ancak astarlama sırasında ürünün biraz fazla nemli olması 980°C ısıda fırınlamadan sonra parlak, pürüzsüz ve 2,5YR 6/8 light red bir astar rengi elde edilmesine rağmen bir süre sonra dış yüzeydeki astarda kavlamaya sebep oldu. Yine aynı kilden hazırlanan küçük çanak içine gövde kili eklenmiş kalkan astar ile astarlanıp, perdahlandı. 980°C da fırınladı. Astar uygulama sırasında ürün biraz daha kurumuş durumdaydı. Parlak ve 2,5YR 6/8 light red olarak gözlemlendi (s. 180 Lev. 15 Res. 18). Bu örnek sorunsuzca elde edildi. Bu sonuçlar gövde

kili ve astar uyuşmazlığının görüldüğü durumlarda, astar uygulama sırasında malzemenin nemlilik durumunun önemini göstermektedir.

Patara kanal boyundan alınan grimsi renkte kil ile tornada bir unguentarium çekildi. İşlem sırasında fazlaca su emmesi nedeniyle çok su kullanılması gerekti. Bu sebeple ince olan boynun yapılması için bir süre çamurun suyunu çekmesi beklendi. Pişme rengi ve sağlamlığı iyi görünüyor. Zaman içinde bünyede yer alan kireç parçacıkları biraz çözülmeye yol açtı. 7,YR 7/4 pink renk elde edildi (s. 180 Lev. 15 Res. 14).

5.7. Yerel Kil Denemelerine Ait Değerlendirme

On bir merkezden alınan kil örnekleri ile yapılan çeşitli deneme pişirimleri yol gösterici verilere ulaşılmasını sağlamıştır.

Öncelikle Patara'ya yakın oluşu ve deneme pişirimlerinin sonuçlarına göre önemli olan Eşen Çayı vadisi kili ile deneme pişirimi 980°C ısıda yapılmıştır. Sonuç olumlu görüldü. Torna ve kalıba basma yöntemleri kullanılarak form denemeleri yapıldı. Karacasu ve Kalkan astar uygulandı. Bu denemeler 950°C ısıda fırınladı. Ancak bu ısıda pişirim çatlamaya ve dayanıksız bir ürüne yol açtı. Daha yüksek ısıda pişen parça daha sağlam bir yapı göstermiştir. Ancak elde edilen ürün yinede çok sağlam değildir. Astar ile çok büyük uyumsuzluk gözlenmemiştir. Gövde kilinden eklenen astar uygulamaları daha başarılı olmuştur.

Renk olarak Patara yerel ürünlere yakın olan Elmalı sarı renkte pişen grimsi kil de aynı yöntemlerle denendi. Özellikle torna kullanımı Eşen kilinden daha iyi sonuç verdi. 950°C ısıda pişme sonucu oldukça hafif, sağlam bir seramik elde edildi. Ancak astarta kavlama görüldü. Astarta gövde kili eklenen bir diğer örnek iyi sonuçlandı. 980°C fırın ısı da iyi sonuç verdi. Bu ısı aralığı sağlamlık için yeterli olmuştur.

Kaş Kasaba kili ile hazırlanan formlarda bünyede var olan çok küçük kireç parçacıkları nedeni ile pul pul dökülme görüldü. Renk ve yapı olarak olumlu görülen bu kil çok ince süzgeçten süzülerek veya iyice öğütülerek yeniden denenebilir. Kalın cidarlı ürünlerde sonucun daha başarılı olacağı düşünülmektedir.

Testici Hasan kili çok ince süzgeçten geçirilerek kullanıldı. Kullanımı kolaydı. Renk ve sağlamlık olarak da olumlu sonuç verdi. 980°C fırın ayarında pişirilen ürünlerde minik kireç parçacıkları bazı dökülmelere yol açmış olsa da hamur-astar uyumu başarılı olmuştur. Kalkan ve Karacasu astar denenmiştir.

Patara kanal boyu kili tornada çalışması güç ancak pişirim sonucu sağlam bir ürün elde edilen malzemedir. Tornada hazırlanan bir unguentariumda bu özellikler gözlenmiştir. Ancak

nemli bir ortamda çözülme görülmüştür. Karadere ile % 50 oranında karıştırılarak yapılmış bir lykion daha sağlam bir yapıya sahip olmuştur.

Demre Sura kırmızı kil deneme pişirimi sonucu fazla küçülmüş bu nedenle de çok çatlayan bir yapı göstermiştir. Form denemesi için Eşen kili ile karıştırılarak kullanılmıştır. Sonuçta sağlam bir yapı elde edilmiştir.

Karadere ve Eşen killeri de yarı yarıya karıştırılarak form hazırlandı, astarsız pişirildi. Sonuç sağlam bir bünye ve iyi bir renk olarak alınmıştır. Tornada çekilen bir lykion ağız kenarı astara daldırılarak 980°C ısıda pişirilmiş ve sağlam bir ürün elde edilmiştir.

Tüm bu deneme çalışmaları, daha ince öğütülmüş, süzülmüş, uzun süre dinlendirilmiş killerle ve farklı oranlardaki karışımlarla yapılırsa daha iyi sonuçlar elde edileceği düşünülmektedir.

5.8. Yerel Örneklerin Ayağa Kaldırılması Amaçlı Kalıp hazırlama”

Orijinal Patara yerel malzemelerinden seçilen örneklerin yeniden yapımı birkaç adımda gerçekleştirildi. Öncelikle orijinal malzeme detaylı bir şekilde incelendi. Farklı merkezlerdeki benzerleri araştırılarak karşılaştırıldı. Kaide veya ağız parçası ele geçmiş seramikler, Uygun'un tez çalışmasında tamamlanabileceği belirtilen parçalarla veya benzerlerinden yola çıkılarak bütünlendi⁵³². Formların teknik çizimleri yapıldı. Bu çalışmalar sonucunda seramiklerin ebatları belirlendi. Hamur- astar renkleri de tespit edildi.

İkinci adımda antik kaynaklar ve seramik teknikleri hakkındaki yayınlardan edinilen bilgiler ışığında yapım teknikleri araştırıldı. Bazı formlar incelendiğinde, yayınların da işaret ettiği gibi kalıp yapımı oldukları görülür. Hellenistik Dönem kabartma bezekli kâseler, pi kulplu kaplar, kandil ve bazı sigillatolar kalıpla üretilen seramiklerdendir.

Tencereler tamamen tornada şekillendirildiği gibi alt kısmı yuvarlak bir kalıp ile oluşturularak üstü tornada çamur ilavesi ile tamamlanabilir.

Çanak olarak adlandırılan büyük kaplar ise çok büyük ebatları ve kalın cidarları sebebiyle kalıba basılarak yapılan formlar arasındadır.

Büyük boyutlu formlardan amphoralar ise genellikle bölümler halinde tornada çekilerek birleştirilirler. Testiler birkaç şekilde üretilirler. Büyük olanlar tornada gövde şekillendirilmesi yapıldıktan sonra çamur ilavesi ile boyun kısmı oluşturulur veya gövde ve boyun ayrı ayrı çekilerek birleştirilir. Daha küçük olanlar ise tek seferde çekilebilirler. Bunun dışındaki lykion, tabak, kupa, kâse gibi formlar ise çamur tornasında şekillendirilir.

⁵³² Uygun 2009.

5.8.1. Kabartma Bezekli Kâse Kalıbı Yapımı

Patara yerel üretim örnekler arasında yer alan Hellenistik Dönem'e ait, üç farklı bezeme taşıyan kâse kalıbı mevcuttur.

1-Palmet damga bezekli,

2-Rozet, üçgen, dikdörtgen damga bezekli,

3-Küçük palmet, rozet damgası ve uzun yaprak ile nokta bezemeleri taşıyan kâse parçalarıdır.

Eldeki orijinal seramik parçadan yola çıkılarak tamamlanmış, ebatları belirlenmiş formların ölçüleri kalıp yapımında kullanılacak kırmızı çamurun pişme küçülme oranı hesaplanarak büyütülür. Kâğıt üzerine çizilir. Kalın bir kâğıt ile iç profil çizilerek kesilir.

Kullanılacak çamur iyice yoğrulduktan sonra çamur tornasında merkeze oturtularak döndürülmeye başlanır. Tornada kalın cidarlı bir kâse formu çekilir. İç kısmın profil ölçüsü çıkartılmış orijinal kâse ile çap ve duvar yüksekliği aynı ebatlarda olan bir form elde edilir. İç yüzey aletler yardımı ile pürüzsüz hale getirilir. Çamurun nemini çekmesi için bir süre beklenir. Torna döndürülerek iç yüzeyin tabanında, ayağı oluşturacak kısma aletler yardımı ile derinlik verilerek oturma zemini oluşturulur. Kabartma bezekli kâsenin ağız kenarı yiv ile ayrılmış ise tornadan alınmadan bu kısım da belirlenir. Tornadan kesilip alınan kâse deri sertliğine ulaşıncaya kadar bekletildikten sonra tornada merkeze ters olarak yerleştirilir. Uygun aletler ile çömlekçilikte "Dip Alma" olarak adlandırılan kaide bölümü düzeltilerek oluşturulur.

Kolayca işlenebilecek hale gelen kalıp damgalar ve gerektiğinde kazıma kullanılarak bezenir. Bu aşamada çamurun işlenme zamanı çok önemlidir. Erken çalışma damgaların çok derin ve bozuk olması yanı sıra kâse formunun çarpılmasına da sebep olabilir. Geç kalındığında ise yeterince etki sağlanamaz. Uygulama gücü de önemli bir faktördür. Bu aşamada deneyim ve örnek parçanın iyi gözlenmesi önemli bir noktadır. Hazırlanan kalıp iyice kuruduktan sonra fırınlanır. Kırmızı çamur için pişme sıcaklığı olarak 950°C yeterlidir. Bu işlemden sonra kalıp kullanımına hazırdır (s. 181 Lev. 16 Res. 19- 21).

Damga Mühür Yapımı

Bu kâse kalıplarının hazırlanması için gerekli olan damga mühürlerinin yapımı için orijinal malzemeden çamur yardımı ile alınan örnekler detaylı şekilde incelendi. Bu çamur örneklere alçı dökülerek model elde edildi. Büyüteç yardımı ile aşınmış kısımlardaki detaylar düzeltildi. Model üzerine ayırıcı olarak sıvı arap sabunu uygulandı. Etrafı çamurla çevrilerek alçı

döküldü. Elde edilen damga mühürün kenarlarındaki fazlalıklar alınarak, rahatça tutulabilmesi için üst kısım şekillendirildi.

Antik dönemde de damgalar benzer şekilde oluşturulurdu. Çamur veya tahtadan yapılırlardı. Bazen metal bir kâse veya diğer bir megara kalıptan direk olarak kalıp alınarak bazı detaylar elle düzeltilirdi. Bu işlem devam eden bir küçülme ve detay kaybına sebep olurdu. Bu nedenle seramikçinin daha iyi sonuç almak için daha fazla bastırarak damga uygulaması ise derin ancak özensiz işçiliğe sebep olurdu⁵³³. Alçımın yanı sıra çamurdan yapılan damga mühürler fırınlanarak kullanıma hazırlanırdı. Bu nedenle bazı damga mühürler de çamurdan üretilerek fırınılandı (s. 180 Lev. 15 Res. 15).

5.8.1.1. Kabartma Bezekli Kâselerin Yapımı (Kat. No: 4-6)

İyice yoğrulmuş tercihen kırmızı kil düz bir zeminde merdane yardımı ile yaklaşık 1cm kalınlığında açılır. Yüzey bir sistre ile iyice düzeltildikten sonra kalıbın içine kırılıp kırılmamasına dikkat edilerek yerleştirilir. Ağız kenarı kalıptan daha yüksek bırakılır. Antik dönemde de bu şekilde yapılır ve ağız yüksekliği isteğe göre belirlenirdi. Çamur bütün iç yüzeyde iyice bastırılarak bezemenin tam anlamı ile çıkması sağlanır. Oval dönüşlü bir sistre ile fazlası alındıktan sonra kalıp torna üzerinde merkezlenir. Birkaç parça çamur ile merkeze sabitlenen kalıp döndürülür. Değişik uçlara sahip kazıma ve düzeltme aletleri ile iç yüzeydeki fazla çamur alınır, aynı zamanda tüm yüzeyde eşit kalınlık sağlanır. Zaman zaman ince bir iğne ile çamur kalınlığı ölçülür. Cidar kalınlığı 3-4mm oluncaya kadar işlem sürdürülür. Ağız kenarı ıslak bir sünger yardımı ile yuvarlanır. Tornadan alınarak çamur kalıptan ayrılınca kadar bekletilir. Daha sonra kalıp düz bir zemin üzerine ters çevrilir. Ağız kenarı kalıptan daha yüksekte bitirildiği için bu kısımda düzeltme gerekli olur. Tahtadan yapılmış yassı uçlu seramik aletleri ile bu kısımdaki pürüzler düzeltilir. Kâse deri sertliğine ulaşınca bezemeli kısım ince bir plastik poşet ile iç yüzey ise uygun bir tahta kaşık ile biraz perdahlanır. Yüzeyin bu şekilde düzgünleştirilmesi astar uygulamasına yardımcı olmaktadır (s. 182 Lev. 17 Res. 22-23; s. 183 Lev. 18 Res. 24;). Bitmiş örnekler için bkz.; s. 199 Lev. 34 Res 56; s. 200 Lev. 35 Res. 57, 58.

5.8.2. Pi Kulplu Kâse ve Terra Sigillata Kalıpları Yapımı

Bu kalıpların hazırlanışı biraz farklılık gösterir. Kabartma bezekli kâse kalıbında olduğu gibi orijinal malzemenin ağız çapı, yükseklik ve taban çapı gibi gerekli ölçüler tespit edilir.

⁵³³ Rotroff 1983, s. 4.

Hazırlanmış olan çizimden dış hatların profili kesilerek çıkarılır. İstenilen kap modeli, hazırlanan çamur ile yardımcı aletler kullanılarak tornada baş aşağı şekilde içi dolu olarak oluşturulur. Üzerine ince bir tabaka alçı dökülür. Alçı sertleştiğinde içte yer alan çamur model çıkarılır. Patlatma kalıbı olarak adlandırılan bu alçının içine ayrıştırıcı olarak sıvı sabun uygulanır. Ancak modelin düzgün bir şekilde elde edilebilmesi için köpük kalmamasına dikkat etmek gerekir. Düz bir zemine yerleştirilen patlatma kalıbı hazırlanan alçı ile doldurulur. İyice sertleştikten sonra dıştaki alçı kırılarak uzaklaştırılır. Elde edilen alçı modelin üzerinde varsa pürüzler giderilir. Yüzeydeki açılar incelenerek kaç parçadan oluşacak bir kalıp gerektiğine karar verilir. Çünkü tek bir parça kalıptan değişik açılara sahip kâseyi çıkarmak mümkün olmaz. Seramik tekniklerinde yer alan kalıp hazırlama teknikleri kullanılarak alçı kalıp hazırlanır. Kullanımdan önce alçı kalıbın yeterince kurumması gereklidir. Pi kulplu kaplar ve çanaklar için tek parça kalıp hazırlanır. Ancak sigillata kâse ve tabaklar için yüzeylerindeki farklı açılar sebebiyle birden fazla parçalı kalıplar üretilir. (s. 183 Lev. 18 Res. 25; s. 184 Lev. 19 Res. 26; s. 185 Lev. 20 Res. 29). Oluşturulan kalıp ile sulu çamur ile döküm alınarak veya yumuşak çamur sıvanarak form elde edilebilir.

5.8.2.1. Pi Kulplu Kâse Yapımı (Kat. No: 2- 4)

Sulu çamur ile döküm almak için kullanılacak kil su eklenerek boza kıvamına getirilir. Pürüzsüz bir görünüm alması için iyice karıştırılır. Gerekirse ince bir süzgeçten süzülebilir. Döküm yöntemi istenilen kalınlıkta cidar oluşturmada kolaylık sağlar.

Pi kulplu kâse kalıbının içi sulu çamur ile tamamen doldurulur. Alçının kil içindeki suyu emmesi takip edilir. Kalıp iç yüzeyinde yapışan çamur kalınlığı 3-4mm.ye ulaştığında fazla çamur boşaltılır. Kalıp bir süre baş aşağı bekletilir. İyice süzüldükten sonra çevrilir. Kırmızı çamur ile yapılan uygulamalarda bazen iç yüzeyin bazı noktalarında fazladan çamur birikebilir. Tornada merkezlenerek bu fazlalıklar aletler yardımı ile alınarak iç yüzey düzeltilir. Çamur kalıptan kolayca ayrılınca kadar beklenir. Bu aşamanın dikkatli takip edilmesi gerekir. Çünkü fazla bekletme bazen kalıp içinde kasmalara sebep olur ve ürün çatlar. Kalıptan çıkarılan kâse bir süre düz bir zeminde bekletilir. Bozulmadan işlenebilir hale geldiğinde düzeltilmesi gerekli yerler gözden geçirilir. Ağız kenarı rötuşlanır ve ıslak sünger ile yuvarlanır. Ancak tabanda yer alan palmet damgası ve kurbağa rölyefi ürün kalıptan alınmadan uygulanmalıdır. Aksi takdirde çok ince olan cidarda kırılma ve bozulma yaşanır. Hazırlanan kulplar deri sertliğindeki kaba eklenmelidir. Kulpları hazırlamak için bir parça iyi yoğrulmuş çamur ile düz bir zeminde parmak kalınlığında yuvarlak şerit hazırlanır. Pi şeklinde kıvrılarak bir süre bekletilir. Bir miktar sulu çamur yardımı ile kâse gövdesinde

uygun noktalara yapıştırılır. Kap ve kulp çamuru aynı kıvamda olmalıdır. Aksi takdirde yapıştırma başarılı olmaz. Uygulama sonrası veya pişme sırasında ayrılabilir. Hazırlanan kap deri sertliğine gelince astarlanır (s. 184 Lev. 19 Res. 26). Bitmiş örnek için bkz.; s. 199 Lev. 34 Res. 55.

5.8.2.2. Terra Sigillata Kâse (Kat. No: 18-19) ve Tabak (Kat. No:28) Yapımı

Sigillata kâse ve tabak da aynı şekilde oluşturulur. Döküm alınıp fazla çamur boşaltıldıktan sonra torna üzerinde merkeze sabitlenerek iç yüzeydeki pürüzler bazı yardımcı aletlerle düzeltilir. Kalıptan ayrılacak kıvama geldiğinde kâse kalıptan çıkarılır. Deri sertliğine gelinceye kadar bekletilir. Bu aşamada ağız kenarı ıslak sünger ile düzeltilir. Yüzeyler biraz perdahlanır. Bu işlem başarılı bir astarlama için gereklidir.

Bu kalıplara yumuşak çamur sıvanarak veya düzgün plaka şeklinde açılmış çamur basılarak da üretim yapılabilir. Bu şekilde çamurla sıvanmış kalıp tornada merkeze yerleştirilir. İç yüzeyi aletlerle kazınarak düzgün, eşit kalınlıkta cidarı olan bir kap haline getirilir. Deri sertliğinde kalıptan alınır. En son işlem astar uygulamasıdır (s. 185 Lev. 20 Res. 28; s. 186 Lev. 21 Res. 30). Bitirilmiş işler için bkz.; s. 203 Lev. 38 Res. 68; s. 204 Lev. 39 Res. 73.

5.9. Çamur Tornasında Form Oluşturma

Antik dönemde yuvarlak formların çoğunluğu tornada şekillendirilirdi. Deneyimli bir çömlekçi için kolay ve özgür bir yaratım aracı olan çamur tornasında lykion, unguentarium, testi, amphora, tencere ve her ebattaki kâse, tabak ve kupalar üretilirdi.

Seramik yapım tekniği bölümünde detaylıca anlatılan tornada üretim deneyim ve çalışma ile geliştirilir. Bu teknikte çamurun kalitesi, iyi yoğrulması ve tornaya uygunluğu ustalıklarla el ele gider.

Tez konusunda yer alan amphora, lykion, unguentarium, tabak, kâse, kupa, testi, krater kâse altlık ve tencerenin üst kısmı tornada yapılmış seramiklerdir.

5.9.1.Khios Amphora Yapımı (Kat. No:1)

Antik Dönem’de çok kullanılan ve farklı tipolojilerde çok sayıda üretilen amphoralar büyük formlar olmaları sebebiyle, genellikle gövde iki parça ve ağız ayrı çekilerek sonradan

ekleme yoluyla üretilirler⁵³⁴. Bazı durumlarda ise gövdenin bir kısmı tornada çekildikten sonra üst kısma bant şeklindeki çamur ilavesi ile devam ettirilerek form tamamlanır.

Yaklaşık 70cm yükseklik ve gövdenin en geniş yeri 32cm çapında olan kios amphora örneği de bu yolla üretilmiştir. Öncelikle örneğin bire bir ölçüleri kâğıt üzerine aktarılır. Boyun ve ağız kısmı hariç tutularak gövde iki parçaya ayrılarak ölçü belirlendi. Ancak denemeler sonucu oldukça büyük ve geniş çaptaki parçaları tek bir torna kullanarak üretmenin belli bir kıvama kadar torna üzerinde bekleterek kenara almanın ve son parçayı oluşturarak birleştirmenin güçlüğü görüldü. Bu nedenle gövde üç parçada çekilmiştir. Antik dönemde seri üretim yapan atölyelerde aynı anda birkaç kişinin farklı parçaları üreterek birleştirmeleri olasıdır. Bu şekilde daha hızlı çalışılabilir.

Öncelikle düğme tutamaklı alt parça geniş kısım altta düğme tutamakla sonlanacak şekilde çekilerek bozulmayacak kıvama geldiğinde tornadan kesilip alınır. Plastik poşet ile sarılarak kuruması önlenir. Daha sonra gövdenin orta bölümü çekilerek kesilerek alınır ve aynı şekilde sarılır. En son üst kısım baş aşağı şekilde çekilir. Tornada üst kısma eklenecek parçaları taşıyabilecek kıvama gelinceye kadar beklenir. Parçaların eklenişinde hep yapıldığı gibi üst kısım çentiklenir, balçık sürülür ve dikkatlice orta parça birleştirilir. Ek yeri tahtadan yapılmış aletler ile iyice düzeltilir. Torna yavaş ve dikkatlice döndürülerek düzgünlük kontrol edilir. Amphoranın alt kısmı da bu şekilde eklenir. Ek yeri bazı aletler kullanılarak düzeltilir. Bu şekilde bir süre daha bekleyen amphora daha sonra kesme teli ile dikkatlice kesilerek bir kova içine düğme tutamak ezilmeyecek şekilde desteklenerek dik yerleştirilir. Bu arada tornada boyun ve ağız kısmı çekilir. İki parça aynı kıvama geldiği zaman birleştirilerek ek yeri ve varsa gövde üzerindeki bazı detaylar düzeltilerek kulp eklenmesi için bekletilir.

Kulpları yapmak için iyice yoğrulmuş ve düz bir zeminde iki el ile kalın ve yuvarlak forma getirilen çamur üst kısmından sol el ile tutulur. Bolca ıslatılan sağ el ile yavaş yavaş aşağıya doğru çekilir. Her seferinde el tekrar ıslatılır ve kulpun çekilme işlemi aceleye getirilmez. Aksi halde kalınlık farkları veya kopmalar meydana gelebilir. İstenilen kalınlık ve uzunluk elde edilince düz bir zeminde bir süre bekletilir. Belli bir kıvama geldiği zaman şekil verilerek gövde hamurunun kıvamına gelmesi beklenir. Amphoraya ekleneceği noktalar belirlenerek çentiklenir, balçıkla yumuşatılır ve eklenerek bağlantı noktaları düzeltilir. Hafifçe plastik poşete sarılarak aniden kuruması önlenerek astarlama için bekletilir.

Bu çalışma için üretilen amphora astarsızdır. Yalnızca gövde kilinin sulandırılarak sürüldüğü “örtü sıva” ile kaplanmıştır. Ağız kenarında ise ince bir kat kırmızı firnis ile kulpların gövdeye birleşim yerinde iki sıra çember bezeme taşımaktadır (s. 186 Lev. 21 Res. 31; s. 187 Lev. 22 Res. 32). Bitmiş amphora için bkz.; s. 199 Lev 34 Res. 54.

⁵³⁴ Schreiber 1999, s. 204- 207.

5. 9. 2.Unguentarium Yapımı (Kat. No: 7)

Yerel üretimler arasında en özgün formlardan olan unguentariumlar torna üretimi seramiklerdendir. Ancak kaba görünümleri yanında yapımları ustalık gerektirir. Tornada merkeze getirilen kil topağının ortası tabandan 2-3cm yüksekliğe kadar oyularak bir silindir oluşturulur. Ovoid şekle sahip gövdeyi meydana getirebilmek için sol elin parmakları ile yavaş yavaş içten dışa doğru itilirken, dıştaki elin parmakları ile desteklenir. Bu formun güçlüğü küçük bir kaide üzerinde önce dışa açılan sonrada tekrar daralan yumurtamsı gövdenin ince uzun bir boyunla devam etmesidir. Ara vermeden boynu da şekillendirerek formu tamamlamak deneyimle mümkündür. Çökme riskini ortadan kaldırmak için ise alt gövde tamamlandıktan sonra boyun kısmını şekillendirmeden önce bir süre beklenebilir. Bu ara verme çalışma sırasında ellerin sıkça su ile ıslatılması sebebiyle yumuşayan çamurun çekmesini sağlar. Bu da boynun daha emniyetle yükseltilmesine olanak verir. Ağız bitişi bu kısmın dışa biraz çıkıntı yapması ile tamamlanır. Astar kullanılmayan form kesilerek tornadan alınarak kurumaya bırakılır (s. 187 Lev. 22 Res. 33). Pişirilmiş örnek için bkz.; s. 200 Lev. 35 Res. 59.

5.9.3. Lykion Yapımı (Kat. No: 8- 9- 10)

Küçük merhem kapları olan bu minik formları oluşturmak için iyi yoğrulmuş küçük bir kil topağı tornada olabildiğince merkeze yerleştirilir. Parmakları bükülmüş bir el çamuru kavarken diğer el hafifçe onun üzerine yerleştirilir. Torna hızlıca dönerken çamur aşağıya ve çömlek ustasının gövdesine doğru fazla sarsmadan çekilir. Bu uygulamada eller hızlı ve sık hareket ettirilmez. Aksi takdirde çamur hemen merkezden çıkar. Merkezlenen kilin ortası formun çok küçük olan iç haznesini oluşturmak için, sabit tutulan sol el başparmağının yardımı ile çok az delinir. Bu arada diğer elin parmakları ile çamur dıştan desteklenerek şekillendirilir. Bu uygulamalar sırasında el sık sık su ile ıslatılarak çamurun kayganlığı sağlanır. Lykionun tipine, alt ve üst gövdenin eşit veya farklı oluşuna göre form oluşturulur. Gerekirse bazı şekillendirme aletlerinden yararlanır. Kısa olan ağız kısmı da dikkatlice düzeltilerek form tamamlanır. Alt tarafı kesme teli ile kesilerek alınır, kuruması için bekletilir. Bazı krem kaplarında gövdenin üst yarısı ve ağız kısmı astarlıdır. Bunun için deri sertliğine gelen form dip kısmından tutularak astara daldırılır (s. 188 Lev. 23 Res. 34). Lykion örnekler için bkz.; s. 201 Lev. 36 Res. 60- 62.

5.9.4. İçe Dönük Ağzlı Kâse 1 (Kat. No: 11)

Ağız apı 6, yükseklik 2,5 ve taban çapı 4cm.olan bu küçük kase için tornada daha az bir çamur kullanılır. Çok sayıda aynı ebatta üretim yapıldığı durumlarda ise büyük bir çamur kütlesi tornada merkeze getirilerek üst kısmından şekillendirilerek alınır. Vakit kaybetmeden diğer bir kâsenin üretimine geçilir. İnce cidarlı ve küçük olması sebebiyle daha titiz bir çalışma gerektirir. Taban kısmında biraz kalınlık bırakılarak kesilen kâse şeklini kaybetmeden işlenebilecek duruma geldiği zaman baş aşağı tornaya yerleştirilerek dip alma işlemi gerçekleştirilir. Yüzeydeki pürüzler giderilir. Deri sertliğine ulaşıncâ astarlanır (s. 188 Lev. 23 Res. 35). Pişmiş örnek için bkz.; s. 201 Lev. 36 Res. 63.

5.9.5. İçe Dönük Ağzlı Kâse 2 (Kat. No: 12- 13)

Kırmızı astarlı kaplardan küçük halka kaideli, Ağza doğru konik bir şekilde dışa açılarak yükselen ve ağız kenarına dik duvarla ulaşan bu kâse de torna üretimidir. Ölçüleri yükseklik 6,3, ağız çapı 20 ve taban çapı 4,5cm olarak belirlenen kâse için tornada üretimin ilk adımları takip edilerek başlanır. Çamurun hızlıca atılarak yapıştırıldığı torna zemini ise daima kuru olmalıdır. Kaidenin küçük olması sebebiyle başparmak yardımı ile ortası delinen çamurun çapı dar tutulmalıdır. Duvarlar yükseltilirken sağ elin bükülmüş işaret parmağı ile dıştan, diğer elin hafifçe bükük parmakları ile içten tutulan çamur parmaklar arasında sıkıştırılarak yukarı doğru çekilir. Titiz bir çalışma ve ellerin titrememesi gereken bu uygulamalarda dirsekler bacaklara dayanarak sabitlik sağlanabilir. Gövde gereken yüksekliğe ulaştığında torna yavaş döndürülerek çamur dışa doğru çekilerek açılır. İstenen ap elde edildiğinde çamur içten ve dıştan parmakların yardımı ile desteklenerek dik duruma getirilir. Ağız kenarı ıslak sünger ile yuvarlatılarak tamamlanır. Kesilerek alınan kap şekli bozulmayacak duruma gelince dip alınır ve astar için hazırlanır (s. 189 Lev. 24 Res. 36). Pişmiş örnek için bkz.; s. 201 Lev 36 Res. 64.

5.9.6. İçe Dönük Ağzlı Tabak 1 (Kat No: 14) ve Dikey dudaklı Tabak (Kat. No: 15)

Ağız apı 19, yükseklik 3 ve taban çapı 14cm olan ve düztaban yapına sahip bu tabak için büyükçe bir kil topağı kullanılır. Merkezlenen konik formdaki çamur sağ el ile desteklenirken sol el ayası ile sabit ve belli bir güçle aşağı doğru bastırılarak taban çapı kadar yasılır. Bu aşamada ortası ukurlaştırılmaya başlanır. Kenara doğru inceltilen duvar yapısı bir sonraki aşamada yukarı doğru yükseltilirken tornanın dönüşü yavaş olmalıdır. Taban kısmına ise

parmaklar ile dikkatlice baskı uygulanmalıdır. Bu işlem çamurun içinde hava keseciklerinin kalma ihtimalini önlemek içindir. Bu aşamada bir iğne yardımı ile tabandaki çamur kalınlığı ölçülerek gerekli kalınlık tespit edilir. Çok derin olmayan tabağın yapımında dikkat edilecek diğer bir nokta ise ağzın içe dönük ve cidarının ince olmasıdır. Hazırlanan tabak bir süre tornada bekletildikten sonra kesme teli ile alınır. Biraz çektikten sonra baş aşağı tornaya tespit edilerek tabanda ve varsa duvar yapısında gerekli düzeltmeler yapılır (s.189 Lev. 24 Res. 37). İçe dönük ağızlı tabak için bitmiş örnek bkz.; s. 202 Lev. 37 Res. 65. Katalog numarası 16 olan kalın cidarlı tabak da aynı yöntemle üretilir (s.190 Lev. 25 Res. 38). Kalın cidarlı pişmiş tabak örneği için bkz.; s. 202 Lev. 37 Res. 66.

5.9.7. Konik Küçük Terra Sigillata Kâse (Kat No: 16)

Yüksekliği 4,5cm ağız çapı 11cm.taban çapı 4,3cm.olan bu sigillata kâse tornada üretilir. Literatürde kalıpla yapıldıkları bilgisi bulunan keskin dönüşlü düzgün kaplardan olan bu örnek biraz titiz çalışma ve gerekli düzeltmelerle torna yardımı ile hazırlandı. Bu çalışma bize bazı sigillataların bu yöntemle de üretilebileceğini göstermiştir. Tornanın ortasına hızlıca atılarak sabitlenen çamur, torna döndürülürken ellerin desteği ile merkezlenir. Sık sık su ile ıslatılan ellerle yukarı aşağı sıkıştırılarak yükseltip alçaltılan çamurun ortası başparmak yardımı ile delinir. Tabanda yeterli kalınlıkta çamur kaldığı kontrol edildikten sonra duvarı yükseltilir. Bu arada kâse gövdesinin konik gidişini elde edebilmek için ara ara dışa doğru çekilir. Kâsenin çapı gereken ölçülere ulaştığında, dik devam eden ağza yakın bölümünü oluşturmak için içten ve dıştan iki elin parmakları arasında dik tutularak tornanın yavaşça dönmesi sağlanır. Cidar inceliği de kontrol edildikten sonra ağız kenarı ıslak sünger yardımı ile düzeltilir. Tamamlanan kâse kesme teli ile alınarak dip alma⁵³⁵ işlemi için bir süre kenarda bekletilir. Bozulmayacak ancak şekillendirilebilecek kıvama gelen kâse tornada merkeze baş aşağı yerleştirilir ve birkaç parça çamur ile merkeze sabitlenir. Keskin, metal uçlu seramik aletleri ile oturma zemini şekillendirilir. Bu aşamada ince bir plastik poşet ile torna dönmeye devam ederken perdahlanır. Elde edilen düzgün, pürüzsüz yüzey astar uygulamasında başarıyı artırır. Kâse astar uygulamasından sonra kurumaya bırakılır (s. 191 Lev. 26 Res. 39). Pişirilmiş örnek için bkz.; s. 202 Lev. 37 Res. 67.

⁵³⁵ Sır ayağı denilen oturma zeminin oluşturulması işlemi, bkz.: Warshaw, The Complete Practical Potter 2007, s. 136, 142.

5.9.8. Dışa Taşkın Dudaklı Kâse (Kat No: 19- 20-21)

Yüksekliği 4,4, ağız çapı 12 ve taban çapı 4 cm. olan bu küçük kâse tornada kırmızı kil kullanılarak üretildi. Merkezlenen kil topağının ortası açılarak kenara doğru çekilir. Yayvan bir form elde edilir. Gereken büyüklüğe ulaşılmaya kadar sık sık ölçü alınır. Cidar kalınlığı 0,5cm kadar olan kâsenin ağız kenarı 2cm kadar dışa açılmaktadır. Bunun için kâse çekilirken ağız kenarı fazla inceltilmez. Çünkü torna döndürülürken kâsenin bu kısmı bir el ile dıştan diğeri ile içten tutularak dışa doğru yasıtılır. Bu uygulama sırasında ağız kenarının cidarı incelerken diğer kısımlarla eşitlenir. Tamamlanan formda ağız kenarı ıslak sünger ile düzeltilir. Kesilerek alınan kâse deri serliğine ulaştığında baş aşağı tornaya yerleştirilerek düztaban yapısı düzeltilir. Dış yüzeyde gereken rötuşlar yapılır. Astarlama uygulaması için hazır hale gelir. Bu formun halka kaide yapısı taşıyan bir başak örneği de yapılmıştır (s. 191 Lev. 26 Res. 40). Bitmiş örnek için bkz.; s. 203 Lev.38 Res. 69.

5.9.9. Yuvarlak Gövdeli Kâse (Kat No: 22- 23)

Yükseklik 7, ağız çapı 11cm ve taban çapı 4,2cm ölçülerinde olan bu kâse için merkezlenmiş sıkıştırılarak hava kesecikleri yok edilmiş kilin çapı çok geniş olamamalıdır. Ortası açılan kilin duvarları iki elin desteği ile yükseltilirken torna yavaş döndürülmelidir. Aksi halde çamur kolayca merkezden çıkabilir. Bu aşamada kil sol el ile desteklenirken sağ el dört parmağı ile ağız çapı yavaş yavaş genişletilir. Gövdede gözlenen dışbükey yapı için de sağ el ile dıştan desteklenirken sol elin parmakları ile içten dışa baskı uygulanır. Dikkatlice gerçekleştirilen bu aşamalar formun yapısı gözlenerek oluşturulmaya çalışılır. Ağız kenarında yer alan yiv ise son aşamada sağ el parmakları ile dıştan desteklenen ağız kenarının üstüne sol el başparmağın tırnağı ile baskı uygulanarak oluşturulur. Bu uygulama için ince uçlu tahta seramik aletlerinden de yararlanır. Kaidesi küçük olan bu kâsenin alt kısmı tornadan alınmadan biraz düzeltilebilir. Ancak uygun sertliğe ulaşan kabın dip alma işlemi sırasında uygun aletler yardımı ile şekillendirilmesi sonucu istenen kaide yapısı elde edilir (s. 292 Lev. 27 Res. 41). Hazırlanmış örnek için bkz.; s. 203 Lev.38 Res. 70.

5.9.10. Dışa Dönük Dudaklı Kâse (Kat No: 24- 25)

Yükseklik 7,5, ağız çapı 13 ve taban çapı 4,5cm ebatlarındaki kâsenin tornada üretimi de uygun miktarda iyi yoğrulmuş kil topağının merkezlenmesi ile başlar. Silindirik bir form verilen çamurun ortası bir elin desteği ve diğer elin başparmağı yardımı ile oyulmaya başlanır.

Taban çapının kk olması sebebiyle orta çok genişletilmez. Torna yavaşlatılır. Sağ elin işaret parmağı kıvrılarak dıştan desteklenirken içten sol elin 3-4 parmağı ile baskı uygulanarak çamur yukarı çekilir. İşlem gereken ykseklige ulaşılıncaya kadar dikkatlice uygulanır. Dışbükey gövdeyi oluşturmak için sol elin parmakları ile içten dışa baskı uygulanır. Bu aşamada ağız kenarı dışa açılacağı için fazla inceltilmez. Aksi halde parmaklar arasında bu kısım dışa açılırken gerekenden çok incelir. İstenilen ölçülere ulaşıldığında kesilip alınan kâse, dip alma işleminden sonra el veya bir ince poşet ile ovularak astara hazırlanır (s. 192 Lev. 27 Res. 42). Bitmiş rnek için bkz.; s. 204 Lev. 39 Res. 71.

5.9.11. İnce Cidarlı Maşrapa / Kupa (Kat No: 26- 27)

Yksekligi 8,4, ağız çapı 10 ve taban çapı 4,5cm ölçülerindeki ince cidarlı kupa da dışa dönük dudaklı kâse ile ayni şekilde üretilir. Dikkat edilmesi gereken nokta duvarın inceltilerek yükseltilmesi ve bu arada dışbükey yapının oluşturulmasıdır. Özellikle ağız kenarında 3mmyi geçmeyen bir yapı gözlenir. Kesme teli ile tornadan alınan kupanın düztaban yapısı tornada dzletilir. Kupanın yüzeyi bu aşamada ince bir poşet ile perdahlınırsa başarılı bir astar uygulaması elde edilir (s. 193 Lev. 28 Res. 43). Bitmiş rnek için bkz.; s. 204 Lev. 39 Res 72.

5.9.12. Ağız Keskin Dönüşlü Terra Sigillata Tabak (Kat. No: 29)

Ağız apı 16, yseklik 3,1 ve taban çapı 8cm olarak belirlenen bu kap düztabanlı, ağızı ie dönük yapısı olan tabak ile çok yakındır. Fark ağzın keskince ie dönmesi ve halka kaide yapısıdır. Tornada merkezlenerek konik bir yapı oluşturulan çamur, sağ el ile dıştan desteklenerek sol el ayası ile sabit ve belli bir baskı uygulanarak kaide çapına yakın ölçülerde genişletilir. Ortası istenen çapta açılan çamur duvarı gereken kadar yükseltilir. Yaklaşık yarım santim kadar ie dönük olan ağız kısmını oluşturmak için yavaş dönen tornada sol el işaret parmağı ile iten desteklenirken sağ el işaret veya başparmak ile dıştan içe baskı uygulanır. Dıştan keskin görünüşü vermek için metal bir kazıyı ile dzletilir. Farklı bir taban yapısı olması sebebiyle bu kısım biraz kalın bırakılarak tornadan kesilip alınır. Uygun kıvama gelen tabak baş aşağı tornaya merkezlenir. Keskin uçlu aletler ile halka kaide şekillendirilir. Bu tabaktaki fark kaidenin bitimiyle duvarın yukarı doğru devam etmeyip düz bir şekilde devam ettikten sonra keskince yukarı dönmesidir. Bu keskinliği verebilmek için bazı seramik aletlerinden yararlanılır. Yüzey ıslak süngerle silinerek biraz perdahlanır astarlama için hazırlanır (s. 193 Lev. 28 Res. 44). Bitmiş rnek için bkz.; s. 205 Lev. 40 Res. 74.

5.9.13. Derin Tabak (Kat No: 30 -31)

Yükseklik 6, ağız çapı 22 ve taban çapı 14 olan ağız kenarı biraz kalın halka kaideli bu tabak tornada üretimin aşamaları takip edilerek üretilir. Merkeze yerleştirilerek sabitlenen çamur topağına konik bir şekil verildikten sonra el ayası ile baskı uygulanarak geniş bir çap oluşturulur. Dikkatlice ortası oyularak gereken çap elde edilince torna yavaşlatılır. İki elin desteği ile duvar kısmı yükseltilir. Bu arada sol el ile desteklenerek sağ el ile yavaş yavaş dışa doğru çekilerek ağız çapı genişletilir. Ağız kenarındaki kalın yapıyı kaybetmemek için bu kısmın çok incelmemesine dikkat edilmelidir. Gereken ebatlara ulaşan tabağın taban kısmı çeki tahtası yardımı ile düzgün bir hale getirilir. Dudak kenarının hemen altında yer alan yivler torna dönerken sol el ile içten desteklenirken sağ elin parmak uçlarının gövdeye baskı uygulanmasıyla oluşturulur. Hazır olan ürün hemen kesilip alınmaz. Formun yuvarlaklığı bozular. Çamurun biraz çekmesi beklenir. Daha sonra baş aşağı olarak tornaya tespit edilen kabın kaidesi şekillendirilir ve astar uygulamasına hazır hale getirilir (s. 194 Lev. 29 Res. 45). Bitmiş örnek için bkz.; s. 205 Lev. 40 Res. 75.

5.9.14. Krater Kâse 1 (Kat No: 32- 33)

Seçilmiş örnekler arasında bir küçük bir de büyük krater bulunmaktadır. Küçük kraterin yüksekliği 13cm, ağız çapı 16cm ve taban çapı 7,5cmdir. Bu form tornada tek seferde çekilmiştir. İyice yoğrulmuş iki elin kavrayacağı büyüklükte kil topağı tornada merkezlenir. Hızla döndürülürken ellerle sıkıştırılan çamur yukarı aşağı hareket ettirilir. Kâsenin taban çapından biraz geniş hale gelen silindirik çamurun merkezi başparmak yardımı ile delinir. Tabanda birkaç santimlik çamur kalınlığı kalıncaya kadar bastırılır. Öncelikle çamur kalın duvarlı ve gereken yüksekliğe ulaşmış silindirik bir form haline getirilir. Daha sonra içten sol el ile dışa baskı uygulanarak bombe sağlanırken duvar cidarı da incelir. Bu arada sağ el parmakları ile dıştan desteklenir. Bu aşamalarda çamur açılırken merkezden çıkmaması için torna her zaman yavaş döndürülür. Duvar cidarı gereken kalınlıkta elde edildikten ve gereken yüksekliğe ulaşıldığında ağız kısmında biraz kalın bırakılmış çamur formun gidişine göre önce biraz içeri, sonra ise dışa açılır. Ağız kenarı keskin bitişli ve üzeri yivlidir. Seramik aletleri yardımı ile bu kısım düzeltilebilir. Form çekmesi için torna üzerinde biraz dinlendirilir. Daha sonra gövde üst kısmına rulet yardımı ile torna döndürülerek bezeme uygulanır. Genellikle tornada yapılan formların tabana yakın kısmı biraz kaba olur. Tornadan almadan önce bu kısım kesici aletler yardımı ile biraz alınarak düzeltilir. Bir süre kenarda bekletilen form tornaya baş aşağı yerleştirilip merkezlenir. Birkaç parça çamur yardımı ile

sabitlenerek dip alma işlemi uygulanır. Bu aşamada torna döndürülerek ince bir poşet yardımı ile perdahlanan form astarlama için deri sertliğine kadar bekletilir (s. 194 Lev. 29 Res. 46). Bitmiş örnek için bkz.; s. 205 Lev.40 Res. 76.

Rulet Hazırlanması

Kaynaklarda, krater kâselerin üzerinde görülen rulet bezemesi için gereken ruletlerin nasıl hazırlandığına dair bilgiye ulaşamadı. Bir kap parçası üzerinde yer alan rulet bezemesi incelenerek bir çözüm üretildi. Bunu elde etmek için halka şeklinde yaklaşık 3cm.çapında iç kısmı olan, kalınca bir çamur halkasının iç yüzeyine sivri uçlu bir alet yardımı ile rulet çıkıntılarına benzer oyuklar yapıldı, düzeltildi. Halkanın içine alçı döküldü. Alçıyı çevreleyen çamur alındığında dış yüzeyinde rulet bezemesini oluşturacak çıkıntılar olan disk elde edildi. İnce uçlu aletler yardımı ile gerekli düzeltmeler yapılarak diskin ortası delindi. Bu kısımdan geçirilen tele bir tahta sap eklendi. Bu sap ruletin seramik gövde üzerinde yuvarlanarak bezemenin oluşturulmasına yardımcı olmaktadır (s. 180 Lev. 15 Res.15).

5.9.15 Krater Kâse 2 (Kat No: 34- 35)

Yüksekliği 16cm, ağız çapı 22cm ve taban çapı 11,5cm olan büyük krater iki parçadan meydana gelmiştir. Antik dönemde de büyük ebada sahip kraterler bu yöntemle hazırlanırdı⁵³⁶. Seçilmiş örnek çok büyük olmamakla birlikte sözü edilen üretim yöntemini uygulamak için uygun bir formdur.

Kâğıda ölçülü çizimi aktarılmış form üzerinde iki parçanın eklenecek uygun noktası belirlenerek ölçüler çıkarılır. Tornada kraterin önce üst parçası çekilmelidir. Çünkü bu kısım kesilip kenarda bekletilirken diğer parça hazırlanır ve üst parça eklenerek tornada gereken düzeltmeler yapılır. Oldukça büyük çamur topağı tornada merkeze atılarak yerleştirilir. Torna döndürülürken merkezlenen kilin ortası tabana kadar delinir ve iki el ile yavaş yavaş kenara doğru çekilerek ortadaki boşluk büyütülür. Arzu edilen çapa gelen çamur torna yavaşlatılarak içten ve dıştan eller yardımı ile duvarı yükseltilir. Bu aşamada önce dışa doğru bombe yapan krater ağza yaklaşıldığında içe dönerek kısa bir ağız kenarı ile son bulur. Böyle büyük çaplı üst parçalar Kalix krater⁵³⁷ yapımında olduğu gibi çok miktarda kalın bir halka haline getirilmiş çamurun tornaya yerleştirilerek işe başlanması ile de oluşturulabilir. Böylece büyük çamur kütlelerinin merkezlemedeki güçlüğü aşılmış olur. Hazırlanıp kenarda bekletilen bu

⁵³⁶ Schreiber 1999, s. 129-143.

⁵³⁷ Schreiber 1999, s. 139.

parça fazla kurumaması için plastik veya nemli bir bezle sarılır. Alt kısım içinde uygun büyüklükteki kil topağı olabildiğince merkeze yerleştirilerek çalışmaya başlanır. Bu defa kaide kısmı oluşturulacağı için merkezlenen çamur tabana kadar açılmaz. Sır ayağı denilen oturma zeminini oluşturmaya yetecek kadar bir kalınlık bırakılarak duvar yükseltilmeye başlanır. Alt kısmı kaide çapına yakın başlanan form üste doğru açılarak devam etmelidir. Duvar yüksekliği gerekli ölçüye yaklaştığı zaman sol el ile dıştan desteklenirken sağ el ile yavaş yavaş dışa doğru çekilerek çap büyütülür. Oldukça yavaş döndürülen tornada duvarlar inceltilmeye, gerekiyorsa yükseltilmeye devam edilir. Ancak özellikle büyük formlar çekilirken çok dikkat gerekir. Çünkü yumuşak çamurun kontrolü güçtür ve en küçük bir el hareketi ile form hemen merkezden çıkabilir, ya da yıkılabilir. Gereken ölçüler elde edildiği zaman üst kenar bir yardımcı alet ile düzgün hale getirilir. Çamurun biraz çekmesi için beklenir. Oldukça büyük olan üst parçanın eklenme zamanı çok önemlidir. Erken ekleme çökmeye sebep olabilir. Geç kalınırsa da eklendikten sonra gerekli kaynaştırma ve düzeltmeleri yapmak mümkün olmaz. Her zaman ekleme yüzeyleri biraz çentiklenir ve balçık ile yumuşatılır. Tam üst üste dikkatlice yerleştirilir. Birleşim yeri tahta uçlu seramik aletleri ile kaynaştırılıp düzeltilir. Torna yavaş yavaş döndürülerek merkezden sapma olup olmadığı kontrol edilir. Eller ile desteklenerek iki parça arasındaki kalınlık farkları giderilerek eşit kalınlıkta cidarı olan bir form ortaya çıkarılır. Ağız kenarı düzeltilir. Tornadan alınmadan önce küçük krater yüzeyinde olduğu gibi rulet yardımı ile iki sıra bezeme uygulanır. Yine deri sertliğine⁵³⁸ yakın kıvama gelince tornaya baş aşağı gelecek şekilde yerleştirilip tam merkezde birkaç parça çamur ile sabitlenerek kaidesi şekillendirilir. Yüzeyi biraz perdahlanan krater astarlama için hazırdır (s. 195 Lev. 30 Res. 47). Bitmiş örnek için bkz.; s. 206 Lev. 41 Res. 77.

5.9.16. Testi Yapımı (Kat. No: 36)

Antik dönemde testiler genellikle gövde ve boyun kısmı ayrı ayrı tornada çekilerek birleştirilir⁵³⁹. Küçük ebatlarda olanlar ise tek seferde çekilirler. Patara testilerinin sadece boyun kısmı korunmuştur. Gövdeleri hakkında çok bilgi yoktur. Arkeolojik malzemede kırıklar genellikle boyun ile gövdenin eklendiği noktadan oluşur. O nedenle yeniden üretimde gövde ve boyun ayrı ayrı çekilip birleştirilerek testi hazırlandı.

İyice yoğrulmuş yumruk büyüklüğünde kırmızı çamur tornada merkeze yerleştirilir. Torna hızla döndürülürken eller iki yandan çamuru sabit tutmaya çalışır. Bu aşama biraz deneyim ve zaman gerektirir. Kil topağı sarsılmadan merkeze geldiğinde bir elin başparmağı ile merkez

⁵³⁸ Şekil verilmiş çamurun suyunun çoğunu kaybettiği ve artık formun değiştirilemediği ancak aynı kıvamdaki parçaların eklenebildiği aşama, bkz.: Çobanlı 1996, s. 139; Schreiber 1999, s. 277 .

⁵³⁹ Schreiber 1999, s. 202-205.

nokta aşıya doğru bastırılırken diğel el ile merkez tutulmaya devam edilir. Testi boynunun iki tarafı açık boru gibi olması gerektiği için orta kısım tabana kadar açılır. Orijinal ölçüler 6,5-7cm yükseklik, 3,5cm çap, 6,5cm ağız çapı ve 7cm gövdeye birleşecek kısımdaki çaptır. Merkezdeki çamur sol elin iki parmağı ile içten hafifçe bastırılırken sağ elin işaret parmağı bükülü olarak dıştan destekleyerek yükseltilir. Boynun orta kısmı iki elin parmakları ile yanlardan yavaş yavaş ortaya doğru sıkıştırılarak daraltılır. Bu işlem sırasında sık sık ölçü alınır. Arzu edilen ebatlara ulaşıldığında kesme teli ile kesilerek kenara alınır. Poşet ile sarılarak bekletilir. Gövde için daha büyük çamur topağı tornanın merkezine yerleştirilir. Eller ıslatılarak torna döndürülerek çamur merkezlenir. Merkez nokta başparmak ile aşıya doğru bastırılarak tabandan 2-3cm yüksekliğe kadar oyulur. Tornanın hızı biraz yavaşlatılır. Silindirik bir form oluşturulur. Gövdenin şişkin yapısını oluşturmak için sol el ile içten dışa doğru yavaşça baskı uygulanırken sağ el ile dıştan aynı hızda desteklenir. Gövde duvarının yükseltilmesi ve inceltmesi hassas bir işlem olduğu için bu aşamada torna daha da yavaş döndürülür. Uygulama dikkat gerektirir. Bu aşamada eklemenin yapılacağı üst kısım daha kalın bırakılır. Testinin gövde çapı 14cm, yüksekliği 12.5cm ve taban çapı ise 8cmdir. Form gereken ölçülere ulaşığı zaman alt kısım gerekli aletler ile biraz düzeltilir. Üst kenar boynun çapına ulaşıldığında form biraz bekletilir. Boynun hemen eklenmesi yumuşak gövdeye binen ağırlığı arttıracacağı için çökme meydana gelebilir. Uygun kıvama gelen gövdenin üst kısmı sivri uçlu bir alet ile biraz çizilir ve hazırlanmış balçık uygulanır. Boynun birleşeceği yüzeye de aynı işlem uygulanarak birleştirilir. Tahta uçlu bir alet ile ek yeri dikkatlice düzeltilir. Daha sonra torna yavaş yavaş döndürülerek boyun ve gövdenin kaynaşması ve merkezde düzgün bir şekilde yer alması sağlanır. Bu arada içten de parmaklar yardımı ile ek yeri olabildiğince düzeltilir. Son rötuşlar tamamlandıktan sonra iyice daralmış olan boynun kalın bırakılmış üst kısmı dikkatlice yavaş yavaş dışa doğru açılır. Acele edilirse çatlamalar oluşabilir. Yere paralel bir hale getirilen testi ağız kenarı sağ elin işaret ve başparmakları arasında iki taraftan tutulurken, sol elin işaret parmağı ile tam ortadan aşıya doğru kontrollü bir şekilde bastırılırken, sağ el parmakları ile ağız biraz sıkılır. Bu uygulama ile yonca ağız elde edilir. Tornadan kesme teli ile alınan testi dip alınması ve kulp eklenmesi için bekletilir.

Yonca ağızlı bir testinin dip alma işlemi için baş aşıya tornaya yerleştirilmesi güçtür. O nedenle tornada simit şeklinde kalın bir form çekilir. Testi bunun içine yerleştirilerek ağızın zarar görmesi önlenir. Kenarları gövdeye temas etmelidir. Bu şekilde merkezlenen testinin tabanı keskin uçlu seramik aletleri ile düzeltilir ve sır ayağı denilen oturma zemini oluşturulur.

Antik dönemde ve günümüzde kulplar çamur çekilerek yapılır⁵⁴⁰. Avuç içi kadar bir çamur silindirik bir şekilde yuvarlanır. Sol el ile çamur tutulur. Sağ el devamlı olarak ıslatılarak çamur baş ve diğer parmaklar arasında yumuşak bir biçimde sıvazlanarak aşağıya çekilir. Bu işlem kulp arzu edilen kalınlık ve uzunlukta oluncaya kadar tekrarlanır. Oval şekil verilen kulp testiden daha yumuşak olduğu için bir süre bekletilir. Kulp testi ağzının hemen altından ve gövdenin şişkin kısmının başlangıç noktasında balçık yardımı ile yapıştırılır. Gerekli düzeltmeler yapılır. Bir poşet ile hafifçe perdahlanır ve deri sertliğindeyken astarlanır (s. 195 Lev. 30 Res. 48). Bitmiş örnek için bkz.; s. 206 Lev.41 Res. 78.

5.9.17. Altlık Yapımı (Kat No: 37- 38)

Yüksekliği 3,2cm, ağız çapı 14,8cm ve kaide çapı 7cm ölçülerini taşıyan sığ altlık ve yüksekliği 4.7cm, ağız çapı 14, 8cm, kaide çapı 8.5cm ebatlarında daha derin ve ağız dışı açılan altlık kaba, kalın cidarlı torna üretimleridir. Astarsız ve dikkatsizce üretilmişlerdir. Üretim merkezlenen kil topağının ortasının oyulması ile başlar. Üretimleri 1,5cm cidar kalınlığına sahip oldukları için titizlik gerektirmez. Sığ altlık 3cm yükseklik ve gereken çapa ulaşıldığında tornadan kesilip alınarak tamamlanır. Daha derin ve dışı açılan ağız yapısı olan diğer örnekte benzer şekilde oluşturularak kesme teli ile tornadan alınıp kuruması için bekletilir (s. 196 Lev. 31 Res. 49). Bitmiş örnek için bkz.; s. 207 Lev. 42 Res. 79, 80.

5.9.18. Çanak Yapımı (Kat No: 39)

Çok farklı amaçlarla kullanılan bu büyük formlar antik dönemde kalıba sıvama yöntemi ile üretilirdi⁵⁴¹. Büyük ebatları ve kalın cidarlı yapısı sebebiyle çok uygun olan bu teknik ayağa kaldırma çalışmasında da kullanıldı. Kalıbı hazırlamak için öncelikle seçilen örneğin ebatları tespit edilir. Çamurdan bu çanak aynen oluşturulur. Gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra baş aşağı çevrilir. Üzerine her tarafında 3-4cm kalınlıkta olacak şekilde alçı dökülür. Tamamen donmadan yüzey düzeltilir. İyice sertleşen alçının içindeki çamur boşaltılır. Varsa gerekli düzeltmeler yapılır ve kurumaya bırakılarak kalıp tamamlanır (s. 196 Lev. 31 Res. 50).

Çanağı oluşturmak için iyi yoğrulmuş çamur merdane yardımı ile bez üzerinde kalın plaka (1.5cm) şeklinde açılır. Önce taban çapına uygun daire şeklinde çamur kesilerek yerleştirilir. Dışa taşan ağız kenarı da dâhil edilerek duvar yüksekliği belirlenir. Aynı şekilde inceltirilerek hazırlanmış çamurlardan bu ölçüye uygun kesilen plakalar kalıbın içine yerleştirilir. Ek yerleri sulu çamur yardımı ile yapıştırılır. Sistre yardımı ile iç yüzey düzeltilir. Ağız kenarları da

⁵⁴⁰ Schreiber 1999, s. 174.

⁵⁴¹ Rotroff 2006, s. 59.

düzeltilip kesilir. Torna üzerine yerleştirilerek sivri uçlu aletler yardımı ile ağız kenarını süsleyen iki sıra yiv oluşturulur. Deri sertliğine gelen çanak kalıptan dikkatlice çıkartılır. Dış yüzey ve ağız kenarı ince bir kat kırmızı astar ile astarlanır (s. 197 Lev. 32 Res. 51). Bitmiş örnek için bkz.; s. 207 Lev. 42 Res. 81.

5.9.19. Bakraç Yapımı (Kat. No: 40)

Silindirik gövde yapısına sahip, ağzı açılarak sonlanan bu formların Hellenistik Dönem lekanelerden geliştiği düşünülür⁵⁴². Kaba ve özensiz bir işçilikle üretilmiş olan bu formlar tamamen tornada çekilebileceği gibi, alt kısmı tornada üst kısmı ise çamur ilavesiyle tamamlanarak yapılabilir. Oldukça büyük olmaları sebebiyle çok büyük miktarda çamurla çalışmak güç olacağından, tabandan belli bir yere kadar tornada çekildikten sonra üst kısma çamur eklenip, düzeltilerek devam edilebilir. Yeniden yapım bakraç ta bu yöntem ile oluşturuldu. İyice yoğrulmuş sarı pişen seramik çamuru tornada merkeze yerleştirildi. Hızla döndürülen torna üzerinde ellerle iki yandan sıkıştırılarak ve olabildiğince sabit tutularak merkezlenir. Bir elin başparmağı ile içten ortası delinirken diğeri ile dıştan desteklenir. Düztaban yapısını elde etmek için yaklaşık 2cm kalınlık kalıncaya kadar işlem devam eder. Bu arada tormanın hızı yavaşlatılarak bakracın çapı olması gereken ölçülere ulaşınca kadar sol el ile dış taraftan tutulurken sağ el parmakları ile yavaş yavaş içten dışa çekilerek açılır. Bakracın duvarının yükseltilmesi için sol elin kıvrılmış üç parmağı ile içten çamur yukarı doğru çekilirken sağ elin işaret parmağı bükülerek dıştan desteklenir. Duvar kalınlığı yaklaşık 1cm oluncaya kadar inceltilerek yükseltilir. Bakracın gereken yüksekliği elde edilinceye kadar çamur ilavesi ile devam edilir. Bunun için yoğrulmuş çamur iki el ile düz bir zeminde simit şeklinde yuvarlanır. Parmaklar ile biraz yasılır. Torna üzerindeki bakracın üst kısmına çentiklenip balçık sürülerek eklenir. Tahtadan yardımcı aletler ve sistre ile içten ve dıştan biraz düzeltilir. Torna yavaş yavaş döndürülerek simetri sağlanır. Gereken düzeltmeler yapılarak devam edilir. Ağız kısmı biraz dışa dönük şekillendirilir. Tornadan kesilip alınır. Ağızın hemen altında yatay bir şekilde yer alan kulpların eklenmesi için bir süre bekletilir. Enli ve iki yanı biraz bombeli ortası çukur kulp, elde çekilen iki yuvarlak kulpun birbirine yapıştırılması ile elde edilir. Orijinal örneklerde de gözlendiği gibi kulp gövdeye özensiz bir şekilde yapıştırılmıştır. Astar uygulaması görülmez (s. 197 Lev. 32 Res. 52). Bitmiş örnek için bkz.; s. 208 Lev. 43 Res.82.

⁵⁴² Rotroff 2006, s. 111- 112 Lev. 37, 265 p 14452.

5.9.20. Tencere Yapımı (Kat No: 41)

Antik literatürde dip kısmı sivri sonlanan tencerelerin (chyrtra) iki türlü üretildikleri bilgisi vardır. İlk yöntem tornada iki parça halinde çekip birleştirilerek, diğeri ise alt kısmı bir kalıp yardımıyla oluşturulup, üste çamur ilave edilerek bant yöntemi ile üretilir. Anadolu'da yerel üretim yapılan bazı merkezlerde de alt kısım için kalıp kullanılmaktadır.

Patara üretimi tencerenin yeniden yapım örneği kalıp ve bant yöntemi kullanılarak üretilmiştir. Kırık örnek parçasının aynı bölgede yer alan Ksanthos üretimi tencereler ile form ve hamur- astar yapısı açısından paralellığı saptanmıştır. Sağlam ele geçmiş Ksanthos ürünü tencerelerden yararlanılarak bütünlenen seramiğin ölçüleri, kulpun nasıl olabileceği belirlenmiştir.

Öncelikle sivri sonlanan alt kısım için kalıp oluşturulması gerekmektedir. Bu kısmın ölçüsü belirlenir. Çamur tornası üzerinde baş aşağı şekilde form oluşturulur. Düzeltilir. Hazırlanan formun üzerine yaklaşık 2,5-3cm kalınlığında ve tüm yüzeyde eşit olacak şekilde alçı dökülür. İyice serleşen alçı içinden çamur form boşaltılır. Bu alt kalıp kullanılmadan önce iyice kurutulmalıdır.

İyice yoğrulmuş olan kırmızı çömlekçi çamuru merdane ile 1cm kalınlığında açılarak üretilen kalıp içine sıvanır, iyice sıkıştırılır. Tahta veya metal sistre yardımı ile düzeltilir. Tornada merkeze yerleştirilen kalıp birkaç parça çamur ile sabitlenir. Torna döndürülerek şekillendirici aletler yardımı ile iç yüzeyin düzgün ve eşit kalınlıkta olması sağlanır. Cidar kalınlığı yaklaşık 0,5cm olmalıdır.

İkinci aşama duvarların ilave çamur ile yükseltilmesidir. İyi yoğrulmuş çamur düz bir zemin üzerinde düz tutulan el ayaları ile 2cm çapında bir kalınlıkta yuvarlanır. Üst kısmına el ile hafifçe vurularak düzlenen şerit oluşturulur. Torna üzerindeki parçanın bitimi sivri uçlu bir alet ile çizilerek pürüzlendirilir. Bir miktar su ile balçık haline getirilmiş gövde kili fırça veya bir bez ile sürülür. Hazırlanan şeridin bu kısım ile temas edeceği kenarına da aynı işlem uygulanır. Bir araya getirilen kenarlar hafifçe bastırılır. Ek yeri içten ve dıştan tahta modelaj kalemi ile iyice düzeltilir. Yavaş yavaş döndürülmeye başlanan tornada eklenen bant iki elin parmakları arasında tutularak yuvarlaklığın bozulmaması sağlanır. Bant ekleme işlemi formun yüksekliği ve gidişi gözlenerek devam ettirilir. Her defasında yuvarlaklığın içten ve dıştan düzeltilip korunması önemlidir. Dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta ise formun yukarıya doğru daralışının dikkatle takip edilerek bandın buna uygun şekilde eklenmesidir. Bu şekilde tamamlanan tencerenin yüzeyi ıslak sünger yardımı ile düzeltilir ve bir süre kendini çekmesi için dinlendirilir.

Kulplar çamurun elde çekilerek uzatılması ile hazırlanır. Orta kısmı biraz daha ince olan kulpların bu kısmı daha güçlü bastırılarak ezilir. U formu verildikten sonra tencerenin hamuru ile aynı kıvama gelinceye kadar bekletilir. Yüzey üzerinde yapıştırılacağı yer belirlenir. Bu kısımlar ve kulpun uçları daha güçlü bir yapışma sağlamak için bant ekleme işleminde olduğu gibi çentiklenir ve balçıkla yumuşatılır. Yapıştırılan kulpların etrafı düzeltilir. Islak sünger ile rötuşlanır (s. 198 Lev.33 Res. 53). Bitmiş örnek için bkz.; s. 208 Lev. 43 Res. 83.

Antik tencerelerde kulp civarından başlayarak aşağıya doğru gövdenin yarısına yakın kısmı yivlerle kaplıdır. Bu yivler ucu U şeklinde sonlanan yardımcı bir alet kullanılarak tencere kalıptan çıkarılmadan tornada iken döndürülerek yapılabilir. Yivler kalıp içinde yer alan kısımda da devam ediyorsa kalıptan alınarak, tornaya baş aşağı yerleştirilip merkezlenir. Çamur parçaları ile sabitlenip yivler kazınır. Bu işlemler sonunda hazır hale gelen tencere fırınlamadan önce iyice kurutulur.

5. 10. Rötüş ve Astarlama

Rötüş ve astarlama,⁵⁴³ hazırlanan formların fırınlamadan önceki son aşamasıdır. İyi bir rötüş ve düzeltme yapılmadan astar uygulaması iyi sonuç vermez. Kalıp kullanılarak hazırlanan kaplar için gerekli düzeltmeler kalıptan alındıktan sonra bozulmayacak kıvama ulaştıkları aşamada gerçekleştirilir. Kalıbın ek izleri veya ağız kenarında yer alan fazlalıklar gibi pürüzler ince uçlu bir bıçak yardımı ile temizlenir. Metal ağızlı seramik aletler kullanılarak gerekli düzeltmeler yapılır. Bu aşamada ince çatlaklar aynı kıvamdaki çamur ile tamir edilebilir. Daha kuru bir seramik üzerinde yapılan ekleme ve düzeltmeler iyi sonuç vermez. Deri serliğine ulaşan form ıslak sünger kullanılarak rötuşlanır. Bu işlem özellikle ağız kenarı için gereklidir.

Torna üretimi formlar için de düzeltmeler gereklidir. Seramik üretiminin detaylıca anlatıldığı bölümde sözü edildiği gibi dip alma işlemi ve formun tornada tamamlandığı aşamada bazı aletler ve sünger yardımı ile bu düzeltmeler yapılır. Rötüşler tamamlandıktan sonra astar uygulanır.

Astarlamanın başarısı için doğru bir hammaddeden iyi hazırlanmış, dinlenmiş, süzölmüş, uygun kıvamda ve doğru uygulanmış bir astar gereklidir. En iyi sonuç deri sertliğine ulaşmış bir ürün üzerinde elde edilir. Astar püskürtme, daldırma ve fırça ile uygulanabilir.

Bu projede birkaç üründe daldırma yöntemi diğerlerinde ise yumuşak bir fırça ile astar uygulanması kullanılmıştır. Temiz, pürüzsüz ve tercihen biraz perdahlanmış, turnet üzerinde dönen yüzeye enli ve yumuşak bir fırça ile uygun kıvamdaki astar düzgün bir şekilde bir kat

⁵⁴³ Çobanlı 1996, s. 57- 58.

uygulanır. Üç dört kat astar uygulaması uygundur. Her kat arasında biraz perdahlamak iyi sonuç verir. Bu işlem elde veya dönen turnet üzerinde ince bir naylon poşet ile yapılabilir. Alttaki gövde renginin görünmediği, düzgün, yarı parlak bir yüzey piştikten sonra da iyi görünür. Astarın sulu olması yüzeyin iyi örtülmemesine ve piştikten sonra dalgalı bir görünüme sebep olur. Kalın bir astar uygulaması ise yüzeyde kavlamaya yol açar. Bazı durumlarda ise astar ve bünyenin uyuşmazlığı sebebiyle pişirmeden önce veya sonra kavlama gelişebilir. Bunun sebebi gövde kilinin astar için kullanılan kilden daha fazla küçülmesidir. Bunu önleyebilmek için astarın içine bir miktar ($\frac{1}{4}$, $\frac{1}{5}$,) gövde kili eklenebilir. Ya da gövde biraz kuruduktan sonra astar uygulanabilir. Astarın 2,5-3mm.den daha kalın olmaması da önemli bir faktördür. Bu işlemin ardından iyice perdahlanan ürün kurmaya bırakılır.

5. 11. Kurutma

Seramiğin üretim sürecinde kurutma aşaması da çok önemlidir. Uygun ortamda ve doğru kurutma yapılmadığı takdirde üründe çatlama, kırılma gibi sorunlarla karşılaşılır. Hızlı kurutma gövdenin hızla küçülmesi bunlara sebep olabilir. Astarlanmış, bünyesindeki suyu büyük ölçüde kaybetmiş ürün çok sıcak olmayan ortamda yavaş bir kurutma ile fırınlamaya hazırlanmalıdır. Ağız kenarı, kulp, emzik gibi gövdeden daha ince olan uç noktaların hava ile temasının yavaş olması için poşet ile sarılabilir. Diğer bir yöntem ise formun poşet ile kapatılarak etrafında delikler açılması ve deliklerin her gün biraz daha büyütülerek kurumunun sağlanmasıdır. Tamamen kurumadan fırınlama yapılmamalıdır.

5. 12. Pişirme

Antik dönemde açık havada pişirim veya odunla ısıtılan değişik tiplerde fırınlar kullanılırdı. Yeniden üretim seramikler atölye koşulları sebebiyle elektrikli fırında pişirildi. Farklı kil denemeleri için 950°C ve 980°C ısıda fırınlama yapıldı.

Başarılı bir fırınlama için öncelikle doğru bir yerleştirme gereklidir. Antik dönemde ve geleneksel çömlekçilikte sırsız ürünlerin iç içe yerleştirildiği görülür. Çünkü odun ateşi ile pişirim zahmetli ve masraflı bir yöntemdir. Ancak bu bazen deformasyonlara veya kırılmalara sebep olabilir. Başarılı bir fırınlama için seramikler birbirine değmeyecek şekilde ancak olabildiğince yakın yerleştirilir. Aynı yükseklikte olanlar aynı rafa konulur. Üzerine yeni raf çıkarılır. Boş yer bırakılmamaya gayret edilir. Fırının tam dolu olması ekonomik açıdan önemli olduğu kadar ısı dolaşımının eşit olması yönünden de önem taşır.

Yapım teknikleri bölümünde detaylı bir şekilde söz edildiği gibi çamurun bünyesinde üç çeşit su bulunur. Zerreciklerin etrafında olan ve kurutulurken buharlaşan su ilki, kil zerreciklerinin içinde hapsolmuş olan ve fırınlamanın ilk 120°C ta uzaklaşan ikincidir. Üçüncü ise elementin yapısında olandır ve 400- 600°C ısıda uçar. Vitrifikasyon ise 700- 950°C da oluşur⁵⁴⁴.

Bu bilgilerin ışığında yapılan fırınlamada ısı çok hızlı yükseltilmemelidir. Fırının üstünde olan baca deliği 600°C a kadar suyun uçması bünyedeki çeşitli gazların çıkabilmesi için açık bırakılır. Bu aşamada kapatılan baca fırın soğuyana kadar açılmaz. Isının kendi kendine yaklaşık 100°C a kadar düşmesi beklenir ve kapak açılır. Genellikle kırmızı kil kullanıldığı için bu ısı aralığı yeterlidir.

5. 13. Yerel Örneklerin Yeniden Üretim Çalışmalarının Değerlendirmesi

Yerel üretim seramiklerin ayağa kaldırma sürecinde çeşitli kaynaklarda yer alan teknikler ve yöntemlerden yararlanılmış ve bu çalışmalar sonucunda sözü edilen teknikler ve üretim şekillerinin uygulanabilirliği konusunda deneyimler kazanılmıştır.

Üretim çalışmaları Patara'da üretilmiş olan megara kâse kalıplarının (s. 181 Lev. 16 Res 19-20-21; s.182 Lev. 17 Res 22-23; s. 183 Lev. 18 Res. 24) yapımları ile başlatılmıştır. Birçok merkezde çeşitli kalıpları ele geçmiş olan bu kâseler, yumuşak çamurun kalıba sıvanarak tornada iç yüzeyin inceltilerek düzeltildiği ve ağız kenarının ise elle veya tornada şekillendirildiği formlar olarak kaynaklarda yer alırlar⁵⁴⁵. Çalışmada yer alan kalıp parçalarından üretilen damgalar ve kazıma yöntemleri kullanılarak çarkta üretilen ve fırınlanarak kullanıma hazırlanan kalıplarda ağız kenarındaki bezemesiz bölüm orijinal malzemelerde olduğu gibi 1,5cm yükseklikte bitirilmiş, üretim aşamasında ise çamur ağız kenarında daha yüksek bırakılmıştır⁵⁴⁶. Bu şekilde ağız kenarının tornada istenilen yükseklikte düzeltilerek inceltmesi sağlanmış, Attik örneklerdeki gibi dışa doğru veya Anadolu örneklerinde görüldüğü gibi içe dönük veya düz biten kâse ağzının elde edilebildiği görülmüştür⁵⁴⁷. Aynı zamanda birkaç alçı kalıp da hazırlanmış, ancak kullanıma bağlı olarak küçük detayların zamanla bozulabileceği dikkati çekmiştir.

Kaynaklarda pi kulplu kâselerin(s. 183 Lev. 18 Res. 25; s. 184 Lev. 19 Res. 26) kalıpla üretildiğine dair net bilgilere ise ulaşılmaz. Ancak 2-3mm.cidar kalınlığına sahip ve dış yüzeyi keskin konturlu ve düzgün bir yapıya sahip kâselerin bu yolla üretildiği çok açıktır. Kaide ve gövde yapısı için tek parça kalıp hazırlanmış, çamur basma yöntemi ile kâse

⁵⁴⁴ Papadopoulos 2003, s. 318; Schreiber 1999, s. 5.

⁵⁴⁵ Rotroff 1987, s 152.

⁵⁴⁶ Bouzek 1974, s. 17 Lev. 2 Res. 5, 7, 10.

⁵⁴⁷ Charleston 1955 Lev. 2-3; Şahin 2001 Res. 1b, 1c.

üretilecek kulplar sonradan eklenmiştir. Kulp ekleme işlemi gövdenin çok ince olması sebebiyle özel bir dikkat gerektirmektedir. Ayrıca damga dekor uygulanması durumunda deformasyon olmaması için kâse kalıptan alınmadan yapılması gerekmektedir.

Büyük ölçülere sahip çanakların da (s. 196 Lev. 31 Res. 50; s. 197 Lev. 32 Res. 51) kalıba sıvama yöntemi ile üretildiği bilgisi mevcuttur⁵⁴⁸. Yaklaşık 2cm cidar kalınlığına sahip ve çok büyük ebatta olan bu formların ancak bu şekilde üretilebileceği görülmüştür. Çünkü iyi bir torna ustası için bile bu örneklerin tornada üretilmesinin pratik bir yöntem olmayacağı açıktır. Uygulamada kalıp kullanılarak üretim yapılmış ve başarılı olunmuştur.

Terra sigillata kâse ile sığ, ayaklı ve ince cidarlı tabaklar kalıp üretimidir. Roma Dönemi Kırmızı Astarlı Seramikler arasında yer alan bu ürünler keskin dönüşlü, pürüzsüz yüzeyli ve bazılarında yer alan damga dekorlar ile kalıpla üretilen örneklerdir⁵⁴⁹. Kalıplarının nasıl olduğu konusunda bilgi edinilememiştir. Ancak kalıpla seramik üretiminde kullanılan yöntemler ve formların açıları kontrol edilerek 3 parçalı alçı kalıplar hazırlanmıştır (s. 184 Lev. 19 Res. 27; S. 185 Lev. 20 Res. 28-29; s. 186 Lev. 21 Res. 30). İyi kurutulan kalıplar ile sulu çamur dökümü yapılarak seramikler üretilmiştir. Kalıptan alınmadan torna üzerinde cidar kalınlığının ayarlanabilmesi için düzeltme gerekmiştir. Çamur sıvama yöntemi de denenmiş ancak çok ince cidarlı ve değişik açıları olan bu örneklerin her yerinde aynı hamur kalınlığını oluşturmak güç olmuştur. Değişik açılar sebebiyle kasma yaparak çatlama olmasının önüne geçebilmek için kalıptan alınma süresi de dikkatle takip edilmiştir. Kurutma aşaması da dikkat gerektirir. Özellikle sığ tabağın halka kaide üzerinde uzun süre bekletilmesi kenarların çökerek ortanın yüksek kalmasına sebep olur. Sık sık alt üst yapılarak bu süreç tamamlanmalı ince uç kısımlar kısa sürede kurutulmamalıdır.

Amphora, testi(s. 195 Lev. 30 Res. 48) gibi büyük formların birkaç parçada tornada çekilerek birleştirildiği en son kulpların eklendiği bilinmektedir⁵⁵⁰. Yerel çömlek ustaları küçük testileri tornada tek seferde büyükleri 2 parçada çekerler. Testi kaideleri de çoğunlukla düz bir yapıdadır. Kaideye yakın kısım tornadan alınmadan düzeltilerek ürün tamamlanır. Yeniden yapım örnekler de bu yolla üretilmiştir. 2 parçada üretilen yonca ağızlı testi önce ağız sonra da gövde çekilerek torna üzerinde birleştirilmiştir. Ancak tezde yer alan örnek halka kaide ile tamamlanmıştır. Bu durumda yonca ağızlı testinin baş aşağı tornada merkezlenmesi ve kaidenin şekillendirilmesi biraz güç olmuştur. Tornada testi ağız çapından biraz büyük bir çamur halkası çekilerek testi buraya sabitlenmiş ve ayak kısmı dikkatlice şekillendirilmiştir. En son kulp eklenmiştir.

⁵⁴⁸ Rotroff 2006, s. 58.

⁵⁴⁹ Charleston 1955, s. 20-21 Res. 8A, 8B, 9A, 9B.

⁵⁵⁰ Schreiber 1999, s. 204- 207.

Amphora (s. 186 Lev. 21 Res. 31; s. 187 Lev. 22 Res. 32) örneği ise 3 parçada üretilmiştir. Öncelikle ağız parçası ölçülere uygun olarak çekilerek bekletilmiştir. Gövdede ise düğme tutamakla sonlanan parça çekilmiş, kesilerek kenara alınmıştır. Amphoranın üst kısmı ise baş aşağı durur biçimde çekilmiş, birleştirme yerlerindeki çap ölçüsüne dikkat edilerek birleştirilmiş ve bu kısım dikkatlice düzeltilmiştir. Deri sertliğine yakın durumda tornadan kesilerek alınan amphora bir kova içine ayakta konularak ağız parçası eklenmiş ve ek yerleri kaynaştırılıp düzeltilmiştir. Son aşama kulpların eklenmesidir. Küçük bir atölyede tek torna kullanılarak 3 parçada amphora üretimi uzun zaman almıştır. Ancak Antik Dönem’de çok sayıda ustanın çalıştığı seri üretim yapan bir atölyede her parçanın ayrı bir usta tarafından ayrı tornada hazırlanması ile sürecin kısaltılması mümkündür.

Torna yapımı kâse ve tabaklarla ilgili özel bir üretim yönteminden söz edilmez. Günümüzde çalışan atölyelerde de benzer yöntemler uygulanmaktadır. Unguentarium (s. 187 Lev. 22 Res. 33), Iyktion (s. 188 Lev. 23 Kat. Res. 34) ve Patara Kırmızı Astarlı yerel örneklerden seçilmiş bazı tabak ve kâseler (s. 188 Lev. 23 Res. 35; s. 189 Lev. 24 Res. 36, 37, 38; s. 191 Lev. 26 Res. 39, 40; s. 192 Lev. 27 Res. 41, 42; s. 193 Lev. 28 Res. 43, 44; s.194 Lev. 29 Res. 45, 46, 47) ile Roma Dönemi Günlük Kullanım Kapları arasında yer alan altlıklar (s. 196 Lev. 31 Res. 49) tornada geleneksel üretim yöntemleri ile üretilmişlerdir. Tornada merkeze getirilen iyi yoğrulmuş temiz bir kil ile oluşturulan kâse veya tabaklar kesilip alındıktan sonra deri sertliği kıvamında baş aşağı olarak tornaya sabitlenirler. Uygun aletler yardımı ile oturma zemini olan kaide şekillendirilir. Bu yöntemle çalışılmış ve sorunlarla karşılaşılmamıştır.

Örnekler arasında yer alan tencerede (s. 198 Lev. 33 Res. 53) olduğu gibi alt kısım kalıp üst kısım torna yardımı ile üretilen örnekler de vardır. Literatürde sözü edilen bu yöntem günümüzde Anadolu yerel çömlekçilerinin de kullandığı bir tekniktir⁵⁵¹. Dip kısmının yuvarlak olması sebebiyle bütününün tornada üretimi için iki parçadan oluşturulması gereken bu tip formlar kalıp sayesinde tornaya merkezlenerek, üst kısma çamur ilavesi ile daha kolay bir şekilde üretilirler. Bu yöntemin uygulanması iyi sonuç vermiş istenilen büyüklükte ve alt kısmı yuvarlak tencere üretilmiştir. En son kulplar eklenmiştir. Kalıp içinde belli bir kıvama kadar kurutmakta kolay olmuştur.

Bakraç örneği (s. 197 Lev. 32 Res. 52) ise bir miktar çamur ile tornada belli bir yüksekliğe kadar çekilmiş, daha sonra üst kısma şeritler halinde çamur ilave edilerek form istenilen büyüklükte yükseltilmiştir. Çömlekçilik teknikleri arasında yer alan bu çalışma şeklinin çok

⁵⁵¹ Sparkes – Talcott 1970, s. 34- 35; Rye and Evans 1976, s. 21-23. Rotroff 2006, s. 57; Güner 1988, s. 27, 33-36, 47- 48, 52.

fazla miktarda çamurla çalışmayı gerektiren bazı büyük formlarda kolaylık sağladığı gözlenmiştir⁵⁵².

Antik dönem ürünü formların çoğunda astar uygulanmıştır. Terra sigillata olarak adlandırılan bu astar çeşitli kaynaklardan ve günümüzde uygulanmış yöntemlerden yararlanılarak hazırlanmıştır⁵⁵³. Astarlama öncesinde ürünün torna üzerinde veya el ile perdahlamanın iyi sonuç verdiği bilgisi ile perdahlama yapılmış ve olumlu sonuçlar alınmıştır. Atinalı çömlekçilerin yaptığı gibi özellikle torna üzerinde yapılan perdahlama ile daha pürüzsüz bir yüzey elde edilmiştir⁵⁵⁴. Reçeteler takip edilerek hazırlanan astar deri sertliğine ulaşmış seramik üzerine önerildiği gibi 3-4 kat uygulanarak perdahlanmış ve kurumaya bırakılmıştır. Her kat arasında bir süre beklemenin sonuca olumlu katkısının olduğu denemelerle gözlenmiştir. Kuru ürün üzerinde uygulama yapılabileceği bilgisi ile deneme gerçekleştirilmiş ancak deri sertliğindeki bir yapı üzerinde daha başarılı sonuç alınmıştır.

Tam kuruması gerçekleşmiş örnekler büyüklüklerine göre fırına yerleştirilmiş ve yavaş yükselen bir ısıda 960°C - 980°C ta pişirilmiştir.

Bu çalışmalar sonucunda yerel kil denemelerinden kaynaklananlar dışında üretim yöntemleri konusunda sorunlar yaşanmamış, başarılı örnekler elde edilmiştir.

⁵⁵² Güner 1988, s. 70, 85.

⁵⁵³ Charleston 1955, s. 5-6; Çizer – Mete 1991, 412-413; Çobanlı 1996, s. 69 -72; Çizer 2005, s. 115-117;

⁵⁵⁴ Schreiber 1999, s. 45.

ALTINCI BÖLÜM

PATARA YEREL ÜRETİM SERAMİKLERİN ANALİZLERİ

Yerel üretim olduğu düşünülen seramiklerle ilgili bu savı destekleyecek verilerin elde edileceği petrografik (ince kesit) analiz için, 37 adet örnek tespit edilerek 9 Eylül Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği laboratuvarlarında incelemeye alınmıştır. Ayrıca deneme pişirimleri yapılan 11 adet yerel kil örneği de petrografik analize tabi tutulmuştur. Doç. Dr. Mümtaz Çolak tarafından yürütülen analiz çalışmaları sonucunda, yerel kil örnekleri ile bazı orijinal malzemelerin ince tanecikli yapısı net sonuçlar elde edilmesi ve gruplama yapılabilmesi için yeterli görülmemiştir. Bu nedenle örnekler arasından tespit edilen 24 adet malzeme için kimyasal analiz gerekli görülmüştür. İnce kesit analizleri hakkındaki bilgiler aşağıda yer almaktadır.

6.1. İnce Kesit Analizi ve Değerlendirme

Bu analiz seramiklerin oluştuğu bünyenin kayaç ve mineral yapısının laboratuvar ortamında detaylıca incelendiği bir çalışmadır.

Petrografik incelemeler polarizan mikroskop aracılığıyla, orijinal seramik malzeme ve yerel kil deneme örneklerinden hazırlanan ince kesitler üzerinde yapılmış, incelenen örnekler Tablo1 de sıralanmışlardır.

Yapılan bu incelemeler Doç. Dr. Mümtaz Çolak tarafından değerlendirilmiş, seramik örneklerin killi ve kumlu matriks egemen olarak ikiye ayrıldığı görülmüştür. Her iki grup içerisinde alt grupların da görülmesi olasıdır. Killi matriks ve kumlu matriks egemen örnek listeleri ise Tablo 2 de yer almaktadır.

Tablo 1. Patara kazıları ve yerel üretime uygun temsili seramiklerin tanımlanması.

Örnek No	Örnek Üzerindeki Tanımlamalar
1	Amorf kap (basin?) PTR 06, TBS-B Roma dolgu, 4 nolu parça
2	Amorf tabak, PTR 06, Tepecik B, Roma dolgu 1 nolu
3	Uzun yaprak burgu desenli kabartma kâse (siyah renk), PTR 90, Nekropol10 (-25/-55cm)

4	Palmet damgalı, Megara kâse, PTR 91, Nekropol K6 seviye -60 m batı kalıp parçası
5	Altlık parçası, PTR 06, TSB-B, Roma dolgu 105
6	Terra sigillata tabak, PTR 98, Kasa No: 9 p 13-4, Alan: TN.8-100/-180
7	Ayak kısmı olan Lykion PTR 99, TN1 (-150/-100)
8	Terra sigillata tabak parçası, PTR 98, TN5/TN6, -200m, Kasa No: 255-3
9	Çanak (basin) PTR 06, Tepecik B, Roma dolgu, No: 1
10	Testi boynu, PTR 07, TBS P2, Teras I Doğu duvar köşe, -20/-30, Kasa No: SE TS 88
11	Lykion sarımsı gövde PTR 99, TN 9(-B), -250/-260
12	Terra sigillata keskin dönüşlü tabak, PTR 98, Nekropol TN-1, -651/-220
13	Bergama olmalı, tabak parçası, PTR 92, Kasa No: 1 P 41-4, Nekropol 12
14	Terra sigillata kâse tabanı, PTR 98, Kasa No: 9P, TN-9 -0.55/-1.75m
15	Ağzı içe dönük Terra sigillata tabak, PTR 98, Kasa No: 9 21-1 TN 8, -0.30/- 1.00m
16	Hellenistik dönem tabak, PTR 95, Hurmalik hamamı, caldmium, Poşet 11/K2
17	Terra sigillata tabak, PTR 98, Nekropol TN-1, -651/-220
18	Terra sigillata tabak, PTR 93, Nekropol 17, -50/-100
19	Knidos kulplu kap bezemesiz, PTR 91, Nek.K5, -20/-100 (Hellenistik seramik 13 nolu kasadan)
20	Palmet damgalı gri hamurlu pi kulplu kap, PTR 90, Nek. L58, -255
21	Dikdörtgen, üçgen damga bezekli kalıp parçası, PTR 93, Nek. 18, -100/- 150
22	Kurbağa, palmet damgası kabartması olan pi kulplu kap, PTR 89, Nek. L19
23	Bindirme yaprak desenli megara kâse, PTR99, TB I, -265
24	Unguentarium parçası, PTR 97, Env.No: G34-42, Kasa No: Se ung 9, Cns: P- 980-400, Etüdlük malzeme, No: 383, 0.5
25	PTR20 04, Amfora, Toprak sarnıç, TD-398 Black core
26	PTR20 04, Amfora, Toprak sarnıç, TD-411-DİP
27	PTR20 04, Amfora, Toprak sarnıç, TDS-354-DİP
28	PTR20 04, Amfora, Toprak sarnıç, TDS-212 Black core
29	PTR20 04, Amfora, Toprak sarnıç, TDS-323-DİP
30	Karadere 980 °C (deneme) Bol karbonatlı
31	Kasaba 980 °C (deneme) Açık renkli, Karbonatlı
32	T.Hasan 980 °C (deneme) karbonatlı
33	Demre 980 °C (deneme) Kırmızı renkli

34	Elmalı tuğla fb. 980 °C (deneme) Krem renkli ince taneli, Piroksenli, mikalı
35	Dont 960 °C (deneme) Kahve renkli, Piroksenli
36	Demre Süra 960 °C (deneme) Kırmızı iri karbonatlı
37	Kalkan 960 °C (deneme) Kırmızı iri karbonatlı
38	Demre Beymelek 960 °C (deneme) kırmızı, karbonatlı
39	Patara kanal 960 °C (deneme) Bej renkli
40	Eşen Vadi Kili (Kınık Merkez)

Tablo 2. Seramik örneklerinin kil ve kum matriks içeriğine göre gruplandırılması. (K: karbonatlı, P: piroksen⁵⁵⁵, V: volkanik kaya kırıntılı, F: fosil içerikli-kavkılı: M: mikalı⁵⁵⁶, Ş: şist kırıntılı⁵⁵⁷, KM: Kil matriks, B: biyotit, KT: kil topağı, KK: Karbonat kaya kırıntısı).

	Killi Matriks		Kumlu Matriks
2	K	1	K, Q, C
5	Q, KM	3	M, Q
6	K	4	K, Q
7	K, Q	8	
10	K	9	Q
11	K,P	12	M, KT
13	KM	14	K, Q, KT
15	P, B	16	K
17	KM	19	Ş
18	KM	21	M
20	KM	23	Q
22	Q	30	K
24	K,Q	31	K
25	K,P,V	33	Q
26	K,V	34	P,M
27	K,V,F	35	P,Q, KT
28	K	39	Q

⁵⁵⁵Doğal Kalsiyum, magnezyum ve demir silikatlarına verilen ortak ad, bkz.: Püsküllüoğlu 2004, s. 787.

⁵⁵⁶ Mika, püskürük ve başkalaşmış kayalar içinde bulunan, alüminyum silikat ile potasyumdan oluşmuş yapraklar şeklinde ayrılabilen parlak bir mineral. Bkz.; TDK 1983, s. 835.

⁵⁵⁷ Şist, kolayca yapraklara ayrılabilen, silisli, alüminli tortul kayaların genel adı. Bkz.; TDK 1983, s. 1123.

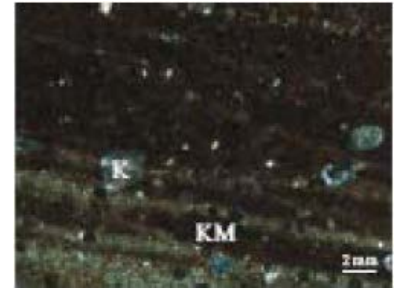
29	K,P,V,F	40	B, KK
32	K, Q		
36	K		
37	K, Q		
38	K		

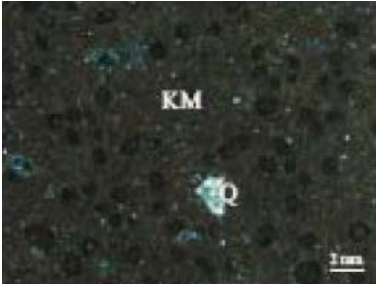
Örnek No: 2

Örnek No: 5

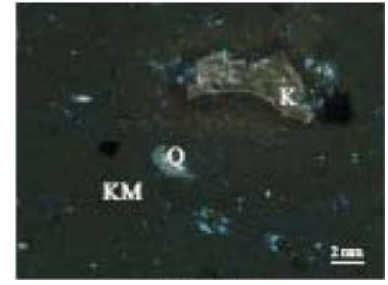
Örnek No: 6

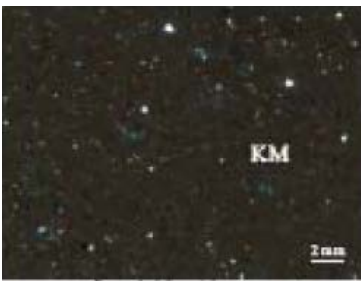
Örnek No: 7

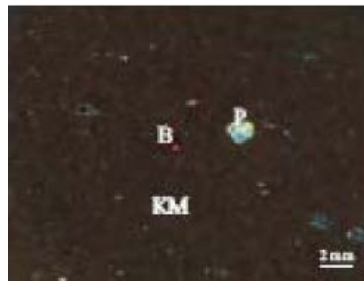
Örnek No: 10

Örnek No: 11

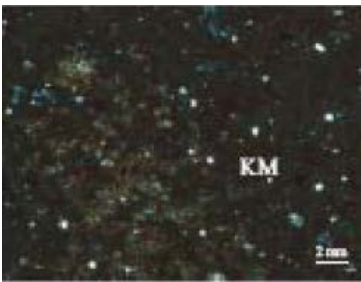
Örnek No: 13

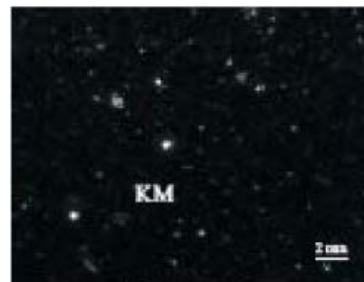
Örnek No: 15

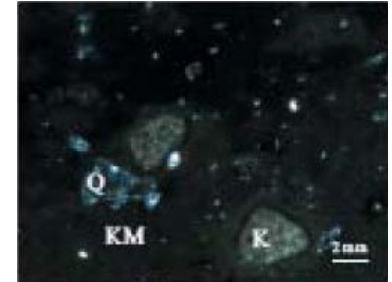
Örnek No: 17

Örnek No 18

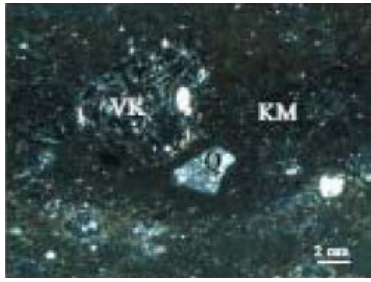

Örnek No 20

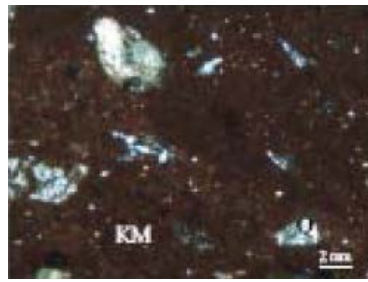

Örnek No 24

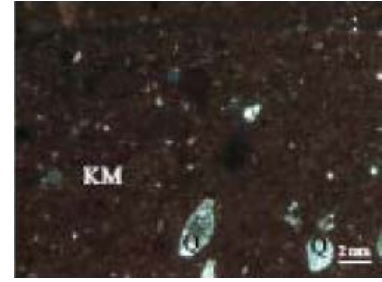
Şekil 1

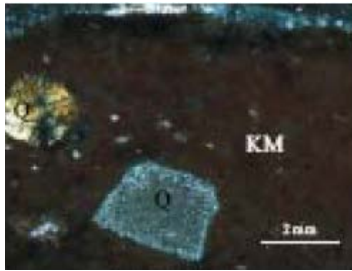
Örnek No 25

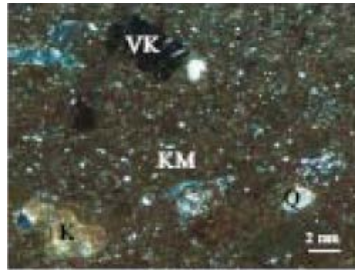
Örnek No 26

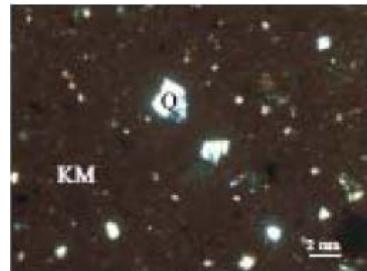
Örnek No 27

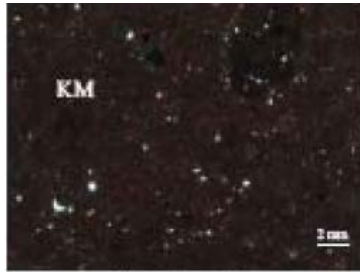
Örnek No 28

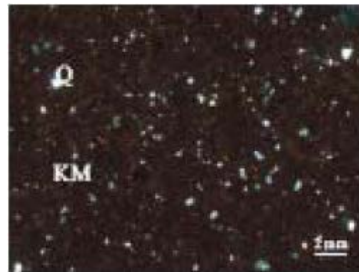
Örnek No 29

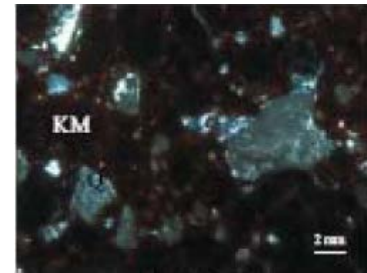
Örnek No 32

Örnek No 36

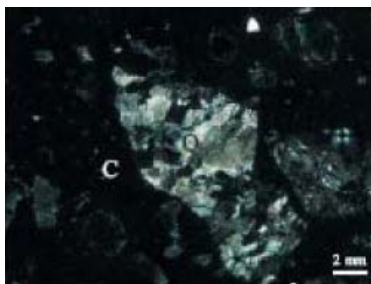

Örnek No 37

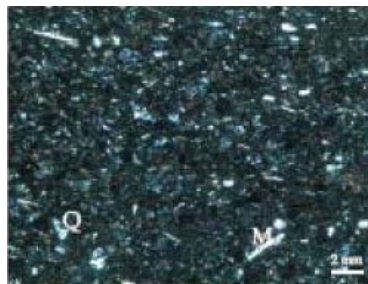

Örnek No 38

Şekil 1: Killi matris egemen seramiklerin paralel nikelde çekilmiş mikroskop görüntüleri. KM: kil matrisi, Q: kuvars, K: kalsit, B: biyotit, P: piroksen, VK: volkanik kaya kırıntısı.

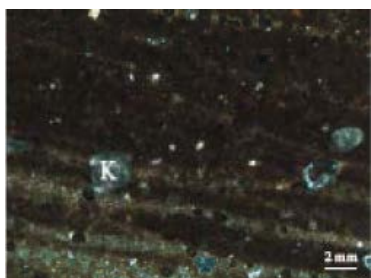
Örnek No 1

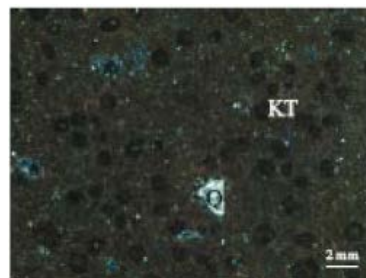
Örnek No 3

Örnek No 4

Örnek No 6

Örnek No 7

Örnek No 8

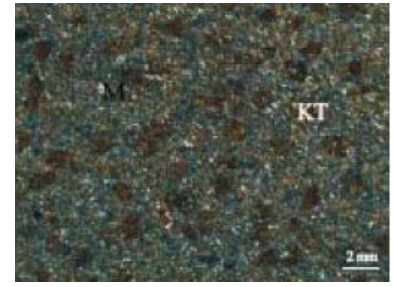
Şekil 2

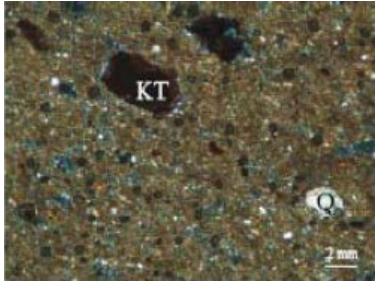
Örnek No 9

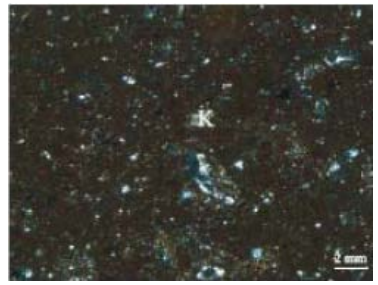
Örnek No 10

Örnek No 12

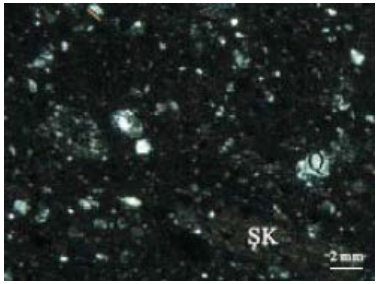
Örnek No 14

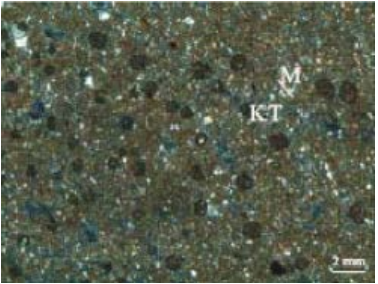
Örnek No 16

Örnek No 17

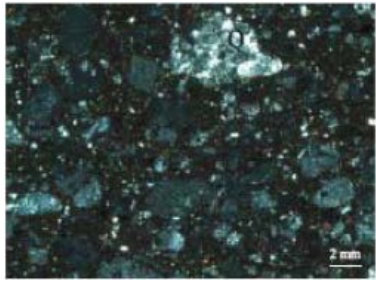
Örnek No 19

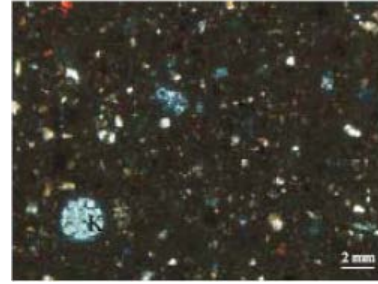
Örnek No 21

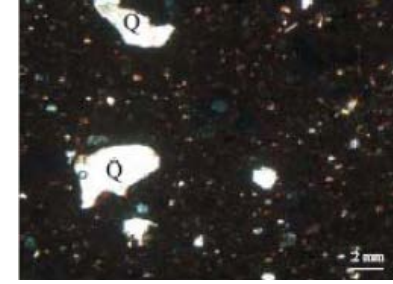
Örnek No 23

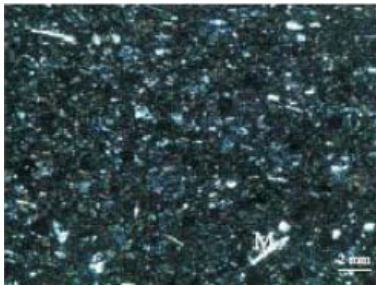
Örnek No 30

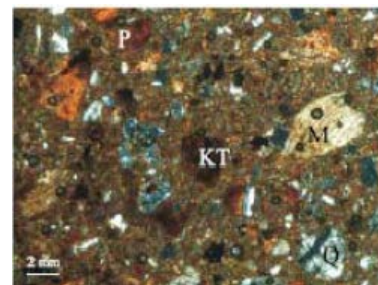
Örnek No 31

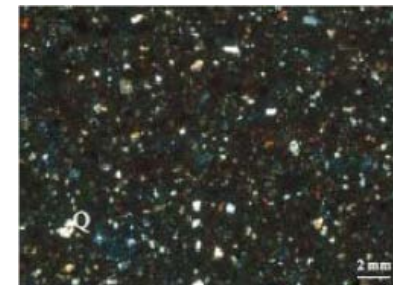
Örnek No 33

Örnek No 34

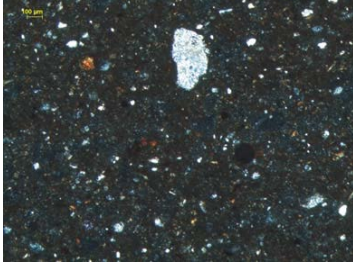

Örnek No 35

Örnek No 39

Şekil 2 Devamı

Örnek 40

Şekil 2 Devamı: Kumlu matriks egemen seramiklerin paralel nikelde çekilmiş mikroskop görüntüleridir (Q: kuvars⁵⁵⁸, K: kalsit⁵⁵⁹, KT: kil topağı, C: cam, M: mika, ŞK: şist kırıntısı, P: piroksen, B: biyotit⁵⁶⁰).

Değerlendirme

Petrografik analizlerin Doç. Dr. Mümtaz Çolak tarafından değerlendirilmesi sonucu killi matriks baskın örneklerin kendi içerisinde karbonat kaya kırıntılı ve karbonat kaya kırıntısız olarak ikiye ayrıldığı tespit edilmiştir (Şekil 1). Ayrıca bu grup içerisinde piroksen mineral içerikleri dikkat çekicidir. Özellikle amfora örneklerinde piroksen mineral varlığına volkanik kaya kırıntısı ve kavkı parçaları da eşlik etmektedir. Bu içerikleri nedeniyle de diğer seramiklerden kolaylıkla ayrıldıkları görülür.

Kumlu matrikste ince tane boyu egemendir, kil miktarı az gözlenmektedir (Şekil 2). Bu grup içerisinde de karbonat kaya kırıntılı ve karbonat kaya kırıntısız olarak iki alt gruba ayırmak mümkündür. Bu grup içinde özellikle ince mika içeriği dikkat çekicidir. Mika içerikleri nedeniyle malzemenin metamorfik kaya egemen bir bölgeden beslendiği söylenebilir. Bu bölgeler Gediz, Küçük ve Büyük Menderes havzaları olabilir. 19 numara ile tanımlanan “Knidos pi kulplu kap” örneği diğerlerinden metamorfik kaya kırıntısı (şist) içeriği açısından farklıdır.

Bölgeden alınan kil örneklerinden hazırlanan seramik örnekleri ise (30-39 arası) ince tane içerikleri nedeniyle petrografik incelemelerde dikkat çekici mineral ve kaya içeriği sunmamaktadır. Yerel kil örneklerinin az kil içerdikleri, 34 numaralı örnekte az miktarda mika olduğu belirlenmiştir. Eşen vadi kilinden hazırlanan 40 numaralı seramik örnek kumlu matriks sınıfında yer almaktadır. Karbonat kaya kırıntı miktarı oldukça fazladır. Az oranda biyotit gözlenmektedir. Bu kesit içerisinde tanımlanması yapılamayan açık pembe pleokrizmaya sahip bir oluşum gözlenmektedir. Bu oluşum pişme sonucunda oluşmuş yeni bir

⁵⁵⁸ Az çok saf durumda olan billurlaşmış silisin doğada yaygın biçimde bulunan türü, bkz.: Püsküllüoğlu 2004, s. 628.

⁵⁵⁹ Billur durumunda doğal kalsiyum karbonat, bkz.: Püsküllüoğlu 2004, s. 524.

⁵⁶⁰ Bir tür siyah renkli mika, bkz.: Püsküllüoğlu 2004, s. 173.

faz olabilir. Polarizan mikroskopta tanınması zordur. Eşen vadi örneğinin alım yeri önemlidir. Vadiyi çevreleyen baskın karbonat kaya yayılımı oldukça fazladır. Eşen köyü ve civarında kil içeriği yüksek kayaların bulunma olasılığı yüksektir. Bu örneklerin kimyasal analiz sonuçlarına göre Patara antik seramikleriyle karşılaştırılmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir.

İnce kesit analiz sonuçlarına göre, yerel olma olasılığı yüksek örnekler arasında yer alan 2 adet amorf kap, altlık, testi, 2 lykion, 1 unguentarium, 1 çanak ve 2 adet megara kâse kalıp parçası ile yerel kil örneklerinin sonuçları karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde şunları söylemek mümkündür (Tablo 3-4).

Yerel orijinal malzemelerden 6'sının hamur yapısında kil ağırlıkta, 4'ünde ise kum miktarı daha fazladır. Ayrıca çoğunda karbonat olduğu tespit edilmiştir. Yerel kil örneklerinden Dont, Elmalı tuğla, Patara kanal hariç diğer 7 örnek de karbonat içermektedir. Ayrıca 1, 4, 5, 9, 24 numaralı örneklerde kuvars bulunur. 30, 32, 33, 35, 37 ve 39 numaralı yerel killerde de kuvars gözlenmektedir. Eşen Vadi kili içinde ise az miktarda biyotit gözlenmiştir. Piroksen minerali ise sadece 11 numaralı lykion örneğinde ve 34 nolu (Elmalı tuğla fabrikası) ile 35nolu (Dont) örneklerinde tespit edilmiştir. Bu piroksen mineral içeriği bölgenin jeolojisiyle ilgilidir. Özellikle ultrabazik kayalardan beslenmeli bir bölge olma olasılığının yüksekliğini işaret etmektedir. Ancak killi matriks egemen gruplamada yer alan 25, 29 nolu seramik örneklerinde gözlenen piroksen ile karıştırılmamalıdır. Burada yer alan piroksenler daha tazedir. Bu noktada 25-29nolu örneklerin (amfora) birlikte bir grup oluşturduğu ve üretimlerinin Sinop bölgesi üretimlerine benzerlik sunduğu söylenebilir.

Tablo 3. Yerel Olma Olasılığı Yüksek Seramik Örneklerin Karşılaştırılması

Amorf tabak (No: 2)	Altlık (No: 5)	Testi (No: 10)	Lykion (No: 7)	Lykion (No: 11)
Karbonat		Karbonat	Karbonat	Karbonat
Killi Matriks	Killi Matriks	Killi Matriks	Killi Matriks	Killi Matriks
	Kuvars		Kuvars	
				Piroksen
Unguentarium (No: 24)	Palmetli Megara (No: 4)	Amorf kap (No: 1)	Çanak (No: 9)	Üçgen bezek megara(No: 21)

Karbonat	Karbonat			
Killi Matriks	Kumlu Matriks	Kumlu Matriks	Kumlu Matriks	Kumlu Matriks
Kuvars	Kuvars	Kuvars	Kuvars	
				Mika

Petrografik analizlerde 9 örnekle yer alan terra sigillata kap örneklerinin karşılaştırılması sonucunda ise yarısının killi yarısının da kumlu matrikse sahip olduğu görülür. Ayrıca 6, 14 ve 16nolu örneklerin karbonat, 12'nin mika, 15'in ise piroksen ve biyotit içerdiği tespit edilmiştir.

Bu noktada yerel kil örnekleri ile orijinal Patara malzemesi yapılarında tespit edilen bu benzerliklerin olumlu veriler olduğu ve kimyasal analiz ile bunların güçleneceği öngörülmekte, yukarıda söz edildiği gibi kimyasal analizlerin net gruplamalar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Tablo 4. Yerel Kil Örnekleri Analiz Sonuçlarının Karşılaştırılması

Karadere (No: 30)	Kasaba (No: 31)	T.Hasan (No: 32)	Demre (No: 36)	Elmalı Tuğla Fb. (No: 34)
		Killi Matriks	Killi Matriks	
Kumlu Matriks	Kumlu Matriks			Kumlu Matriks
Karbonat	Karbonat	Karbonat	Karbonat	
Kuvars		Kuvars		
Dont (No: 35)	Kalkan (No: 37)	Demre Beymelek(No: 38)	Patara kanal (No: 39)	Eşen Vadi (40)
	Killi Matriks	Killi Matriks		
Kumlu Matriks			Kumlu Matriks	Kumlu Matriks
	Karbonat	Karbonat		Karbonat
Kuvars	Kuvars		Kuvars	
				Biyotit

6. 3. Kimyasal Analiz ve Değerlendirme

İnce kesit analizleri ile kayaç yapısı incelenen orijinal malzeme ve pişmiş yerel kil örneklerinden gerekli görülen 24 adedi Acme laboratuvarlarında ICP-MS cihazı kullanılarak 4A ve 4B olarak adlandırılan kimyasal analiz ile incelendiler ve 9 Eylül Üniversitesi jeoloji Mühendisliği Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mümtaz Çolak tarafından değerlendirildiler (bkz.: Tablo 5-9). Analiz için yaklaşık 15 gram toz örnek gereklidir.

4A analizi 4 ayrı analitik testten oluşan etkin kaya karakter analizidir. Ana oksit ve birkaç küçük elementin toplam bolluklarının 0,2gr örnek üzerinde lityum metaborat/ fusion emisyon spektrometresi ile yapılan incelemesidir.

4B ise grup 4A analizi tamamlayan 2 ayrı analizden oluşmaktadır. Toplam iz element analizidir. Nadir toprak ve refrakter elemanları, lityum/ fusion ve 0,2gr örnek ve nitrik asit sindirim tetraborate ICP kütle spektrometresi ile belirlenir. Ayrıca ayrı bir 0,5gr. Split Aqua Regia içinde sindirilerek kıymetli ve baz metaller ICP kütle spektrometresi ile analiz edilirler.

Tablo 5. Kimyasal Analiz Sertifikası

 AcmeLabs Acme Analytical Laboratories (Vancouver) Ltd. 1020 Cordova St. East Vancouver BC V6A 4A3 Canada www.acmelab.com		Client: Akdeniz Universitesi Konyaalti Antalya 7200 Turkey Submitted By: Mumtaz Çolak Receiving Lab: Turkey-Ankara Received: May 11, 2011 Report Date: May 30, 2011 Page: 1 of 2																		
CERTIFICATE OF ANALYSIS		ANK11000443.1																		
CLIENT JOB INFORMATION Project: None Given Shipment ID: P.O. Number Number of Samples: 24		SAMPLE PREPARATION AND ANALYTICAL PROCEDURES <table border="1"> <thead> <tr> <th>Method Code</th> <th>Number of Samples</th> <th>Code Description</th> <th>Test Wgt (g)</th> <th>Report Status</th> <th>Lab</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>No Prep</td> <td>24</td> <td>Sorting of samples on arrival and labeling</td> <td></td> <td></td> <td>ANK</td> </tr> <tr> <td>4A4B</td> <td>24</td> <td>Whole Rock Analysis Majors and Trace Elements</td> <td>0.2</td> <td>Completed</td> <td>VAN</td> </tr> </tbody> </table>	Method Code	Number of Samples	Code Description	Test Wgt (g)	Report Status	Lab	No Prep	24	Sorting of samples on arrival and labeling			ANK	4A4B	24	Whole Rock Analysis Majors and Trace Elements	0.2	Completed	VAN
Method Code	Number of Samples	Code Description	Test Wgt (g)	Report Status	Lab															
No Prep	24	Sorting of samples on arrival and labeling			ANK															
4A4B	24	Whole Rock Analysis Majors and Trace Elements	0.2	Completed	VAN															
SAMPLE DISPOSAL DISP-PLP Dispose of Pulp After 90 days Acme does not accept responsibility for samples left at the laboratory after 90 days without prior written instructions for sample storage or return.		ADDITIONAL COMMENTS																		
Invoice To: Akdeniz Universitesi Konyaalti Antalya 7200 Turkey																				
CC:																				
<small>This report supersedes all previous preliminary and final reports with this file number dated prior to the date on this certificate. Signature indicates final approval; preliminary reports are unsigned and should be used for reference only. All results are considered the confidential property of the client. Acme assumes the liabilities for actual cost of analysis only. *** asterisk indicates that an analytical result could not be provided due to unusually high levels of interference from other elements.</small>																				

Tablo 6. Kimyasal Analiz Sonuçları

Acmelabs
1020 Cordova St. East Vancouver BC V6A 4A3 Canada
Phone (604) 253-3158 Fax (604) 253-1716

Acme Analytical Laboratories (Vancouver) Ltd.
www.acmelab.com

Client: **Akdeniz Universitesi**
Konyaaltı Antalya 7200 Turkey

Project: **None Given**
Report Date: **May 30, 2011**

Page: **2 of 2** Part: **1**

ANK11000443.1

Method	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	4A-4B	
Analyte	SiO2	Al2O3	Fe2O3	MgO	CaO	Na2O	K2O	TiO2	P2O5	MnO	Cr2O3	NI	Se	LOI	Sum	Ba	Be	Co	Ce	
Unit	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	ppm	ppm	%	%	ppm	ppm	ppm	ppm	
MDL	0.01	0.01	0.04	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.01	0.002	20	1	-5.1	0.01	1	1	0.2	0.1	
1	Rock Pulp	55.96	10.99	6.15	6.59	15.42	0.98	1.80	0.62	0.14	0.13	0.057	339	14	0.9	99.75	232	1	31.5	4.2
2	Rock Pulp	48.34	13.57	7.63	7.66	16.37	1.19	1.96	0.71	0.15	0.14	0.057	433	19	1.3	99.74	296	2	41.3	5.6
5	Rock Pulp	49.10	13.06	7.43	8.24	16.54	1.81	0.99	0.70	0.16	0.14	0.054	436	18	1.5	99.74	254	2	40.8	5.1
7	Rock Pulp	44.56	12.53	7.19	6.69	16.09	0.70	2.16	0.67	0.19	0.14	0.047	389	17	8.7	99.74	356	2	37.9	4.9
9	Rock Pulp	42.09	11.30	6.90	7.30	17.23	0.75	1.93	0.59	0.15	0.12	0.053	435	16	11.5	99.76	314	2	37.5	4.1
10	Rock Pulp	42.69	11.66	6.83	5.61	13.14	0.50	1.94	0.59	0.12	0.11	0.043	393	16	16.5	99.80	338	2	34.0	5.3
11	Rock Pulp	47.45	12.71	7.43	7.24	17.33	1.12	1.49	0.65	0.30	0.13	0.055	404	18	3.8	99.77	368	1	36.8	2.7
13	Rock Pulp	44.61	12.93	7.62	6.53	14.81	1.00	2.01	0.69	0.26	0.09	0.048	337	20	9.2	99.79	268	1	29.5	4.5
14	Rock Pulp	46.76	14.11	7.67	6.77	11.01	0.78	2.24	0.72	0.38	0.10	0.050	394	18	9.1	99.71	375	2	36.0	5.2
16	Rock Pulp	50.75	12.92	8.22	12.23	9.01	1.13	2.66	0.69	0.16	0.09	0.100	685	19	1.7	99.71	190	2	48.6	5.6
19	Rock Pulp	59.54	18.74	6.60	3.48	3.11	0.65	3.55	0.89	0.14	0.08	0.032	153	17	3.0	99.78	495	2	22.5	11.5
20	Rock Pulp	52.53	22.97	8.32	3.55	3.44	0.95	4.48	1.14	0.20	0.10	0.033	120	22	2.1	99.73	639	3	26.3	13.6
21	Rock Pulp	45.89	11.26	6.79	7.47	12.57	0.84	1.84	0.62	0.24	0.10	0.075	441	16	12.0	99.75	359	2	36.9	4.2
24	Rock Pulp	44.09	11.97	7.02	5.26	11.21	0.90	1.50	0.62	0.10	0.10	0.063	416	16	17.0	99.78	298	2	36.4	5.5
26	Rock Pulp	58.30	16.10	7.11	3.93	7.79	0.61	2.66	0.96	0.28	0.11	0.018	109	17	2.7	99.61	275	2	129.6	6.0
28	Rock Pulp	56.93	14.68	6.82	3.78	8.82	0.60	2.55	0.94	0.33	0.11	0.019	115	17	4.1	99.72	281	2	95.0	6.0
30	Rock Pulp	62.00	9.00	4.23	2.16	14.73	0.25	1.22	0.49	0.10	0.13	0.032	112	11	5.5	99.83	203	1	55.3	4.7
31	Rock Pulp	44.59	7.63	6.19	11.82	20.42	0.68	1.12	0.47	0.11	0.10	0.169	687	14	6.3	99.71	158	1	57.9	3.0
32	Rock Pulp	50.78	12.90	6.31	4.85	18.18	0.62	1.91	0.67	0.14	0.15	0.070	346	18	2.5	99.72	292	2	44.5	5.4
33	Rock Pulp	48.30	20.59	9.65	5.68	8.29	0.35	1.17	0.96	0.62	0.12	0.097	398	22	3.8	99.60	284	3	111.3	6.5
34	Rock Pulp	42.60	10.26	6.40	9.00	19.38	0.59	1.96	0.51	0.13	0.09	0.079	508	15	8.6	99.64	622	2	41.7	5.3
35	Rock Pulp	50.82	18.40	11.36	6.47	7.60	2.22	0.12	1.36	0.12	0.18	0.036	144	37	1.2	99.75	46	<1	69.7	0.2
36	Rock Pulp	48.39	29.53	10.98	1.16	2.94	0.15	1.49	1.17	1.42	0.17	0.039	273	29	2.2	99.69	378	5	49.0	9.9
37	Rock Pulp	51.90	26.86	12.13	1.46	1.79	0.19	1.70	1.36	0.18	0.14	0.074	384	26	2.0	99.68	327	5	99.6	8.6

Tablo 9. Kimyasal Analiz Sonuçları

Method	1DX	1DX	1DX
Analyte	Ti	Se	
Unit	ppm	ppm	ppm
MDL	0.1	0.6	
1	Rock Pulp	<0.1	<0.5
2	Rock Pulp	0.1	<0.5
5	Rock Pulp	0.1	<0.5
7	Rock Pulp	0.1	<0.5
9	Rock Pulp	0.1	<0.5
10	Rock Pulp	0.2	<0.5
11	Rock Pulp	<0.1	<0.5
13	Rock Pulp	0.1	<0.5
14	Rock Pulp	0.3	<0.5
15	Rock Pulp	<0.1	<0.5
19	Rock Pulp	<0.1	<0.5
20	Rock Pulp	0.3	<0.5
21	Rock Pulp	0.2	<0.5
24	Rock Pulp	0.1	<0.5
25	Rock Pulp	<0.1	<0.5
28	Rock Pulp	<0.1	<0.5
30	Rock Pulp	<0.1	<0.5
31	Rock Pulp	<0.1	0.5
32	Rock Pulp	0.2	<0.5
33	Rock Pulp	0.3	0.5
34	Rock Pulp	0.2	0.5
35	Rock Pulp	<0.1	<0.5
36	Rock Pulp	0.3	<0.5
37	Rock Pulp	0.3	<0.5

1020 Cordova St. East Vancouver BC V6A 4A3 Canada
Phone (604) 253-3158 Fax (604) 253-1716

Acme Analytical Laboratories (Vancouver) Ltd.

www.acmelab.com

Client: Akdeniz Universitesi

Konyaaltı Antalya 7200 Turkey

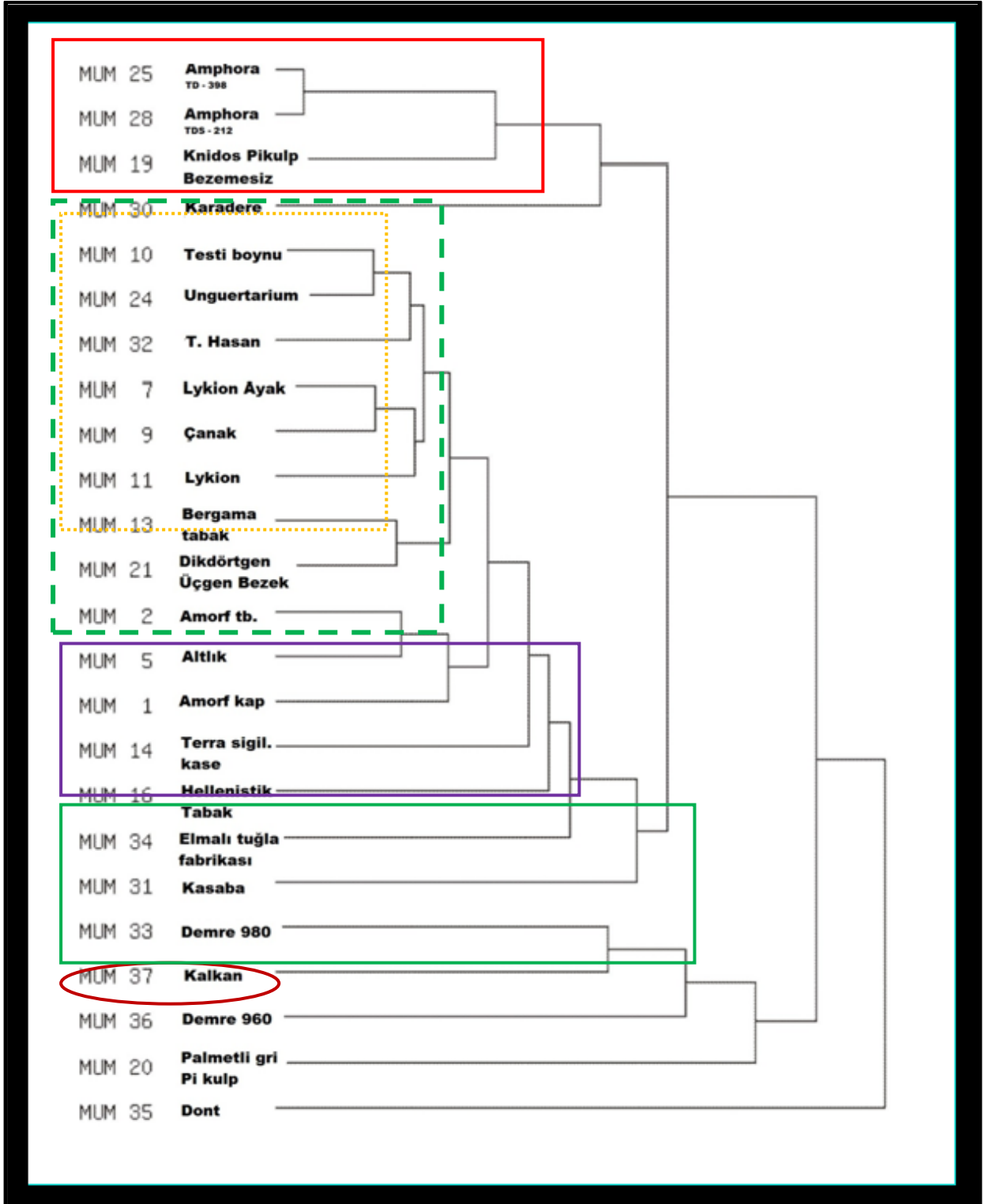
Project: None Given
Report Date: May 30, 2011

Page: 2 of 2 Part 4

AN-K11000443.1

CERTIFICATE OF ANALYSIS

Tablo 10. Patara ve temsili seramiklerin kimyasal analiz sonucuna göre hazırlanmış cluster analizi.

Değerlendirme

Analiz sonuçlarına göre 11 adet majör 41 adet iz element analizi bulunduğu belirlenmiştir (Tablo 5 - 9). Pişirilen killerin ilksel yapısının değiştiği bilinmektedir. Ancak orijinal malzeme ile toplanan yerel kil örnekleri benzer ısılarda pişirildikleri için bu değişimin iki taraf içinde gerçekleştiği düşünülür. Bu analiz verilerine bakıldığında 19, 20, 25, 28, 33, 35, 36 ve 37 nolu örnekler düşük CaO(kalsiyum oksit) içeriği, 36 nolu örnekte yüksek Al₂O₃ (alüminyum oksit) içeriği ve 25, 28, 30, 31, 32, 33, 35, 36 ve 37 nolu örneklerde yüksek W(wolfram) içeriği dikkat çekicidir.

Analizler sonucu 24 element temel alınarak yapılan dendogram çalışması Tablo 10 da verilmektedir. Burada dört ana grubun oluştuğu görülmektedir. Bu ana gruplar altında yine küçük alt grupları görmek mümkündür. 35 numaralı Dont kili ise çok ayrı bir yapı göstermesiyle bu gruplardan ayrılır.

Öncelikle bu test parçalarından 19, 25, 28 ve 30 numara taşıyan örneklerin bir grup oluşturduğu görülür. Bu örneklerin petrografik açıdan da birliktelik taşıdıklarının tespit edilmiş olması da önemli bir bilgidir. İlk adımda 25 ve 28 numaralı amphora parçaları yakınlığa sahiptir. 19 numaralı pi kulplu bezemesiz kap onlara yakın diğer örnektir ve yerel kil Karadere'nin de bir sonraki noktada bu örneklerle benzerlik göstermesi yerel üretimin araştırıldığı bu çalışma için olumlu bir bilgi olarak yer alır.

20, 33, 36 ve 37 numaralı örnekler ayrı bir grup oluşturmaktadır. Demre ve Kalkan'dan alınan yerel kil örnekleri ile 20 numaralı bir pi kulplu kasenin kimyasının benzerliği görülür. İnce kesit analizi sonucunda da killi matrikse sahip olmaları ile de benzerlik taşımaktadırlar.

Diğer büyük grup ise bölgede gözlenen ana grubu temsil etmektedir denilebilir. 10 numaralı testi boynu ve 24 numaralı unguentarium parçası aynı grupta yer alırken yerel kil 32 numaralı T. Hasan örneğinin bu örneklerle yakınlık taşıdığı görülür. 7 numaralı Lykion ayak ve 9 numaralı çanak aynı şekilde birleşirken 11 numaralı lykion onlara katılan örnektir. Ayrıca yerel örnekler olduğu kuvvetle muhtemel olarak değerlendirilen bu 2 gruba ait örnekler bir sonraki noktada birleşmektedirler. Bu açıdan olumlu bir sonuç olarak yer alırlar. 13 numaralı Bergama tabak ve 21 numaralı üçgen dikdörtgen bezek kalıp parçası kendi içinde grup oluştur ve üstte yer alan 6 örnekten oluşan gruba katılırlar. Ayrıca tabloda bu örneklerin altında yer alan 2 numaralı amorf tabak, 5 numaralı altlık ve 1 numaralı amorf kap ta aynı benzerliklerle birbirleri ile ilişki içindedirler ve bir sonraki noktada yukarıda sözü edilen gruba katılırlar. Öncelikle 8 adet örnek birbiri içinde ilişkili görülürken yine yerelliği konusunda güçlü örnekler olan 2, 5 ve 1 numaralı örneklerin yukarıdakileri katılması

kimyasal yapılarının benzerliğini göstermektedir ve çalışma için önemli bir sonuç olarak tespit edilmektedir.

14 numaralı terra sigillata kâse, 16 numaralı Hellenistik tabak ile yerel kilerden olan 34 numaralı Elmalı tuğla fabrikası ve 31 numaralı Kasaba örneği 4. Grubu oluşturan örnekler olarak görülür. İleri bir noktada üst gruba ve daha ileri adımda da ilk gruba yakınlaşırlar.

Gruplamalarda yer alan örneklerin kimyasının benzediği, hammadde olarak yakınlaştıklarını söylemek mümkündür. Üretimlerinde aynı hammaddelerden yararlanılmış olması olasıdır.

SONUÇ

Likya bölgesi içinde yerel çömlekçilik merkezlerinin izlerinin sürülmesi ve buna bağlı olarak yerel kil örneklerinin toplanarak atölye çalışmaları ile denenmesi, Patara yerel üretim seramiklerinin incelendiği bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Patara'da seramik üretiminin varlığına ilişkin en önemli kanıtlar kazılarda ortaya çıkarılan fırın yapılarıdır. Roma ve Erken Bizans Dönemi'nde üretimin sürdüğünü gösteren bu döşemelerin yanı sıra ele geçen çok sayıda fırın atıkları da bu önemli kanıtları destekleyen malzemelerdir. Ayrıca kazılarda üretimin daha gerilere uzandığının izlerini oluşturan erken dönemlere ait kalıp parçaları da bulunmuştur. Ancak Hellenistik ve öncesine ait fırın yapılarına ise henüz ulaşılammıştır. Tüm bu bilgiler ışığında ve görsel değerlendirmeler yoluyla yapılan incelemeler sonucu Patara seramikleri arasında yerel üretim olabileceği öngörülenlerin çoğunluğunda ortak bir hamur- astar yapısı tespit edilmiştir.

Bu noktada bölgede yerel çömlekçiliğin varlığı yazılı kaynaklar ve yapılan araştırmalar doğrultusunda incelenmiş, ancak bu konuda Dont dışında bir bilgiye ulaşılammış, yalnız geçmişte ve günümüzde devam eden tuğlacılığın varlığı tespit edilmiştir. Bu verilerle bölgede başlatılan kil araştırmaları, yerel çömlekçilerin hammaddelerini yaşadıkları yerin civarından elde ettikleri bilgisiyle ve gözleme de dayanılarak nehir yatakları, vadi ve tarlalardan alınan örneklerle sürdürülmüştür. İkincil killer olarak adlandırılan bu hammaddeler atölye çalışması ile deneme pişirimlerinde kullanılmak üzere hazırlanırken, kaynaklardan ve yerel çömlekçilerin takip ettiği yöntemlerden yararlanılmıştır. Deneme pişirimlerinde yer alan 11 adet örneğin 4 tanesi demir içeren kırmızı, organik yapıya sahip 7 tanesi ise grimsi renk tonlarını taşımaktadır. Pişirim sonucu Demre Beymelek ve Hacımusalar kil örneklerinin çözülerek kullanıma uygun olmadıkları görülmüştür. Kalkan ve Demre killeri ise pişme küçülmesinin fazla olması sonucu çatlamalar geliştirmiş, bu nedenle Eşen vadisinden alınan kil ile karıştırılarak yeni denemeler yapılmış ve daha sağlam ürünler elde edilmiştir. Patara Kanal, Eşen Çayı Vadi ve Elmalı tuğla fabrikasından alınan killer renk olarak orijinal Patara malzemesine en yakın sonuçları vermiştir. Ancak Eşen çayı ve Patara kanal killeri biraz dayanıksız yapıya gösterirler. Karadere ve Demre'den alınan kırmızımsı kil ile karıştırılarak yapılan denemeler sonucu bu yapı güçlenmiştir. Elmalı'dan Testici Hasan kil örneği küçük kireç parçacıkları olması yanında olumlu bir örnek olarak yer alır. Kasaba tuğlacısının kullandığı örnek ise iyi renk veren ancak iyice süzülerek temizlenmesi gereken bir kildir. Dont kili işlemesi güç ancak pişme sonucu oldukça sağlam bir yapı gösterir bu nedenle kalın cidarlı örneklerde daha iyi sonuç alınacağı düşünülmektedir. Demir içermesi sebebiyle Kalkan

kil ile terra sigillata astar denemesi yapılmış, başarılı olunmuştur. Aynı çalışmanın Demre kil ile denemesi ise sonuç vermemiştir.

Bu noktada toplanan kil örnekleri ile orijinal Patara malzemesinin petrografik ve kimyasal analizlerinin yapılarak, karşılaştırılmasının tüm bu gözlem ve değerlendirmeleri destekleyen, güçlendiren unsurlar olarak katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu nedenle çalışmada yer alan 37 örnek ve değişik merkezlerden toplanan 11 adet yerel kil örneği laboratuvar ortamında incelemeye alınmıştır. 9 Eylül Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği tarafından gerçekleştirilen ince kesit analiz çalışmalarının sonuçlarına göre örnekler killi ve kumlu matriks olarak iki grupta toplanmışlardır. Bazı killi matriks ağırlıklı örneklerin kendi içerisinde karbonat kaya kırıntılı ve karbonat kaya kırıntısız olarak ikiye ayrıldıkları da belirlenmiştir. Ayrıca bu grup içerisinde piroksen mineral içerikleri taşıyan örnekler de mevcuttur. Kumlu matrikste ise ince tane boyu egemendir, kil miktarı az gözlenmektedir. Bu grubu da kendi içerisinde karbonat kaya kırıntılı ve karbonat kaya kırıntısız olarak iki alt gruba ayırmak mümkündür. Grup içerisinde özellikle dikkat çeken ince mika içeriği ise bu malzemenin metamorfik kaya egemen bir bölgeden beslendiğini göstermesi açısından önemlidir. Bu bölgelerin Gediz, Küçük ve Büyük Menderes havzaları olabileceği söylenebilir.

Yerel kil örneklerinden hazırlanan plakaların petrografik analizi ise malzemelerin çok ince tanecik yapısı sebebiyle kaya ve mineral içeriği yönünden çok detaylı bilgiler vermemiştir. Ancak Dont ve Elmalı tuğla fabrikası kil örneklerinin bölgenin jeolojisi ile ilgili olarak piroksen minerali içerdiği, bu mineralin özellikle ultrabazik kayalardan beslenen bir bölge olma olasılığının yüksekliğini işaret ettiği tespit edilmiştir. Yerel kil örneklerinin kil içeriklerinin az olduğu ve sadece Elmalı tuğla fabrikası kil örneğinin az miktarda mika içerdiği de belirlenen noktalar. Orijinal Patara malzemesinin çoğunluğunda görülen karbonat yerel kil örneklerinden Dont, Elmalı tuğla ve Patara kanal hariç diğer 6 örnekte de görülmüştür. Ayrıca 1, 4, 5, 9, 24 numaralı orijinal malzemedeki görülen kuvars 30, 32, 33, 35, 37 ve 39 numaralı yerel killerde de gözlenmektedir. İnce kesit analiz sonuçları ile elde edilen tüm bu benzerlikler olumlu veriler olarak değerlendirilebilir. Ancak bu bilgilerin gruplama yapmak için yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Kimyasal analiz sonuçları ışığında yapılacak karşılaştırma ve değerlendirmelerin daha doğru bir gruplama yapılmasına yardımcı olacağına karar verilmiş, bu amaçla 24 örnek Acme Laboratuvarlarında kimyasal analiz ile incelemeye alınmıştır.

Kimyasal analiz sonuçlarına göre 9 Eylül Üniversitesi Jeoloji Mühendisliği Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Mümtaz Çolak tarafından hazırlanan dendogram kümeleme tablosu ile 4 ana grup ve bazı alt grupların ortaya çıktığı belirlenmiştir. 19, 25, 28 ve 30 numaraları taşıyan petrografik açıdan da benzerlik taşıyan ve 30 numaralı Karadere yerel kilinin de

bulunduğu grup olumlu bir sonuç olarak yer almaktadır. 20, 33, 36 ve 37 numaralı örnekler de ayrı bir gruptur. 20 numaralı pi kulplu kase ile yerel killer petrografik açıdan da killi matriks grubunda yer alırlar. 14, 16, 34 ve 31 numaralı örnekler de 4. grubu oluştururlar. Diğer büyük grup ise bölgede gözlenen ana grubu temsil etmektedir ve yerel üretimin araştırıldığı bu çalışma için önemli bir sonuç olarak tespit edilmiştir. Petrografik inceleme sonucunda da 10, 24, 32, 7, 9, 11, 13, 21, 2, 5, 1 numaralı örneklerin çoğunda killi bir yapı ve yarısında kuvars birlikteliği görülmüştür. Bu malzemelerin aynı grupta yer alması yerel olduğu düşünülen bu örneklerin hammadde yapılarının yakınlığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak gruplarda yer alan örneklerin kimyasının benzediğini hammadde olarak yakın olduklarını söylemek mümkündür. Üretimlerinde aynı hammaddelerden yararlanılmış olması olasıdır.

Tezin ikinci bölümünü oluşturan ayağa kaldırma çalışmaları ise yerel kil denemelerinin sonuçları ve geleneksel üretim yöntemlerinin ışığı altında gerçekleştirildi. Çoğunluğunun tam profil vermediği örnekler diğer merkezlerdeki benzerlerinden yararlanılarak bütünlendiler. Ebatlar belirlenerek teknik ve üç boyutlu çizimler hazırlandı. Bu çalışma ile çoğunun yalnızca bir parçası ele geçmiş örneklerin nasıl bir profile sahip olduklarının görülebilmesi sağlandı. Üretime başlamadan önce çeşitli kaynaklar aracılığı ile geleneksel seramik üretim yöntemleri incelendi. Formun gerektirdiği şekilde kalıp ve tornanın yanı sıra kalıp-torna ya da kalıp-el şekillendirmesinin birlikte kullanıldığı çeşitli yöntemlerden yararlanıldı. Astar uygulaması için de yazılı kaynaklar ve geleneksel çömlek ustalarından bilgiler alınarak terra sigillata hazırlandı. Farklı çamurlarla ve değişik ısı aralığında çeşitli denemeler yapıldı. Çalışmanın tüm aşamaları notlar alınarak ve fotoğraf çekilerek tespit edildi. Gelineen noktada üretilen seramiklerin bir arada sunulması ve sürecin takibinin deneysel arkeoloji alanında yapılmış bir çalışma olarak yerini alacağı ve katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akşit 1967 O. Akşit, Likya Tarihi, İ. Ü.Edebiyat Fakültesi yayınları, İstanbul, 1967.
- Akşit 1971 O. Akşit, Hellenistik ve Roma Devrinde Likya, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1971.
- Aktaş 2007 Ş. Aktaş, “Ana Cadde ve Agora Kapısı”, KST 28,1, (Ankara 2007), 15-28.
- Aktaş 2008 Ş. Aktaş, “ Ana Cadde”, bkz.: F. Işık, Patara 2006, KST 29, 1, 2008, 59-72.
- Alanyalı 2007 F. Alanyalı“Hürmalık Hamamı”, KST 28, 1, (Ankara 2007), 15-28.
- Alanyalı 2008 F. Alanyalı,“Hürmalık Hamamı”, KST 29, 1, (Ankara 2008), 59-72.
- Alanyalı – Şen 2007 F. Alanyalı – D. Şen, “Patara Hürmalık Hamamı Frigidariumu ve Seramiklerinin Stratigrafik Olarak Değerlendirilmesi”, IV. Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Semineri SERES, B.Karasu vd, 412- 430, Türk Seramik Derneği Yayını, İstanbul, 2007.
- Anderson - Stojanovic 1987 Anderson V. R. - Stojanović, “The Cronology and Function of Ceramic Unguentarium”, AJA 91,1,(Ocak 1987), 105-122.
- Anderson - Stojanovic 1992 Anderson V. R.-Stojanović, “Stobi, The Hellenistic and Roman Pottery”, Princeton University Press, New Jersey, 1992.
- Anlağan 2000 T. Anlağan , “Sadberk Hanım Müzesi Kalıplı Kâseler ve Kabartmalı Kaplar” Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul, 2000.
- Arcasoy1983 A. Arcasoy, “Seramik Teknolojisi” M.Ü. GSF Yayınları, İstanbul, 1983.
- Atik 1995 N. Atik, “Die Keramik Aus Den Südthermen von Perge”, Ist Mitt Beiheft 40, Wasmuth, Tübingen, 1995.

- Atila 1991 “Olympos Mezar Odası Kurtarma Kazısı”, II. Müze Kurtarma Kazıları Semineri, (29-30 Nisan 1991), 105-127.
- Aydemir 1995 A. Aydemir, “Phokaia Erken Roma Dönemi Pişirme Kapları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995.
- Bayburtluoğlu 1983 C. Bayburtluoğlu “ Phaselis’teki Çalışmalar ve Çevre Araştırmaları” KST, 5, (Mayıs, İstanbul, 1983), 181-189.
- Bayburtluoğlu 1984 C. Bayburtluoğlu “ 1983 Phaselis Kazısı Raporu”, KST, 6, (Nisan, İzmir 1984), 301-313.
- Bayburtluoğlu 1985 C. Bayburtluoğlu, “Phaselis Kazısı Raporu”, KST, 7, (Mayıs, Ankara 1985), 373-386.
- Bayburtluoğlu 2003 C. Bayburtluoğlu, “Arykanda 2002”, ANMED 1,(2003), 8-10.
- Bayburtluoğlu 2005 Bayburtluoğlu C., “Arykanda Kazısı raporu 2004”, ANMED 3,(2005), 5-10.
- Brann1962 Brann E. T. H., “Agora, Vol 8, Late Geometric and Protoattic Pottery”, The American School Of Classical Studies At Athens Princeton, New Jersey, 1962.
- Brogan 2000 Brogan N. V., “Late Hellenistic Pottery in Athens: A New Deposit and Further Thoughts on the Association of Pottery and Societal Change” Hesperia, 69, 3, (July-September 2000), 293- 333.
- Bryce vd. 1986 Bryce T. R., “The Lycians in Literary and Epigraphic Sources”, Denmark, Copenhagen, 1986.
- Bouzek 1974 Bouzek J., “Anatolian Collection of Charles University, Kyme I, Universita Karlova, Praha, 1974.
- Bulba – Kızgut 1995 Bulba M. –Kızgut İ., “ Liman Hamamı”, KST, 15, 2, (Ankara 1995), 279- 301.
- Buluç 1983 Buluç S., “Patara Yüzey Araştırması”,I Araştırma Sonuçları Toplantısı,(Mayıs 1984), 139- 144.
- Burleson 2001 Burleson M., “The Ceramic Glaze Handbook”,Lark Books, New York, 2001.

- Cavalier 2011 Cavalier L.,“Letoon”Aktüel Arkeoloji Dergisi, No. 20, (Mart- Nisan 2011), 76- 83.
- Charleston1955 Charleston R. J. , “Roman Pottery “, Faber & Faber, London, 1955.
- Cook 1972 Cook R. M. , “Greek Painted Pottery”, Methuen, London, 1972.
- Courtils 2011 Courtils J., “Ksanthos” Aktüel Arkeoloji Dergisi, No. 20, (Mart- Nisan 2011), 66- 75.
- Çevik 2011 Çevik N., “Likya Tarihi” Aktüel Arkeoloji Dergisi, No 20, (Mart- Nisan 2011), 36-49.
- Çevik – Kızıgut 1995 Çevik N. –Kızıgut İ., “ Hurmalık Hamamı”, KST 16, 2, (Mayıs- Haziran, 1995), 91- 104.
- Çevik – Bulut 2011 Çevik N. – Bulut S., “ Myra ve Limanı Andriake” Aktüel Arkeoloji Dergisi, No. 20, (Mart- Nisan, 2011), 50- 65.
- Çizer – Mete 1991 Çizer S. – Mete Z., “ Antik Dönemden Bugüne Çeşitli Yöre ve Uygarlıklarda Toprak Eşya Hazırlanması ve Uygulanması, Bildiri, 5. Ulusal Kil Sempozyumu, (Eskişehir, 1991), 407- 417.
- Çizer 2005 Çizer S.,"Antik Zinter Astar'ın Yeniden Canlandırılması Günümüzde Terra Sigillata" Seramik Türkiye, No. 9, (İstanbul, 2005), 112- 121.
- Çizer – Yoleri – Kahraman 2007 Çizer S. –Yoleri H. – Kahraman D.,“ Antik Sinter Astar Yapımında Kullanılan Killerin Kalsinasyonunun Astar Kalitesine Etkisi” Uluslararası Seramik Sempozyumu (İzmir 22- 23 Eylül 2007), 13- 17.
- Çobanlı 1996 Çobanlı Z., “Seramik Astarları” A.Ü. GSF Yayınları, Eskişehir, 1996.
- Degeest 2000 Degeest R., “ The Common Wares of Sagalassos: Typology and Chronology” Studies in Eastern Mediterranean Archaeology III, der. Waelkens M., Brepols, Belgium, 2000.
- Delemen – Çokay-Kepçe 2009 Delemen İ. – Çokay-Kepçe S., “Yunan ve Roma Kap Formları Sözlüğü”, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, Popüler Dizi 25, 2009.

- Demir 2003 Demir T., “Antik Çağ’da Çatı Kiremitleri”, III. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, 16-30 Haziran, 2003, 315- 320.
- Doğer 1988 Doğer E., “Klazomenai Kazısındaki Arkaik Dönem Ticari Amphoraları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1988.
- Doğer 1991 Doğer E., “Antik Çağ’da Amphoralar”, Sergi Yayınevi, İzmir, 1991.
- Dündar 2008 Dündar E., “Patara Unguentariumları”, Patara IV. 1, Ege Yayınları, İstanbul, 2008.
- Er 2004 Er Y., “Klasik Arkeoloji Sözlüğü”, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004.
- Erdemgil 1980 Erdemgil S., “Kestel Kurtarma Kazısı”, KST 2, Ankara, 1980, 103-107.
- Erdemgil 1981 Erdemgil S., “Kestel Kazısı 1980 Yılı Çalışmaları”, KST 3, Ankara, 1981, 63-66.
- Erhat- Ökmen 1983 Erhat A. –Ökmen M., “Herodot Tarihi”, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1983.
- Erhat – Kadir 2006 Erhat A. – Kadir A., “Homeros İlyada”, Can Yayınları, İstanbul, 2006.
- Fırat 1999 Fırat N., “Perge Konut Alanı Keramiği Cilt 1”, Yayınlanmamış Doktora Tezi ,İstanbul, 1999.
- Fıncı 2010 Fıncı S., “Rhodiapolis Seramikleri, Roma Dönemi Pişirme Kapları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2010.
- Forster 2001 Forster G., “ The Roman Period”, Knossos Pottery Handbook, Greek and Roman, BSA Studies 7 (2001) 137- 166.
- Goldman 1950 Goldman H., “The Hellenistic and Roman Period I, Excavations at Gözlükule”, Tarsus, Vol 1, Princeton University Press, New Jersey, 1950.
- Greene 1992 Greene K., “ Roman Potery”, University of California Press, Great Britain, 1992.
- Güner 1988 Güner G., “Anadolu’da Yaşamakta Olan İlkel Çömlekçilik”, Ak Yayınları, İstanbul, 1988.

- Güngör 2005 Güngör E., “Metropolis Kenti Oda İçindeki Konut Seramiği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2005.
- Gürler 1994 Gürler B., “Metropolis’in Hellenistik Dönem Seramiği”, Doktora Tezi , İzmir, 1994.
- Habu 2004 Habu J., “Ancient Jomon of Japan”, Cambridge University Press, 2004.
- Hamann 1944 Hamann R., “Agyptische Kunst, Wesen und Geschichte” Printed in Germany, Berlin, 1944.
- Hayes 1983 Hayes J. W., “ The Villa Dionysos Excavations, Knossos: The Pottery” BSA 78,(1983), 97-169.
- Hayes 1991 Hayes J. W., “Paphos. The Hellenistic and Roman Pottery”, Paphos Vol. 3, İmprinta Limited, Nicosia, 1991.
- Hayes 1997 Hayes J. W., “Handbook of Mediterranean Roman Pottery”, British Museum Press, London, 1997.
- Hayes 2008 Hayes J. W., “Roman Pottery Fine –Ware Imports”, The Athenian Agora 32, Princeton University Press, New Jersey, 2008.
- Hellström 1965 Hellström P., “Labraunda: Swedish Excavations and Resarches II, I, Pottery of Classical and Later Date, Terracotta Lamps and Glass”, Lund, CWK Gleerup, 1965.
- Işık 1990 Işık F., “Patara 1988”, KST 11, 2,(Ankara, 1990), 1- 21.
- Işık 1991 Işık F., “Patara Dünü Bugünü ve Geleceği”, Türk Arkeoloji Dergisi,No. 29 (Ankara, 1991), 35- 69.
- Işık 2000 Işık F., “Patara, The History and Ruins of the Capital City of Lycian League” ,Orkun & Ozan Medya Hizmetleri, Antalya, 2000.
- Işık 2002 Işık F., “Patara 2000”, KST 23, 1, (Ankara 2002), 397-412.
- Işık 2009 Işık F., Patara, Lykia Birliğinin Başkenti (2009) baskıda.
- Işın – Uygun2001 Işın G. –Uygun Ç., “ TN 1-3 Açmaları” KST 22, 2,(Ankara 2001),79- 80.

- Işın 2002 Işın G., “Ointment or Medicine Vessels from Patara: An Overview of a Simple Hellenistic Form in the Ancient Mediterranean World”, AA 2, (2002), 85-96.
- Işın 2004 Işın G., “Tepecik Açması”, ANMED 2, (2004), 41- 43.
- Işın 2005 Işın G., “ Tepecik Sarnıcı”, ANMED 3, (2005), 57- 65.
- Işın 2006 Işın G., “Hellenistic and Roman Pottery of Patara”, Proceeding of the XVIth International vd., Congress of Classical Archaeology, ed. Mattusch C.C., 98-101, Oxbow Books, Oxford, 2006.
- Işın 2007 G. Işın, Patara Terrakotları Helenistik ve Erken Roma Dönemleri, V.1 (İstanbul 2007).
- Işın 2007a Işın G. a, “Patara Terrakotları Helenistik ve Erken Roma Dönemleri”, Patara V.1, EgeYayımları, İstanbul, 2007.
- Işın 2007b Işın G. b, “General Outlook to The Hellenistic Pottery of Patara”, Ceramiques Antiques En Lycie Les Produits Et Les Marchhes, der. Lemaitre S., 137-149, Ausonius, Bordeaux, 2007.
- Işın 2008 Işın G., “The Preliminary Report on the Hellenistic Pottery of Patara from the ‘Tepecik Hill’ Excavations”, Asia Minor Studien 55, (2008), 157-171.
- Işın – Işık 2008 Işın G. –Işık F., “ Tepecik Bey Sarayı”, KST 29, 1,(2008), 59- 72.
- İşkan – Çevik 1999 İşkan H.– Çevik N., “ Nekropol Kazıları, Oygu Mezarlar”, KST 20, 2, (Ankara 1999), 162-166.
- İşkan – Işın – Uygun 2001 İşkan H.–Işın G.–Uygun Ç.,“Tepecik”,KST22, 2,(Ankara 2001), 79- 94
- Jones 1986 Jones R. E., “Greek and Cypriot Pottery”, British School of Athens, Athens, 1986.
- Kahya 1998 Kahya T. “ Patara Erken Dönem Boyalı Seramiği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) ,Antalya, 1998.
- Kahya 2001- 2002 Kahya T., “Patara Dark Age Pottery”, Adalya V, (2001-2002), 35- 58.

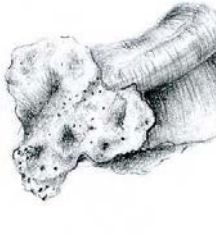
- Karcı 2006 Karcı G., “ Uşak Müzesi’ndeki Kalıp Yapımı Kaseler”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2006.
- Kızılgut 2011 Kızılgut İ., “ Rhodiapolis” Aktüel Arkeoloji Dergisi 20, (Mart- Nisan 2011), 112- 121.
- Korkut 2007 Korkut T., “Die kaiserzeitlichen Gebrauchskeramik aus Patara”, *Ceramiques Antiques En Lycie Les Produits Et Les Marchhes*, der. Lemaitre S., 191-224, Ausonius, Bordeaux, 2007.
- Korkut 2009 Korkut T. “Patara Deniz Feneri Seramikleri ve Cam Buluntuları” (Yayına hazırlanıyor).
- Korkut 2011 Korkut T., “ Tlos” Aktüel Arkeoloji Dergisi 2, (Mart- Nisan 2011), 92- 103.
- Korkut – Ercan 2008 Korkut T. – Ercan B.; “Roman Meals and Cooking Ware in Lycia: An Experimental Practice in Archeology”, *Akdeniz Sanat Dergisi 1*, (Antalya 2008), 95-106.
- Lemaitre S., “Contribution Á L’ étude Du Mobilier Céramique Des Époques Archaïque Et Classique Du Létôn De Xantos”, *Ceramiques Antiques En Lycie Les Produits Et Les Marchhes*, der. Lemaitre S., 115- 136, Ausonius, Bordeaux, 2007
- Mattison 2003 Mattison S., “The Complete Potter”, Apple Press, London, 2003.
- Meyer- Schlichthmann1988 Meyer- Schlichthmann C., “Die Pergamenische Sigillata aus der Stadtgrabung von Pergamon. Mitte 2.Jr. v. Chr.- Mitte 2.Jh. n. Chr., PF 16, De Gruyter, New York, 1988.
- Mills 2008 Mills M., “Surface Design for Ceramics”, Lark Books, New York, 2008.
- Olçay Uçkan 2007 Olçay Uçkan B. Y., “Olympos Kazısı”, *ANMED 5* (2007), 48-53.
- Olçay Uçkan 2009 Olçay Uçkan B. Y., “Olympos Kazısı 2008”, *ANMED 7*(2009), 59-67.
- Öney – Çobanlı 2007 Öney G. – Çobanlı Z., “Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı”, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul, 2007.

- Özbütev 1995 Özbütev G., “M.S.3.yüzyıl Phokaia Kaba Mutfak Keramiği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995.
- Özdemir 2009 Özdemir B. Ş., “Patara Roma Dönemi Günlük Kullanım Seramikleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2009.
- Özgündoğdu 2005 Özgündoğdu F. B., “ İndirgen Atmosferde Sanal Uygulamalar”, Bilim- Teknoloji, No. 11,(Eylül- Ekim 2005), 122- 125.
- Özüdoğru 2002 Özüdoğru Ş., “ Çömlek Fırını” , KST 23, 1,(Ankara 2002), 400- 401.
- Özüdoğru 2005 Özüdoğru Ş., “Günlük Çömlek İşlikleri”, ANMED, 3, (2005), 62- 63.
- Özüdoğru – Dökü 2007 Özüdoğru Ş. – Dökü E. “Günlük Çömlek İşlikleri”, KST 28, 1, (Ankara 2007), 20- 21.
- Özüdoğru – Dökü 2007 Özüdoğru Ş. –Dökü E., “ Patara Seramik Fırınları”, IV. Uluslar arası Katılımlı Seramik , Cam, Emaye, Sır ve Boya Semineri SERES, der. Karasu B. vd., 399- 411, Türk Seramik Derneği, İstanbul, 2007.
- Özüdoğru – Dökü 2008 Özüdoğru Ş. – Dökü Ş., “Seramik İşliği”, KST 29, 1, (Ankara 2008), 62.
- Papadopoulos 2003 Papadopoulos J. K., “Ceramicus Redivius: The Early Iron Age Potters’ Field in the Area of The Classical Athenian Agora”, The American School of Classical Studies at Athens, Athens, 2003 .
- Parman 2003 Parman E., “Olympos Ören yeri ve Çevresi Yüzey Araştırması 2002”, ANMED 1(2003), 42-44.
- Peignard 1997 Peignard A., “ La vaisselle de la Maison des Sceaux, Delos” Hellenistik Seramik Midilli, (Atina 1997), 308- 316.
- Pellegrino 2002 Pellegrino E., “Les Céramiques issues des fouilles menées en 1995 et 2000 sur 1’ acropole lycienne de Xanthos” Anatolia Antiqua 10, (2002), 245-260.
- Pellegrino 2007 Pellegrino E., “ Presentation Des Céramiques a Pate Rouge Orange Sableuses de Xanthos. Une Production de

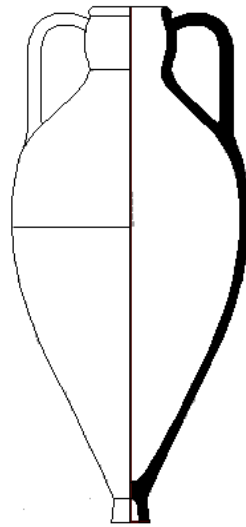
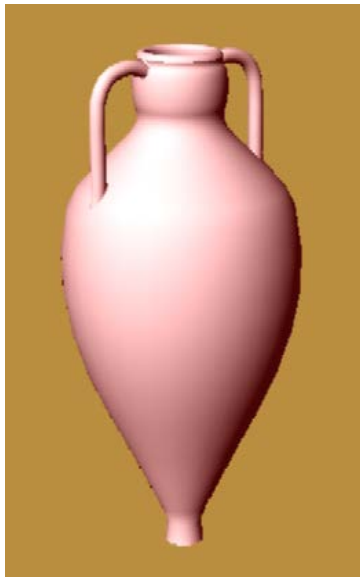
- Ceramique Culinaire Locale Sur le Long Terme”,
Ceramiques Antiques En Lycie Les Produits Et Les
Marches, ed. Lemaitre S., 225- 259, Ausonius,
Bordeaux, 2007.
- Poblome 1999 Poblome J., “Sagalassos Red Slip Ware Studies in
Eastern Mediterranean Archaeology II. Brepols, 1999.
- Poblome 2001 Poblome J., “The Potter’s Quarter”, KST 23, 1, (Ankara
2001), 13- 15.
- Rye – Evans 1976 Rye O. S. –Evans C., “Traditional Pottery Techniques of
Pakistan”, Smithsonian Institution Press, Washington,
1976.
- Robinson 1959 Robinson H. S., “Pottery of the Roman Period”, The
Athenian Agora 5, New Jersey, 1959.
- Rotroff 1982 Rotroff S. I., “Hellenistic Pottery Athenian and Imported
Moldmade Bowls”,The Athenian Agora 22, Princeton
Academic Press, New Jersey, 1982.
- Rotroff 1997 Rotroff S.I., “Hellenistic Pottery Athenian and Imported
Wheelmade Table Ware and Related Material”, The
Athenian Agora 29, The American School Of Classical
Studies At Athens,Princeton Academic Press, New
Jersey, 1997.
- Rotroff 2006 Rotroff S.I., “Hellenistic Pottery: The Plain Wares”
Agora 29, Princeton Academic Press, New Jersey, 2006.
- Saltuk 1989 Saltuk S., “Arkeoloji Sözlüğü”, İnkılap Yayınevi,
İstanbul ,1989.
- Schattner 2007 Schattner T. G., Didyma “ Die Fundkeramik vom 8. Bis
zum 4. Jahrhundert v. Chr”, Mainz am Rhein, 2007.
- Schreiber 1999 Schreiber T., “Athenian Vase Construction”, Science
Press, California, 1999.
- Sentance2004 Sentance B., “Ceramics” ,Thames & Hudson, London
,2004.
- Seyer 2011 Seyer M., “ Limyra” Aktüel Arkeoloji Dergisi 20, (
Mart- Nisan 2011), 84- 91.
- Sevin 2001 Sevin V., “Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası”, Türk Tarih
Kurumu, VI. Sayı. 50, Ankara, 2001.

- Slane 1990
Slane K. W., "The Sanctuary of Demeter and Kore The Roman Pottery and Lamps", Corinth 18, 2, (New Jersey 1990).
- Sparkes – Talcott 1970
Sparkes B. A. –Talcott L., "Black and Plain Pottery, of the 6th and 4th Centuries B.C.", The Athenian Agora 12, American School of Classical Studies at Athens, New Jersey, 1970.
- Şahin 2001
Şahin I., " Edirne Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Yurtdışına Kaçırılırken Yakalanmış Hellenistik Seramikler", Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi,2 (2001) 47-52.
- Tekkök- Biçken 1996
Tekkök B. - Biçken B., "The Hellenistic and Roman Pottery from Troia: Second Century B. C. To Sixth Century A. D.", Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Colombia 1996).
- Tekocak 2006
Tekocak M., "Kelenderis Roma Çağı Seramiği", Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Konya 2006).
- Tuchelt 1984
Tuchelt K., " Didyma bericht über die Arbeiten der Jahre 1980- 1983", IstMitt 34, (Tübingen 1984), 193- 540.
- Türkçe Sözlük 1983
Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983.
- Uygun 2008
Uygun Ç., "Patara Tepecik Nekropol'ünden İtalya ve Kıbrıs Sigillatası Örnekleri", III.- IV. Ulusal Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu, Anadolu Ek Dizi 2, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü Dergisi, (Ankara 2008), 305- 322.
- Uygun 2009
Uygun Ç., "Patara Tepecik Nekropolü ve Bey Evi'nden Ele Geçen Kırmızı Astarlı Seramikler (İ.Ö. 2. yy. – İ.S. 3. yy.)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Antalya 2009).
- Vapur 2001
Vapur Ö., "Magnesia Ad Maeandrum Gymnasionu Roma Dönemi Seramikleri",Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (Ankara 2001).
- Varkıvanç 2001-2002
Varkıvanç B., "Patara'da Bir Seramik İşliği" Adalya V, (2001-2002), 137-152.

- Vroom 2004 Vroom J., "Late antique Pottery, Settlement and Trade In The East Mediterranean A Preliminary Comparison of Ceramics from Limyra and Boeotia", *Recent Resarch On The Late Antique Countryside, Late Antique Archeology 2*, der. Bowden W., vd., 281- 307, Koninklijke Brill, Netherland, 2004.
- Vroom 2007 Vroom J., "Chercheur, Research Center for Anatolian civilization", *Ceramiques Antiques En Lycie Les Produits Et Les Marchhes*, der. Lemaitre S., 191-224, Ausonius, Bordeaux, 2007.
- Yaraş 2003 Yaraş A., "Allianoi Geç Antik Çağ Seramik Fırınları", *III. Uluslar arası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, (Eskişehir 13- 30 Haziran 2003)*, 404- 410.
- Waelkens 1998 Waelkens M., "The 1996 Excavations at Sagalassos", *KST 19-2*, (1998), 249- 300.
- Warshaw 2007 Warshaw J., "The Complete Practical Potter", Hermes Hause, China, 2007.
- Williams 1989 Williams C., "Anemurium The Roman and Early Byzantine Pottery", *Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto*, 1989.
- Wintermeyer 2004 Wintermeyer U., "Die Hellenistische und Frühkaiserzeitliche Gebrauchskeramik. Auf Grundlage der Stratifierten Fundkeramik aus dem Bereich dder heiligen Strasse", *Didyma III Bd. 2*, Philipp Von Zabern, 2004.
- Zimmerman 2007 Zimmerman M. S., "The Hellenistic and Roman Pottery of Field I at Iraq Al- Amir Jordan: A Typological Study", Rhode Island, 2007.

Katalog No	: 1	
Tipoloji	: Khios amphorası	
Envanter	: PTR' 06	
Buluntu Yeri	: TBS. Sarnıç, Batı Duvar Önü	
Ölçüler	: 2-2,5cm ağız parçası	
Hamur	: 10YR 7/3 very pale Brown	
Astar	: Fırınlama aşamasında yüksek ısı nedeniyle ağız kenarında 5Y 4/4(olive) rengin birkaç tonu oluşmuştur.	

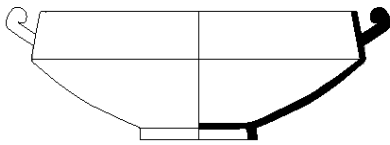
Tanım	: Çok pişmiş, hatalı bir ağız parçası.
Literatür	: Dündar doktora tezi.
Benzer Örnekler	: Doğer 1998 Şek. 89, 90; Lemaitre 2007 Lev. 14, 3, 5; Schattner 2007 Lev. 43 Am C 1.
Tarih:	: M.Ö. 530- 490.

Bütünleşmiş Form Ölçüleri : Y.:70cm A.Ç.: 10cm. T.Ç.: 5.20cm. Göv.Gen.: 32.40cm.

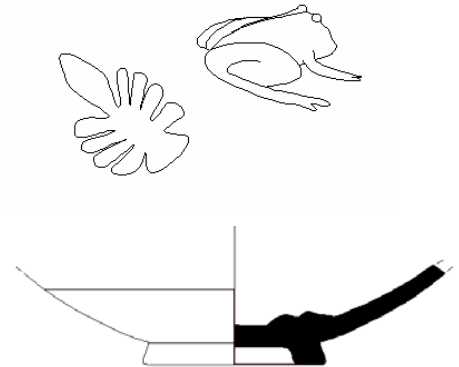
Katalog No:	: 2	
Tipoloji:	: Knidos Pi Kulplu Bezemesiz Kap	
Envanter:	: PTR' 91 depo 2	
Buluntu Yeri	: -	
Ölçüler	: Y.: 7.1cm A. Ç: 16.2cm T. Ç: 6,3cm.	

- Hamur** : 7,5 YR 5/4 - Light Brown
- Astar** : Açık kırmızı- turuncu (içte ve dışta)
- Tanım** : Kulpun teki ve ağız kenarı kırık olan kap net bir profil vermektedir. Gövde alt ve üstü hemen hemen eşit yükseklikte olmasıyla dönem özelliği yansıtır. Halka kaideden yukarı doğru konik bir şekilde genişleyen gövde bir omuz oluşturduktan sonra içe meyilli fakat düz devam eden yuvarlatılmış ağız yapısıyla sonlanır. Uç kısımları içe kıvrılmış olan yuvarlak kulplar gövdenin omuz oluşturduğu noktadan başlar ve hafifçe yukarıya doğru yer alırlar.
- Literatür** : Işın 2008 Lev. 42, 4.
- Benzer Örnekler** : Rotroff 1997, s. 233- 234 No. 1576 Res. 96, 1578 Res. 96 Lev. 124, 1579 Lev. 124, 148; Robinson 1959, s. 28 G 51; Hayes 1991, s.168 Res. 59, 4; Peignard 1997 Lev. 234 e.
- Tarih** : M.Ö.2.yy. sonu 1.yy. başı.

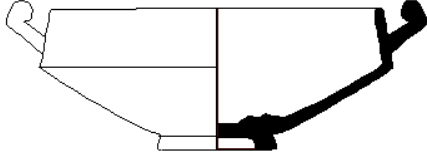
Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.:7.1cm A.Ç.: 16cm. T.Ç.: 6cm.

- Katalog No** : 3
- Tipoloji** :Knidos Damga ve Rölyef dekorlu Kap.
- Envanter** : PTR' 89
- Buluntu Yeri** : L 19
- Ölçüler** : A.Ç.: ? K. Y: 3,6cm. T. Ç: 6,5cm.
- Hamur** : 7,5YR 5/4 brown.
- Astar** : Mat gri ve yer yer turuncu izlenir.
- Tanım** :Gövdeden kaideye daralan keskin

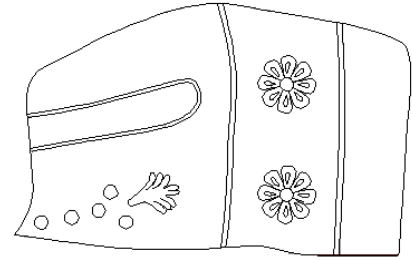
- konturlu ve dışa açılan, alçak halka kaidelidir. İç yüzeyde kurbağa ve palmet rölyef dekoru değişerek yer alır. Üst kısım korunmamıştır.
- Literatür** : Işın 2008 Lev. 43, 2.

Benzer Örnekler : Bkz. Nr. 2
Tarih : M.Ö. 1.yy sonu.

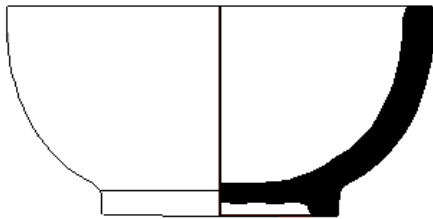
Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.:7.1cm A.Ç.: 16cm. T.Ç.: 6,5cm.

Katalog No : 4
Tipoloji : Uzun Yaprak Bezemeli Megara Kâse Kalıbı
Envanter : PTR' 92
Buluntu Yeri : Nek- 3
Ölçüler : Y: 4,0cm
Hamur : 7,5 YR 7/4 pink
Astar : -
Tanım : Parça duvarında ortası damarsız

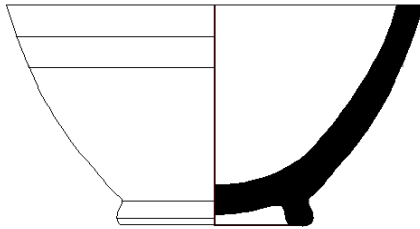
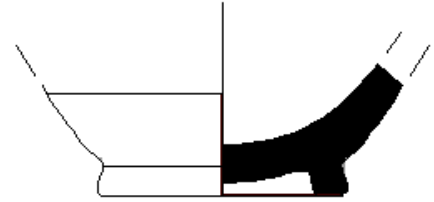
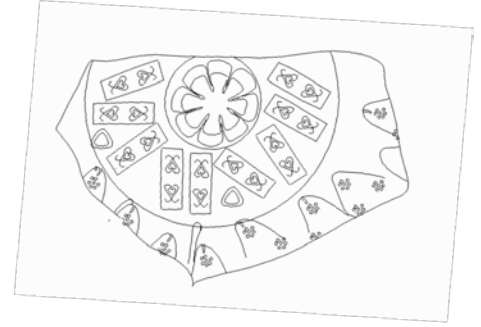
yuvarlak taç yaprak ve aralarında palmetle son bulan nokta sırası yer alır. Dudak altında rozet sırası ve hemen altında kazınmış yiv gözlenir.

Literatür : Işın 2008 Lev 43, 4.
Benzer Örnekler : Hayes 1991, s. 15 Res. 6, 6, 8.
Tarih : M.S. 2.yy sonu 1.yy başı.

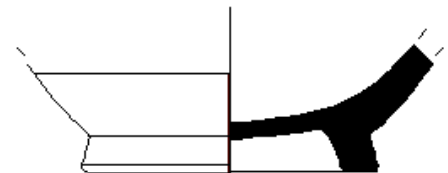
Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: 8,0cm. A.Ç.: 16,0cm T.Ç.: 9,0cm.

Katalog No	: 5
Tipoloji	: Madalyonda rozet ve etrafında geometrik damga mühürlü kalıp
Envanter	: PTR'98/
Buluntu Yeri	: 12
Ölçüler	: K. Y.: 3,0cm Y. Ç.: 11cm
Hamur	: 7,5 YR 7/3 yellowish pink
Astar	: -
Tanım	: Zeminde 8 yapraklı rozet madolyon yer alır. Etrafı düzensiz dikdörtgen ve üçgen damgalarla çevrelenmiştir.
Literatür	: Işın 2008 Lev. 43, 5.
Benzer Örnekler	: -
Tarih	: M.S. 2.yy sonu 1.yy başı.

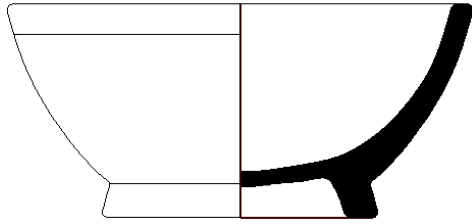
Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: 6.7cm. A.Ç.: 12.6cm. T.Ç.: 6cm.

Katalog No	: 6
Tipoloji	: Palmet Damgalı Kalıp
Envanter	: PTR'91
Buluntu Yeri	: Nek K 6
Ölçüler	: K. Y.: 3.3cm Ç.: 4.5cm
Hamur	: 7,5 YR 7/6 reddish yellow
Astar	: -
Tanım	: Madalyon nokta bezeklerle

çevrili duvar kısmı ise düzensiz palmet damgası ile bezenmiş bir kalıp parçasıdır. Ağız kenarı korunmamıştır.

Literatür : Işın 2008 Lev 43, 5.
Benzer Örnekler : -
Tarih : M.S. 2.yy sonu 1.yy başı

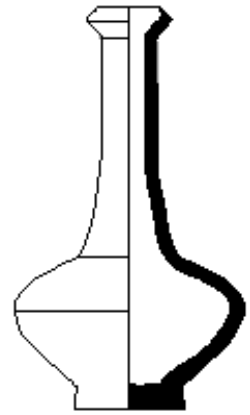

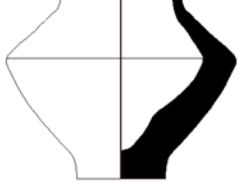

Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: 7cm. A.Ç.: 14.45cm. T.Ç.: 8.4cm.

Katalog No : 7
Tipoloji : Eşen Tip Unguentarium
Envanter : PTR' 03, U 28
Buluntu Yeri : OG. 54
Ölçüler : Y.: 12,8cm A.Ç.: 2cm T. Ç.: 3,6cm

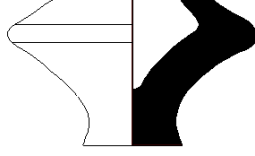

Hamur : 5YR 5/6 reddish yellow
Astar : 5YR 7/6 reddish yellow
Tanım : Gözenekli, kireç katkıları gözlenen, kötü fırınlanmış.

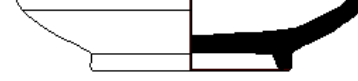

Literatür : Dünder 2008 Lev. 19, U 155
Benzer Örnekler : -
Tarih : M.Ö. 1.yy. sonu M.S. 1.yy. başı

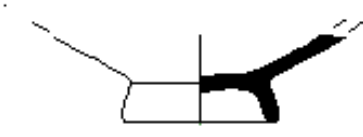
Katalog No	: 8		
Tipoloji	: Lykion 1		
Envanter	: PTR' 98		
Buluntu Yeri	: TN 8/ - 1.80cm.		
Ölçüler	: Y: 4,8cm. Ç: 5,5cm		
Hamur	: 5 YR 6/6- reddish yellow, Kaliteli, iyi pişmiş, az kum, mika ve kireç parçacıklı		
Astar	: 10R 5/8 red (Gövdenin üst kısmında ve ağzın içinde astar izlenir).		
Tanım	: Hafif dışa dönük geniş ağız, yüksek omuzlu bikonik gövde gözlenir. Çok alçak düz kaide ve altta kesme ipi izi vardır.		
Literatür	: Işın 2002 Lev 11, 1.		
Benzer Örnekler	: Goldman 1950, s. 217 Lev. 123- 93; Hayes 1991, s. 184 Lev. 62, 50.		
Tarih	: M.Ö. 150- 100.		

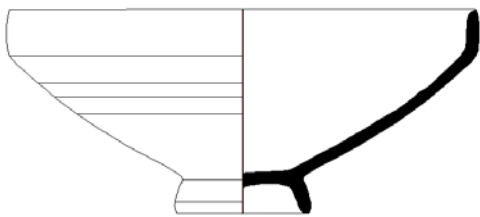
Katalog No	: 9		
Tipoloji	: Lykion 2		
Envanter	: PTR'98		
Buluntu Yeri	: TN 6- 293/ - 300cm.		
Ölçüler	: Y: 5,2cm. Ç: 6,1cm		
Hamur	: 7,5 YR 8/4 pink (kaliteli, iyi pişmiş, kireç ve kum parçacıklı ve az mika katkılı)		
Astar	: Boya veya astar kalıntısı görülmemiştir		
Tanım	: Dışa dönük geniş ağız, omuz ve gövde birleşimi bir sırt oluşturan açılı düzensiz gövde profilli, düz altlı ve alçak, hafif dışa doğru kaidelidir. İç hacmi 10 ve 30 gr arasındadır.		
Literatür	: Işın 2002 Lev. 12, 11.		
Benzer Örnekler	: Hayes 1991 Lev. 44, 49.		
Tarih	: M.Ö. 50- M.S. 50		

Katalog No	: 10		
Tipoloji	: Lykion 3		
Envanter	: PTR'91		
Buluntu Yeri	: Nek. K 9 yüzeyde.		
Ölçüler	: Y: 5,8cm. Ç: 6,6cm (ağız ve kaide zarar görmüş)		
Hamur	: İyi pişmiş, kum, kireç, küçük taş parçacıkları ve az mika barındırır. 7,5 YR 8/3 - pink		
Astar	: 2,5 YR 4/8 - red(çok ince donuk kırmızı boya gövdenin üst kısmında izlenir.)		
Tanım	: Altı düz, yüksek ayaklı, açılı disk gibi bikonik gövde ile geniş ve yüksek dışa dönük ağız profilli bir profil gözlenir.		
Literatür	: Işın 2002 Lev. 13, 14		
Benzer Örnekler	: Hayes 1991 Lev. 58, 16.		
Tarih	: M.Ö. 50- M.S. 50		

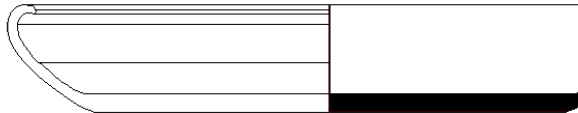
Katalog No	: 11	
Tipoloji	: PTR. K.A. İçe Dönük Ağızlı Kâse 1	
Envanter	: PTR' 98 K 9/ P 60- 1	
Buluntu Yeri	: TN- 7 – 1,50m 7 – 1,70m	
Ölçüler	: A.Ç.: 6cm . Y.: 2,5cm . T.Ç.: 4cm.	
Hamur	: 7,5YR 7/6- reddish yellow	
Astar	: 2,5 YR 5/8- red	
Tanım:	: İçe dönük ağız, sivri uçla biten dikey dudak, dışbükey gövde, yuvarlak bitimli alçak kaide ve düz bir taban yapısı görülür.	
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 83, 806	
Benzer Örnekler	: Goldman 1950 Res. 122, 73; Hayes 1991, s. 26 Lev. 14, 5; Anderson – Stojanovic´ 1992 Lev.95, 817; Schanttner 2007 Lev.113 Na C 2.	
Tarih	:M.Ö.1.yy.	

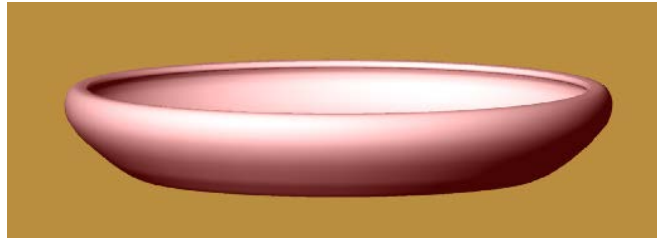
Katalog No	: 12	
Tipoloji	: Ptr. K. A. İçe Dönük Ağızlı Kâse 2	
Envanter	: Ptr. 98 K 9/ P 13- 4.	
Buluntu Yeri	: TN- 8- 1.00/ - 1.80cm.	
Ölçüler	: A. Ç.: 20cm. K.Y.: 4,5cm T.Ç.: ?	
Hamur	: 7,5YR 7/6- reddish yellow	
Astar	: 2,5 YR 5/8- red	
Tanım	:Yuvarlak bitimli gövde ile bütünlük gösteren dikey dudak yapısı ve kaideye doğru daralan eğik gövde yapısı gözlenir.	
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 83, 809	
Benzer Örnekler	: Hayes 1991 Res. 14, 2; Hayes 1991 Res. 62, 44; Vapur 2001, s. 71 Çiz. 10, 50; Uygun 2009 Lev. 64, 622, 623.	
Tarih	: M.Ö.1.yüzyıl.	

Katalog No	: 13	
Tipoloji	: PTR. K. A. Kâse 2 Kaide	
Envanter	: PTR' 98 K 9 / P 9-2	
Buluntu Yeri	: TN- 9- 0. 55/- 1.75m	
Ölçüler	:A. Ç.: ? K. Y.: 2,5cm. T. Ç: 4,5cm.	
Hamur	: 7,5YR 7/6- reddish yellow	
Astar	: 2,5 YR 5/8- red	
Tanım	: Kaideye doğru daralan konik gövde, dışa açılan halka kaideli ve taban merkeze doğru cidar kalınlığı artan bir yapı gözlenir.	
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 84, 823.	
Benzer Örnekler	: Uygun 2009 Lev. 27, PTR DSA Kâse T 12, 265.	
Tarih	: M.S.1.yüzyıl.	

Bütünleşmiş Form Ölçüleri : Y.: 6,3cm A.Ç.: 20cm T.Ç.: 4,5cm

Katalog No	:14	
Tipoloji	: PTR. K. A. İçe Dönük Ağızlı Tabak 1	
Envanter	: PTR' 98 K 9/ P 21- 1	
Buluntu Yeri	: TN- 8- 0.30/ -1.00cm.	
Ölçüler	: A.Ç.: 19cm. Y.: 3cm. T.Ç.: 14cm	
Hamur	: 7,5 YR 8/6 - reddish yellow	
Astar	:2,5 YR 5/8 – red	
Tanım	:İçe dönük ağız, yuvarlak bitimli gövdeyle bütünlük gösteren dudak, kaideye doğru daralan gövde ve düz bir taban yapısı gözlenir.	
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 82, 799	
Benzer Örnekler	: Hayes 1983, s. 129 Lev. 10, 129, 134; Hayes 1991 Res. 28, 1, 4; Anderson – Stojanovic'1992 Lev. 109, 928. Wintermeyer 2004, s. 123 Res. 1157; Güngör 2005 Lev. 16, 79.	
.Tarih	: M.S. 1.yy.2. yarısı	

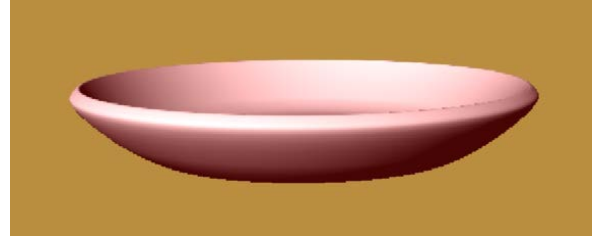

Bütünlenmiş Form Ölçüleri: A.Ç.: 19cm. Y.: 3cm. T.Ç.: 14cm

Katalog No	: 15	
Tipoloji	: PTR. K. A. Dikey Ağızlı Tabak1	
Envanter	: PTR'98 K 12/ P 9-1	
Buluntu Yeri	: TN-2b-1.70.	
Ölçüler	: A. Ç. : 22cm. Y.: 3,5cm. T. Ç: ?	
Hamur	: 10 YR 8/ 4 very pale Brown	
Astar	:2,5 YR 5/8 red	
Tanım	: Sivri uçla sonlanan dikey dudaklı, yuvarlak gövdeli sığ tabak formudur.	
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 80, 782	

Benzer Örnekler : Hayes 1991 Res. 28, 2; Anderson –Stajanovic´ 1992 Lev. 27, 226, 227; Wintermeyer 2004, s. 145 Res. 1411, 1412; Güngör 2005 Lev. 17 No. 81; Uygun 2009 Lev. 1, 6; Uygun 2009, s. 141 Lev. 68, 662;

.Tarih : M.Ö. 1.yy sonu-M.S. 1.yy ilk yarısı

Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: 3.5cm. A.Ç.: 22cm T.Ç.: 15.3cm

Katalog No :16

Tipoloji : PTR. K. A. Konik Gövdeli Kâse 1

Envanter : PTR' 99 K 13/ P 3- 21

Buluntu Yeri :TN-10 -1.40m

Ölçüler : A. Ç.: 11cm K. Y.: 4,5cm T. Ç.: 4,3cm

Hamur : 7,5YR 7/6- reddish yellow

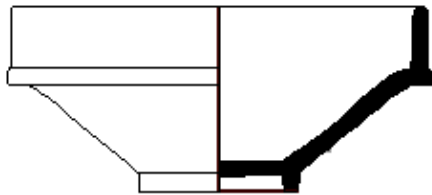
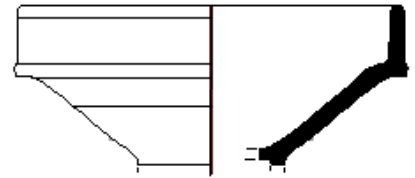
Astar : 2,5 YR 5/8- red

Tanım :Düz bitimli dikey dudak, köşeli dirsek profilli ve kaideye doğru daralan konik gövdelidir.

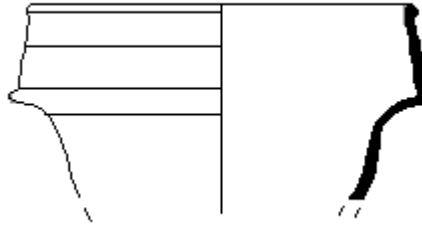
Literatür : Uygun 2009 Lev 84, 816

Benzer Örnekler :Goldman 1950 Res. 144, 416; Uygun 2009 Lev. 24, 234 Lev. 27, 264.; Wintermeyer 2004, s. 146 Res. 1434, 1435.

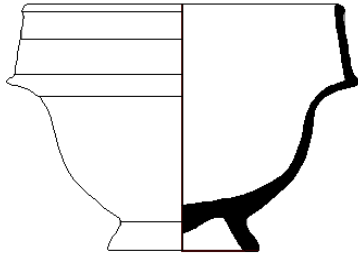
Tarih: :M.S.1.yy.

Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: 4,5cm A.Ç.: 11cm. T.Ç.: 4,3cm

Katalog No	: 17	
Tipoloji	: PTR. K. A. Konik Gövdeli Kâse 2	
Envanter	: PTR' 91 K 5 / P 9 - 4	
Buluntu Yeri	: Nekropol Depo	
Ölçüler	: A. Ç.: 9,5cm. K.Y.: 5cm. T. Ç.: ?	
Hamur	: 7,5YR 7/6- reddish yellow	
Astar:	10 R 4/8- red	
Tanım:	Sivri uçla sonlanan dikey dudaklı, yatay dirsek profilli ve kaideye doğru daralan bir yapı gözlenir. Kaide korunmamıştır.	
Literatür	: Uygun 2009 Lev 84, 815	
Benzer Örnekler	: Meyer- Schlichtmann 1988 Lev. 41 T 31c (bütünlenmiş form olarak); Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 97, 834; Tekkök- Bıçken 1996, Res. 50 C10; Wintermeyer 2004, s. 147 Res. 1436 Sch 5. 14.; Uygun 2009 Lev. 26, 251; Uygun 2009 Lev. 28, 267;	
Tarih	:M.S.1.yy.	

Katalog No	:18	
Tipoloji	: PTR. K. A. Konik Kâse Kaide	
Envanter	: PTR' 92 K 1/ P 30- 6	
Buluntu Yeri	: Nek- 02 Yüzey	
Ölçüler	: A. Ç.: ? K. Y.: 2,4cm. K. Ç.: 4,8cm	
Hamur	: 7,5YR 7/6- reddish yellow	
Astar	: 2,5 YR 5/8- red.	
Tanım	: Kaideye doğru daralan konik gövdeli, dışa açılan konik kaide ve merkeze doğru kalınlığı artan taban yapısına sahiptir.	
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 85, 828	
Benzer Örnekler	: Uygun 2009 Lev. 28, 267; Anderson- Stojanovic' 1992 Lev. 97, 833; Wintermeyer 2004 Res. 1436 Sch 5. 14.	
Tarih	: M.S.1.yy.	

Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: A.Ç.:9,5cm **T.Ç.:** 4,8cm

Katalog No : 19

Tipoloji : PTR. K. A.Yuvarlak Gövdeli
Kâse 1

Envanter :PTR' 98 K 12/ P 30- 2

Buluntu Yeri : TN- 1- 0.65m / - 2.20m.

Ölçüler : **A. Ç.:** 12cm. **K.Y.:** 3,8 cm. **T. Ç.:** ?

Hamur : 10 YR 8/3 – very pale brown

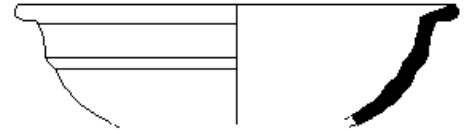
Astar : 2,5 YR 5/8 red

Tanım : Dışa açılan ağız ve yuvarlak bitimli dudak yapısı ile dışbükey olan, kaideye doğru daralan gövde yapısı gözlenir. Kaide korunmamıştır. Gövde iç ve dışı çark yapımı olması sebebiyle yivler taşımaktadır.

Literatür : Uygun 2009 Lev 86, 838

Benzer Örnekler : Williams 1989 Res. 19, 232 – 233; Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 74, 618; Tekkök – Biçken 1996 Res. 45 B 38; Özdemir 2009 Lev. 10, 99, 100 Lev. 11, 101- 104; Wintermeyer 2004 Res. 1157;

Tarih : M.S.1.yy. ikinci yarısı ve M.S. 2.yy. birinci yarısı

Katalog No : 20

Tipoloji : PTR. K. A. Kâse Kaide

Envanter : PTR' 89 K 2/ P 28- 8

Buluntu Yeri : Nek. L 19

Ölçüler : **A. Ç.?** **K.Y.:** 1cm. **T.Ç.:** 4cm.

Hamur : 7,5YR 8/4- pink

Astar : 10 R 5/8 - red

Tanım : Alt kısmında kesme ipi izleri bulunan düztaban yapısına sahip yukarı doğru dış bükey bir gövde izlenimi veren bir profildir.

Literatür : Uygun 2009 Lev 85, 834

Benzer Örnekler : Anderson – Stojanovic´ 1992 Lev. 40, 347.

Tarih : M.S.1.yüzyıl

Katalog No : 21

Tipoloji : PTR. K. A.Yuvarlak Gövdeli
Kâse

Envanter :PTR'99

Buluntu Yeri : TN 3 Ocak (+10/-42)

Ölçüler : A. Ç.: 18,2cm Y.: 5,5cm. T. Ç.: 5cm

Hamur : 7,5YR 7/8 reddish yellow

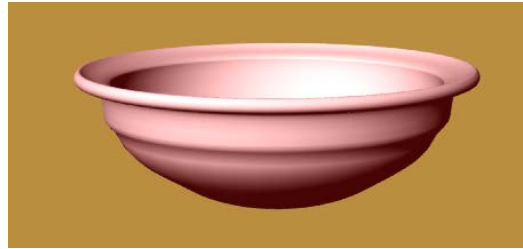
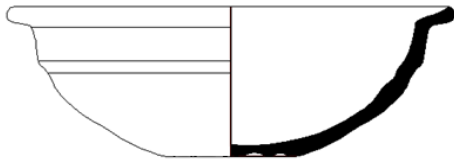
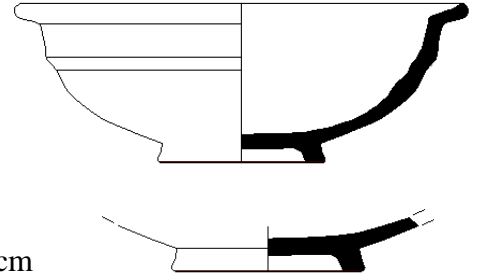
Astar : Astar rengi deformasyon sebebiyle tam belirlenememiştir.

Tanım : Dışa dönük ağız yapısı, yuvarlak bitimli dudak, kaideye doğru daralan dışbükey gövde halka kaide ile sonlanır.

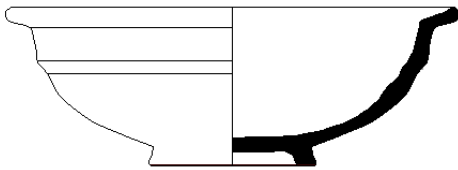
Literatür : Özdemir 2009 Lev. 10,99

Benzer Örnekler : Meyer- Schlichtmann 1988 Lev. 18 T21; Bkz. Kat No.20.

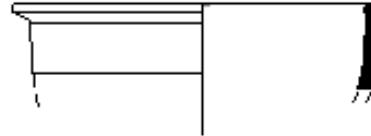
Tarih : ?

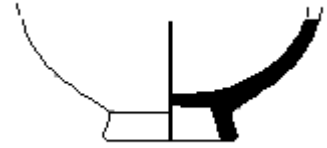

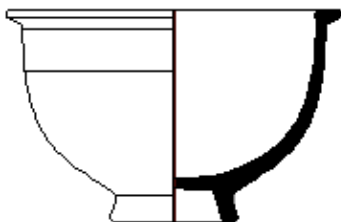
Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: 4,4cm A.Ç.: 12cm T.Ç.: 4cm

Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: 5,0 cm A.Ç.: 14 cm T.Ç.: 5,0 cm

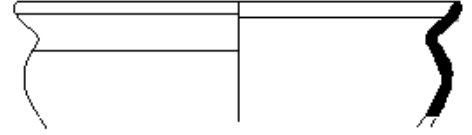
Katalog No	: 22	
Tipoloji	: PTR. K. A. Yuvarlak Gövdeli Kâse 2	
Envanter	: PTR' 90 K 2/ P 30-1	
Buluntu Yeri	: Nekropol L 62	
Ölçüler	: A.Ç.: 11cm. K.Y.: 2,5cm. T. Ç.: ?	
Hamur	: 5YR 7/6 - reddish yellow	
Astar	: 2,5 YR 4/8- red	
Tanım	: Çok hafif içe dönük ağız ve ağızdan bir yiv sırasıyla ayrılan dışa taşkın dudak yapısı gözlenen, kaideye doğru daralan bir formdur.	
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 87, 852	
Benzer Örnekler	: Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 96, 822, 825; Hayes 1991 Res. 65,19; Zimmerman 2007 Res. 105, 6- 8; Uygun 2009 Lev. 17, 162-166.	
Tarih	: M.S.1.yy.	

Katalog No	: 23	
Tipoloji	: PTR. K. A. Kâse kaide	
Envanter	: PTR' 93 K 7/ P 7- 2	
Buluntu Yeri	: Nekropol- 17- 0.50/- 1.00cm.	
Ölçüler	: A.Ç.: ? K. Y.: 3,8cm. T. Ç: 4,2cm.	
Hamur	: 7,5 YR 8/4 - pink	
Astar	: 2,5 YR 4/8- red	
Tanım	: Kaideye doğru daralan yuvarlak gövde yapısı dışa açılan yuvarlak bitimli kaide ile sonlanır. İnce bir taban yapısı gözlenir.	
Literatür	: Uygun 2009 Lev 85, 832	
Benzer Örnekler	: Anderson – Stojanovic' 1992 Lev. 96, 822; Zimmerman 2007, s. 266 Res. 105, 6; Hayes 1991, s. 188 Res. 65, 19.	
Tarih	: M.S. 1.yüzyıl (?) M.S.1.yy.	

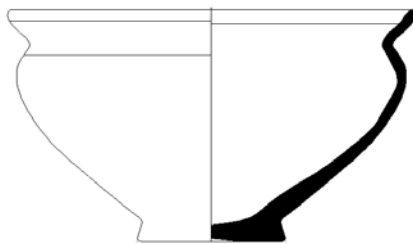
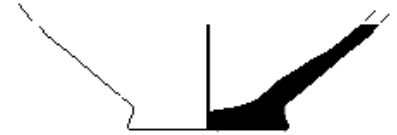

Bütünleşmiş Form Ölçüleri :Y.: 7cm Aç.: 11cm T.Ç.: 4,2c

- Katalog No** : 24
- Tipoloji** : PTR. K. A.Yuvarlak Gövdeli Kase3
- Envanter** : PTR' 98 K 9/ P 60- 3
- Buluntu Yeri** : TN 7- 1.50m / - 1.70m.
- Ölçüler** : A. Ç.: 13cm. K.Y.: 3,3cm. T. Ç.: ?
- Hamur** : 7,5YR 7/6 reddish yellow
- Astar** : 2,5 YR 5/8 red
- Tanım** : Dışa açılan ağız, yuvarlak bitimli dışa taşkın dudak yapısı gövde ile birleşiminde içbükey yapı oluştururken kaideye doğru dışbükey bir profil gösterir.
- Literatür** : Uygun 2009 Lev. 88, 855
- Benzer Örnekler** : Anderson – Stojanovic´ 1992 Lev. 74, 617, 619; Vapur 2001, s. 94 Çiz. 18,97; Schattner 2007 Lev. 92, 65-67, 70.
- Tarih** : M.Ö. 1.yy

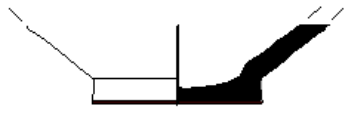

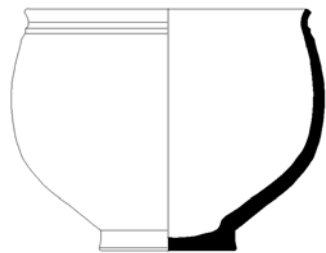
- Katalog No** : 25
- Tipoloji** : PTR. K. A. Kâse kaide
- Envanter** : PTR' 91 K 6/ P 1- 6
- Buluntu Yeri** : Nek. L 19- 0.70m/ - 0.80m.
- Ölçüler** : A. Ç.: ? K.Y.: 3cm. T. Ç.: 4,5cm.
- Hamur** : 5YR 7/6 reddish yellow
- Astar** : 10R 5/8 red
- Tanım** : Tabana doğru daralarak devam eden düztaban yapısına sahip dikey bir kaide görülür.
- Literatür** : Uygun 2009 Lev 89, 866
- Benzer Örnekler** : Anderson – Stojanovic´ 1992 Lev. 74, 619.
- Tarih** : M.Ö. 1.yy sonu- M.S. 1.yy başı.

Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: 7,5cm A.Ç.: 13cm T.Ç.: 4,5cm

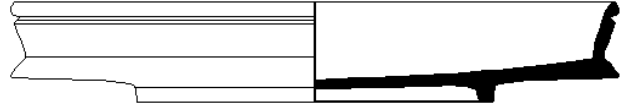
Katalog No	: 26	
Tipoloji	: PTR. K. A. Maşrapa / Kupa	
Envanter	: PTR' 98 K 9/ P 13- 3	
Buluntu Yeri	: TN- 8- 1.00/ - 1.80cm.	
Ölçüler	: A. Ç.: 10cm. K. Y.: 3,9cm. T. Ç.: ?	
Hamur	: 7,5 YR 6/6 - reddish yellow	
Astar	: 2,5 YR 5/8 red	
Tanım	: Hafif dışa açılan yuvarlak bitimli dudak yapısı gövdeyle içbükey profil oluşturarak yuvarlak ve kaideye doğru daralan yapı gözlenir.	
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 88, 860	
Benzer Örnekler	: Robinson 1959, s. 26 Lev. 4 G 40 (Bütünlenmiş form olarak); Poblome 1999, s. 44 Res. 15, 1A160(bütünlenmiş form olarak); Hayes 2008 Res. 49, 1564.	
Tarih	: M.Ö. 1.yy sonu- M.S. 1.yy başı.	

Katalog No	: 27	
Tipoloji	: PTR. K. A.Maşrapa / Kupa Kaide	
Envanter	: PTR' 98 K 9/ P 47- 3	
Buluntu Yeri	: TN- 6- 2.50/ - 3.30cm	
Ölçüler	: A. Ç.: ? K.Y.: 2,2cm. T.Ç.: 4,5cm.	
Hamur	: 7,5 YR 7/6 reddish yellow	
Astar	: 10 R 5/6 red	
Tanım	: Düztabana doğru biraz keskin bir şekilde daralan alçak kaideli bir yapı görülür.	
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 89, 865	
Benzer Örnekler	: Meyer-Schlichtmann 1988 Lev. 18, T21; Vapur 2001, s. 90. 96-98 Çiz.20, 105-111; Korkut 2007, s. 196 Kat. No. 2,5.	
Tarih	: M.Ö. 1.yy sonu- M.S. 1.yy başı.	

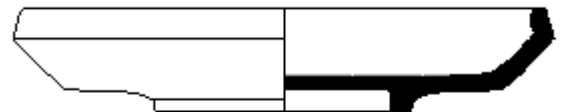
Bütünlenmiş Form Ölçüleri: Y.: 8,4cm. Aç.: 10cm. T.Ç.: 4,5cm.

- Katalog No** : 28
- Tipoloji** : PTR. K. A. Sigillata
Tabak 1
- Envanter** : PTR' 91 K7/ P 11-1
- Buluntu Yeri** : Nekropol Depo B 3- 1.50cm.
- Ölçüler** : A. Ç.: 19cm Y.: 3,2cm. T.Ç.: 11cm.
- Hamur** : 7,5 YR 8/4- pink
- Astar** : 2,5 YR 4/8 red
- Tanım** : Alçak halka kaide, yatay dirsek profili gösteren sığ gövde, yuvarlak bitimli dikey dudak yapısının hemen altında bir yiv sırası gözlenir.
- Literatür** : Uygun 2009 Lev. 78, 761
- Benzer Örnekler** : Meyer- Schlichtmann 1988 Lev. 41 T31c; Tekkök- Biçken 1996 Res. 20 A 103; Uygun 2009 Lev. 14, 15.
- Tarih** : M.S. 1.yy. 1.yarısı.

Bütünlenmiş Form Ölçüleri: A. Ç.: 19cm Y.: 3,2cm. T.Ç.: 11cm.

- Katalog No** : 29
- Tipoloji** : PTR. K. A. Sigillata
Tabak 2
- Envanter** : PTR' 07 Çiz. 2
- Buluntu Yeri** : TBS Teras I Doğu Duvar- 0,20m/0, 30m
- Ölçüler** : A. Ç.: 16cm. Y.: 3,1cm. T.Ç.: 8cm.
- Hamur** : 7,5YR 7/6 reddish yellow
- Astar** : 10 R 4/ 8 red
- Tanım** : İçe dönük ağızlı, keskin dönüşlü dikey dudak, köşeli gövde ve alçak kaideli tabak formudur.
- Literatür** : Uygun 2009 Lev. 81, 794

Benzer Örnekler : Williams 1989, s. 6 Res. 2, 26; Wintermeyer 2004, s. 146 Res. 1415-1421. 1420, 1428 (ağız yapısı); Hayes 2008 Res. 12, 348-366 (ağız yapısı)

.Tarih : M.S. 1.yy.

Bütünlenmiş Form Ölçüleri: A. Ç.: 16cm. Y.: 3,1cm. T.Ç.: 8cm.

Katalog No : 30

Tipoloji : PTR. K. A. Derin Tabak

Envanter : PTR' 07 Çiz. 19

Buluntu Yeri : TBS Doğu Duvar

Ölçüler : A.Ç.: 22cm. K.Y.: 3cm T.Ç.: ?

Hamur : 5 YR 7/8 reddish yellow

Astar : 10 R 5/8 red

Tanım : Hafifçe içe dönük ağızlı, dudak dışa taşkın, dış bükey gövdeli tabak formudur. Dudak bitiminde gövdeye geçişte kalın bir yiv sırası gözlenir.

Literatür : Uygun 2009 Lev. 82, 798

Benzer Örnekler : Tekkök- Biçken 1996, s. 105 Res. 59 D 30; Hayes 1991, s. 175 Lev. 65, 21, 22; Williams 1989 Lev. 2, 21- 22; Tekocak 2006, s. 63 Lev. 18, 118; Uygun 2009 Lev. 59, 576, 577.

.Tarih : M. S. 1.yüzyıl sonu-M.S. 2. Y.ybaşı.

Katalog No : 31

Tipoloji : PTR. K. A. Derin Tabak

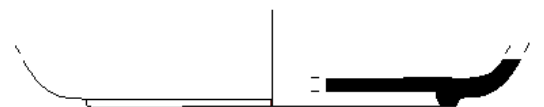
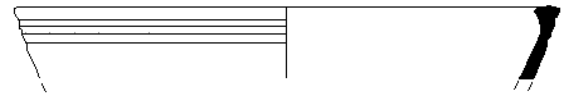
Kaide

Envanter : PTR' 93 K7 /P 31- 2

Buluntu Yeri : Nek- 21- 1,00m

Ölçüler : A. Ç.: ? K.Y.: 1,7cm. T. Ç.: 14cm.

Hamur : 5 YR 6/ 8- reddish yellow

- Astar** :2,5 YR 5/8 red
- Tanım** : Yuvarlak bir profille alçak halka kaideye ulaşan gövde yapısı ve düz bir taban yapısına sahiptir.
- Literatür** : Uygun 2009 Lev. 81, 789
- Benzer Örnekler** : Uygun 2009, Ptr. DSA. Lev. 22, 116; Williams 1989, s. 5 Lev 2, 21-22; Tekocak 2006, s. 63 Lev 18, 118; Tekkök- Biçken 1996, s.105 Res. 59 D 30; Hayes 1991, s. 188 Res 65, 21, 22.
- Tarih** : M.Ö. 1.yy. sonu ile M.S. 1.yy. başları

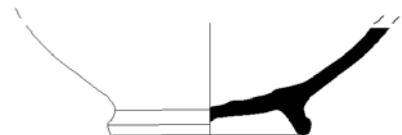
Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: 6cm A.Ç.: 22cm T.Ç.: 14cm

- Katalog No:** 32
- Tipoloji:** PTR. K. A. Krater Kâse 1
- Envanter:** PTR' 98 K 9 / P 55- 3.
- Buluntu Yeri:** TN- 5/ TN- 6- 2.00/ - 2.50cm.
- Ölçüler:** A. Ç.: 16cm. K. Y.: 4,2cm.
- T. Ç.:** ?.

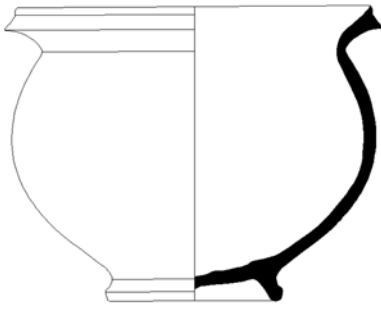

- Hamur** : 7,5 YR 7/6 - reddish yellow
- Astar** : 2,5 YR 5/8 - red
- Tanım** : Dışa doğru sivri uçla sonlanan ağız yapısı dışbükey gövde yapısı ile kaideye doğru daralır. Gövde üzerinde rulet bezemesi gözlenir.
- Literatür** : Uygun 2009 Lev. 91, 888
- Benzer Örnekler** : Anderson – Stojanovic' 1992 Lev.104, 881; Uygun 2009 Lev. 31, 303; Degeest 2000 Res. 166 4F 140.
- Tarih** : M. S. 1.yy. 1.yarı

- Katalog No** : 33
- Tipoloji** : PTR. K. A. Krater Kase 1kaide.

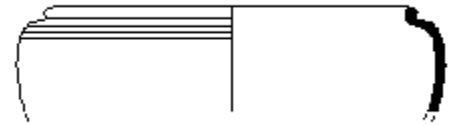

Envanter	: PTR' 90 K 2/ P 11- 3
Buluntu Yeri	: Nek. L 61
Ölçüler	: A. Ç.: ? K. Y.: 3,5cm. T.Ç.: 7,5cm.
Hamur	: 5 YR 7/6 reddish yellow
Astar	:2,5 YR 5/8 - red
Tanım	: Dışa doğru sivri uçla sonlanan ağız yapısı dışbükey gövde yapısı ile kaideye doğru daralır. Gövde üzerinde rulet bezemesi gözlenir.
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 91, 891
Benzer Örnekler	: Uygun 2009 Lev. 67, 654.
Tarih	: M. S. 1.yy.

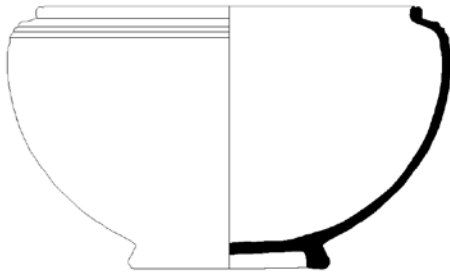
Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: 13cm. A. Ç.: 16cm. T.Ç.: 7,5cm.

Katalog No	: 34
Tipoloji	: PTR. K. A. Krater Kâse 2
Envanter	: PTR' 07 Çiz. 17
Buluntu Yeri	: TBS- 07 Teras I Güneydoğu duvar -0,50m/ -0,60m

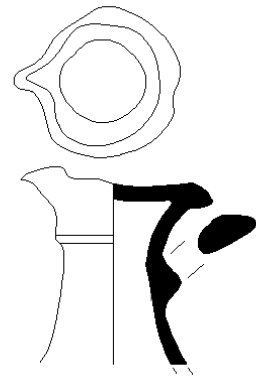
Ölçüler	: A. Ç.: 22cm. K.Y.: 6,5cm. T. Ç.: ?
Hamur	: 7,5 YR 7/6- reddish yellow
Astar	: 5 YR 6/8- reddish yellow
Tanım	: İçe dönük ağız, dikey dudak dışbükey gövde yapısı görülür. Gövde üzerinde üç sıra rulet bezemesi bulunur.
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 91, 889
Benzer Örnekler	: Hayes 1991, s. 189 Lev. 66, 35; Williams 1989, s. 6 Lev. 2, 29.
Tarih	: M. S. 1.yy

Katalog No	: 35
Tipoloji	: Ptr. K. A. Krater Kâse 2 kaide.
Envanter	:PTR 92K 1/ P 41- 4
Buluntu Yeri	: Nek- 12- 1,50m / -1,60m
Ölçüler	: A. Ç.: ? K.Y.: 4cm. T. Ç.: 11,5cm.
Hamur	: 7,5 YR 6/6 - reddish yellow
Astar	: İç: 2,5 YR 5/8 -red Dış: 10R 4/8- red
Tanım	: Alçak halka kaideye doğru daralan eğik gövde yapısı görülür.
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 91, 894
Benzer Örnekler	: -
Tarih	: M. S. 1.yy.

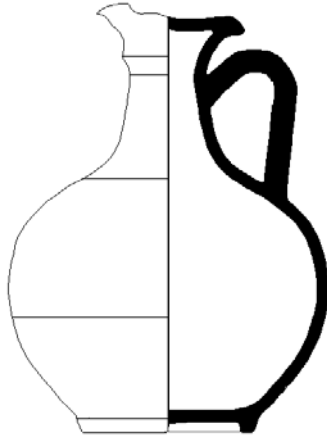
Bütünlenmiş Form ölçüleri : Y.: 16cm A.Ç.: 22cm T.Ç.: 11,5cm

Katalog No	: 36
Tipoloji	: PTR. K. A. Yonca Ağzılı Testi.
Envanter	: PTR' 07 Çiz. 5
Buluntu Yeri	: TBS Teras I- 0,10m /- 0,20m
Ölçüler	: A. Ç. 6cm. K.Y.: 6cm T.Ç : ?
Hamur	: 7,5 YR 8/4- pink
Astar	: 2,5 YR 6/8- light red
Tanım	: Yonca ağzılı, gövdeye doğru genişleyen boyunlu testi formudur. Dikey kulpun sadece birleşim yeri korunmuştur. Zamansal açıdan ve boyutlar açısından en yakın örnek olan Anemirium testi ile tamamlanmıştır.
Literatür	: Uygun 2009 Lev. 92, 896

Benzer Örnekler : Wintermeyer 2004 Res. 674; Robinson 1959, 65 Lev. 13 K 69; Williams 1989 Res. 17, 216; Tekkök- Biçken 1996 Res. 69 E 8.

Tarih : M. S. 1.yy.

Bütünlenmiş Form Ölçüleri : A. Ç.: 6cm. T.Ç.: 7cm. Y: 18cm.

Katalog No : 37

Tipoloji : Altlık 1

Envanter : PTR'06

Buluntu Yeri : TBE - B Kuzey / Roma Dolgu (-20/-60)

Ölçüler : Y. 3, 2cm A.Ç.: 14, 8cm K. Ç. 7cm

Hamur : 2,5 Y - 8/3 pale yellow

Astar : 2,5 YR - 5/6 yellowish red

Tanım : İnce kireç ve kum taneciği katkılı yer yer gözenekli, pudramsı hamura sahip kalın tabanlı konik gövdeli dışa açılan ağız yapısı görülür.

Literatür : Özdemir 2009 Lev. 1, 2.

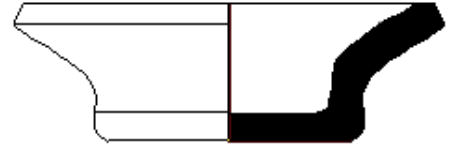
Benzer Örnekler : Özbütev 1995, s. 34 Lev. 35, 159 Lev. 36, 166; Fırıncı 2010 Lev. 35 140.

Tarih : M.S. 2. yy.ın ilk yarısı

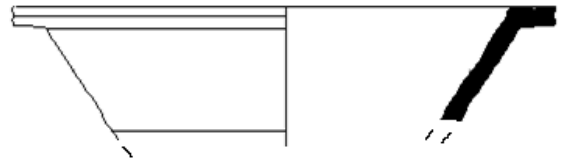
Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y. 3, 2cm A.Ç.: 14, 8cm K. Ç. 7cm

- Katalog No** : 38
Tipoloji : Altlık 2
Envanter : PTR'07
Buluntu Yeri : TBE /Teras I/ Doğu Duvar
Ölçüler : Y. 4.7cm A.Ç.: 14, 8cm K. Ç. 8.5cm
Hamur : 7,5 YR - 8/4 pink
Astar : 2,5 YR - 5/6 yellowish red
Tanım : Küçük gözenekli, kum katkılı, pudramsı hamurlu, kalın cidarlı, düztaban yapısı dışa açılan ağız gözlenir.
Literatür : Özdemir 2009 Lev. 1, 7.
Benzer Örnekler : Goldman 1950 Res. 158, 720; Özbütev 1994, Lev. 36, 164, 165 Lev. 37, 168, 170,171; Aydemir 1995, s. 77 Lev. 74 A.3 Lev. 75 A7; Fırıncı 2010 Lev. 39, 153, 154.
Tarih : M.S. 2. yy.ın ilk yarısı

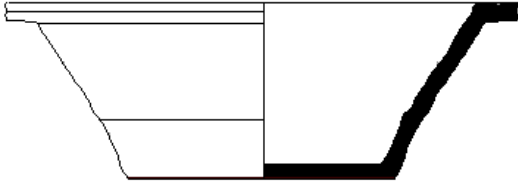

Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y. 4.7cm A.Ç.: 14, 8cm K. Ç. 8.5cm

- Katalog No** : 39
Tipoloji : Çanak
Envanter : PTR'06
Buluntu Yeri : TBE - B / Roma Dolgu
Ölçüler : Y.: 12cm A.Ç.: 44cm
Hamur : 7,5 YR - 6/6 reddish yellow
Astar : 2,5 YR - 5/8 red (ağız içinde ve dışında az astarlı)
Tanım : Kum ve kireç katkılı yer yer gözenekli, sert dokulu hamura sahip dışa taşkın dudak yapısı geniş ağız ve kaideye doğru konik bir şekilde daralan profile sahiptir.

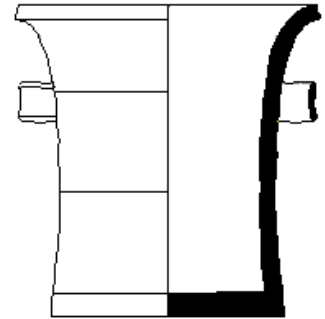

- Literatür** : Özdemir 2009 Lev. 31, 301.
Benzer Örnekler : Robinson 1959 Lev. 14 K 80; Hayes 1983, s. 132 Lev. 15, 185, 187; Hayes 1991, s. 66 Lev. 24, 1- 3; Forster 2001, s. 163 Res.4.14, b;
Tarih : M. S. 1.-2. yy.

Bütünlümlü Form Ölçüleri : A. Ç.: 44cm. T.Ç.: 25cm Y: 15cm.

- Katalog No** : 40
Tipoloji : Bakraç
Envanter : PTR' 98
Buluntu Yeri : TN 8 (-180 kuzeydoğu)
Ölçüler : Y.: 24cm A.Ç.: 23cm K.Ç.: 18cm
Hamur : 7,5 YR - 7/6 reddish yellow
Astar : 10YR – 7/6 yellow

Tanım : Kireç ve kum katkılı sert dokulu gözenekli hamur.

- Literatür** : Özdemir 2009 Lev. 29, 290.
Benzer Örnekler : Hayes 1983, s. 132 Res. 14, 174 Res. 15, 175. ; Forster 2001 Res.4.15 h,j; Wintermeyer 2004, s. 97 Res. 745, 746; Rotroff 2006,s. 273 Lev. 37, 265; Korkut 2007, s. 204 Res. 22.
Tarih : M.S. 2. yy.

Bütünlenmiş Form Ölçüleri : Y.: 24cm A.Ç.: 23cm K.Ç.: 18cm

Katalog No : 41

Tipoloji : Tencere

Envanter : PTR'94

Buluntu Yeri : Hurmalık Hamamı / 2 no'lu işlik

Ölçüler : K.Y.: 10cm. A. Ç.: 12,5cm T.Ç.: ?

Hamur : 2,5 YR- 5/8 red

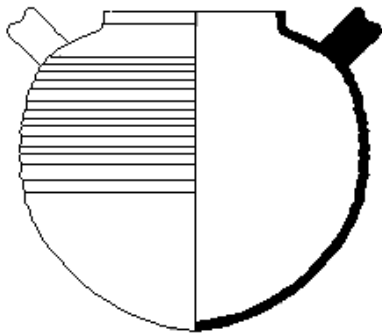
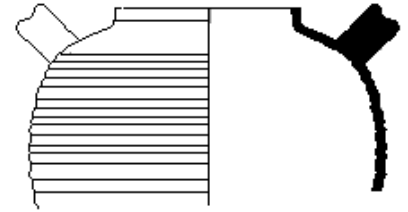
Astar : -

Tanım : Yoğun kireç ve kum katkılı, gözenekli, sert dokulu gevrek hamurlu.

Literatür : Özdemir 2009 Lev. 27, 261.

Benzer Örnekler : Robinson 1959 Lev. 3 F 82; Slane 1990, s. 81 Res. 18, 172; Pellegrino 2002, s. 253 Res. 10, 1; Pellegrino 2007, s. 234 Res. 8, 1 ve 236 Res. 10, 1-20; Korkut – Grosche 2007, 144, 230, 232; Alanyalı-Şen 2007 Şek. 10; Fırıncı 2010, s. 51-52 Lev. 96- 99;

Tarih : M. S. 4 - 5.yy.

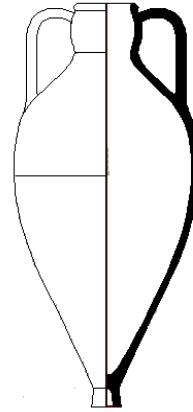

Bütünlenmiş Form Ölçüleri : A. Ç.: 12.5cm. G.Ç.: 25cm Y: 23cm.

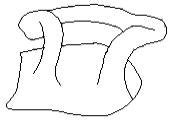
Levha 1

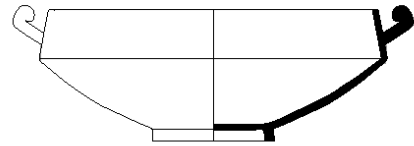
1

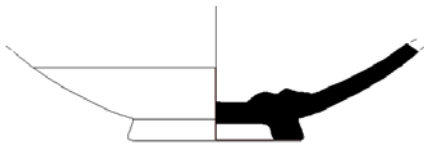
1

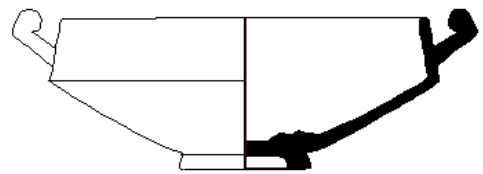
2

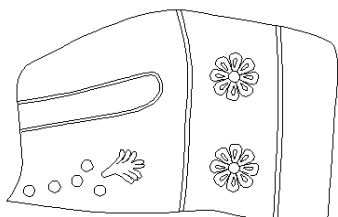
2

3

3

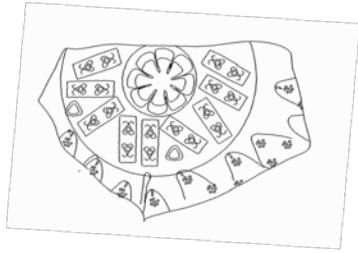

4

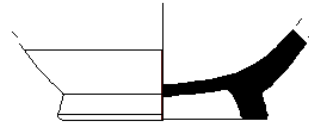

4

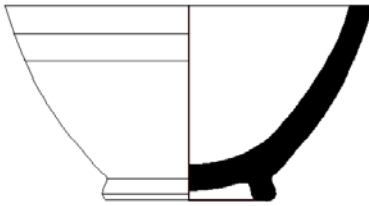
Levha 2

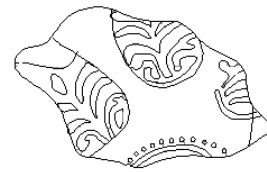
5

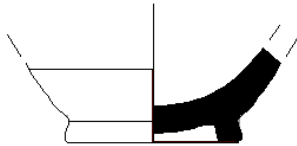
5

5

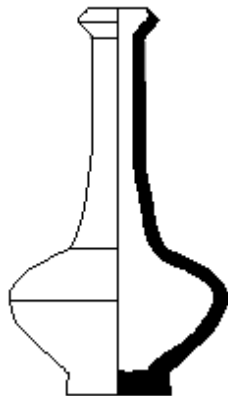
6

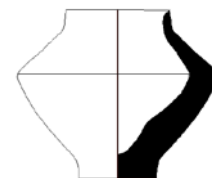
6

6

7

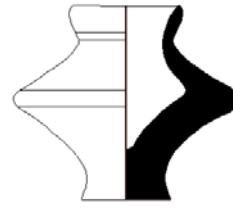

8

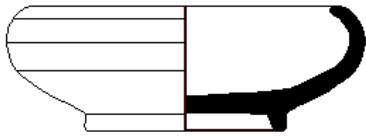
Levha 3

9

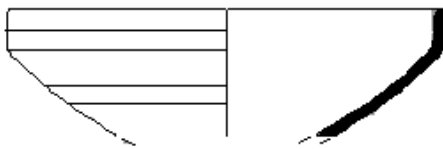
10

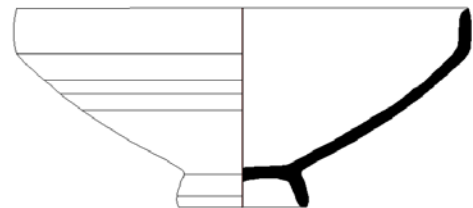
11

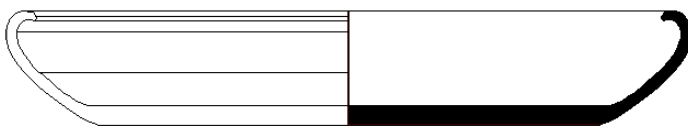
12

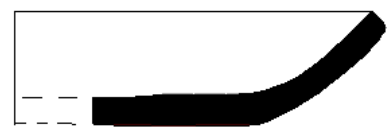
13

12-13

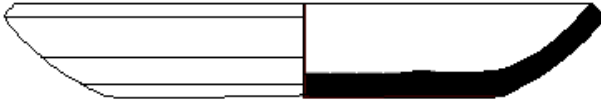

14

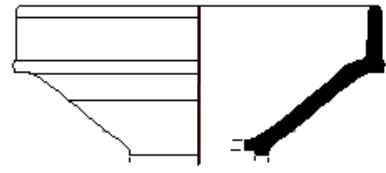

15

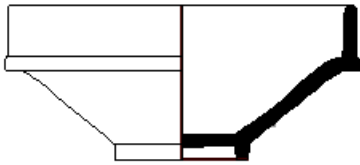
Levha 4

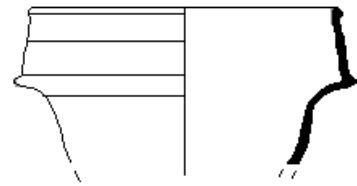
15

16

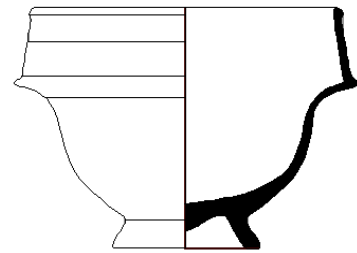
16

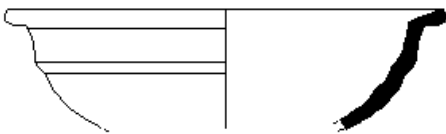
17

18

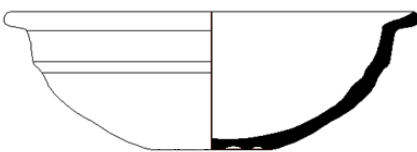
17-18

19

20

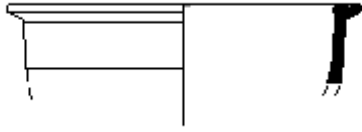

19-20

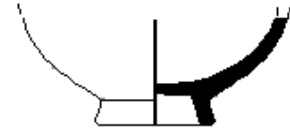

19-21

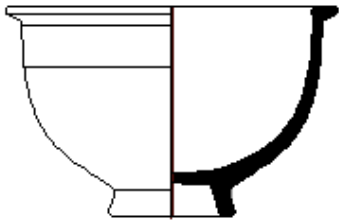
Levha 5

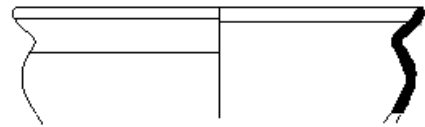
22

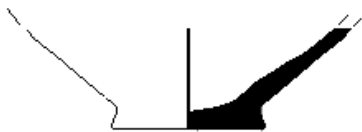
23

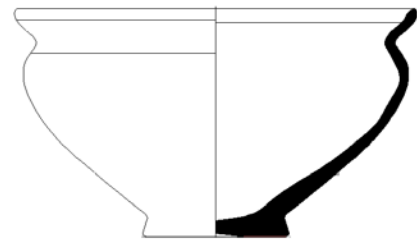
22-23

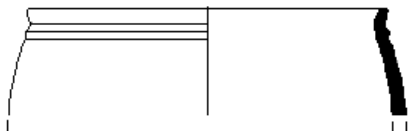
24

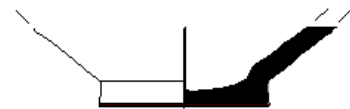
25

24-25

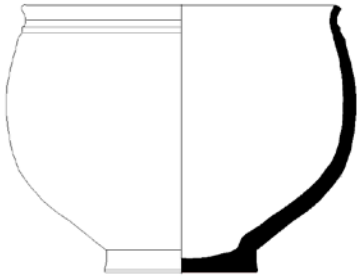

26

27

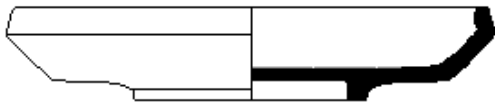
Levha 6

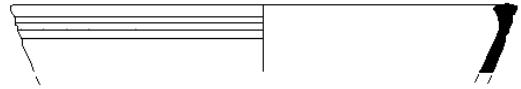
26-27

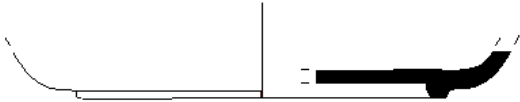
28

29

30

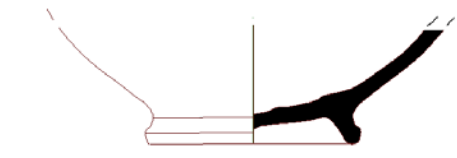
31

30-31

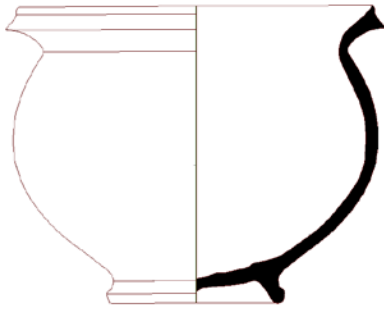

32

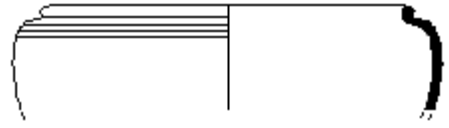

33

Levha 7

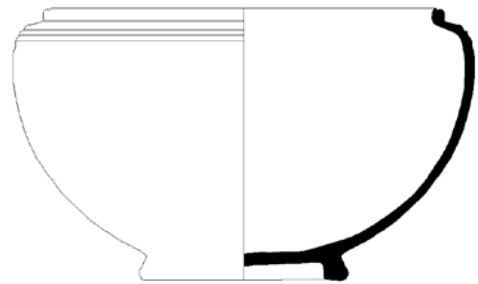
32-33

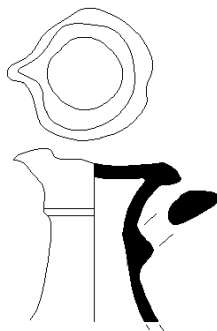
34

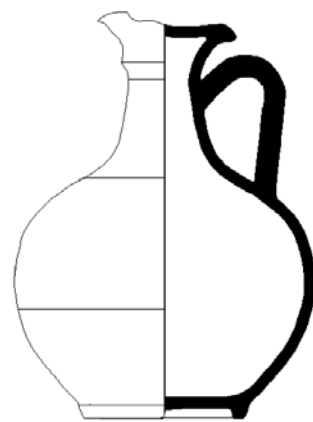
35

34-35

36

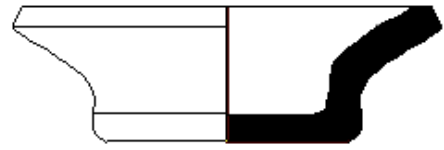

36

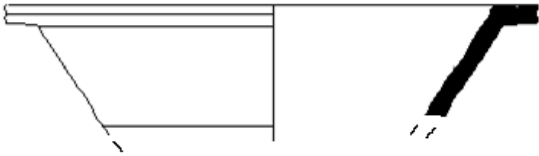
Levha 8

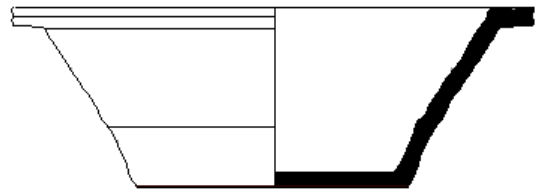
37

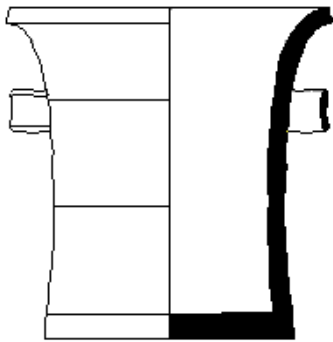
38

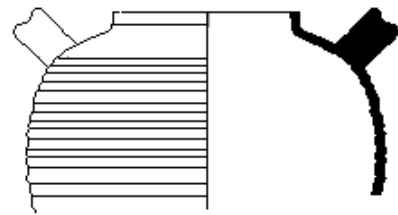
39

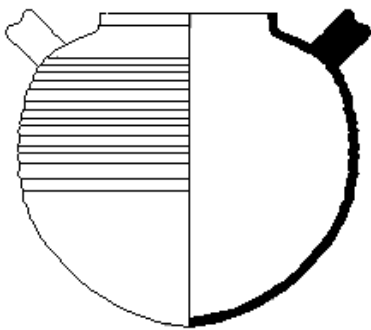
39

40

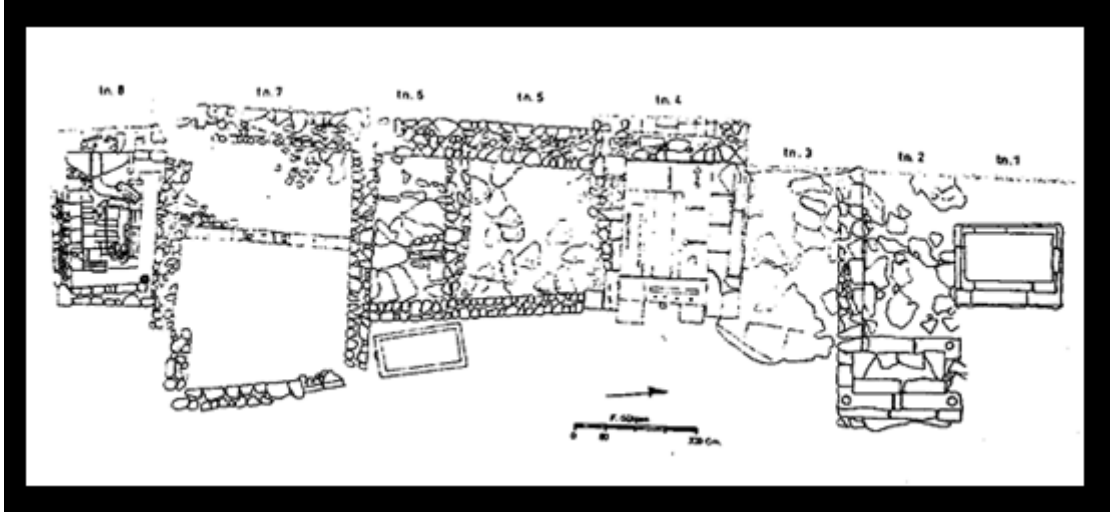

41

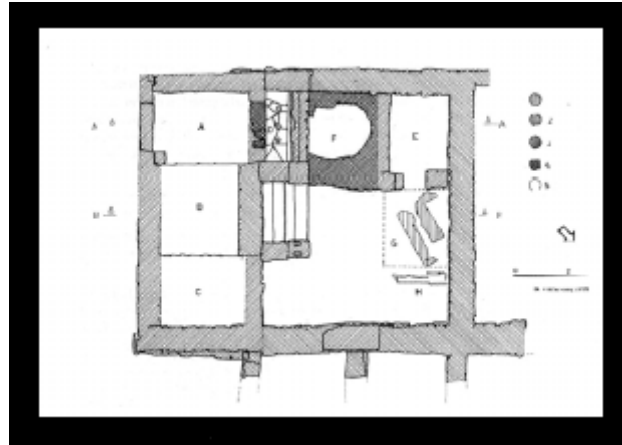

41

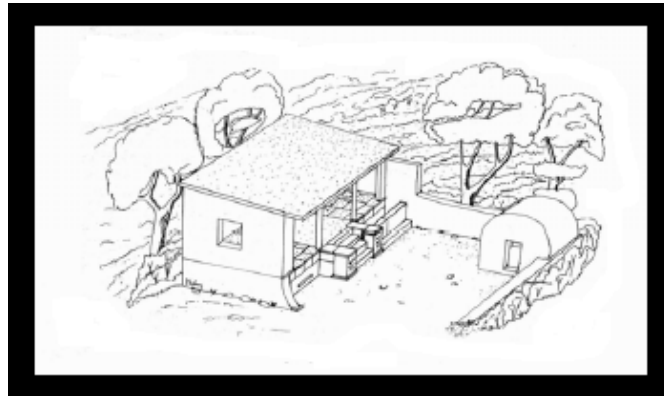
Levha 9

Çizim 1 Tepecik Nekropol Genel Planı

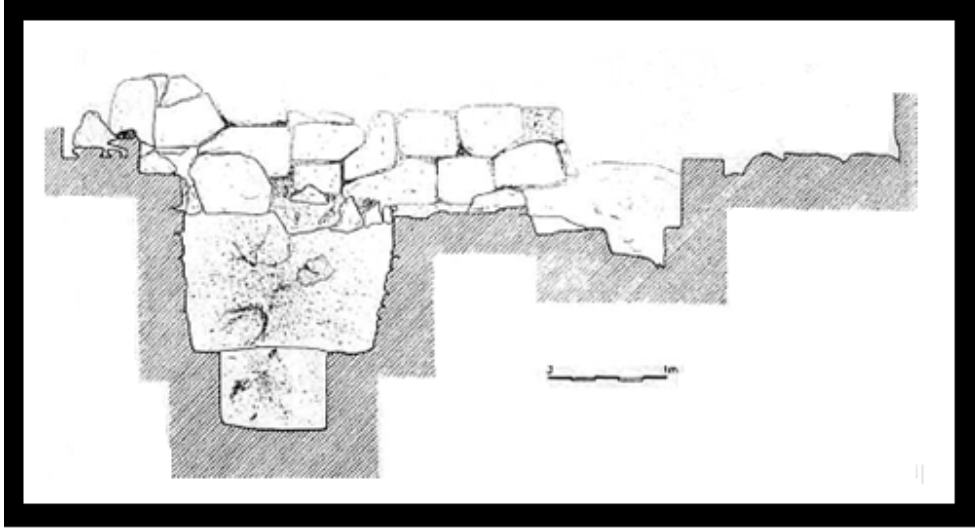

Çizim 2 Tepecik Seramik İşliği Planı

Çizim 3 Tepecik Seramik İşliği Konstrüksüyonu

Levha 10

Çizim 4 Tepecik TN 1/3 Açması Fırın Kesiti

Çizim 5 Günlük Seramik Fırınları Genel Plan

Resim1 Günlük Seramik Fırınları I, III, IV

Levha 11

Resim2 Günlük Seramik Fırınları I, III, IV

Resim 3 Günlük Seramik Fırını II

Resim 4 Günlük Seramik Fırını VI

Levha 12

Resim 5 Örnek Alınan Merkezler

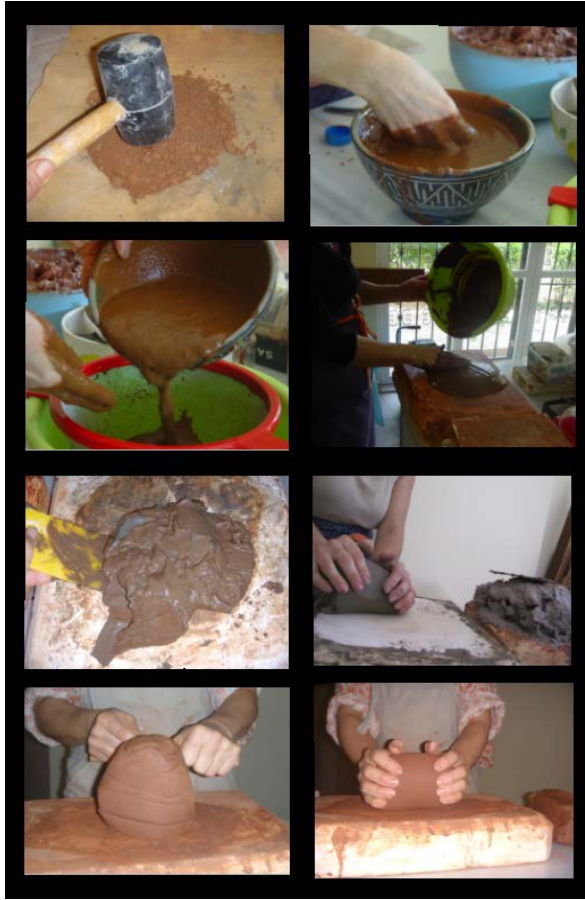
Resim 6 Yerel Kil Tablosu

Levha 13

Sıra No	Alınan Merkez	Pişme derecesi	Hamur yapısı	Pişme Rengi	Pişme küçülmesi
1	Eşen Vadisi	980°C	Yabancı madde yok, az kireç parçacıklı, dayanıksız.	7,5YR 8/2, 8/3(pinkish White)	% 5
2	Patara Kanal	980°C	İşlenebilir yapıda, renk ve yapı iyi görünüyor	7,5 YR 7/4 pink	%2
3	Karadere	980°C	Kum ve kireç parçacıklı, işlemesi güç ve dayanıksız yapıda.	2,5YR 5/6(red)	% 7
4	Dont	980°C	Küçük kireç ve kum parçacıklı, oldukça sağlam yapıda.	5YR 5/6 (yellowish red)	% 5
5	Kasaba	980°C	Kireç parçacıklı, ancak temiz.	7,5YR 8/4(pink)	% 5
6	Kalkan	980°C	Temiz, fazla küçülüp çatlayan.	2,5YR 4/8 (red)	%15
7	Demre	980°C	Temiz, fazla küçülüp çatlayan.	2,5YR 4/8 (red)	%15
8	Elmalı Tuğla Fabrikası	980°C	Temiz, iyi pişmiş, gözeneksiz.	10YR 8/4 (very pale brown)	%7
9	Testici Hasan	980°C	Kireç parçacıklı, ancak sağlam yapıda.	5YR 7/6(reddish yellow)	% 10
10	Hacımusalar	980°C	Dayanıksız, ufalanan, kireç ve çok az mika içeren yapıda. Kullanıma uygun değil.	7,5YR 6/6 (reddish yellow)	% 2
11	Demre Beymelek	980°C	Güçsüz, kireç parçacıklı,	2,5 YR 4/6	% 13
12	%50 Eşen+ %50 Karadere	980°C	Oldukça güçlü yapıda ancak biraz granüllü bir yapı görülür.	5YR 6/6 (yellowish Red)	% 7

Tablo 1: Yerel Kil Örnekleri Alınan Merkezler ve Deneme Sonuçları.

Levha 14

Resim7 Çamur Hazırlama

Resim8 Astar Hazırlama (Terra Sigillata)

Resim 9 Kasaba Kili Sigillata Tabak

Resim 10 Eşen Vadisi Kili Lykion

Resim 11 Rozet Bezemeli Megara Testici Hasan Kili

Resim12 Palmetli Megara Eşen ve Karadere Karışımı

Levha 15

Resim 13 Kase Elmalı Kili

Resim 14 Unguentarium Eşen kanal Kili

Resim 15 Damga Bezek ve Rulet Yapımı

Resim 16 Demre Kil Palmetli Kâse

Resim 17 Eşen Kil ve Kalkan Astar ile Kase

Resim 18 Dışa Taşkın dudaklı Kâse

Levha 16

Resim 19 Madalyonda Rozet ve Etrafında Geometrik Damga Mühürlü Kalıp

Resim20 Rozet, Palmet ve Uzun Yapraklı Kalıp Yapımı

Resim 21 Palmet Damgalı Kalıp

Levha 17

Resim22 Madalyonda Rozet ve Etrafında Geometrik Damga Mühürlü Kâse Üretimi

Resim 23 Rozet, Palmet ve Uzun Yapraklı Kâse Yapımı

Levha 18

Resim 24 Palmet Damgalı Megara Kâse Yapımı

Resim 25 Pi Kulplu Kâse Kalıp Yapımı

Levha 19

Resim 26 Pi Kulplu Kâse Yapımı

Resim 27 Konik Sigillata Kâse 2 Kalıp Yapımı

Levha 20

Resim 28 Konik Sigillata Kâse 2 Yapımı

Resim 29 Terra Sigillata Tabak Kalıbı Yapımı

Levha 21

Resim 30 Terra Sigillata Tabak Yapımı

Resim31 Khios Amphora Yapımı 1

Levha 22

Resim32 Khios Amphora Yapımı 2

Resim 33 Unguentarium Yapımı

Levha 23

Resim 34 Lykion Yapımı

Resim35 İçe Dönük Ağızlı Kâse 1 Yapımı

Levha 24

Resim 36 İçe Dönük Ağzlı Kase 2 Yapımı

Resim 37 İçe Dönük Ağzlı Tabak Yapımı

Levha 25

Resim 38 Dikey Dudaklı Tabak Yapımı

Levha 26

Resim39 Konik Sigillata Kâse 1Yapımı

Resim 40 Dışa Taşkın Dudaklı Kâse Yapımı

Levha 27

Resim 41 Yuvarlak Gövdeli Kâse Yapımı

Resim 42 Dışa Dönük Dudaklı Kâse

Levha 28

Resim43 Maşrapa / Kupa Yapımı

Resim44 Terra Sigillata Tabak 2 Yapımı

Levha 29

Resim 45 Derin Tabak Yapımı

Resim 46 Krater Kâse 1 Yapımı

Levha 30

Resim 47 Krater Kase 2 Yapımı

Resim 48 Testi Yapımı

Levha 31

Resim49 Altlık Yapımı

Resim 50 Çanak Kalıbı Yapımı

Levha 32

Resim 51 Çanak Yapımı

Resim 52 Bakraç Yapımı

Levha 33

Resim 53 Tencere Yapımı

Levha 34

Resim 54 Khios Amphora

Resim 55 Pi Kulplu Kâse

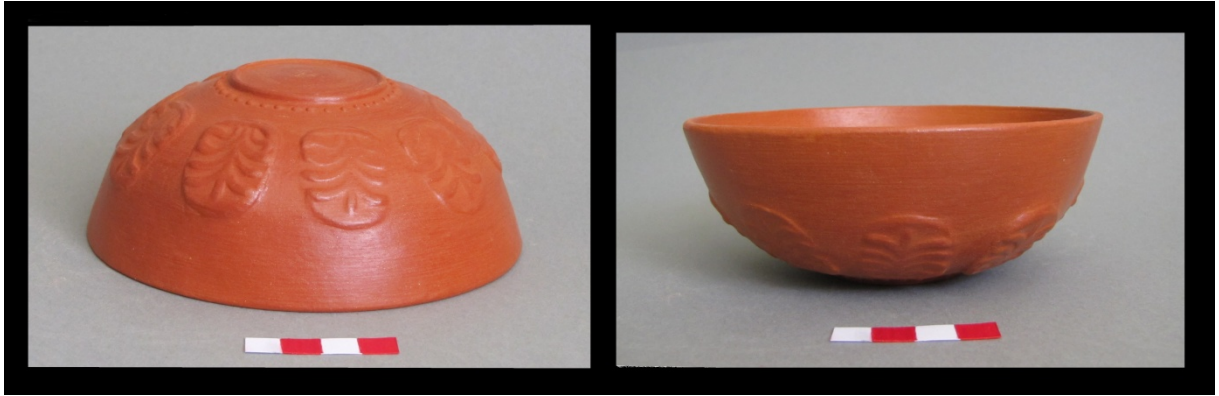

Resim 56 Rozet Palmet ve Uzun Yaprak Bezemeli Megara Kâse

Levha 35

Resim 57 Üçgen Dikdörtgen Bezekli Megara Kâse

Resim 58 Palmet Damgalı Megara Kâse

Resim 59 Unguentarium

Levha 36

Resim 60 Lykion1

Resim 61 Lykion 3

Resim 62 Lykion 2

Resim 63 İçe Dönük Ağızlı Kase 1

Resim 64 İçe Dönük Ağızlı Kase 2

Levha 37

Resim 65 İçe Dönük Ağzılı Tabak

Resim 66 Dikey Dudaklı Tabak

Resim 67 Konik Sigillata Kâse 1

Levha 38

Resim 68 Konik Sigillata Kâse 2

Resim 69 Dışa Taşkın Dudaklı Kâse

Resim 70 Yuvarlak Gövdeli Kâse

Levha 39

Resim 71 Dışa Dönük dudaklı kâse

Resim 72 Maşrapa/ Kupa

Resim 73 Terra Sigillata Tabak 1

Levha40

Resim 74 Terra Sigillata Tabak 2

Resim 75 Derin Tabak

Resim 76 Krater Kase 1

Levha 41

Resim 77 Krater Kase 2

Resim 78 Testi

Levha 42

Resim 79 Altlık 1

Resim 80 Altlık 2

Resim 81 Çanak

Levha 43

Resim82 Bakraç

Resim 83 Tencere

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Birsen Ünlütürk
Doğum Tarihi ve Yeri : 23. 10. 1961 / Soma
Medeni Durumu : Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Soma Linyit Lisesi
Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi/ GSF Fak. Seramik Bölümü (2003- 2007)
: Linz Kunst Universität Seramik Bölümü(2006 Bahar Yarıyılı)
Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi / SBE (2011)
Tez Konusu : Patara Yerel Üretim Seramik Örneklerinin Analiz ve Ayağa Kaldırma Çalışması
Yabancı Dil / Diller : İngilizce

İş Denevimi

Stajlar : 2006- 2007 Tufan Dağıstanlı Seramik Atölyesi
: 2008 Patara Kazısı
Projeler : Prof.Dr.Gül Işın'ın yürütücüsü olduğu "Patara Yerel Seramik Üretim Örneklerinin Analiz ve Ayağa Kaldırma Çalışması" (2010-2012).

Bilimsel Faaliyetler

Dergi ve Kataloglarda Yer Alan Çalışmalar

:2007 Seramik Türkiye Dergisi 22, s. 75.

:2007 Seramik Türkiye Dergisi 21, S. 90-93.

:2006 Wasser "Verstreute Kunstanmerkungen zu einem Element" 92.

:2006 Selber Linzer “An Exhibition of University of Art and Industrial Design Linz I Department of Ceramics, 35.

Ödüller

: 2008 Alanya belediyesi, Alanya 1. Özgün Hediyeelik Eşya Tasarım Yarışması, Seramik Kategorisi 3.cülık ödülü.

: 2006 Antalya Ticaret Odası, (ATSO) Antalya İçin Hediyeelik Eşya Tasarım Yarışması, 1.cilik ödülü.

Katıldığı Sergiler

:2010 “Bir Katkı da Senden Olsun” Akdeniz Üniversitesi G.S.F. Fakültesi Mezunlar Sergisi

2008 10. Designfad Wien (Viyana için Tasarım Yarışması)

2007 Linz Stadt Museum

2007 “Mezuniyet Sergisi” Akdeniz Üniversitesi GSF binasında

2006 Akdeniz Üniversitesi G.S.F Seramik Bölümü Temel Sanat

ve Dekor Tasarım Öğrenci Sergisi, Olbia Sergi Salonu

2006 “Water Exhibition”Galerie Schloss Mondsee,Austria

2006 “Selber Linzer” Porcelain Museum,Deutschland

2005 Akdeniz Üniversitesi G.S.F Seramik Bölümü Temel Sanat

ve Temel Seramik sergisi,Olbia Sergi Salonu

2004 Akdeniz Üniversitesi G.S.F. Seramik Bölümü Temel

Sanat Sergisi, Olbia Sergi Salonu